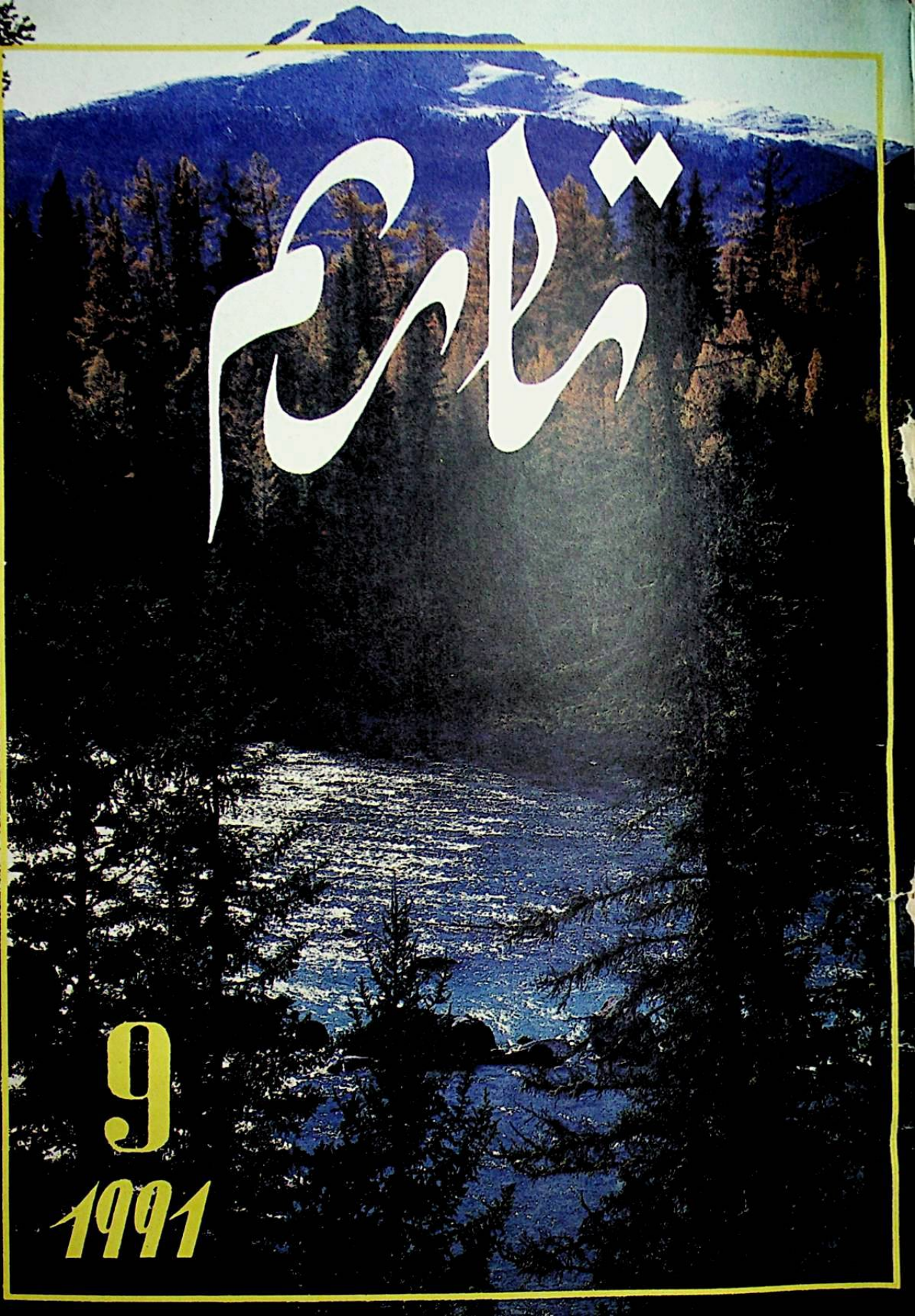

تاریخ
9
1991

تېيپېجان ئېلىيوۋ ئىجادىيىتىنىڭ 46 يىللىقىنى خاتىرىلەش يىغىنىدىن كۆرۈنۈشلەر

تېيپېجان ئېلىيوۋنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى

جاۋگىندى فوتوسى

عالیقدره بې ژوژنال

9

41-یل نه شری

1991

نەسرىي ئەسەرلەر

ن. توختى..... چېچەك ئىزى (ھېكايە)..... 4
ئارسلان..... سىپايە ئايال (ھېكايە)..... 11
ئە. ئابدۇجېلىل..... ئاھ، تەقدىر (پوۋېست)..... 19
ر.رۇسۇل..... سەھرا يىگىتىنىڭ بەختى (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 72
دىلدار..... ۋېناس ھەيكىلىگە قاراپ ئويلىغانلىرىم (ئەدەبىي ئاخبارات)... 80
م. شەپە..... ھەسرەت (ھېكايە)..... 99

شېئىرلار

م. راشىدىن..... ئۆز يار دېگەن گۈل قامەت..... 59
ت. روزى..... ئارزۇلاردا ياشنايدۇ ھايات..... 64
ق. سوپى..... ئىزدىمەيمەن ئەمدى تۆت قۇلاق..... 67
ئە. پەتتارى..... ئىككى شېئىر..... 68
ئە. روزى..... تومۇردا ئاققىنى بۇركۈتىنىڭ قېنى..... 70
م. ئىمىن..... خىيال دېگىزىدىن مارجانلار..... 108
م. ئەمەت..... مارجانتاش رىۋايىتى..... 112
ن. ئابلەت..... شېئىرلار..... 114
ئۆ. مۇھەممىدى..... دولقۇنلايدۇ دىلىمدا سۆيگۈ..... 115
غ. رەشىدى..... شېئىرلار..... 118

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

م. سادىق..... تېمىپچان ئىلمىيۇ ۋە ئۇنىڭ ئىجادىيىتى..... 122
ئا. ئۆمەر..... كەمتەر شائىر..... 131
ئا. يولات..... تۈيۇق ھەققىدە مۇھاكىمە..... 133

ي. روزى..... گۈلئايسم ھەققىدە ئېيتىلغان قوپال ناخشا..... 139
ك. ئابدۇرېھىم ..... كۈلكىلىك تراگېدىيە 143

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

ت. ناسىرى ..... كۈنزار ۋە گۈلدار (داستان)..... 146

مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ ئىش ئىزلىرىدىن

..... 156

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

ت.ئېلىيېۋ ئىجادىيىتىنىڭ 46 يىللىقى خاتىرىلەندى..... 160
مۇقاۋىدا:..... گۈزەل تاغلار.....سۇماۋچۇن فوتوسى

* * *

بۇ ساندىكى رەسىم ۋە ھۆسن خەتلەرنى م. ئايۇپ ئىشلىگەن.

نۇرمەھەممەت توختى

چېچەك ئىزى

(ھېكايە)

كېيىرجاننى ئۇرۇمچىگە يۆتكەش ۋەزىپىسىدا ئۇقتۇرۇش كەلدى. بۇ خەۋەر شۇ كۈنىلا خۇددى قانات چىقارغاندەك كادىرلار ئىدارىسىنىڭ ئىشىك-دېرىزىلىرىدىن ئۇچۇپ چىقىپ كەتتى. بازار-رەستىلەردە كەمدىن-كەم كۆرۈنىدىغان، خۇددى ئانارنىڭ دانىسىدەك قىزىرىپ تۇرىدىغان يۈزلىرىنى بىلىنەر-بىلىنمەس چېچەك ئىزى قاپلىغان بۇ ئېگىز بويلۇق يىگىتنىڭ مۇنچۇلا ئىستىقباللىق ئىكەنلىكىنى كىم ئويلىغان دەيسىز؟ بۇ يېڭىلىق بىر دەمدىلا ئېغىزدىن ئېغىزغا، ئىشخانىدىن ئىشخانىغا، ئۆيدىن ئۆيگە كۆچتى. ھەممە ئادەم ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالدى.

— قانداق ئىستىقباللىق يىگىت-ھە؟ پېشانىسىنىڭ ئوڭلۇقى چىرايىدىنلا چىقىپ تۇراتتى. ئەمدى مانا ئۆز بەختىنى تېپىپتۇ...

— كۆمۈلۈپ قالغان ئالتۇن ئىكەن-دە، ئالتۇن! ئۇرۇمچىلىكلەر ئاجايىپ ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن يەتتە قات زېمىننىڭ تېگىدىكى ئالتۇنلىرىنمۇ كۆرۈپتۇ. ئالتۇن ئۆز قىممىتىنى تېپىپتۇ...

— تەلەيلىكنى ھەرقانچە كۆمۈپ قويساڭمۇ بەخت قۇشى ئىزدەپ تاپىدۇ. بىچارە كېيىرجاننى نەچچە يىلدىن بېرى ھېچكىم كۆزىگە ئىلمىغانىدى. مانا ئەمدى ئۇنىڭغا ئامەت كەپتۇ. پېشانىسىگە بەخت قۇشى قوندى، دېگەن مانا شۇ-دە.

— ئامەت دېگەن نېمە ئۇ؟ خۇراپىي گەپلىرىنى قويسىلا، ئۇ قورسىقىدىكى مول بىلىمگە تايىنىپلا ئىستىقبال تاپتى...

شۇنداق قىلىپ، كېيىرجان دېگەن بۇ چوقۇر يىگىت بىردىنلا كىشىلەر نەزىرىدىكى ئالتۇنغا، تەلەيلىك تەلەيجانغا، بەخت قۇشى بېشىغا قونغان بەختىيارغا ئايلىنىپ قالدى. ئۇنىڭغا يۆتكەش بۇيرۇقى كەلگەنلىكى ھەقتە تەنمۇ ئۇنىڭ بىلىملىك، قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغاندەك، ئالتۇندەك ئادەم ئىكەنلىكىگە، كەم تېپىلىدىغان تالانت ئىگىسى ئىكەنلىكىگە دەلىل بولالايدىغاندەك

تۇراتتىن. راست ئەمەسمۇ؟ ئەگەر ئۇنداق بولمىسا، ئۇرۇمچىلىكلەرنىڭ ئۇنىڭغا كۆزى چۈشەتتىمۇ؟

بۇنىڭغا كادىرلار ئىدارىسىنىڭ يۇزلىرى چېچەك ئىزىدىن زىننەتلەنگەن باشلىقى ھامۇت ھەممىدىن بەكرەك ھەيران بولغانىدى. ئۇ گەرچە كېيىمرجانىنى تونۇمىسىمۇ، باشقىلارنىڭ سۆزلىرىدىن ئۇنىڭمۇ يۇزىدە چېچەك ئىزى بارلىقىنى ئاڭلاپ، ئۇنى بۇرۇنراق تونۇمىغىنىغا، بايقىمىغىنىغا ئېچىندى. ھەي، نېمىشقىمۇ بۇرۇنراق تونۇشمىغان بولغىيتىم؟ ــ دەپ ئەپسۇسلىناتتى ئۇ ئىچىدە، ــ ئەگەر بۇرۇنراق بىلگەن بولسام، بايقىغان بولسام، ئۇنى ئۆستۇرۇپ تېگىشلىك ئورۇنغا، ئۆزىگە لايىق كېلىدىغان ئەمەلگە قويۇپ ئىشلەتكەن بولاتتىم ئەمەسمۇ؟ مانا ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟...

ھامۇتمۇ باشقا خىزمەتداشلىرىغا ئوخشاشلا ئالدىن مۆلچەرلەش، پەرەز قىلىش، ھۆكۈم قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە ئادەم ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ پەرەز ۋە ھۆكۈملىرى باشقىلارنىڭكىگە سەل ئوخشىمايتتى. بەزىلەر يۇمىلاق، چىرايلىققىنا سەمرىگەنلەرنى ياكى ئېگىز بويلۇقلارنى ۋە ياكى قاش ـ قاپاقلىرىنى سۈزۈپ ھال تارتىشنى بىلىدىغانلارنى ئىقتىدارلىق دەپ پەرەز قىلىشاتتى. ھامۇت بولسا ئۇلارنىڭ ئەكسىچە كىشىلەرنىڭ ئورۇق ـ سېمىزلىكى، يۇمىلاق ـ پاپىلاقلىقى، ئېگىز ـ پاكارلىقى ۋە ياكى ھال تارتىشنى بىلىدىغان ـ بىلمەيدىغانلىقى بىلەن زادىلا ھېسابلاشمايتتى. ئۇ، مەيلى قانداقلا ئادەم بولمىسۇن، چىرايىغا قاراپلا ئۇنىڭدىكى ئىقتىدار ۋە قابىلىيەتنى بىلىۋالاتتى. ئۇنىڭچە، چىرايىدا چېچەك ئىزى بولسىلا، بۇنداق ئادەم ئىقتىدارلىق ھېسابلىناتتى. ئۇ يۇزىدە چېچەك ئىزى بار كىشىلەرنى كىچىكىدە چىقىقان چېچەك ئۇلارنىڭ يۇزلىرىگە نەقىش تارتىپلا قالماي، بەلكى ئەقلىنىمۇ زىننەتلىگەن، بۇ خۇددى ئوغۇز سۇتىنىڭ بالىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە ئاجايىپ رول ئوينايدىغانلىقىغا بىلەن ئوخشاش، دەپ قارايتتى. شۇڭلاشقا ئۇ ئۇزۇن يىللاردىن بېرى پەقەت يۇزىدە چېچەك ئىزى بارلارنىلا ئەتىۋارلاپ ئىشقا قويۇپ كەلگەن. ئۇلارنىڭ ھەممە ئىشنى ئۆز كۆڭلىدىكىدەك بېجىرىپ كەلگەنلىكىدىن، ئۆزىنىڭ كۆتكەن يېرىدىن چىقىپ قالمىقىدىن، ھەرقايسى ساھەلەردە تايانچ لاردىن بولۇپ قالغانلىقىدىن رازى بولغان. ئومۇمەن ئۇنىڭ بۇنداق ئالدىن قىلغان پەرەز ۋە ھۆكۈملىرىنىڭ «ئەمەلىيەتنىڭ سىنىقىدىن ئۆتتى، ئەمەلىيەت جەريانىدا توغرىلىقى ئىسپاتلاندى» دەپ خۇلاسە قىلىشقا بولاتتى. ھېچ بولمىغاندىمۇ ئۇنىڭ ئۆزى شۇنداق تونۇيتتى...

ئەمدى مانا ئۇ ئىزدەپ يۈرگەن گۈلدار يۇزلۇكلەردىن بىرى يۆتكىلىپ كېتىۋاتسا، ئۇ قانداقمۇ ھەيران بولمىسۇن، قانداقمۇ ئېچىنمىسۇن، ئەپسۇسلانمىسۇن؟

ھامۇت، ئەنە شۇنداق ھەيران بولۇپ،

ئېچىنىپ، ئەپسۇسلىنىپ ئولتۇرغاندا، كېيىرجاننىڭ ئىداره باشلىقى قاسىم كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭمۇ يۇزىده چېچەك ئىزى بار ئىدى. ئىككى باشلىق بىر-بىرىنىڭ چىرايىدىكى چېچەك ئىزلىرىغا قارىشىپ ئولتۇرۇشۇپ، كېيىرجاننىڭ يۆتكىلىپ كېتىش مەسىلىسى توغرىسىدا ئۇزاق سۆزلەشتى. ئۇلارنىڭ سۆھبىتى باشتىن-ئاخىر ئەپسۇسلۇق بىلەن تولغانىدى. ھامۇت قاسىمنىڭ كېيىرجاننىڭ ئەھۋالىنى ئۆزىگە بۇرۇنراق دوكلات قىلمىغانلىقىدىن، ئۇنىڭ يۇزلىرىدىمۇ چېچەك ئىزى بارلىقىنى بۇرۇنراق خەۋەر قىلمىغانلىقىدىن خىجىلا ئاغرىندى. تالانت ئىگىلىرىنى بايقاشتەك مۇھىم مەسىلىگە سەل قارىغانلىقىنى تەنقىد قىلدى. مۇشۇ تەنقىدنىڭ تەسىرىدىن بولسا كېيىرەك، خىيىردا قاسىم كېيىرجاننى يۆتكەپ ئەكىلىشكىنى، ئۇنى دەرھال ئۆستۇرۇپ، ئۆزىگە مۇناۋىن قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭ ئىسپاتلىشىچە، ئەگەر شۇنداق بولسىلا، ئۇ كېيىرجاندەك بۇنداق تالانت ئىگىسى بىلەن ھەمكارلىشىپ، ئىدارىسىدىكى ئىسلاھاتنى يەنىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرالايدىكەن، يېڭى-يېڭى غەلىبە، يېڭى-يېڭى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرەلەيدىكەن. بۇمۇ بولىدىغان چارىدەك تۇرىدۇ، دەپ ئويلىدى ھامۇت.— ئۆستۇرۇمىز دېسەك، ئۇ يۆتكەلمەسلىكە قوشۇلۇشى مۇمكىن. ئۆزى يۆتكىلىشنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالمىسىلا، ئۆزى قوشۇلمايدىكەن دېگەن سەۋەبنى كۆرسىتىپ يۆتكەپ بەرمەسلىك بولمۇيدۇ...

— قاسىم جۇيجاڭ، ئۆزلىرى كېيىرجان بىلەن گەپلىشىپ باقسىلا، بۇنداق تالانت ئىگىلىرىنى تاپماق ناھايىتى تەس. ئۇنى ئۆستۇرەيلى، سىلىنىڭ ئىدارىگە مۇناۋىن باشلىق قىلىپ تەيىنلەيلى، يۆتكەلمەيمەن دېسىلا، ئۇنىڭ ھەممە تەلەپلىرىنى ھەل قىلىپ بېرەيلى. ئوبدانراق تەربىيە بەرسىلە، ئىنچىكە ئىدىيىۋى خىزمەت ئىشلەسىلە، ئەگەر يەنىلا ئۇنىماي قالسا ھېنىڭ يېنىمغا ئەۋەتىسىلە، مەن ئۆزۈم سۆزلىشىمەن.

— ئوبدان، مەن كېيىرجان بىلەن سۆزلىشەي، ئۇنى بىر ئىلاجى قىلىپ تۇتۇپ قالايلى.

شۇنىڭدىن كېيىنكى ئون نەچچە كۈن ئىچىده كېيىرجان ئاجايىپ ئىززەت-ئىكرامىلارغا نائىل بولدى. ئۇ «تاۋاردىن ئەتىۋار بالىلار...» بولۇپ كەتتى ئەمەسمۇ. ئۇنىڭغا دەرھال بىر يۇرۇش ئۆيمۇ بېرىلىدىغان بولدى. ئۇنىڭغا، مۇناۋىن ئىدارە باشلىقى بولۇش كۆڭلىگە ياقمىسا، جىڭ ئىدارە باشلىقى بولسىمۇ بولىۋېرىدىغانلىقى توغرىسىدا بېشارەت بېرىلدى. ھەتتا ئۇنىڭغا قايسىدۇر بىر ئىدارە باشلىقىنىڭ سىمىستېرالىق كۇرسىنى يېڭىلا تۈگەتكەن چىرايلىق قىزنىنى لايىق نامزاتى قىلىپمۇ كۆرسەتىشتى. كەلگۈسىده كېلىپ قېلىشى چوقۇم بولغان ئاللىقانداق يۇقىرى ئەمەل-مەنسەپلەرنىمۇ ئەسكەرتىشتى... شېرىن گەپلەر، دەريادەك ئاقتى. ۋەدىلەر تاغدەك دۆۋىلەشتى. كېيىرجان بىلەن قاسىملا ئەمەس، ھامۇتمۇ سۆزلەشتى. كىمنىڭ ئۆيىده ئولتۇرۇش-زىياپەت بولسا، ھامۇت، قاسىملار كىمنىڭكىگە چىلانسا، ئۇنىمۇ شۇ يەرگە چىللاشتى. «كەلگۈسىدىكى ئىدارە باشلىقى» نى سورۇنىنىڭ تۆرىگە ئولتۇرغۇزۇشتى.

ھەممەيلەن دەسلەپكى رومكلىرىنى «كۆڭلۈم» قىلىشتى. لېكىن بۇ ئىززەت قىلغانىنى بىلمەيدىغان كېبىرجان رومكىنىغۇ قوبۇل قىلمدى. ئەمما ئەمەل ـ مەنسەپ، ھوقۇق ـ ئىمتىياز، شان ـ شەرەپ دېگەنلەرنى رەت قىلدى، كېتىمەن، دېگەن گەپىدە چىڭ تۇرۇۋالدى.

شۇنداق قىلىپ، كېبىرجان راستىنلا ئۇرۇمچىگە يۆتكىلىدىغان بولدى. ئۇنىڭدىن، ئۇنىڭ جاھىللىقىدىن ھېچكىم ئاغرىنمىدى. ھامۇتمۇ، قاسىممۇ ئاغرىنمىدى. ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىدىن ئاغرىناتتى. كېبىرجان دەك تالانت ئىگىسىنى بۇرۇنراق تونۇپ يېتەلمىگىنىگە، ئۇنىڭ يۇزىدىكى چېچەك ئىزلىرىنى بۇرۇنراق كۆرۈپ ئالالمىغىنىغا ئەپسۇسلىنىشتى. ھەي ئىپسىت، ئۇنىڭ يۇزىدىكى چېچەك ئىزىنى بۇرۇنراق كۆرگەن بولسام، ئۇنىڭدىكى ئىقتىدار ـ قابىلىيەتنى ئالدىن بىلەلىغان بولاتتىم، ئۇ چاغدا ئۇنى ئەلۋەتتە تۇتۇپ قالغىلى بولاتتى ئەمەسمۇ، ـ ھامۇت مانا شۇنداق ئويلايتتى، ـ ناھىيىمىز ئۇچۇن يۇزىدە چېچەك ئىزى بار ئادەملەر قانچىلىك مۇھىم ئىدى ـ ھە! ھامۇتنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ كۆڭلىدە پەقەت ئەپسۇسلىنىشلا قالدى. قويۇۋەتمەسلىكە، ئۇرۇمچىگە يۆتكەپ بەرمەسلىكە ئىلاج يوق ئىدى. يۆتكەش بۇيرۇقى كەلگەن تۇرسا، ئۆزىمۇ كېتىمەن، دەپ چىڭ تۇزۇۋاتسا، ئەمدى يەنە نېمە ئىلاج بولسۇن؟ ئاخىرى ئۇلار كېبىرجاننىڭ يۆتكىلىشىگە قوشۇلدى.

كېبىرجان كادىرلار ئىدارىسىدە يۆتكىلىش رەسمىيەتىنى بېجىرىۋاتاتتى. كاتىپ ئۇنىڭ يۆتكىلىش رەسمىيەتىنى شىتىرلىتىپ يېزىۋاتاتتى. ھامۇت كېبىرجانغا ھەسرەت، ئېچىنىش بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قەلبىدە تېخىچە ئەپسۇسلۇق ھۆكۈم سۈرەتتى. مۇشۇنداق بىر قابىلىيەتلىك كادىرنى تۇتۇپ قالالمىدى، تالانت ئىگىسىنى بۇرۇنراق تونۇپ ئالالمىدى. شۇنداقكەن، ئەمدى ئۇ نېمىشقىمۇ ئەپسۇسلانمسۇن؟

ـ ھە، كېبىرجان، شۇنداق قىلىپ راستىنلا كېتىدىغان بولدىڭىز ـ ھە؟

ـ رەھمەت ھامۇت جۇيجاڭ، ھەر قايسىلىرىنىڭ مېنى ئەتىۋارلاپ ئېلىپ قالماقچى بولۇشقانلىرىغا رەھمەت، ئەمدى قارىسىلا، ياش ئىكەنمىز، ياش كۆڭۈل دېگەن ئىنتىلىپلا تۇرىدىكەن. ئۇياقلاردا بەش ـ ئون يىل ئىشلەي، ئوندىن كېيىن قايتىپ كەلسەممۇ، يۇرتىمىز بىر يەرگە قېچىپ كەتمەس. شۇ چاغدا كېلىپ ھەرقايسىلىرىنىڭ خىزمىتىنى قىلسامۇ كېچىكمەسمەن. ھەرقايسىلىرىغا رەھمەت!

كېبىرجان خوشاللىق ئويناپ تۇرغان كۆزلىرىنى ھامۇتقا تىككەن ھالدا ئاشۇنداق جاۋاب بەردى. ئۇنىڭ سۆزلىرى ياغدەك يۇمشاق ئىدى. ئۇ ھامۇتنىڭ يۈرىكىگە يېنىمۇ بەكرەك ئوت يېقىۋەتتى. شۇنداق ئوڭلۇق، شۇنداق قابىلىيەتلىك بىر تالانتنى تۇتۇپ قالالمىسا، قاراپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالسا، قولىدىكى ئالتۇننى باشقىلار كۆزىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئېلىپ كەتسە، ھامۇتنىڭ يۈرىكى نېمىشقىمۇ كۆيمىسۇن؟ ھامۇت كېبىرجاننىڭ چىرايىغا ھەۋەس، زوق ۋە ئەپسۇسلىنىش بىلەن تىكىلىپ قالغانىدى. كېبىرجانمۇ ھامۇتنىڭ چىرايىغا ھۆرمەت بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قاراشلىرىدا يەنە رەھمەتمۇ، ئازراق خۇشامەت ـ

كۆچۈكلىنىش ئىپادىسىمۇ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ قىياپىتى خۇددى بىر ـ بىرىنىڭ چىرايىدىكى چېچەك ئىزلىرىنى ساناۋاتقاندەك، ئاشۇ چېچەك ئىزلىرىنىڭ ئاز ـ كۆپلۈكىگە قاراپ بىر ـ بىرىدىكى قابىلىيەت، ئىقتىدارنى مۆلچەرلەۋاتقاندەك بىلىنەتتى.

ئىشخانىنىڭ ئىشىكى غىچىرلاپ ئېچىلدى. ئوتتۇرا بويلۇق، يالاڭباشتاق، رەتلىك كىيىنگەن بىر يىگىت كىرىپ كەلدى.

ـ ھوي، ئەخمەتئۇسەن؟ قاچان كەلدىڭ؟ سالامەتمۇ سەن؟ تىنچلىقمۇ؟ ۋاي خۇدايىمەي، قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى سېنى؟ ـ كېبىرجان ئىشىكتىن كىرگەن يىگىتنى كۆرۈش بىلەنلا ھاياجان بىلەن ۋارقىرىۋەتتى. ئۇلار قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. ئەخمەت دېگەن ھېلىقى يىگىت كېبىرجاننىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىپ ئولگۈرەلمەي قالدى، ـ تۇغقان يوقلاپ كەلدىڭمۇ ياكى كامانداروپكىغمۇ؟ ھەي، سېنى ـ زە، قارا، بويۇڭمۇ خېلىلا ئۆسۈپ قاپتۇ. مېنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىمنى قانداق بىلدىڭ؟

ئەخمەت بەزى سوئاللارغا جاۋاب بېرىپ، بەزى سوئاللارغا جاۋابمۇ بەرمەي كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. كېبىرجان ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۆزىنىڭ ئۇرۇمچىگە يۆتكەنلىكىنى، ھازىر رەسمىيەت بېجىرىۋاتقانلىقىنى، ئەتە ـ ئۆگۈن ئىچىدىلا يولغا چىقىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. ئەخمەت بولسا تەخىچە كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. كېبىرجان بىردىن يېنىدىكى ھامۇتنى يادىغا ئالدى. ھامۇت بۇ ئىكىكى يىگىتنىڭ كۆرۈشۈشلىرىگە ھاڭۋاقتان ھالدا قاراپ تۇراتتى.

ـ ۋۇي، مەن سىلەرنى، تونۇشتۇرۇپمۇ قويماپتىمەنغۇ، قارا، ئەخمەت، بۇ كىشى كادىرلار ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ھامۇت جۇيجاڭ بولىدۇ، قابىلىيەتلىك لەرنى قاتتىق ئەتىۋارلايدىغان كىشى، ـ كېبىرجان ھامۇتقا بۇرۇلدى، ـ بۇ مېنىڭ ساۋاقدېشىم، ئىسمى ئەخمەت، ئۇرۇمچىدە خىزمەت قىلىدۇ...

ئەخمەت ھامۇتقا قول ئۇزاتتى. ھامۇتمۇ قولىنى چىقىرىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتى.

ـ مەن ئۆزلىرىنى ئىزدەپ كەلگەنىدىم، بۇ مېنىڭ رەسمىيەتلىرىم، ـ ئەخمەت ھامۇتقا بىر كونۇبرتنى ئۇزاتتى.

ـ ھوي، نېمە ئىش؟ نېمە رەسمىيەت؟ ـ كېبىرجان دەرھال ئەخمەتتىن سورىدى.

ـ يۆتكىلىش رەسمىيىتى، مەن ئۇرۇمچىدىن يۆتكىلىپ كەلدىم.

كېبىرجان ھەيرانلىق ئىلكىدە تۇرۇپلا قالدى. ھامۇت كونۇبرتتىن ئەخمەتنىڭ رەسمىيەتلىرىنى ئېلىپ كۆرۈپ چىقتى. بۇ ئادەتتىكى يۆتكىلىش رەسمىيىتى ئىدى. يۆتكىلىش رەسمىيىتى دېگەن كىچىككىنە بىر ۋاراق قەغەز، ئىسمى، جىنسى، يېشى، خىزمەتكە چىققان ۋاقتى، ماۋاش دەرىجىسى... ئۇنىڭغا يېزىلغانلىرىنىڭ ھەممىسى مۇشۇ، بۇ گەپلەردىن بىر ئادەمنىڭ قابىلىيەتلىكىياكى ئەھمىيىتىنى قانداقمۇ بىلگىلى بولسۇن؟ ھامۇت بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەخمەتكە قارىدى. ئەخمەتنىڭ چىرايىدا ئۇنىڭ ئىقتىدارىدىن دېرەك بېرىدىغان ھېچنېمە يوق ئىدى، ھەتتا بىرەر ـ يېرىم تالمۇ چېچەك ئىزى كۆرۈنمەيتتى. پەقەت كۈلۈمسىرەپلا تۇراتتى. كۈلكە ئىقتىدارنىڭ

ئىپادىسى ئەمەس. ھامۇتنىڭ چىرايىغا ئاستا ـ ئاستا مەنىستىمەسلىك ئىپادىلىرى ئۆرلەپ چىقتى. ئۇنىڭ ئۆز ئىقتىدارىدىن دېرەك بېرىپ ئۇرىدىغان، يېشىل ماش بىمالال سىققۇدەك چوڭلۇقتىكى يۇمىلاق يۇمىلاق چوقۇرلىرى قىيسايغاندەك بولۇپ ئىللىپس شەكلىگە كىردى. ئۇرۇمچىدىكى لەرنىڭ ھەقىقەتەن كۆزى بار ـ دە. يەتتە قات زېمىننىڭ تېگىدىكى پارقىرىغان نەرسىنىڭ ئالتۇن ياكى مىس ئىكەنلىكىنى ئايرىيالايدۇ. يۇزىدە بىر تالمۇ چېچەك ئىزى بولمىغان كىشىدە قانچىلىك قابىلىيەت بولماقچىدى؟! بۇنى ئۇرۇمچىلىكلەرمۇ بىلىپ يەتكەن گەپ. شۇڭا كەشىنى توغرىلىشىپتۇ. ئەمدى بىز بۇنى نېمە ئىشقىمۇ سالارمىز؟ بىكار نانچىدىن يەنە بىرسى كۆپىيىپتۇ. ھەي... قابىلىيەتلىكلەر كېتىدۇ، ئىقتىدارسىزلار كېلىدۇ. بۇنداقتا ناھىيىمىزنىڭ ئىشلىرى نېمىمۇ بولۇپ كېتەر ـ ھە!

ـ يېگىت، سىزنىڭ بۇ يەردە تۇغقانلىرىڭىز بارمۇ؟

ـ مەن مۇشۇ يەرلىك، ئاتا ـ ئانام ياقاباغ يېزىسىدا.

ـ ئەمىسە سىز ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ ئۆيىدە بىرقانچە كۈن دەم ئېلىپ تۇرۇڭ. بىز سىزگە مۇۋاپىق بىر ئورۇن تېپىپ ئاندىن ئۇرۇنلاشتۇرايلى. ئىشقىلىپ بىزنىڭ ئىدارىدىكىلەر پەقەت قابىلىيەتلىك ئادەملەرگىلا چاپلىشىدۇ. ئورۇن تاپماق بىرئاز تەس بولارمىكىن دەيمەن. بىرقانچە كۈن دەم ئېلىپ تۇرۇڭ...

ئەخمەت كۆلۈمسىرەپلا تۇراتتى.

ـ مەن پەن ـ تېخنىكا پونكىتىغا بارسام ئوبدان بولاتتى. ئۇرۇقچىلىق مەيدانى بولسىمۇ مەيلى.

ـ بىز ئۇلار بىلەنمۇ سۆزلىشىپ باقمىمىز.

كېبىرجان رەسىمىيەتلىرىنى بېجىرىپ بولغانىدى. ئەخمەت بىلەن ئىككىسى بىللە چىقىپ كېتىشتى. ھامۇت كېبىرجاننىڭ ئارقىسىدىن قىيالماسلىق بىلەن ئەخمەتنىڭ ئارقىسىدىن مەنىستىمەسلىك بىلەن قاراپ قالدى. ھەي، ئاشۇ ئەخمەتنىڭ يۇزىدە نېمىشقىمۇ چېچەك ئىزى يوق بولۇپ قالغان بولغىيدى؟ ئەمدى ئۇنىڭ تەقسىماتى قانداق بولار؟ ھەي چېچەك ئىزى، ھەي چېچەك ئىزى...

* *

كېبىرجان كەتتى. ئەخمەت كەلدى. كىچىكىنە ناھىيە بازىردا يېڭىلىق دېگەن بىر دەمدىلا پۇر بولۇپ كېتىدۇ. ئەخمەتنىڭ ئۇرۇمچىدىن «قايتۇرۇۋېتىلگەنلىكى» توغرىسىدىكى خەۋەرمۇ بىر دەمدىلا ھەممە كىشىنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلاندى. تېخى بۇ يېڭىلىقىغا «ئىقتىدارسىز نېمىكەن ئەمەسمۇ، شۇڭا كۆتمىگە تېپىشىپتۇ» دېگەن گەپمۇ قوشۇلغانىدى.

بىر قانچە كۈن ئۆتتى. پەن ـ تېخنىكا پونكىتىنىڭ باشلىقى، ئۇرۇقچىلىق مەيدانى باشلىقى، يېزا ـ بازار كارخانىلىرى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى، پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ـ بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ يۇزلىرىدە زىچلىق دەرىجىسى ئوخشاش بولمىغان چېچەك ئىزلىرى بار ئىدى ـ قاتارلىقلار كادىرلار ئىدارىسىگە كېلىپ ئەخمەتنىڭ ئارخىپىنى كۆرۈپ چىقىشتى. ئەخمەت ئارخىپقا چاپلانغان

رەسىمىدىمۇ ئوخشاشلا كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئۇلار ئۇنىڭ ئاشۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايىغا دىققەت بىلەن تىكىلىشەتتى. قانچە دىققەت بىلەن تىكىلىشكەن بولسىمۇ لېكىن ئەخمەتنىڭ كۈلكە يېغىپ تۇرغان چىرايىدىن بىر تالمۇ چېچەك ئىزى تاپالمىدى.

ـــ راستىنلا ئىقتىدارسىزكەن. بىزگە لازىم ئەمەس...

ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا شۇنداق دېيىشتى.

ئەخمەتمۇ كادىرلار ئىدارىسىگە بىر قانچە قېتىم كەلگەنىدى. ھەر قېتىم كەلگەندە ھامۇت ئۇنىڭغا مەنسىتمەسلىك بىلەن تاراپ:

ـــمەن دېمىدىمۇ؟ بىزنىڭ ئىدارىلەر پەقەت قابىلىيەتلىكلەرگىلا چاپلىشىدۇ دەپ، توختاپ تۇرۇڭ، ئورۇن تاپالمىغىلا سىزگە ئۆزۈمنىڭ خەۋەر قىلىمىز، ـــ دەپ يولغا سالاتتى. لېكىن ئەخمەت ئالدىرايتى. مۇشۇ تېرىدىچىلىق مەۋسۇمى ئۆتۈپ كېتىشتىن ئىلگىرى ئىشنى قولغا ئېلىشنى، كۆڭلىگە پۈككەن تەجرىبىسىنى باشلىۋېتىشنى ئارزۇ قىلاتتى. لېكىن كۈتۈلمىگەندە ئۆزى توغرىسىدىكى مىش ـ مىش گەپلەرنىڭ ئاغىلاپ قالدى. قانچە ئويلاپمۇ ئۆزى ئۈستىدىن ئىمىشقا شۇنداق ھۆكۈم چىقىرىشقانلىرىنى بىلەلمەي قالدى. كېيىنرەك بۇنى بىلگەن چاغدا بولسا، بۇ غەلىتە مەنتىقىدىن ھەيران بولۇشنىمۇ، غەزەپلىنىشنىمۇ بىلەلمىدى. قانداق مەنتىقە بۇ؟ ھازىر دۇنيادا چېچەك مىكروبىنى ئۆزۈل ـ كېسىل يوقىتىلغان تۇرسا، ئەندى ئۇلار كەلگۈسىدە بۇنداقلارنى نەدىن تاپىدىكەن؟

كۆپ ئۆتمەي، ئەخمەتنىڭ پۈتۈن دۇنيادا چېچەك مىكروبىنى ئالماقچان يوقىتىلدى، دېگەن سۆزلىرى ھامۇتنىڭ قۇلىقىغا بىرىپ يەتتى. شۇندىن كېيىن ئۇنىڭ قەلبىنى يەنىمۇ بىكىرەك غەم باستى. بۇنداقتا، بۇندىن كېيىن پۈتۈن دۇنيادا ئىقتىدارلىق ئادەملەر تۇگەپ كەتمەمدۇ؟ ھەي، پەيتىنى چىڭ تۇتۇش كېرەك، يۇزدە چېچەك ئىزى بارلارنى پۈتۈن كۈچ بىلەن ئىزدەپ تېپىش كېرەك، بولمىسا، ناھىيىمىزنىڭ ئىشلىرى نېمە بولىدۇ؟ تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئىشى توختاپ قالمامدۇ؟ ئۇ ئۆزىگە ئۇچرىغانلا ئادەمنىڭ چىرايىغا دىققەت بىلەن قارايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئاشۇ چىرايلاردىن نېمىنىدۇر ئىزدەيتتى. ئېنىق ئېيتقاندا، چېچەك ئىزىنى ئىزدەيتتى. ئەخمەت بولسا تېخىچە تەقسىماتنى كۈتۈپ ياتاتتى. ھامۇت بولسا گۇلدار يۇزلۈكلەرنى تاپالمىغانسېرى ئەپسۇسلىناتتى. شۇنداق قىلىپ ھامۇتنىڭ ئەپسۇسلىنىشى، ئەخمەتنىڭ ھەيرانلىقى ئىچىدە تېرىدىچىلىق مەۋسۇمى ئۆتۈپ كەتتى. ئەخمەت ئۆز تەجرىبىسىنى باشلىيالمىدى. ھەي چېچەك ئىزى!...

مەسئۇل مۇھەررىسى روزىمەھمەت جۇمە

ئارسلان

سىپايە ئايال

(ھېكايە)

پەلكۇشنى بوياق قۇتىسىغا سېلىپ قويۇپ، گەۋدەمنى يۆلەنچۈكلۈك ئۇزۇن ئورۇندۇقتا تاشلىدىم. رەسىمگە جان كىرگۈزمەن، دەپ بەكمۇ چارچىغانىدىم. مەن گېزىتخانىدا گۈزەل سەنئەت تەھرىرى بولۇپ ئىشلەيتتىم. راستىنى ئېيتقاندا، ئىشتىن سىرت رەسىم ئىجادىيىتى بىلەن ھەپىلىشىش ئۇكاي ئەمەسكەن. ئىجادىيەت ھەۋىسى بىلىپ تۇرۇپ جانىنى ئۇپرىتىش دېگەن گەپ ئىكەن. بۈگۈن تېخى ئەدەبىيات بېتىدە ئىشلىتىلىدىغان بىر ھېكايىغا قىستۇرما رەسىم سىزىشنى باھانە قىلىپ ئىشتىن بالدۇرراق چۈشكەنىدىم. ئاشپۇزۇلدا قورساقنى چالا - بۇلا گوللاپلا رەسىم سىزىدىغان تاختىيىمنى ئېلىپ بۇياقتا چاپتىم. باشچا كۆلىنىك كەچكى مەنزىرىسىنى سىزىش خىيالى خېلىدىن بېرى ئىچىمگە ئوت يېقىپ يۈرەتتى.

باشلىغىنىمغا بىر نەچچە كۈن بولغان بۇ رەسىم تېخى پۈتمىگەنىدى. بۇ خام نۇسخىدىن كۆلىنىك تۇتۇق كۆرۈنۈشىنى، كۆلگە تىكىلىپ تۇرغان بىر ئايالنىك كۆلەڭگىسىنى بايقىغىلى بولاتتى. بىراق ئۇ تېخى كىشىگە چىنلىق تۇيغۇسى، بەدىئىي ھۇزۇر بېرىشتىن كۆپ يىراقتا ئىدى. زادى قانداق قىلغاندا رەسمىدە تەبىئەت ياكى تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرىنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرگىلى بولىدۇ؟ بولۇپمۇ ئادەملەرنى جانلىق سىزغىلى بولىدۇ؟ رەسمدىكى بۇ ئايالنى رومانتىك قىز قىياپىتىدە سىزىش كېرەكمۇ ياكى ئۇنىڭغا تەتقىقاتچىغا خاس سىياق، سالاپەت بېرىش كېرەكمۇ؟ ھېس - تۇيغۇ قويۇقراق بولغىنى ياخشىمۇ ياكى ئەقلىي ئالامەتلەرمۇ؟ سىپايە ئايال بولغىنى تۈزۈكتۇر، ئادەملەر سىپايىلىققا ئامراق كېلىدۇ ئەمەسمۇ؟ كۆلگەغۇ باشچا كۆلى ئەندىزە قىلىنىدى، سىپايە ئايالغا كىمنى ئەندىزە قىلىش كېرەك؟ بۇ يەرگە كېلىۋېتىپ مەن خىزمەتداشىمىز پاتەمخان ئاچىنىڭ ئۆيىگە دوقۇرۇپ ئۆتكەن، ئۇ ھەقىقەتەن بىرەر ئەسەرگە ئەندىزە قىلىشقا لايىق سىپايە ئايال بولغاچقا، مەندە ئۇنىڭ بىرەر سەنئەتلىك فوتو سۈرىتىنى ئۆتنە ئېلىپ پايدىلىنىش ئويى تۇغۇلغانىدى. ئەپسۇسكى، ئۇ ئۆيدە يوق بولۇپ چىقتى. ئەمدى بېشىمنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قاتتى. مەن نەزەرىمنى رەسىم لايىھىسىدىكى كۆلدىن

باغچىدىكى ھەقىقىي كۆلگە يۆتكىدىم، بۇ كۆل رەسمگە سېلىشتۇرغۇسىز گۈزەل ئىدى. ھەممە نېمىنىڭ تەبىئىيلىكى ياخشى. ئالدىمدا ئۇنچىلا چوڭ بولمىغان بىر كۆل كەچكى شەپەقتە جىلۋە قىلىۋاتقان ئەينەكتەك پارقىراپ ياتاتتى. قورام تاشلاردىن تەكشى قوپۇرۇلغان قىرغاق ياپيېشىل دەرەخلەر بىلەن قاپلانغانىدى. دەرەخ ئارىلىقلىرىدا، كۆل بويىلىرىدا كىشىلەر سەيلە - تاماشا قىلىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەسۇم ئۆسمۈرلەرمۇ، مۇھەببەت يۇقى شەھۋانىي ئىستەكتىن خۇددىنى يوقىتىپ، بىر - بىرلىرىگە ئېسىلىپ چىرمىشىۋېلىشقان ياشلارمۇ، بوتۇلكا ئويىنىتىپ، ئېغاكلاپ يۈرگەن كۆرەڭ تەلۋىلەرمۇ، يېپىشقاق، كۆكەمە، بىمايا مەستلەرمۇ، ھايات ياكى خىزمەت ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ ۋەزمىن قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتقان ئوتتۇرا ياشلىقلارمۇ، ئاقباش ھەمراھىنى ياكى كەپسىز نەۋرىسىنى ئەگەشتۈرۈۋالغان مېھرىبان بوۋايلارمۇ بار ئىدى.

مەن ئولتۇرغان جاي كۆل ئىچىگە يالىغان سۈنئىي ئارال ئىدى. بۇ ئارالنى گۈل - چىمەن، دەل - دەرەخلەر ئوراپ، توقايلىققا ئوخشىتىپ قويغان. ئۇنىڭدىكى شىپالىق نەقىشلىك بولۇپ، ئورۇندۇقلار ئېگىز ئۆسكەن گۈللەرنىڭ دالدىلىرىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى. ئۇلار كىشىگە گويا سۆھبەتلىشىش، مۇھەببەتلىشىش ياكى تەنھا خىيال سۈرۈشكە خالىيلىق، ئىمكانىيەت بېرىشنى ۋەدە قىلىپ تۇراتتى. ئارالنى پارقىراق تاشتىن ياسالغان ئەگمە كۆۋرۈك قىرغاقتا تۇتاشتۇراتتى. بۇ كۆۋرۈكنىڭ ئاستىدىن قولۇاقلار ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. كۈندۈزلىرى بۇ يەردە ئادەملەر ئۇزۇلمەي سۈرەتكە چۈشۈشەتتى. كەچقۇرۇنلىرى جۈپ - جۈپ قىز - يىگىتلەر، ئاشىق - مەشۇقلار دەرەخلەر ئاستىدىكى گۈللۈكلەر ئارىسىدىكى ئورۇندۇقلارغا چۆكۈۋېلىشاتتى.

كۆۋرۈك بېشىدا كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ ئالغۇ قويىدى. بىتخۇۋىننىڭ دۇنياغا داڭلىق «ئاق قۇ كۆلى» مۇزىكىسى يۇرەكنى تىترىتىپ، يېقىملىق ئاھاڭدا ياڭراشقا باشلىدى. مۇزىكايېنىك، ئىلھامبەخش ئىدى. بىردىنلا ئۆزۈمنى گويا ئاق بولۇتلار ئۈستىدە يانپاشلاپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلدىم. ۋۇجۇدۇمدا ئاجايىپ لەززەتلىك سېزىم جۇش ئۇردى. يۈرىكىم راھەتلىنىپ ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. مەن گويا بۇ ئاددىي دۇنيادا ئەمەس قانداقتۇر بىر ھېكمەتلىك خىيالىي دۇنيادا كېزىۋاتقاندەك، جەننەتنىڭ سېھرىلىك مەرۋايىت كۆلى بويىدا ھايال جانغا چۆمۈۋاتقاندەك ئىدىم، ھەممە نەرسە سىرلىق، پاكىز، خىيالىي، گۈزەل، مۇقەددەس كۆرۈندى. ئەپسۇسكى بۇ مۆجىزىلىك كەيپىيات بىر دەمدىلا غايىپ بولدى، چۈنكى ئۇنىڭالغۇ كۆتۈرگەنلەر كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ باراباريمراقلاپ كەتكەنىدى.

گۈگۈم سېھرىلىك قارا پەردىسىنى يېيىپ، شەپەقنىڭ ئوتىنى ئۆچۈردى. ئاسماندا يۇلتۇزلار جىمىرلاشقا باشلىدى. كۆلنىڭ ئارامبەخش مەنزىرىسىدىن، كېچىنىڭ تىلىسىملىق جەمجىتلىقىدىن تەبىئىي يايرىماقتا ئىدى. رەسمگە سىيايە ئايالىنىڭ ئەندىزىسى كېرەك، ئۆزۈم تونۇيدىغان سىيايە ئايالارنىڭ قىياپىتىنى بىر - بىرلەپ خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈشكەباشلىدىم، خىيالىمدا

يەنە پاتەمخان ئاچمىنىڭ سىياسى پەيدا بولدى. بۇگۈن ئۇنى تاپالمىغىنىم يامان بولدى، ئەگەر ئۇنىڭ قىياپىتىنى تولۇق ئېسىمگە كەلتۈرۈپ، رەسىمنى شۇ خىيالىي كۆرۈنۈشكە ئاساسەن سىزىۋەرسەمچۇ؟! رەسىمنى ئوبيېكتنىڭ خىيالدىكى قىياپىتىگە ئاساسلىنىپ سىزغاندا قىياپەت جانلىقراق، ئىجادىيراق چىقىشى، ئۆلۈك، قاتماللىقتىن ساقلانغىلى بولۇشى مۇمكىن. تەسەۋۋۇرۇمدىكى پاتەمخان ئاچا ماڭا كۆلۈپ قاراشقا باشلىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئاق كۆڭۈلۈك، مېھرىبانلىقنىڭ مۇقەددەس نۇرلىرى چاقناۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

ئۇشتۇمتوت كەينىمدىكى گۈل چاتقىلىنىڭ ئۇ يېقىدىن پىچىرلىشىپ ئاستا كۈلۈشكەن ئاۋاز ئاڭلاندى. گۈل چاتقىلىنىڭ بۇ يېقىغىمۇ، ئۇ يېقىغىمۇ ئورۇندۇق قويۇلغانىدى. دەسلەپتە مەن ئېرەكنى قىلمىدىم، لېكىن نېمىلا دېگەنسېلەن پىكرىم بۆلۈنگەنىدى. ئاراڭ كەچقۇرۇنلۇقى پۇتۇنلەي قىزىغىتلەرگىلا مەنسۇپ بولۇپ قالاتتى، بۇ ئاۋاز ۋە كۈلكىنىڭ ياشلارنىڭكىگە ئوخشىمايدىغانلىقى مېنى ئەجەبلەندۈردى. يېشى توختىغان ئەر ـ خوتۇنلار بولسا كېرەك. بىراق ئايالنىڭ غىلجىڭلىقى، مەمەدانىلىقى مەندە گۇمان تۇغدۇردى، ئۇ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ بىر قېتىم كۈلەتتى. ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرى بارا ـ بارا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. كېچە قاراڭغۇلۇقى تۇپەيلىدىن ۋەگۈل چاتقىلى توسۇپ تۇرغانلىقتىن، مەن ئۇلارنى كۆرەلمەيتتىم، بىراق ئاۋازلىرى تونۇش چىقىپ قالدى، بۇكۈلۈۋاتقىنى دەل مەن خىيال قىلىۋاتقان، پاتەمخان ئاچا ئىدى. ئۇنىڭ كۈكىنى ئۇنىلىغان ئادەمنىڭ كۈلكىسى ئىچىدىنمۇ بىر ئاڭلاپلا پەرق ئېتەلەيتتىم. ئۇ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىكىنە؟ گەپدانىراقلىقنى بىلمەسكە سالىدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئۇنى سىپايە ئايال دەپېيىشەتتى. دەرۋەقە، ئۇ يۇمشاق، مۇلايىم ئايال ئىدى. ئەمدى ئۇلارنىڭ ئاۋازى ماڭا خېلىلا ئېنىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

ـــ ماڭا ئۇنداق قارىمىسىلا، ئىزا تارتمىدىكەنسەن، ـــ دېدى پاتەمخان ئاچا نازلىنىپ، ـــ بىزدىن گۇمانلانغان ھېلىقى قارا نىيەتنىڭ ئەدىپىنى تۇيدۇرماي بېرىپ لا ـ ھە، مۇدىر.

ـــ بىزنىڭ پېيىمىزگە چۈشمەك بولغانىدەكلا كۆرۈنۈۋىدى، شارتلاقلىپ قالدىم، ئۆزۈمۇ زەربىنىڭ قايىقتىن كەلگەنلىكىنى تۇيماي قالدى. ئۇنداقلار تاش سانغۇچە بىز قۇم سانايمىز، ساماننىڭ تېگىدىن سۇ يۇگۈرتمەكمۇ بىر تالانت ئەمەسمۇ، ـــ بۇئەمەت ئاكىنىڭ ئاۋازى ئىدى.

ـــ ئۇغۇشۇنداق، ئاۋۇسۇيىقەستچىنىڭ يامانلىقىنى دەيسىنا، توۋا... بىر ئوبدانىدەكلا كۆرۈنۈۋىدى، ئادەم دېگەننىڭ ئىچىدىكىنىغۇ بىلگىلى بولمايدىكەن، ھەممەلا ئادەمنىڭ بىزدەك ئىچى ـ تېشى ئوخشاش بولسىدى، ھەي...

ـــ ئادەمنىڭ ئالسى ئىچىدە، ھايۋانىنىڭ ئالسى تېشىدا بولىدۇ ئەمەسمۇ، ـــ دېدى ئەمەت ئاكا يېغىنلاردا سۆزلىگەندەك تەمكىن ئاھاڭدا.

ئەمەت ئاكا بىزنىڭ بۆلۈمنىڭ مۇئاۋۇن باشلىقى بولۇپ، پاتەمخان ئاچا بىلەن ئىجىل ئىدى. ئۇلار بۇگۈن بۇ كېچە ھىمايىسىدىكى گۈلزارلىقنىڭ مۇھەببەت ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان بۇلۇڭىغا نېمىشقا كەلگەندۇ؟

ئىلگىرى ئاڭلىغان بەزى مىش - مىش پاراڭلار بىردىنلا ئېسىمگە چۈشتى. بۇ پاراڭلاردا بۇ ئىككىيلەن ئەخلاقسىز جەھەتتىن ئەيىبلىنەتتى. ئەمەت ئاكا 55 ياشلارغا بېرىپ قالغان كىشى ئىدى، پاتمەخان ئاچىنىڭ يېشىغۇ 33 تە توختاپ قالغىلى خېلى يىللار بولغانمىش. چىرايىنىڭ ئۆزىگۈ ياشىنىڭ ئەينىكى، ئېغىز يۇشۇرغان بىلەن چىراي ئاشكارىلاپ تۇرىدۇ. لېكىن، ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، ياشىمۇ ھەر ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ ئىچكى ئىشى. تەرەققىي تاپقان غەرب ئەللىرىدە ياشنى، بايلىقنى، بەدەن ئېغرلىقىنى سوراشمۇ ياۋايىلىقنىڭ ئىپادىسى سۈپىتىدە ئەيىب ھېسابلىنىدۇ. ياشقا كۆپ ئارىلىشىۋېلىش، كۆزگە كىرىۋېلىشلار ئۇمۇمەن بىر خىل مەدەنىيەتسىزلىك، قالاقلىقتۇر. لېكىن بۇ ھۆججەتلەشمىگەن قائىدە - يېرىنسىپنى چۈشەنمىگەنلىكتىنمىكىن، ئەيتاۋۇر بەزى ساۋاقداشلىرى، قۇرداشلىرى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىلا ئۆزلىرىنى 38 — 40 ياش دەپ ئېلان قىلىشاتتى. بولۇپمۇ مەھەللە داش بىر ئىملدىشى قېرىشقاندەك بىرقانچە سورۇندا شۇنداق دارتىپ، ئۇنى ئوسال قىلغانمىش. بەزىلەر ئۇنىڭ قېچىقى بارلىقى ھەققىدىمۇ ئېغىز ئېچىپ قالاتتى. بىراق مەن تىكشىمايتتىم، ئاچامدەك چوپچۇك بىر ئايالنىڭ بۇ جەھەتتىكى قىزىقلىرىنى ئاڭلاشمۇ ئەخلاق بابىدىن ئەمەس-تە. پاتمەخان ئاچا ھەققىدە بۇنىڭدىن ئوشۇق بىلمەيتتىم، بىلمىشكىمۇ قىزىقمايتتىم، ماڭا ئۇ ھامان شۇنداق سىپايە، مېھرىبان كۆرۈنەتتى. مانا بۇگۈن قىسمەت جۇۋىسىنى تەتۇر كىيىپ، شۇنداق تەتۇر بىر سورۇنغا مېنى ئۇدۇل كەلتۈرۈپ قويغاندى.

مەن تۇيدۇرماي ئورنىمدىن تۇرۇپلا كېتىپ قېلىش نىيىتىدە كەلدىم. لېكىن بۇنىڭ ئۆچۈن پەيت كۈتۈش كېرەك ئىدى. چۈنكى مېھمانىڭ ئۆلارنى يالداپ ئۆتۈشۈم، بىر نەچچە مېتىر ماڭغاندىن كېيىن چىراغ يورۇتۇپ تۇرغان تار يولغا كىرىشىمگە توغرا كېلەتتى. ئاشۇ يورۇق جاي دەل ئۇلار يۈزلىنىپ ئولتۇرۇشقان تەرەپتە ئىدى. ئەخلاقسىز تاز - تولا چېچىلاڭغۇلۇق بولغان ھالەتتىمۇ، بۇ ئۇنىڭ سىپايە، مېھرىبانلىق ماھىيىتىدە چوڭ دەخلى بولالماس — ،دەپ ئويلىدىم مەن، — ئاينىڭمۇ يۇزىدە داغ بولىدىغۇ؟

پاتمەخان ئاچىنىڭ يەنە چىققان ئاۋازى خىيالىمنى بۆلۈۋەتتى. بۆلۈمدىمۇ خەق نېمە ماۋزۇدا گەپ قىلىۋاتقان بولسا ئۇ شۇ ياقتىن ماسلىشىپ گەپنى تارتىۋېلىپ، ئۆزىنىڭ ياۋاش، سىپايە، ئاق كۆڭۈل، ئەقىللىق، ئەخلاقلىق، سېخى، مەردانە قاتارلىق كۆپتىن كۆپ ئارتۇقچىلىقلىرىنى ئىسپاتلايدىغان بىرەر - ئىككى كەچۈرمىشىنى ھېكايە قىلىۋالماي قويمايتتى. بۇلارنى بۇرۇن ھېس قىلىسامۇ، ئەقلىي بىلىمىش دەرىجىسىدە چۈشەنمىگەن بولسام كېيىن، ھازىر بۇرۇن ھېس قىلمىغان، چۈشەنمىگەن نۇرغۇن نەرسىلەر يېپقا تىزىلغان مارجاندەك ئەقىل كۆزلىرىمنىڭ ئالدىدا ئۆزلىرىنى نامايان قىلىشقا ئاقتا ئىدى. كىشىلەرنىڭ پاتمەخان ئاچىنى ياۋاش - يۇمشاق دېيىشى ئۇنىڭ بويىنىڭ پاكاررلىق، تېخنىڭ كېسەلچان كۆرۈنىدىغانلىقى، ئۆزىنى ساددا، بېچارە قىلىپ تەسۋىرلەشلىرىنىڭ باشقىلاردا ئېچىنىش، ھېسداشلىق ئويغىتىدىغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغىنىتتى، بەلكىم. ئۆزىنىڭ ئېيتقىچە، ئۇ ئادەمگە ئازار بېرىشتىن، چۈمۈلىنى

دەسسۇپلىشتىنمۇ ھەزەر ئەيلەيتتى. بىراق بۇگۈن بۇھىلۇەتتىكى ھېكايىسى باشقىچىرەك باشلانغاچقا مەندە قىزىقسىنىش پەيدا بولدى. توغرىراقى سەل چۆچۈدۈم. ئىختىيارسىز قۇلقىمنى ئۇلار تەرەپكە سىڭايان قىلدىم.

ـ مەنمۇ شۇنداق بىر كۈشەندەمنىك جاجىسىنى بەرگەن، ئانىسىدىن ئەمگەن سۈتىنى بۇرنىدىن بۇلاق قىلغانىدىم، ـ دېدى پاتەمخان ئاچا بېسىقراق، تەمكىن تاۋۇشتا ھېكايىسىنى باشلاپ، ـ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» بوراندەك كېتىۋاتقان چاغلار ئىدى، ئۆزۈمنىڭمۇ تۇنجى ئىرىمىدىن ئاجراشقىنىمغا ئۇزۇن بولمىغان، ئۆيدە 7-8 ياشلاردىكى قىزىم ئىككىمزلا تۇراتتۇق، بىر كۈنى چۈشلۈكى سۈپىدا ياستۇقىنى ئېگىز قىرلاپ، بىغەمنىك كۈنى ـ پادىشاھنىك كۈنى دەپ ئارام ئېلىپ ياتسام، قىزىم ھۆر ـ ھۆر يىغلاپ كىرمەسمۇ، كۆزۈمگە يەر تەۋرەپ كەتكەندەك كۆرۈندى. ياتقان يېرىمدىن قانداق چاچراپ تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. نېمە بولدۇك، دېسەم، مۇتەلىپنىك بالىسى ئۇردى، دېمەسمۇ، بېشىمدىن بىر ئوت كىرىپ، تاپىنىمدىن چىقىپ كەتتى، مۇتەللىپ دېگىنى بىر كەلگىندى كېسەل كۆرپىسى ئىدى. قىزىغۇ قىزىم بىلەن تەڭ دېمەتلىك، لېكىن ئاۋاق نەرسىدى. «ئورۇق كالىنىك مۇڭگۈزى يوغان» دېگەندەك، يوتقانىنىڭ تېشىدىن بولغان بۇ شۇمتەكنىك كۆچى بارىكەن دېسىلە. قېنى ئۇ بويىغا يەتمەي تۇرۇپ بۇزۇلۇپ كەتكۇر قانجۇق، دېگىنىنىلا بىلمەن، تالاغا قۇيۇندەك ئېتىلىپ چىقتىم. ئۇ قىل بويۇن جۇۋاينىمەك ئىشىكى ئالدىدا خىيالىي تۇرۇپتىكەن، ئەلپازىمنى كۆرۈپ خىپلا قىلىپ ئۆيىگە كىرىپ ئىشىكىنى تاقىۋالدى.

ئىشىكى ئالدىغا ئېتىلىپ بېرىپ، دېڭەيلەپ تۇرۇپ تازا تىللىدىم. ئاچچىقىمدا بۇشۇمتەك ھارىمىنىك ئانىسىنىمۇ، دادىسىنىمۇ، دادىسىنىك ئانىسىنى، مومىسىنىك مومىسىنىمۇ يەتمىش پۇشتىغىچە قوشۇپ تىللاپتىمەن، قارغاپتىمەن.

ـ تىللاپ بەش پۇچۇق قىلىڭىتىپ سىزدە، ـ ئەمەت ئاكىنىك ئاۋازى ئاڭلاندى، ـ شۇنچە يۇمشاق ئېغىزغا قاتتىق گەپ قانداق پاتقاندۇ؟

ـ قوللىرىنى تارتىپ تۇرسىلا، گېپىمنى تۇگىتىۋالاي، ـ دېدى پاتەمخان ئاچا يۇمشاق تاۋۇشتا. ئۇ يۇلقۇنغان بولسا كېرەك، كۆل شاخلىرى شىلدىرلاپ كەتتى.

ـ زوقۇم كېلىپ ئېچىم كۆيىدى ـ دە، ـ دېدى ئەمەت ئاكا ئۆزىنى ئاقلاپ، ـ قېنى داۋاملاشتۇرۇك، قۇلقىم سىزدە.

ـ بىر چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ، ھېلىقى شۇمتەكنىك دادىسى چىقىپ كېلىۋاتامدۇ، ئۇ چاغدا مەن تېخى بىر ناھىيىنىك ئوتتۇرا مەكتىپىدە مۇئەللىملىك قىلاتتىم. بۇنداق چۈك شەھەرگە يۆتكىلىپ كېلىش ئۇخلاپ چۈشۈمگىمۇ كىرمەيدىغان چاغلار دېسىلە.

ـ پېقىر شۇ ناھىيىگە خىزمەتكە بېرىپ، سىز بىلەن تېپىشىپ قالغان ئەمەسمىدىم. يۆتكىلىپ كەلمىگەن بولسىڭىز بۇگۈنكىدەك شېرىن تۇنلىرىمىز تاز بولاتتى ـ دە، ـ دېدى ئەمەت ئاكا گەپ قىستۇرۇپ.

ـ ھېلىقى مۇتەللىپ دېگەن نەرسەمۇ بىزنىك مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلاتتى. ئۇمۇ، مەنمۇ ئەدەبىيات دەرسىنى بېرەتتۇق، ئۆزى ياۋاش بولغىنى بىلەن، كەسپىي جەھەتتە دائىم ئالدىمغا ئۆتۈۋېلىپ، چىشىمنى قېرىشتۇراتتى. ئۇ بالا

ئارىسىغا كىرمەيلى، دەپ گەپ سېتىپ ئاستىرىتتىن ئۆز بالىسىغا يان بېسىۋاتىدۇ، تېخى گەپ يانداۋۇپ جۇرازدەك ھۆرپەيمۇ ۋاتىدۇ، مەن كىم، ئۇ كىم، سەپرايىم سەكسىز گەز ئۆرلىدى. كاچاتقا سالاي دېسەم كۆچۈم يەتمەي قېلىشىدىن قورقتۇم، جىنىدەك توختاپتۇر ھوي بېشىگىنى يىگۈر قارا نېمەت، كەتمەننى ئەپچىقىپ دادا، بالا ئىككىگىنى تىرىك كۆمسەن بۇغۇن، دېگىنىچە كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۆيگە قاراپ يۈگۈردۇم. ئۆزۈمنى بىر تونۇتۇپ قويۇش پەيتى كەلگەنىدى. ئىلگىرىمۇ ھۇنداقلاردىن نەچچىنى دۇم چۈشۈرگەن چوكانمەن. خەقتە سىر بەرمىگىنىم بىلەن سىلى بىلەن بىز بەش ـ ئالتە ئىلىق قەدىناس ئاداشلار مىزغۇ، بەزىدە ۋىلۋاسنى كالتەكلەش، بەزىدە تۆگىنى چۆراپ ئۆلتۈرۈش كېرەك. بەزىلەرنىڭ دوستىنىڭ پوستىغا كىرىمىز، دېسىلە. بەزىدە ئالداش، بەزىدە چىمداش بەزىدە باپلاش، يۇمشاق قاتتىق توقماقتا توقماقلاش كېرەك، كىمنىڭ ئالدىدا تۇرۇۋاتقىنىنى بىلەمتى ئۇ ئەخمەق. ئۇ چاغدا بۇنداق سېمىز ئەمەس، ئورۇق، زىلۋا ئىدىم. غۇنچە بوي، چاققان ئىدىم دېسىلە، يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ يولۇمدا چىپىيدە توختىدىم، ئېگىشىپلا يەردىن تۇخۇمدەك ئىككى تاشنى ئالدىم ـ دە، كەينىگە قايرىلىپ، غۇيۇلدىتىپ ئاتتىم. تاش مۇتەللىپكە تەگمىدى، بىراق قورۇسىغا كىرىپ دېرىزە ئەينەكىنى جارىڭلىتىۋەتتى. مۇتەللىپمۇ يەرگە ئېگىشكەندەك قىلىۋىدى، بەدەر قاچتىم، قورۇغا كىرىپلا ئىزدەپ كەتمەننى تاپتىم، ئۇنى پۇلاڭلاتقىنىچە تالاغا ئۆزۈمنى ئاتتىم. مۇتەللىپ ھېلىقى شۇمىتىكىنى قوشنىسىنىڭ ئۆيىگە مۆكۈتۈرۈپ قويۇپ چىقىۋاتقانمىكەن، كىنۇدىكى چامباشچىلاردەك تازا بىر ۋارقىرىم ـ دە، كەتمەننى كۆتۈرۈپلا قان يوق، بەت يوق ئېتىلدىم. قېنىم يۇرىكىمدە قازاندا قاينىغاندەك قاينىاپ، ئۆپكەم گېلىمغا قاپلىشىپ قالغاندەك بولدى، چاچلىرىم چۈۋۈلۈپ، كۆزۈمگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي كەتتى دېسىلە، ھېلىقى بېلىنى باغلىمايدىغان نامەردچىۇ، ئەركەك بولماي قالغۇر جۇۋاينىمەك تۇرقۇمغا بىر قاراپلا قورقتى، دوقمۇشتىن ئەگىپلا ئارقىسىغا قاچتى. ئۆيلەرنىڭ كەينى ئېتىزلىق ئىدى. يەنە بىر ئاز يۈگۈرسە دەريانىڭ بارغىلى بولاتتى. ئۇ نائەھلى قاچتى، قاچقاندىمۇ مۇشۇكتىن قورقان چاشقاندەك، بۆرىدىن ئورکىگەن توشقاندەك قاچتى، كەينىدىن ھۆركىرەپ قوغلاپ چىقىپ كەتتىم. بىردەمدىلا دەريا بويىغا بېرىپ قاپتۇق، ئۇ قىرغاقنى بويلاپ ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە باقماي يۈگۈرەيتتى، ئىككى قېتىم مۇدۇرۇپ يىقىلدى، لېكىن يەنە تۇرۇۋالدى. قوغلاپ كېتىۋاتقىنىمدىن، ئۇ ئېگىزدىن پەسكە قاراپ قېچىۋاتىدۇ، سۈرئىتى ئاستىلاپ، ئارىلىق چاپسانلا قىسقىراشقا باشلىدى. سول تەرەپتە دەريا سۈيى ئاقاتتى، ئۇشتۇمتوت كاللامغا بىر ئەقىل كەلدى. چەنلەپ تۇرۇپ كەتمەننى چۆرۈپ ئۇنىڭغا قارىتىپ ئاتتىم، كەتمەن ئۇچۇپ بېرىپ ئۇنىڭ يېنىغىلا چۈشتى ـ دە، ئىككى ھوللاقلاپلا ئالدىغا ئۆتتى. ئۇ كالامپاي بىر نەچە بولىمادۇ، قانداق قىلىپ كەتمەنگە شۇنچە قاتتىق پۇتلاشقىنىنى جىن بىلە مدۇ، ئۇچۇپ چۈشتى، كۆپتۈرگىنىم ئەمەس، ئۇ قىرغاقنىڭ گىرۋىكىدىكى بىر تاشقا ئۇرۇلدى ـ دە، قاڭقىپ يۇمىلاپ، يەنە بىر ئۇچقىنچە دەريا دىكى سۇغا چۈشۈپ كەتتى، قالتىس ئۇچۇش بولدى دېسىلە. كۆرۈپ زوقلىنىپ كەتتىم. ئىككى قولۇمدا بېلىمنى تىرەپ بىردەم قازاپ تۇردۇم ـ دە، قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتىم. چۈنكى مۇتەللىپ ئېقىۋاتقان مۇز پارچىلىرى ئارىسىدىن چاچلىرى چاپلىشىپ قالغان بېشىنى چىقىرىۋىدى، كۆزۈمگە سۇغا چۆمگەن

ئىتتىنك بېشىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

ـ قىش پەسلى ئوخشىمامدۇ؟ ـ دېدى ئەمەتجان ئاكا ئەندىككەن ئاھاڭدا، ـ دەريادا شۇرمەل ئېقىۋاتقان ئىكەن ـ دە.

ـ ياقەي، قىش ئەمەس، باش ئەتىياز ئىدى، دەريا سۈيىدە ئېرىپ بولالمىغان مۇز پارچىلىرى بار ئىدى.

ـ ئۇنى سۇدىن چىقىرىمەن دەپ بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىق تارتقانسىز؟

ـ ئۇنى سۇدىن چىقارغىلى بېشىم ئىششىپ قالغانمىدى، مەن ئۆمرۈمدە يىقىلغان ئادەمنى يۆلەپ باققنىم يوق. تۇۋا، ئاجايىپ مىجەزىم بار، پۇتلاپ يىقىتقان ئادەمنىڭ ناله ـ پەريادىنى ئاڭلىسام كۆڭلۈم ئېچىلىپ قالىدۇ، مۇتەلىلىپ سۇدا بىر چۆكۈپ، بىر لەيلەپ ئېقىۋاتقاندىلا كەلگەن يولۇم بىلەن ئۆيگە قاراپ تىكىۋەتتىم.

ـ ئۇ سۇدىن چىقالغاندۇ؟

ـ قانداق چىققانلىقىنى بىلمەيمەن. ئۇنىڭ ئەسلىدىمۇ كونا ئۆپكە كېسىلى بار ئىدى، سوغ ئۆتكەچكە قايتا قوزغىلىپتىكەن، بىر ئايدەك سارغىيىپ ياتتى، يۆتىلىپ قان قۇسۇپ يۈردى. رەقىبىنى قان قۇسقۇزماق ئاسانمۇ؟ كېيىن ئاسانلا سەپەر قىلىۋالدى.

ـ سەپەر قىلىۋالدى، نەگە؟

ـ خۇدانىڭ دەرگاھىغا بولمامدۇ؟

ئارىغا جىملىق چۈشتى، مەن ھەيران بولۇپ ئاغزىمنى ئېچىپلا قالدىم. مانا ساڭا سىزىشقا تېگىشلىك سىپايە ئايال؟ مۇزدەك بىر قول يۈرىكىمنى مۇجىغاندەك بولدى. بەدىنىمدە يىلان ئۆمىلىگەندەك شۈركىنىپ كەتتىم. خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلغان سۈكۈتتىن كېيىن ئەمەت ئاكىنىڭ ئاۋازى قايتا ئاڭلاندى:

ـ ئۇ ئورۇن تۈتۈپ ياتقاندا يوقلاپ قويدىڭىزمۇ؟

ـ ھاجىتى يوق ئىدى، ئۇمۇ گۇناھىنى تىلەپ مېنىڭ ئالدىمغا كەلمىگەن تۇرسا.

ـ ئۆلۈپ قالغىنىنى كۆرۈپ ئېچىندىڭىزمۇ؟

پاتەمخان ئاچىنىڭ بوشقىنا پىخىلداپ كۈلگىنى ئاڭلاندى.

ـ ئېچىنىش خىيالىمغىمۇ كىرىپ باقمىنى يوق، تىرىكلىكىدە يوقلىمىغان بىلەن ئۆلۈم خەۋىرىنى ئاڭلاپلا ئۇچقاندەك باردىم، ياش چىقمىسىمۇ كۆزۈمنى قول ياغلىقتا توسۇۋېلىپ، ئۇن سېلىپ يىغلىدىم. ھوشۇمدىن كېتىۋاتقان قىياپەتتە باشقىلارغا يۆلىنىۋالدىم. بۇ سەمىمىيلىكىمدىن تەسىرلىنىپ، ئۇنىڭ تۇغقانلىرى بېلىمگە ئاق باغلاپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن ھازىدارلار قاتارىغا ئۆتۈپ تۇرۇۋالدىم. يەتتە نەزىرسى ئۇچۇن سەۋزە توغرىشىپ بەردىم. ئەل ـ جامائەت تەسىرلىنىپ مېنى ماختىدى. رەمەتلىك ئۇرۇشقاق راق ئىدى، دېدى تېخى، ھايات دېگەن ئويۇن كۆرستىش دېسىلە.

ـ بۇمۇ كۆپ يۈزلۈك بولغانىنىڭ پايدىسى، بىر ئويلىغاندا، ئۇنىڭغا خۇپمۇ بوپتۇ، ـ دېدى ئەمەت ئاكىمۇ ئۇھ تارتىپ قويۇپ ئاخىرى پاتەمخان ئاچىغا يان بېسىپ، ـ ئۆزىنىڭ شورى.

ـ شۇ ئەمەسمۇ، كىم ئۇنى ئىلگىرى سىل كېسىلى بولۇڭ دەپتىكەن، كىم مەندەك بىر ياۋاشنى بوزەك ئەتسۇن دەپتىكەن. كىم كەتمەنگە پۇتلىشىپ مۇزلۇق دەريانى يىقىلىڭ دەپتىكەن. پېشانىسىدىن كۆرسۇن. پالاكەت باسقان گەپ. بالا كەلسە قوشلاپ كېلەرمىش، بىرى بىرىنى باشلاپ كېلەرمىش، ئۆزىمىغۇ دۇنياغا ئارتۇقچە ئىدى.

ئۇ يەنە كۈلدى، مانا شۇ چاغدىلا مەن ئۇنىڭ ھاكىرىيالمايۋاتقان ئېشەكىنىڭ خىتىلدىشىدەك ئاۋاز چىقىرىپ كۈلدىغانلىقىنى بايقىدىم. تەقى ـ تۇرقىمۇ كۆز ئالدىمغا بىردىنلا باشقىچە كەلدى. ئۇ ئەسلىدىنلا شۇنداق سەت بولغىيمىدى، تۇۋا، مەنمۇ گويا بۇرۇن كۆرمىگەندەك بۇ يېقىمسىز گەۋدىنى قايتىدىن خىيالەن سەپ سېلىشقا باشلىدىم. ئۇ ئوتتۇرا بويلۇق، شۇنداق

قوپال، پالاكەت، سېمىز ئايال ئىدىكى، پاكار، كېلەڭسىز جاۋەننى ئەسلىتەتتى. قارىغا بويىۋ ۋالغان شالاڭ چاچلىرىنى بېشىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تۈرمەكلەپ تۈگۈۋالغان. بۇ يوغان تۈگۈنچەكنىڭ ئارىسىغا نۇرغۇن ساختا چاچلارنى يۆگەپ تىقىۋالغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. كۆزلىرىنىڭ ئاستى خالتىلىشىپ كەتكەن، سولاشقان يۈز تېرىلىرىنىڭ قورۇقلىرىنى توشقۇزۇپ يۈزماي سۈرۈۋالغانىدى. قاشسىز قاپاقلىرى مۇشتۇمدەك تۈرۈلۈپ، كىرپىكسىز كۆزلىرىگە ساڭگىلاپ تۇراتتى. بىراق قىزىل - تۈزۈل كىيىملىرى ياشلارنىڭ مودا كىيىم نۇسخىلىرىغا يېقىن بولۇپ، ئۆزىگە تولىمۇ ماسلاشمايتتى. ئۇ ئوتتۇرا ئاۋازدا ئاغزى بېسىقماي كاسىلدايتتى. تۇۋا، بۇ تەرەپلىرىنى ئىلگىرى نېمىشقا بايىقىغان بولغىيدىم.

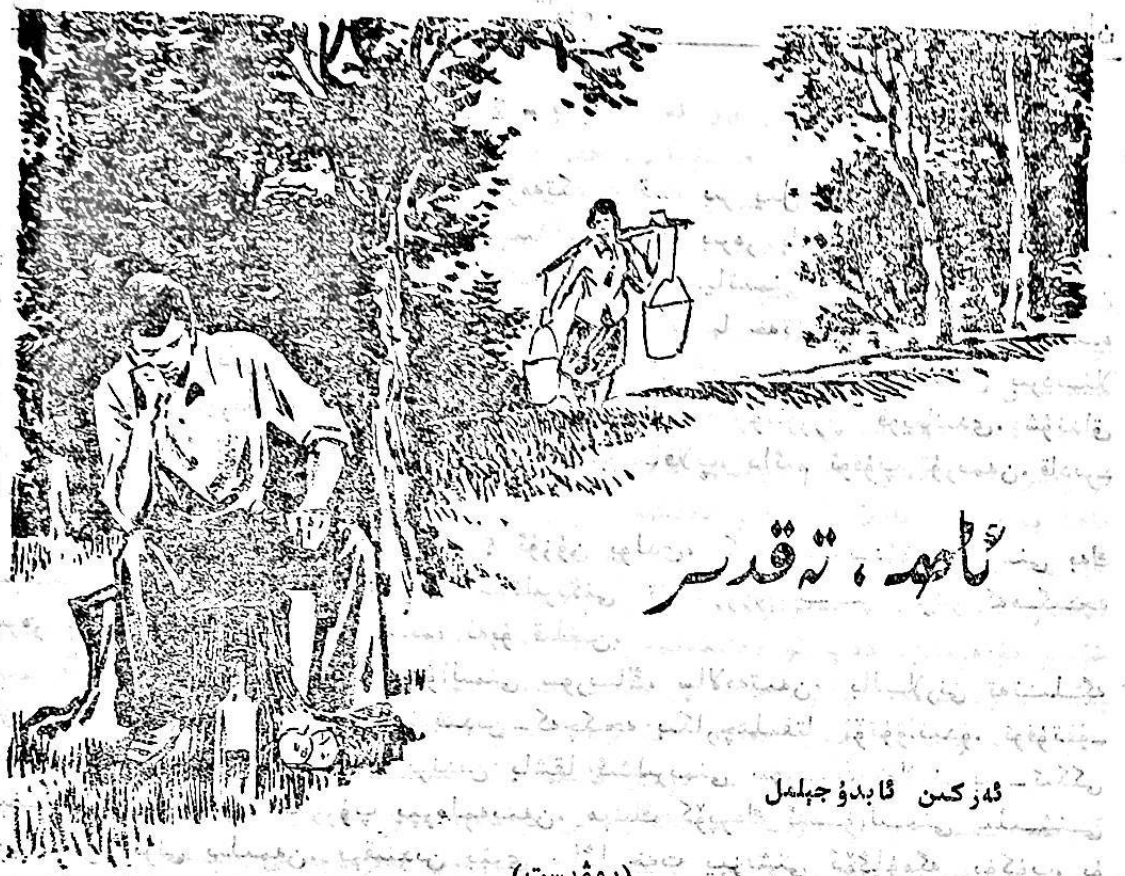
— ئەسكىلەرنىڭ ئەدىپىنى پات - پات بېرىپ تۇرغانمۇ ياخشى، ئۆتكەن ئىشقا سالىۋات، كەلسىلە ئەمدى كۆڭۈلنى قىلايلى ئاۋات، ۋاقىتمۇ بىر يەرگە باردى ھەيھات.

— ئەسلى شائىر دېگەن سىلى ئىكەنلىغۇ، ۋەيەي، ئاستىراق، يۈزۈم قىزىرىپ كېتىۋاتىدۇ، ئىشەنىسىلە سىلىدىن باشقا ھېچقانداق بىر ئەرگە كۆڭۈلۈمنى بۇنچىلا بېرىپ باقمىنىم يوق.

سۆيۈشكەن ئاۋاز ئاڭلانىدى، گۈل چاتقىلىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئورۇندۇقتا ھاۋايى - ھەۋەس پاراكەندىچىلىكى باشلىنىپ كەتكەنىدى. كۆڭۈلۈم ئايىنىغاندەك بولدى. مەن پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ دۇمدە، رەسىم ئەسۋابلىرىمنى كۆتەردىم. گۈل چاتقىلىنى ئاستا ئەگىپ ئۆتۈپ، بېشىمنى ئىچىمگە تىققىنىمچە كۆۋرۈككە قاراپ تېز - تېز مېڭىپ كەتتىم. بۇ تېپىشقان ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ ھازىر مېنى بايقاشقا چولىسى تەگمەيدىغانلىقىغا ئىمانىم كامىل ئىدى.

ھېلىقى چىراغ يورۇقى چۈشۈپ تۇرغان جايدىن ئۆتۈپ قاراڭغۇلۇققا كىرگەنىدە، ئىختىيارسىز كەينىمگە بۇرۇلۇپ، بايا تىنىقى ئىككى گەۋدىنىڭ چىرمىشىپ بىر گەۋدىگە ئايلىنىپ، ئورۇندۇقتا سوزۇلۇپ ياتقانلىقىنى كۆردۈم.

تۇۋا، شۇنچە ۋاقىت بىللە ئىشلەپمۇ بۇلارنى تۈزۈكرەك چۈشەنمىگىنىمنى دېمەمدىغان. بولۇپمۇ سېپايىلىق ئاستىغا يوشۇرۇنغان رەزىللىكنى كۆرۈۋالماق بەسى مۈشكۈل ئىكەن - دە. مەن ئالدى تەرىپىمگە تىكىلدىم. ئەتراپ ھېچنىمنى ئىلغا قىلغىلى بولمايدىغان قاراڭغۇلۇققا چۆككەندەك ئىدى. ھېسسىياتلىرىم، پىكىرلىرىم گىرەلىشىپ كەتتى. بىردىنلا ماڭا ئادەملەرمۇ مۇشۇ كېچىدە قاراڭغۇلۇقتەك چەكسىز سىرلىق، چۈشىنىكسىز تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئادەملەرگە باھا بەرمەكمۇ كېچە قاراڭغۇسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان نەرسىلەرنى يورۇق جايدا تۇرۇپ پەرەز قىلماقتەك قېيىن ئىش ئوخشايدۇ. قانداق قىلىپ رەسىمدە ئادەمنىڭ ئىچىنمۇ، تېشىنمۇ بىللە ئىپادىلىگىلى، بولۇپمۇ ئىچى - تېشى ئوخشىماسلارنىڭ ئىچىنى ئەينەن ئەكس ئەتتۈرگىلى بولارمۇ؟ قارىغاندا، باغچا كۆلى مەنزىرىسىنىڭ رەسىمنى يەنە قايتىدىن باشلاشقا توغرا كېلىدىغان ئوخشايدۇ. ئەمدى مەن سېپايە ئايال سىزىش خىيالىدىن ۋاز كەچكەنىدىم. بىراق يەنىلا ئادەم سىزىشىم كېرەك - تە. قانداق قىلغاندا ئادەمنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى سىزىپ چىقىشنىڭ توغرا يولىنى تاپقىلى بولىدۇ. مۇكەممەل بىر رەسىمنى ۋۇجۇتقا چىقارماقنىڭ مۈشكۈل بولۇشى ھاياتنىڭ مۇرەككەپلىكى، ئادەملەرنىڭ ئىچى - تېشىنىڭ ئوخشىمايدىغانلىقىدىنمۇ ياكى ئىجادىيەت ئىقتىدارىمنىڭ تۆۋەنلىكىدىنمىدۇ؟ كۆزىتىش ئىقتىدارىم كۈچلۈك بولمىسا كېرەك، ئەتىمالىم. بىردىنلا ماڭا دۇنيادا ئىنسان ھېسسىياتىنى بويىق بىلەن ئىپادىلەيدىغان تەس ئىش يوقتەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

ئانا، تەقدىر

ئەركىن ئابدۇجەلىل

(پوۋېست)

مۇقەددىمە

قىش، شەنبە، ئىشخانىدا ئۆزۈم يالغۇز.

مۇشۇنداق يالغۇز قالغان چاغلىرىمدا خىياللىرىم قانائىلىنىپ ئەلەرگىدۇر ئۇچۇپ كېتىدۇ. كۆپ ھاللاردا ماڭا بىلىم بەرگەن ئانا مەكتىپىمنى، ئالىي مەكتەپتە بىرگە ئوقۇغان ساۋاقداشلارنى، يېقىن دوستلار بىلەن بىرگە ئۆتكەن ئۇنتۇلغۇسىز مىنۇتلارنى ئەسكە ئالىمەن. مەن ساۋاقداشلىرىمدىن دائىم خەت ئېلىپ تۇرىمەن. مەن ئۇچۇن ئۇلاردىن كەلگەن خەتنى ئوقۇش تولىمۇ كۆڭۈللۈك. بۇ خەتلەرنىڭ ئىچىدە ساۋاقدىشىم قادىر بىلەن سەلىمەدىن كەلگەن خەتلەر ئەڭ كۆپ. مەن ئۇلارنىڭ خېتىنى تولىمۇ ئىشتىياق بىلەن ئوقۇيمەن. بولۇپمۇ قادىرنىڭ خەتلىرى ئاجايىپ تەسىرلىك. قەلەم قۇۋۋىتىنىڭ كۈچلۈكلىكىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر ئۇنىڭ خەتلىرىنى ھەر قېتىم قولۇمغا ئالغىنىمدا، بۇ ئاداش خەت يېزىۋاتامدۇ ياكى ھېكايىمۇ، دەپ ئويلاپ قالىمەن. يېقىندا مەن سەلىمەنىڭ بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدىم. سەلىمە خېتىدە ئۆزىنىڭ يېقىندا سوۋېت ئىتتىپاقىغا ماڭماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى يېزىپتۇ. شۇ كۈنى قادىردىنمۇ تولىمۇ ئۇزۇن يېزىلىغان بىر خەت تاپشۇرۇۋالدىم. مەن پەقەت ئاشۇ خەتنىلا قادىردىن ئۇزۇندىن بۇيان سوراپ كېلىۋاتقان سوئاللىرىمغا جاۋاب تېپىپ، قانائەت ھاسىل قىلغاندەك بولدۇم.

1 - باب

قادىرنىڭ تۇنجى خېتىنى مەن خىزمەتكە چىقىپ بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن تاپ-شۇرۇۋالغانىدىم. ئۇندىن ئاۋۋال ئۇ نېمىشقىدۇر ماڭا بىرەر پارچىمۇ خەت يازمىغانىدى. ئۇنىڭ شۇ خېتىنى تاپشۇرۇۋالغان ۋاقتىمدىكى ھېسسىياتىمنى ئېيتىسام خۇددى ئالتۇن تېپىۋالغان قەلەندەردەك خۇشال بولۇپ كەتكەنىدىم. ئەمما خەتنى ئوقۇپ بولۇپ لاسسىدە بولۇپ قالدىم. چۈنكى تولىمۇ ئۈمىدسىزلىك بىلەن تولغان بۇ خەت گويا مېنى بىردىنلا دەسمايىسىدىن ئايرىلىپ قالغان ئوقەتچىدەك بىچارە ھالغا چۈشۈرۈپ قويغانىدى. شۇنداق بولسىمۇ مەن بۇ تۇنجى خەتنى يېنىمدا ئاۋايلاپ ساقلاپ، دائىم ئوقۇپ تۇرىمەن. قادىر-نىڭ بۇ خېتى مۇنداق باشلانغان:

«مۇرات، سالامەتمۇ سەن، ئاداش؟ ئۇزۇن بولدى، كۆرۈشمىدۇق. سېنى بەك سېغىنىدىم. سېنىڭ بۇندىن ئىلگىرىكى خەتلىرىڭنى تاپشۇرۇۋېلىپ، مۇشۇ كەمگىچە بىرەر پارچە جاۋاب خەت يازالمىدىم، ئەپۇ قىلغىن.

ئاداش، مېنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىمنى سورىساڭ، سالامەتمەن، بالىلارنى تەتىلگە قويۇپ بەردۇق، ھازىر كۈنلىرىم ئەتىدىن-كەچكىچە بىكارچىلىقتا ئۆتۈۋاتىدۇ. ئوقۇتقۇ-چىلىق دېگەن شۇنداق ئىشكەن. بۇندىن باشقا ئىشلىرىمنى سورىساڭ ئۇلارنى بىر-ئىككى ئېغىز سۆز بىلەن چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيمەن. مېنىڭ كۆپرەك ئەھۋالىمنى بىلىشنى ئۈيلايسەن، بۇنى بىلىمەن. يېقىندىن بېرى ساڭا خەت يېزىشنى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ، بۇ توغرۇلۇق ناھايىتى كۆپ ئۈيلاندىم. قەلەمنى قولۇمغا ئېلىپ، بۇ تۇنجى خېتىمدە نېمە-لەرنى يازسام بولار، دەپ گاڭگىرىغان ھالدا ئولتۇرۇپ كەتتىم. ئاخىرى ئۈيلا-ئۈيلا بىر يىلدىن بۇيانقى كەچۈرمىشلىرىمنى ساڭا بىر باشتىن تەپسىلىي ھېكايە قىلىپ بېرىش نىيىتىگە كەلدىم. ۋاقتىڭنى ئېلىپ قويمىدىغان ئوخشايمەن.

ئاداش مۇرات، مەن سەن بىلەن خوشلىشىپ ئەتىسى چۈش بىلەن يۇرتۇمغا ساق-سالامەت يېتىپ باردىم. شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن بىزنى تەقسىم قىلىدىغان ئىشخانىغا كىردىم، بۇ يەردىكىلەر ماڭا ناھايىتى قىزغىن مۇئامىلە قىلىپ، شەھەردە قېلىشىمنى ئېيتىشتى. مەن يېزامغا بارىمەن دېگەن گەپنىمدە كاجلىق بىلەن چىڭ تۇردۇم. ماڭا بۇ يەردىكىلەرنىڭ چىرايلىق سۆزلىرى، نەسىھەتلىرى كار قىلمىدى. ئاخىر ئۇلارمۇ مەندىن زېرىكتى. رەسمىيەتلىرىمنى ئۆتەپ يېزامغا يولغا سېلىپ قويۇشقا مەجبۇر بولدى. ئۇلار مېنىڭ نادانلىقىمدىن كۈلۈشتى. مەن شۇ چاغدا: ئۇلار مېنى چۈشەنمەيدۇ، بۇ يەردە مېنى كىم چۈشىنىدۇ؟ كىم ماڭا ئىچ ئاغرىتىدۇ؟ بېشىمغا كەلگەن ئېغىر كۈلپەتلەرگە بۇ يەردىكى ياخشى نىيەتلىك كىشىلەر، ئاغىنىلىرىم چىرايلىق سۆز ۋە ئاق كۆڭۈللۈكلۈكى بىلەن تەڭ شېرىك بولۇپ بېرەلەيتتىمۇ؟ دەپ ئويلىدىم. ئاداش، بۇ مۇجىمەل پىكىرلىك قۇرلارنى ئوقۇۋېتىپ، قادىر نېمە بولۇپ كەتكەن-ھە؟ دەپ ئويلاپ قېلىۋاتىدىغانسەن، ھەيلى نېمە دەپ ئويلىساڭ ئويلاۋەرگىن.

شۇنداق قىلىپ شەھەرگە يېتىپ بارغان كۈنىنىڭ ئەتىسى يېزامغا چىقىپ كەتتىم.

يېزىمىز ئۆلايەت مەركىزىدىن 30 نەچچە كىلومېتر يىراقلىقتا ئىدى. مېنىڭ چىقىشىم ئۆيدىكىلەرنى تولىمۇ خۇشال قىلىۋەتتى. ھەر دائىم چىرايىمدىن مۇز يېغىپ تۇرىدىغان ئۆگەي دادام چېغىدا توك چىرايىغا ياراشمىغان تەبەسسۇم بىلەن كېلىپ، مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. ئاداش، بىزگە مەكتەپتە يۇرۇپ ئۆينىڭ قەدرى كۆپ ئۆتۈلگەچ- كىمۇ بۇ قېتىم ئۆيگە كېلىپ بىرقىسمىلا بولۇپ قالدىم، سۈنۇق كۆڭلۈم ئېچىلىپ، تۇر- مۇشۇممۇ رەتلىك ئۆتۈشكە باشلىدى. ئۇچ ۋاق تامىقىم تەييار، ئاخشىمى ئايرىم خانەمگە سېلىنغان تەييار ئورۇنغا كىرىپ ياتىمەن، نېمە قىلسەمەن دېسەم بۇ يەردە ماڭا ھېچكىم دەخلى قىلمايدۇ. لېكىن ... ئەنە شۇ لېكىن سۆزى تىلغا ئېلىنغاندا ئۆپكەم ئۆرلەيتتى، ئۆزۈمنى قويىدىغان جاي تاپالماي قالاتتىم، شۇ كۈنلەردە ئۆزۈمگە يەنىلا «بەختسىز» دەپ باھا بېرەتتىم. يالغۇزلۇق ھەر دەقىقىدە دېگۈدەك مېنىڭ گېلىمنى بوغۇپ، ئارام ئالغۇز- مايتتى. بۇرۇن مەن خىزمەتكە چۈشسەم، خىزمەتنىڭ ئالدىراشچىلىقىدا كۆڭۈلدىكى غەش- لىكلەر ئاستا-ئاستا كۆتۈرۈلۈپ كېتەر، مەنمۇ ئەتراپىمدىكى كىشىلەرگە ئوخشاش خۇشال- خۇرام يۈرەرمەن، دەپ ئويلاپتىكەنمەن. ئۇ كۈنلەرمۇ كەلدى. مەن يېزا ئوتتۇرا مەكتە- پىگە ئورۇنلاشتىم. لېكىن، مەندىكى ھەسرەت، يالغۇزلۇق بۇنىڭ بىلەن تۈگىمىدى. مەن خىزمەتكە چۈشكەن كۈنى مەكتەپ مۇدىرى قاسىم ئاكا مېنى ئىشخانىسىغا چاقىردى.

— قېنى ئۇكا، ئولتۇر،— دېدى قاسىم ئاكا كىرىشىم بىلەن ماڭا ئورۇن كۆرسىتىپ،— قايتىپ كەلگىنىڭ بەك ياخشى بولدى. سەن مەكتىپىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان كۆرسىتىپ،— قايتىپ كەلگىنىڭ بەك ياخشى بولدى. سەن مەكتىپىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان ئىچكىرىگە بېرىپ ئوقۇپ كەلگەن تۇنجى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ھېسابلىنىسەن. ساڭا ئوخشاش ئوقۇغانلار بۇ يەردە يوق دېيەرلىك. سەن تېخى ياش، كۆپرەك چېنىقىشىڭغا توغرا كېلىدۇ. ھازىرچە سېنى كۈنىگە تۆت سائەتتىن دەرس ئۆتۈشكە ئورۇنلاشتۇردۇق، قانداق قارايسەنكىن؟

— بىكىرىم يوق.

شۇنداق دېمەسكە نېمە ئامال. شۇنداق قىلىپ مەكتەپكە قەدەم بېسىشىم بىلەن تەڭ كۈنىگە تۆت سائەتلىك دەرس ۋەزىپىسى يۈكلەندى. ساڭا مەلۇم، بىزگە مەكتەپتە ئەدەبىيات دەرسى يېرىم ياتا ئۆتۈلگەن، خىزمەتكە چىققاندا نېمىنى ئوقۇغان- ئوقۇمى- غانلىقىڭ سۈزۈشتە قىلىنمايدىكەن، ماڭا ئەدەبىيات دەرسىنى قوشۇپ يۈكلەندى. بۇ مەكتەپتە خەنزۇ تىلى ئوقۇتقۇچىسى يوق ئىكەن. شۇڭا بۇ دەرس خېلىدىن بېرى ئۆتۈلمەي تاشلىنىپ قالغانىكەن، ھەپتىسىگە ئالتە سائەت خەنزۇ تىلى دەرسىنى ئۆتۈش- نىمۇ ئۈستۈمگە ئالدىم. بۇ يەرگە ئۆزۈم تەلەپ قىلىپ كەلگەنلىكىم ئۈچۈن، ھەممىگە كۆنۈشۈم كېرەك، ئەلۋەتتە.

ئوقۇتقۇچىلىق ھاياتىم ئەنە شۇنداق باشلاندى. بۇ مەكتەپتىكى پىشقەدەم ئوقۇتقۇ- چىلارنىڭ ھەممىسى ماڭا تونۇش. ئۆز ۋاقتىدا مەن ئۇلارنىڭ قولىدا ئوقۇغان. ھازىر ياش ئوقۇتقۇچىلارمۇ خېلى كۆپلىپ قاپتۇ. نېمە ئۈچۈندۇر مەن ئۇلاردىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈرىدۇم. شۇڭا كۈنىگە تۆت سائەت دەرسىنى ئۆتۈپ بولۇپلا ئۆزۈمنى كىتابقا ئوراپ باقتىم. لېكىن، كىتاب ماڭا مۇڭداش- دوست بولالمىدى، روھىمنى كۆتۈرەلمىدى. راستىنى

ئهيتسام مهنىڭ بۇ تارىلىقتا تارىلىشىدىغان بىرەر يەرگە ئادىمىم يوق ئىدى، بۇرۇنقى ئاغىنىلەر بىلەن تارىلىشاي دېسەم، ئۇلار ئاللىقاچان ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولۇپ بولغان، ھەممىسىنىڭ بىر نەچچىدىن بالىسى بار. ئۆيى بار، مۈڭى باشقا ئادەم تېمىلا قىلمىسۇن ساڭا دائىم ئۇلپەت ـ دوست بولۇپ بېرەلمەيدىكەن. شۇڭلاشقا كۆپ ۋاقىتلاردا يالغۇز قالاتتىم. بىلسەڭ ئاداش، ئىنسانچىلىقتا يۇرتىڭ ئازابلانغاندا ھالىڭ قانداق، دەپ ئەھۋال سوراپ قويىدىغان ئەل ـ ئاغىنەڭ بولمىسىمۇ بىر ئىشكەن. شۇنداقلا مەن ھاياتتا يالغۇزلۇقنىڭ ھەممىدىن قاتتىق ۋە ئېغىر ئازاب ئىكەنلىكىنى چۈشەنىدىم. يالغۇز يۈرگەندىن كېيىن، بۇرۇنقى ئىشلار ھە دېسىلا كاللاڭغا كىرىۋېلىپ ئاۋارە قىلمىدىكەن، ئۇلارنى ئويلاشقا مەجبۇر بولمىدىكەنسەن، ئويلىغاندىن كېيىن ئازابتىن نېرى بولالمايدىكەنسەن.

مەكتەپكە ئورۇنلاشقان دەسلەپكى چاغلاردا يۇرتىمدىكى ئازابنى كۆندۈزلىرى ئاچچىق ـ ئاچچىق تاماكا چېكىش، كەچلەردە يېزىنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى ياۋا ئۆرۈكلۈك باغقا كىرىۋېلىپ، ئۆزۈمنى ئۆزۈم مېھمان قىلىپ تويغىچە ھاراق ئىچىش بىلەن بېسىشقا تىرىشتىم. كۆنلىرىم ئەنە شۇنداق ئېغىر ئازاب ۋە غەشلىك ئىچىدە داۋاملاشتى. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۆيدىكىلەرنىڭ ماڭا بولغان ئىخلاسىمۇ بۇرۇنقىدەك بولۇۋەرمىدى، ئۇلارنىڭ پوزىتسىيىسى ئۆزگەردى. چۈنكى مەن ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۆيگە مەست قايتىپ، ئۇلارنى تولىمۇ بىزار قىلىۋەتتىم...

ئاداش مۇرات كەچۈرگىن. ئەمدى بولدى قىلاي، ئۇزۇنراق يازايچۇ دېگەنىدىم، لېكىن يازالمايدىغان ئوخشايمەن. قولۇم تىترەپ، قەلەم تۇتۇشقا ھېچبىر قۇلاشمايۋاتىدۇ. بۇ ھاراقنى كۆپ ئىچكەنلىكىڭ كاساپىتىمكىن، ھېچ ئۇقالمىدىم. يېقىندىن بېرى شۇنداق بولۇپ قالدىم.

خەير خوش، بەختسىز ساۋاقدىشىڭ قادىردىن.»

2 ـ باب

مەن بۇ خەتنى ھەر قېتىم قولۇمغا ئالغىنىمدا چوڭقۇر خىيالىلار قاينىمىغا غەرق بولىمەن. خىيالىمدا خەتتىكى قادىر بىلەن ئالىي مەكتەپتە بىر پارتىدا ئولتۇرۇپ دەرس ئاڭلىغان، بىر ياتاقتا يېتىپ، بىر مومنى تەڭ تالىشىپ يېگەن ساۋاقدىشىم قادىرنى ئۆزۈم ئارا سېلىشتۇرىمەن. قادىر بىلەن بىللە بولغان ئۇنتۇلغۇسىز كۈنلەر گويا كىنو كۆرۈۋـ نۇشلىرىدەك كۆز ئالدىمدا بىر ـ بىرلەپ نامايان بولىدۇ.

قادىر ئىككىيلەن نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا تۇنجى رەت ئۇرۇمچى ۋوگزالىدا كۆرۈشـ كەندۇق. ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش ئېچىرىگە ئۇرقۇشقا ماڭغانىكەن. تونۇشۇشتىن كېيىن ئىككىـ مىزنىڭ بىر ھەكتەپ، بىر سىنىپقا قوبۇل قىلىنغانلىقىمىز مەلۇم بولدى. دەسلەپتە ئىككىمىز ئەنە شۇنداقلا تونۇشقانىدۇق. كېيىنچە يېقىن دوستلاردىن بولۇپ قالدۇق. شۇنىڭ ئۈچۈنـ مىكىن، بىزگە ساۋاقداشلار «قوشماقلار» دەپ لەقەم قويۇشۇۋالدى. قادىر ياش جەھەتتە

سىنىپ بويىچە ھەممىمىزدىن چوڭ ئىدى. ئۇنىڭ ماڭا دەپ بېرىشىچە، ئۇ كىچىك ۋاقتىدا ئائىلىسىنىڭ قىينىچىلىقى تۈپەيلىدىن ئون ياشتىن ئاشقىچىمۇ مەكتەپكە كىرەلمىگەنىكەن. ئۇ ماڭا «مەن ھەممىگلاردىن چوڭ، شۇڭا مەن سىلەرگە قارىغاندا كۆپرەك تىرىشىپ ئوقۇغانمىش كېرەك» دېگەنىدى. مەن ئۇ چاغدا بۇ مۇنداقچىلا ئېيتىلغان گەپ، دەپ ئانچە ئېرەن قىلمىغانىدىم. چۈنكى ئۇ شۇ چاغلاردا خەنزۇ تىلى دەرسىدە سىنىپ بويىچە ئەڭ ئارقىدىكى ئوقۇغۇچى ھېسابلىناتتى. سىنىپىمىزدا خەنزۇ تىلى دەرسىدە خېلى كۆپ ساۋاقداشلار ياخشى ئىدى. ئۇرۇمچىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ساۋاقدىشىمىز سەلىمە ياشلانغۇچ مەكتەپتە خەنزۇچە ئوقۇغان بولۇپ، ئۇنىڭ خەنزۇ تىلى سەۋىيىسى سىنىپ بويىچە ئەڭ يۇقىرى ئىدى. ئۇ كۆپ ھاللاردا بىزنىڭ تەلەپپۇزنى توغرىلاش، خەنزۇچە جۈملە تۈزۈش ۋە ئۇيغۇرچە جۈملىلەرنى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىش قاتارلىق ئىشلىرىمىزغا يېتەكچىلىك قىلاتتى. كېيىنكى چاغلاردا ئۇ قادىرغا ئالاھىدە ياردەم قىلىدىغان بولۇپ قالدى. سىنىپىمىزدا سەلىمەگە كۆز قىرىنى سېلىپ يۈرگەن بىر نەچچە ساۋاقداش سەلىمەنىڭ بۇ قىلىقىدىن ئاغرىناتتى. ئۇلار قادىر بىلەن سەلىمەنىڭ تېخىمۇ يېقىنلىشىپ كېتىشىگە چەك قويۇش ۋە سەلىمەنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن قادىرغا «قېرى» دېگەن قوپال لەقەمنىمۇ قويۇشۇۋالغانىدى. ئەمما ساۋاقداشلارنىڭ بۇنداق ئۇرۇنۇشلىرى بىكار بولۇپ چىقتى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قادىر بىلەن سەلىمە بارغانچە تېخىمۇ يېقىن، بىر ـ بىرىگە تېخىمۇ كۆيۈنىدىغان بولۇپ كېتىشتى.

ئىككىنچى ئوقۇش يىلىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى كەچتە قادىر مېنى مەكتەپ كۇتۇپخانىسى ئالدىدىكى چىملىققا باشلاپ چىقتى. ئادەتتە قادىر ناھايىتى ئاز تاماكا چېكەتتى. ئۇنىڭ شۇ كۈنى تاماكىنى ئارقا ـ ئارقىدىن ئۈزمەي چېكىشى مېنى ئەجەبلەندۈردى. ئۇ ئۆگىنىش توغرىسىدا يوقلاڭ گەپلەرنى قىلىپ مېنى تېخىمۇ تەئەججۈپلەندۈردى. ئىز ناھايىتى ئۇزاق ئولتۇرۇپ قالدۇق. پەقەت ئەتراپ جىمجىتلىقاندىن كېيىنلا ئۇ ئىككى قولىدا تىزىنى قۇچاقلىغان ھالدا ئالدىدىكى چىملىقتىن نېمىنىدۇر تاپماقچى بولغاندەك تىكىلىپ قىسلغان ھالدا:

ـــ ماڭا ئېيتىدىغان بىر مەسىلىھەت بار ئىدى، ـــ دېدى.

ـــ قېنى، دېگىن.

ـــ سەن بىلمەسەن، ـــ دېدى ئۇ ماڭا قاراپ، ئۇنىڭ ئاۋازى بۇ قېتىم سەل تىترەپ چىقتى، ـــ سەلىمە ئىككىمىز ياخشى ئۆتىمىز. ئەتە ئۇنىڭغا گەپ قىلماقچى ئىدىم. لېكىن...

ئۇ گېپىنى توختىتىۋېلىپ، يانچۇقىدىن يەنە تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇردى.

ـــ ياخشى گەپكەنغۇ، ـــ دېدىم مەن ئۇنىڭغا قاراپ، ـــ ئىككىڭلار ياخشى ئۆتۈپ كېتەلەيسىلەر.

ـــ ئەمما، مەن يېزىدا تۇپىغا مىلىنىپ ئىشلەيدىغان دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ ئۆستۈم. ئۇ چوڭ شەھەردە كادىر ئائىلىسىدە چوڭ بولغان. مەن ئۇنىڭ بەختلىك بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتىم. كېيىنكى كۈنلۈكتە... ـــ قاملاشمىغان خىيالارنى قىلىدىكەنسەن، ھەممە گەپ ئۆزۈڭلاردىغۇ؟ نېمىسىگە

غەم قىلمىسەن، بولدى، ئىككىلىنىپ، ئۆزۈڭنى قىينىما،ــ دېدىم ئۇنى رىغبەتلەندۈرۈپ.
قادىر بۇ گەپتىن كېيىن ئېغىز ئاچمىدى. مەنمۇ ئىككىنچىلەپ ئارتۇق گەپ قىلمىدىم. ئىككىمىز ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، ئۇن-تىنسىز ئۆز خىيالىلىرىمىز بىلەن بولۇپ ياتاقتا قايتتۇق.
شۇ كۈنكى پاراڭلىشىشتىن كېيىن، سەلىمە بىلەن قادىرنىڭ گەپ-سۆزىگە، ھەرىكەت-تىگە دىققەت قىلدىم. گەرچە مەن ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن ھېچقانداق گەپ ئاڭلىمىغان ۋە ئۇ توغرىدا ھېچنېمىنى سوراپ كۆرمىگەن بولسامۇ ئۇلارنىڭ ئاجايىپ شېرىن، ئىنسان ھاياتىدىكى ئۇنتۇلغۇسىز كۈنلەرگە قەدەم قويغانلىقىنى پەرەز قىلدىم.
ئۇچىنچى يىللىققا چىققاندا قادىر ئۆگىنىشتە سىنىپ بويىچە ئەڭ ئالدىنقى قاتارغا ئۆتتى. ئۇ بۇنىڭغا يېتىش ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ كۈچ چىقاردى. ئۇ كۈتۈپخانىدىن چەت ئەل ئالىملىرىنىڭ خەنزۇ تىلىدىكى ئەدەبىيات، تارىخ، پىسخولوگىيە، دىن ۋە پەلسەپە توغرىسىدا يازغان كىتابلىرىنى تېپىپ ئوقۇيتتى. گەرچە بىزمۇ خەنزۇ تىلى-يېزىقىدىكى كىتابلارنى ئانچە-مۇنچە يامداپ كۆرەلەيدىغان سەۋىيىگە يەتكەن بولساقمۇ، كىتاب كۆرۈۋاتقاندا بىر نەچچە تونۇمايدىغان خەتكە دۇچ كەلسەكلا كىتاب ئوقۇشنى بولدى قىلاتتۇق. قادىردا بۇنداق ئادەت يوق ئىدى. ئۇ دەرسلەرنى تەكرارلاشقا ئاندىن باشقا كىتاب كۆرۈش، ئۇلاردىن خاتىرە قالدۇرۇش بىلەن ھەلەك بولاتتى. كېيىن قادىر يازغان بىرنەچچە ماقالە، ھېكايىلەر گېزىت-ژۇرناللاردا ئېلان قىلىندى. سەلىمە خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلغان بىر ھېكايىسىمۇ خەنزۇچە ژۇرنالدا بېسىلدى. بۇ ئىش ساۋاقداشلار ئارىسىدا چوڭ تەسىر قوزغىدى. ئۇلار ئۆزئارا پاراڭلاردا قادىرنى تىلغا ئېلىپ، ئۇيغۇرلارنىڭ كېلەچەكتىكى ئۇلۇغ يازغۇچىسى بىزنىڭ سىنىپتىن چىقىدىغان بولدى، دەپ چاقچاق قىلىشىپ قوياتتى. ئەنە شۇنداق كىچىككىنە ئىشلارمۇ ساۋاقداشلارنىڭ كەيپىياتىدا ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەرنىڭ پەيدا بولۇشىغا سەۋەب بولۇپ قالىدىكەن. ساۋاقداشلار قادىرغا ھەۋەس قىلاتتى، ئۆزلىرىنىڭمۇ قادىر ئېرىشكەن «ئامەت» كە ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلاتتى.
بىر كۈنى قادىر، سەلىمە ۋە مەن ئۇچىمىز ھايۋاناتلار باغچىسىغا بارىدۇق. باغچە ئايلىنىۋېتىپ، تاسادىپىي كېيىنكى ئارزۇلىرىمىز توغرىسىدا پاراڭلىشىپ قالىدۇق. شۇ چاغدا قادىر ئۆزىنىڭ مەكتەپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن، بىرەر ئاخبارات ئورنىدا مۇخبىر بولۇپ ئىشلەشنى، پۈتۈن شىنجاڭنىڭ ھەممە يۇلۇڭ-پۇچقاقلىرىنى ئارىلاپ چىقىشنى كۆڭلىگە پۈككەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ:
ــ مەن شىنجاڭ ۋە شىنجاڭلىقلارنى تېخىمۇ چوڭقۇرراق چۈشىنىشنى، تەتقىق قىلىپ كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىمەن. بىز بۇ مەكتەپكە كېلىشتىن بۇرۇن كىنىدىك قېنىمىز تۆكۈلگەن ئاشۇ زېمىن توغرىسىدا ئانچە-كۆپ نەرسە بىلمەيتتۇق. ھازىر ئاز-تولا بىلىدۇق، لېكىن بۇ يېتەرلىك ئەمەس، ئىنسان ئۆزىنى يېتىلدۈرگەن تۈپراقنى بەش قولدەك بىلىشى كېرەك. مەن ئاشۇ مەقسەتتە بىزنىڭ شىنجاڭ توغرىسىدا چەت ئەل ۋە مەملىكىتىمىز ئالىملىرى يازغان ماتېرىياللارنى ئىزدەپ تېپىپ كۆردۈم. ئەمما كۆپ كۆرەلمىدىم. بىزدە

ھەر يىلى تۇركۈم ـ تۇركۈملىرىگەن ياشلار ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرىدۇ، ئەمما خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادىكى مەۋجۇتلۇقىنى ئونتۇپ كەتكەندەك جىمىپلا كېتىدۇ. بىزدە پەن دوكتۇرلىرى، پروفېسسورلار، ئىنژېنېر، تەتقىقاتچى، ئالىي دەرىجىلىك دوكتۇرلار نېمە ئانچە ئاز؟ بۇنىڭ سەۋەبى زادى قەيەردە؟ دېگەن ئويلار دائىم كاللامغا كىرىۋالىدۇ، ـ دېدى.

بىر قېتىم سىنىپىمىز بويىچە ماقالە يېزىش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى. شۇ نۆۋەت قادىر ئوقۇغان ماقالىدىكى پىكىر ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغانلىقتى ئۇچۇنمۇ ھېلىمۇ ياديمدا. ئۇنىڭدا مۇنداق قۇرلار بار ئىدى. «... بىزنىڭ قانائەتچان، تىرىشچانلىق روھى ئاجىز، ئۆزىدىن، ئۆزى ياشاپ تۇرغان تۇپراقتىن قارىغۇلارچە پەخىرلىنىدىغان، ئەتراپلىق ئۆگىنىش، ئىزدىنىش ئادىتى بولمىغان ئادەملىرىمىز، بولۇپمۇ زىيالىيلىرىمىز قانداقتۇر ئۆزلىرى سۈنئىي ھالدا پەيدا قىلىۋالغان غايىۋى چەمبەر ئىچىدە قارىغۇ ئادەمدەك تىمىسقىلاپ يۈرۈشنى خالايدۇكى، بۇ چەمبەرنى بۇزۇپ چىقىپ كېتىشنى ئارزۇ قىلمايدۇ. چوڭ ـ چوڭ ئىلمىي ئىشلارغا تەۋەككۈل قىلىشتىن، ئۇلار ئۆستىدە ئىزدىنىشتىن ئۆزىنى قاچۇرىدۇ. كۆپلىرىمىز قاچانلاردىدۇر ئىگىلىگەن بىلىم، تەجرىبىگە ئېسىلىۋېلىپ، شۇ ئازغىنا دەسمايىسىلا بازارغا سېلىپ كۆز ـ كۆز قىلىشقا خۇشتار ... ئازراقلا نەتىجە بىلەن قانائەتلىنىپ، بوشىشىپ، شۇ ئىزدا توختاپ قالىدىغان بۇنداق ئادەت بىزنىڭ قان ـ قېنىمىزغا، يىلىك ـ يىلىكلىرىمىزگە سىڭىپ كەتكەن ...»

مەكتەپ پۈتتۈرىدىغان كۈنلەر يېقىنلاشقاندا، ساۋاقداشلار ئارىسىدا قادىر بىلەن سەلىمەنى مەكتەپتە ئېلىپ قالىدىكەن، دېگەن گەپ تارقالدى. بۇ خەۋەردىن شەخسەن مەن بەك خۇش بولۇپ كەتكەنىدىم. بۇ ئىككىيلەننىڭ بېشىغا ھەقىقەتەن بەخت قۇشى قونغانىدى. بىزنىڭ مەكتەپتە مىللىي ئوقۇتقۇچىلارغا ئالاھىدە ئېتىبار قىلىناتتى، ئۇلارغا چەت ئەلگە چىقىپ بىلىم ئاشۇرۇش پۇرسىتى كۆپ چىقاتتى. شۇ چاغدا قادىرنى بۇ خۇش خەۋەردىن تەبرىكلىگەنىدىم. ئەمما ...

ھاياتتا بەزىدە كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتىمۇ ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەر يۈز بېرىپ تۇرىدىكەن. نېمە سەۋەب بولدىكىن، قادىر بىلەن سەلىمەنىڭ مەكتەپتە قالىدىغانلىقى توغرىسىدىكى گەپلەر تارقىلىپ ھەپتە ـ ئون كۈن ئۆتمەي تۇرۇپلا قادىر پۈتكۈل ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنىڭ ئەكسىچە ئىش تۈتۈشقا باشلىدى. دەسلەپتە ئۇلار ئىككىسىنىڭ مۇناسىۋىتى بۇزۇلدى. ئۇلار بۇرۇنقىدەك كۈتۈپخانىغا، كىنولارغا بىللە بارمايدىغان، ئۆزئارا ئېچىلىپ پاراڭلاشمايدىغان بولۇپ قېلىشتى. بۇنىڭدىن ساۋاقداشلار ھەيران قېلىشتۇق. ئۇلارنىڭ چىرايىدا دائىم ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغان ئىلگىرىكى بەخت ۋە خۇشاللىقنىڭ ئورنىنى ئەمدى بىر خىل قايغۇ ـ ھەسرەت باسقانىدى. قادىر تاماكا بىلەن ھاراقنى قايتىدىن بېرىلدى. ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ قالغان كۈنلىرى ياتاقتا ھۆكۈرەپ يىغلاپ، كىملەرنىدۇر تىللايدىغان، قولىغا چىققان نەرسىلەرنى چاقىدىغان بولۇۋالدى. مەن قادىرنىڭ بۇنداق بولۇپ كېتىشىگە چىداپ تۇرالمىدىم، ئۇنىڭدىن نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغانلىقىنى كۆپ قېتىم كوچىلاپ سورىدىم، لېكىن ئۇ، بۇ توغرىدا ماڭا باشتىن ـ ئاخىر بىر ئېغىز

سىر بەرمىدى. ئاخىر سەلىمەدىن بۇنىڭ زادى نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سوراپ بېقىش نىيىتىگە كەلدىم.

بىر كۈنى سەلىمەنى كۆتۈپخانا ئالدىدا ئۇچراتتىم. سەلىمە خېلىلا جۈدەپ، چىراـ يىمۇ ئوبدانلا سارغىيىپ قالغانىدى.

ـ سەلىمە، تۆت يىل بىرگە ئوقۇدۇق. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ھەممىمىز ئۆزىمىزنىڭ يولىغا ماڭىمىز، مەن ھازىر ھېچنېمىنى چۈشەنمەيۋاتىمەن، ـ دېدىم ئۇنىڭغا، ـ بىر چىرايلىق ئۆتۈۋېتىپ، بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە سىلىرگە زادى نېمە بولىدى؟ ساۋاقدىشىم دەپ قارىسىڭىز ماڭا ھەممىنى ئېيتىپ بېرىڭ.

گېپىم تۈگىمەيلا سەلىمەنىڭ كۆز چاناقلىرى ياشقا تولدى. ئۇ ئۆمچىيىپ بىر نېمە دېمەكچى بولدى ـ يۇ، لېكىن دېمەكچى بولغانلىرىنى ئېغىزىدىن چىقىرالمىدى. تىنـ تىنت بولغىنىمدىن ئۆزۈمنى باسالماي قالدىم.

ـ سەلىمە، ئۆتۈنۈپ قالاي، بىر نېمە دەڭا؟

سەلىمە ئېسىدەپ يىغلاشقا باشلىدى ۋە ماڭا بىردىنلا قادىلىپ تۇرۇپ:

ـ بولدى مۇرات، بۇنى مەندىن سورىماڭ ... ـ دەپلا يۈزىنى ئۆتكىنىچە يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى.

شۇ كۈنى كەچتە قادىر بىلەن ئوبدانـراق پاراڭلىشىش ئۈچۈن، ئۇنى مەكتەپنىڭ يېنىدىكى قەھۋەخانىغا باشلىدىم. ھاراق ئۈچ رومكا ئايلانغۇچە ئوتتۇرىمىزدا پاراڭ بولـمىدى. ئاخىر ئارىدىكى جىملىقنى ئۆزۈم بۇزدۇم:

ـ قادىر، مەن ھازىرغىچە سېنى خېلى ئوبدان چۈشىنىمەن، دەپ ئويلاپ كەلگەنـ دىم، ئەمدى قارىسام، مەن سېنى تېخى چۈشەنمىگەن ئىكەنمەن، بۇرۇنراق بىلگەن بولسام... ـ ماڭا نەسىھەت قىلغىلى چاقىرغانمىدىڭ؟ ـ دېدى قادىر گېپىمنى بۆلۈپ.

ـ نېمانچىلا قىلىسەن، سەلىمىگە ئېچىڭ ئاغرىسا بولمامـدۇ؟ مەن سېنى دوست، ئاغىنە كۆرۈپ كېلىۋاتىمەن. ئۆتۈنۈپ قالاي ئاداش، مەندىن يوشۇرغۇدەك نېمە ئىشتى ئۇ؟ ـ دېدىم ئۆزۈمنى سەل تۇتۇۋېلىپ.

ـ مەنمۇ سەندىن ئۆتۈنۈپ قالاي، خۇش بولاي، ـ دېدى ئۇ تېرىككەن ئاھاڭدا، ـ هاـ زىردىن باشلاپ مەندىن بۇ توغرىدا ھېچنېمە سورىمىسىڭ. مەن شىنجاڭغا قايتىپ كەتمـ سەم زادى بولمايدۇ.

ـ سەلىمەچۇ؟

ـ ئۇقمايمەن.

ـ ئۇقمايمەن دېگىنىڭ نېمىسى؟ تازىمۇ بولمىغۇر گەپقۇ بۇ، ۋىجدانسىزلىق قىلما ئاداش، كېيىن پۇشايمان يەپ قالسەن.

بۇ سۆزلەرنىڭ ئېغىزىمدىن قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئۆزۈمۇ تۇيماي قاپتىمەن. بۇنى ئاڭلاپ قادىر ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە، چىقىپ كەتتى.

شۇ كۈندىن باشلاپ، قادىرنىڭمۇ ئويلىغان بىر يېرى باردۇر، دەپ ئۆزۈمگە ھاي بەرـ ذىم ۋە بۇ ئىشلار توغرىسىدا ئىككىنچى ئېغىز ئاچمىدىم. سەلىمە مەكتەپتە قالـدى،

باشقىلار شىنجاڭغا قايتقۇق، مەن قادىرنى بۇرۇنقى ئارزۇسى بويىچە ئۈرۈمچىگە بارغاندىن كېيىن، بەرەر ئاخبارات ئورنىغا ئورۇنلىشامدىكەن، دېگەنىدىم. بىراق، قادىر ئۈرۈمچىدىمۇ تۇرماي، يۇرتىغا كېتىپ قالدى. مەن ئۈرۈمچىدە خىزمەتكە ئورۇنلاشتىم. قادىر كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن بولغان ئالاقەم ئۈزۈلۈپلا قالدى، مەن ئۇنىڭ ئۈز يېزىسىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئىشلەۋاتقانلىقىدىن مىڭ تەسلىكتە خەۋەر تاپقانىدىن كېيىن ئۇنىڭغا كۆپ قېتىم خەت يازدىم. لېكىن، مېنىڭ خەتلىرىم جاۋابسىز قېلىۋەردى. كېيىن سەلىمەگىمۇ بىر-نەچچە قېتىم خەت يېزىپ، قادىرنىڭ يۇنچە تېز ئۈزگىرىپ كېتىشىگە نېمە سەۋەب بولغانلىقىنى قايتا-قايتا سوراۋشتۇردۇم. ئۇ ماڭا يازغان دەسلەپكى خەتلىرىدە بۇ توغرىدا ئېغىز ئاچمىدى. كېيىنكى بىر خېتىدە پەقەت: مۇرات، سىزنىڭ ھېچنېمىنى چۈشەنمەيسىز، قادىرنى بەھۇدە ئەيىبلىشىڭىزگە قوشۇلمايمەن. ئۇنىڭدا ھېچقانداق گۇناھ يوق، بۇ ئىشتا ئىككىلىڭىزدىن سەۋەنلىك ئۆتۈلگىنى يوق. ئىككىڭىزنىڭ بىر-بىرىڭىزگە يۈز كېلەلمەيدىغان يېرىڭىز يوق. ھازىرمۇ خەت يېزىشىپ تۇرىڭىز، دەپ يازغانىدى. شۇ خەتتىن كېيىن يۇرتۇمغا ئورنىغا چۈشكەندەك بولغانىدى...

3-باب

قادىردىن كەلگەن ئاشۇ ئۈنجى خەتتىن كېيىن نەچچە كۈنگىچە ھېچقانداق ئىشقا قولۇم بارمىدى. ئاخىر ئۇنىڭغا ئاچچىق گەپلەر بىلەن تولغان ئۈزۈن بىر پارچە خەت يېزىۋەتتىم. خەت كېتىپ ئىككى ئايغا يېقىن ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ 2-خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. شۇندىن باشلاپ قادىرنىڭ خەتلىرى ئۈزۈلمەي كېلىشكە باشلىدى. دائىم ئىشتىن چۈشۈپ زېرىكسەم ئولتۇرغاندا ئۇنىڭ خەتلىرىنى ئوقۇسام ھاردۇقۇم چىقىپ، ھېنىكلەپ قالغاندەك بولىمەن. قادىرنىڭ 2-خېتى مۇنداق باشلانغانىدى:

«مۇرات، ئەھۋالىڭ ياخشىمۇ ئاداش؟ خېتىڭ ئارقىلىق ماڭا بەرگەن تەنبىھلىرىڭگە رەھمەت. بۇ قېتىمقى خېتىڭ مېنى چوڭقۇر ئويغا سالدى. راست ئاداش، سەن ئېيتقاندەك ئاشۇ تەرىقىدە كېتىۋەرگەن بولسام نەگىمۇ بارالىتىمكەن-تاڭ؟ بۇنى ھازىر ئويلاپ يېتەلمەيمەن. ئەمما تۇرمۇشىمۇ بۇنىڭغا يول قويمايدىكەن. ئۇ ھەر كۈنۈڭنىڭ بىر قېلىپتا، خۇددى توختاپ قالغان لاي سۇدەك ئۆتۈۋېرىشىگە يول قويمايدىكەن. ئۇ بەزىدە ماڭا چىدىغۇسىز ئېغىر تارتقۇلۇقلارنى ئېلىپ كەلگىنى بىلەن، يەنە بەزىدە ماڭا ئويلىنىغان يەردىن كۆڭۈلۈڭنى مىنۇتلارنى ئىناتا قىلمايدىغان جاراھەتلىنەنگەن قەلبىڭگە مەلھەم بولىدىكەن. بۇ مېنىڭ تۇرمۇشتىن ئالغان چۈشەنچەم. بەلكىم بۇ چۈشەنچە ماڭا ئۇ تەرىقىدە بىلىنمەسلىكى مۇمكىن. تۇرمۇش ماڭا شۇنداق مۇئامىلە بولۇۋاتىدۇ. بىزنىڭ مەكتەپتە مەن بىلەن بىر ئىشخانىدا ئىشلەيدىغان بىر قىز ئوقۇتقۇچى بار. ئۇ مەكتەپ ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ شۇجىلىق ۋەزىپىسىنى قوشۇمچە ئۆتەيدۇ. بۇ قىزنىڭ بەزىبىر قىلمىشلىرى دەسلەپتە ماڭا ئانچە ياقمىدى، ئۇ ئىتتىپاق ئەزالىرىنىڭ يىغىنى ئېچىلغان كۈنلىرى ھەربىر ئىتتىپاق ئەزاسىنى

بىر ـ بىرلەپ چاقىرىپ كېلىدىكەن. ھەممە ئىتتىپاق ئەزاسىنى خۇددى باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدەك باشقۇرىدىكەن. ئۇ قىزنىڭ ئىسمى گۈلگىنە، تەقى ـ تۇرقىنى سورىسالا بىز كۆرگەن شەھەر قىز لىرىغا يېتەلمەيدۇ. قارىماققا توققۇزدەك كۆرۈنىدۇ. ئازۇاقىتتىن كېيىن بۇ تەسىراتتىن قانداقلارچە يالتايغىنىڭنى ئۆزۈڭمۇ تۇيماي قالىسەن. مەنمۇ بۇرۇن شۇنداق تەسىراتتا بولغان. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا ئۆزگىچە بىر خىل تەبىئىي گۈزەللىك يوشۇرۇنغان. گۈلگىنە ھەقىقەتەن گېپى ئوچۇق، چىقىشقاق، قۇۋلۇق ۋە ياسالمىلىقنى بىلمەيدىغان ھەقىقىي سەھرا قىزى. مەن كېيىنچەرەك مەكتەپتە بۇ قىزنى ياقتۇرمايدىغان، ئۇنىڭ يامان گېپىنى قىلىدىغانلارنىمۇ ئۇچراتتىم. بىر كۈنىسى چۈشتىن كېيىن مەكتەپنىڭ ئالمىلىق بېغىدا كىتاب ئوقۇپ ئولتۇراتتىم. مەندىن سەل نېرىراقتا مەكتەپنىڭ بۇرۇنقى مۇدىرى پازىل ئاكا گېزىت كۆرۈۋاتاتتى. بىر كەمدە گۈلگىنە يېنىمغا كەلدى.

ـ قادىر، بۈگۈن ئىتتىپاق تۇرمۇشى كۈنىغۇ؟ ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ ـ دېدى ئۇ.

ـ ئۇنتۇپ قاپتىمەن، ھازىر باراي، ـ دېدىم ئۇنىڭغا قاراپ.

ـ چاقىقان بولۇك، ھەممەيلەن سىزگە قاراپ قالدى، ـ ئۇ شۇنداق دەپ قويۇپلا ماڭدى.

كىتابنى يېپىپ ئورنىمدىن تۇرۇشىمغا پازىلكام يېنىمغا كەلدى.

ـ ھە قادىر ئۇكا، نېمە گەپ؟ ـ دېدى ئۇ گۈلگىنەنىڭ كەينىدىن قاراپ قويۇپ بوش ئاۋازدا.

ـ ھېچنېمە، بۈگۈن ئىتتىپاق ئەزالىرىنىڭ تۇرمۇش كۈنى ئىدى، ئۆگىنىش قىلاتتۇق، چاقىرغىلى كەپتۇ.

ـ ھە، شۇ ئىشمىدى، ۋاقىراپلا كەتتىغۇ؟!

بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم بىر قىسما بولدى.

ـ ياق، ۋاقىرغىنى يوققۇ، ـ دېدىم مەن ئۇڭايسىزلىنىپ.

ـ بۇ قىز بارغۇ، سېنى ئەمەس، مەن ـ مەن دېگەن پېشقەدەم ئوقۇتقۇچىلارنىمۇ كۆزىگە ئىلمايدۇ. تولىمۇ ئۆزۈمچىل قىز. سەن بىلمەيسەن، كەلگىنىگە ئىككى، ئۈچ يىل بولا ـ بولمايلا مانا پۈتۈن مەكتەپنىڭ بېشىغا كىمەي دېدى. ئۇ يوق چاغدا مەكتەپنىڭ ئىشى ھېچبىر ئاقساپ قالمىغان. توۋا دەيمەن. بۇرۇن بىزمۇ ئىشلىگەن، بىزمۇ دەرس بەرگەن، بۇنچىلا ئەمەس ئىدۇق... چوڭلارنى ھۆرمەت قىلىشتا يوق، ھە دېسىلا ئۇلارغا ئەقىل ئۆگەتكەن. «شىنجاڭ مائارىپى» ژۇرنىلىدا بىر نەچچە ماقالىسى ئېلان قىلىنىۋىدى، ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالمای قالدى. ياشلار دېگەن كەمتەر بولىدىغان، بىزنىكىمۇ ياشلىق چاغلىرىمىز بولغان ـ دە، سىلەردەك چوڭراق مەكتەپلەردە ئوقۇغان بولسىكەن، ئۇنىڭ يولى باشقىچە ئىدى. يوغان گەپ قىلامدۇ، نېمە قىلسا بولۇۋېرەتتى. لېكىن، ئۇ ئارانلا دارىلمۇئەللىمىنىنى پۈتتۈرگەن. ئاشۇ سەۋىيەسى بىلەن بۇنداق تايتاڭلاپ كەتسە خەق كۆتۈرمەيدۇ ـ دە، سىز ئۇنداق ئەمەس، بىر ھېسابتىغۇ بۇمۇ ياخشى، كەمتەرلىك كىشىنى ئالغا باستۇرىدۇ ئەمەسمۇ...

بۇ ئادەمنىڭ سۆزلىرىگە تاقەت قىلالمای قالدىم. ئۇنىڭ گۈلگىنەنى بىكاردىن ـ بىكار

قارىلاشلىرى ئوغامنى قاينىتتى. گەرچە مەن گۈلگىنەگە ئانچىۋالا ۋاي دەپ كېتىدىغانلاردىن بولمىسامۇ، ئۇنىڭدا مەندە يوق ئارتۇقچىلارنىڭ بارلىقىغا قول قويىمەن. بۇنىڭغا كۆز يۇمايمەن. پازىلكامنىڭ «سىز تولىمۇ كەمتەر» دېگىنىگە غۇرۇرلىنىپ ئاچچىقىم كەلدى. چۈنكى، مەن بىر كىمنىڭ كۆزۈمچىلا مېنى «سىز كەمتەر» دەپىشىنى تولىمۇ يامان كۆرىمەن. بۇ ساڭا مەلۇم، ئۆزۈمنىڭ كەمتەرلىكىنى ئەزەلدىن ئېتىراپ قىلغان بەندە ئەمەسمەن. كەمتەرلىك كىشىنى ئالغا يېتەكلەيدۇ، بۇ قېتىپ قالغان قۇرۇق گەپ. ئارتۇقچە كەمتەرلىك بەزىدە ئادەمنىڭ قولىغا كويزا، پۇتىغا ئىشكەل بولۇپ قالىدۇ، بۇنداق ئادەملەر تولىمۇ جۇرئەتسىز، قورقۇنچاق كېلىدۇ. كىچىككىنە، ئادەتتىكى ئىشلاردىمۇ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالىدۇ. سەن بۇ قارىشىمغا ئەزەلدىن قارشى تۇرۇپ كەلگەنسىدىك. لېكىن، مەن يەنىلا شۇنداق دەپ قارايمەن ....

ئاداش، گەپنى تولا قىلىپ، ۋاقتىڭنى ئېلىپ قويىدۇم، كەچۈرگىن. ئەمدى ئامال بار قىسقارتىپ يازىمەن.

كۈنلەر ئۆتكەنسېرى قەلبىمدە يوشۇرۇن بىر خىل ئۇچقۇن پەيدا بولدى ۋە ئۇ ئاستا ـ ئاستا كۈچەيدى. بۇ ئۇچقۇن كېيىنكى كۈنلەردە ۋۇجۇدۇمدا ئاللىقاچان مۇز بولۇپ توڭلىغان سۆيگۈنى يىللىتىپ، ئۇنىڭغا جان بەردى. مەن يېڭى ئۈمىدكە ئىگە بولدۇم. ئۈمىد كۆڭۈلنى ئاۋۇندۇرىدىكەن. گەپنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتسام، مۇرات، مەن خىزمەتتە شىم گۈلگىنەنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم. بۇ قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىڭدا قانچىلىك دەرىجىدە غەزەپلىنىدىغانلىقىڭ، قانچىلىك ئاغرىنىدىغانلىقىڭ ماڭا ئايان، لېكىن، سەۋرى قىل، يەنىكىلىك قىلىپ خەتنىڭ ئاخىرىنى يىرتىپ تاشلاشتىن ساقلان، كېيىن چۈشىنىپ قالسەن.

ئاشۇ كۈنلەردە مەن گۈلگىنەگە بولغان ھېسسىياتىمنى بېسىشقا، كىشىلەردىن ئۇنى خۇپىيانە تۇتۇشقا تىرىشتىم. چۈنكى، مەن شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر ئىدىم. گۈلگىنە تەكەببۇر، غۇرۇرى كۈچلۈك قىز ئىدى. گەرچە مەن ئۇنىڭ لايىقى يوقلۇقىنى ئېنىق بىلىپ تۇرسامۇ، ئۇنىڭغا ھېسسىياتىمنى ئوچۇق ـ ئاشكارا ئىزھار قىلىشقا ئاجىز ئىدىم. مەن بىر يىلدىن بۇيان ھاراقنى تولىراق بەرىلىپ «قادىر پىيەنچۈك» دەپ ئاتىلىپ قالدىم. يېزىدىكىلەر داشۆدە ئوقۇغان ئادەم قادىردەك بولىدىغان بولسا، بولدى، باللىرىمىزنى داشۆگە ئەۋەتمەيمىز، دېيىشتى. بۇ گەپ ـ سۆزلەرنى گۈلگىنەنىڭ قۇلىقىغا يەتمەيدۇ دېگىلى بولامدۇ؟ يەنە بىر تەرەپتىن، گۈلگىنە سەلىمە بىلەن بولغان خەت ئالاقىمدىن تولۇق خەۋەردار. شۇڭا ئۇنىڭ ھېسسىياتىمنى چۈشەنمەيدىغانلىقىنى بىلىمەن. شۇ كۈنلەردە مەن بۈزۈلغان، پۈتۈنلەي كاردىن چىققان ئادەم ئىدىم. مۇشۇنداق ئادەمنى بىر پاك، ئىپپەتلىك قىز، غايە ۋە ئارزۇلار قوينىدا بەختلىك تۇرمۇش كۆچۈرۈۋاتقان بىر قىز قانداقمۇ ياخشى كۆرەلىسۇن، قانداقمۇ ئوتلۇق مۇھەببىتى بىلەن كېلىپ سۆيەلىسۇن؟! بۇ ئەلۋەتتە مۇمكىن ئەمەس... مەن ئاشۇلارنى ئويلاپ، كۆپ قېتىم يوتقانغا مەھكەم پۈركىنىپ كېچىنى تاڭغا ئۇلىدىم. شۇندىن كېيىن مەن گۈلگىنەدىن بىر مەزگىل ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ، ئۇنى كۆڭلۈمدىن پۈتۈنلەي چىقىرىۋېتىشكە، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن، مەجەزى ۋە ئىش ـ ھەرىكىتىدىن ماڭا كۈرۈنمەي قالغان، ماڭا تېخى ئايان بولمىغان نۇقسانلىرىنى تېپىپ، ئۇنى ئامال بار

يامان كۆرۈشكە ئۇرۇندۇم. لېكىن، بۇ مۇمكىن بولمىدى. ئىنسانلىنىڭ تەبىئىتى بۇنىڭغا يول قويمايدىكەن. ئۇنىڭغا قارىغانسېرى، ئۇ ھەقتە قانچە كۆپ ئويلانغانسېرى گۈلگىنە كۆز ئالدىمدا تېخىمۇ گۈزەل ۋە تەڭداشسىز بىر شەخسكە ئايلىنىپ، مېنى تېخىمۇ زور بىر ئوت لۇق سېھرىي كۈچ بىلەن ئۆزىگە مەھكەم باغلاپ، رام قىلىۋالدى. شۇندىمۇ ئىچكى ھېسسىياتىمنى گۈلگىنەدىن ئامالىنىڭ بارىچە يوشۇرۇشقا تىرىشتىم. ئاخىرقى ھېسابتا بۇنىڭ قىلچىلىك پايدىسى بولمىدى. بۇنى گۈلگىنە سېزىپ قالدى. قەلبىمدىكى يوشۇرۇن سىرنى بىر جۈپ ئوتلۇق كۆزۈم ئۆزىدىن چاچرىغان غايىبانە ئۇچقۇنلار ئارقىلىق گۈلگىنەگە ئاللىقاچان ئاشكارىلاپ بولغانىكەن. بۇنى مەن گۈلگىنەنىڭ سىنچى كۆزلىرىدىن بىلدىم. شۇندىن كېيىن گۈلگىنە مەندىن ئۆزىنى ئېپقېچىپ يۈرىدىغان، ئىشخانىدا يالغۇز قالغانلىقىمىزنى كۆرسە، بىر ئىشنى باھانە قىلىپ ئاستا چىقىپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. بۇنىڭدىن مەن بەكمۇ ئازابلاندىم. كېيىن كۆڭلۈمدىكىنى بۇ ئازابنى يەنىلا كونا دوستۇم ھاراق ئارقىلىق بېسىشقا ئۇرۇندۇم. ئەمما، ئۇزۇن ئۆتمەي، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بىزنىڭ مەكتەپكە تەقسىم قىلىنغان شەھەرلىك مەردان دېگەن بالىنىڭ كېلىشى بىلەن ئەنسىزچىلىك ئىچىدىلا قالدىم. ئۇ بۇ يەرگە كېلىپلا تەپ تارتماستىن گۈلگىنەگە قانات سۆرىگىلىنى تۇردى. گۈلگىنەمۇ ئۇنىڭغا ئوچۇق مۇئامىلە قىلاتتى. گەرچە گۈلگىنە بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق مۇناسىۋەت مەۋجۇت ئەمەس بولسىمۇ، ئۇ خۇددى ماڭىلا ئوچۇق چىراي ئېچىشى، ماڭىلا تەۋە بولۇشى كېرەكتەك، ئۇلارنىڭ يېقىنچىلىقىغا ئىچىم تارلىق قىلغۇم كېلەتتى.

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن، مەردان ئىككىمىز مەكتەپنىڭ بېغىدا پاراڭلىشىپ قالدۇق. ئۇ دەسلەپ قىزغۇلار مۇناسىۋىتى توغرىسىدا گەپ سالقىلى تۇردى، كېيىن ماڭا كۆيۈنگەن ھالدا ئوچۇقتىن - ئوچۇق:

— قادىركا، نېمىشقا تېخىچە توي قىلمايسەن؟ — دەپ سوراپ قالدى.

— ۋاقتى-سائىتى بار. ھازىر قىزىقمايدىكەنمەن، — دېدىم مەن.

— ماڭاۋاي! ساقال بىر يەرگە بارغانىدىمۇ، قىزىقمايدىكەنمەن دېگىنىڭ نېمىسى؟ بۇ زېرىكىشلىك سەھرادا قانداقمۇ يالغۇز ئۆتكىلى بولسۇن؟!

— مەن شۇنداق ئۆگىنىپ قاپتىمەن.

— مەن شەھەردە بىرەر ئورۇنغا ئېرىشىۋالغان بولسام، بۇ يىللا چېكىپ تۇرۇپ بىر قىز تاپاتتىم — دە، گاچچىدە توي قىلىۋالاتتۇق، لېكىن، بىز مەكتەپ پۈتتۈرگەندە تەلەي كاج كېلىپ، تەقدىر مانا مۇشۇنداق ئاتا - ئانام كۆرمىگەن بىر يەرگە ئەكېلىپ تاشلىدى. بولمىسا بۇ خۇدا ئۇرغان سەھرانى ئۆلۈكۈمۇ چىقمىغان بولاتتى.

— ئەمىسە ئامالىنى قىلىپ چىقمىساڭ بولمامدۇ؟ — ئۇنىڭ گەپلىرىدىن قورسىقىم كۆپۈشكە باشلىغانىدى.

— ئامال قانچە؟ قايسى قاپاقباش ئەربابنىڭ تاپقان ئەقلىگىن بۇ، ھەممىمىزنى تۆۋەنگە ھەيدەيدۇ.

خۇدايىمنىڭ مۇشۇنداق گېپىنى تۇگىنەيدىغان كاسكىلارنى گاچا قىلىۋەتمەي، تىنىل

بەرگىنىگە قاتتىق ئېچىندىم. ئۇنىڭ ھەر بىر ئېغىز سۆزى قۇلقىمغا مۇشت ئۇرغاندەك تۇيۇلغىلى تۇردى.

ـ قارا قادىركا، ساڭا بىر مەسلىھىتىم بار ئىدى، ـ ئۇ يېنىمغا سغداپ كېلىپ ئولتۇرۇپ سۆزلەشكە باشلىدى، ـ بۇ يەردە زېرىكىپ ئىت بولاي دېدىم. شەھەردە ئەركىن ئۆسكەن بالىلارغا سەھرا قاملاشمايدىكەن. زېرىكىشنى باسىدىغان بىرەر ئەمەك بولسىدى، كۆڭلۈمنى خۇش قىلىپ يۈرسەم. قادىركا، شەھەرگە يۆتكەلگىچە گۈلگىنەگە بىر گەپ قىلىپ باقاي دەيمەن. سەن ئۇنىڭ بىلەن خېلى ئۇزاق بىللە ئىشلىدىڭ، قانداق؟ گۈلگىنە ئىنىدەككە كېلەرمۇ؟

ـ بولدىلا ئۇكا، كۆڭۈلنىڭ ئارامى بولمىغاندا قاملاشمىغان گەپنى قىلىۋېرىدىكەن سەن، ـ مەن ئورنىمدىن دەس تۇرۇپ ئۇنىڭ يېنىدىن كېتىپ قالدىم.

شۇ كۈندىن باشلاپ گۈلگىنەدىن ۋايىم يەيدىغان بولۇپ قالدىم. مەردان بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى گۈلگىنەنى قولغا كەلتۈرۈۋېلىپ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنى تۈگىمەس داغدا قالدۇرۇپ، شەھەرگە يۆتكىلىپ كېتىدىغاندەكلا قىلاتتى.

ئاداش، بۇلارنى ئويلىغىنىمدا ئازابلىنىپ، ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدىم. سەن يېنىمدا بولساڭ ئوبدان مەسلىھەت بېرەتتىڭ.

ماقۇل ئاداش، ۋاقتىڭنى ئېلىۋەرمەي، بۈگۈن چۈشتىن كېيىن دەرسىم بولمىغانلىقتىن ئۇچۇن، ئىشخانىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ زېرىككىنىمدىن، سېنى ئەسلەپ بۇ خەتنى يازدىم، خەتنى يېزىۋېتىپ قىزىپ كەتكەن ئوخشايمەن، قەلبىمدىكى سىرنى ساڭا ئاشكارىلاپ ۋەتكىنىمنىمۇ ئۇقماي قاپتىمەن. خەتنى يېزىپ بولغاندا ئۇنى بىر قۇر ئوقۇپ كۆرۈپ بوپتۇلا دەپ ئۆزگەرتىشنى خالىمىدىم. خاتا كەتكەن يەرلىرى بولسا تۈزىتىپ ئوقارسەن.

خەير ـ خۇش، خېتىڭنى كۈتۈپ ئاغىنەڭ قادىردىن.»

4 ـ باب

مانا ئالدىمدا قادىردىن كەلگەن يەنە بىر پارچە خەت تۇرۇپتۇ، ئۇ خەتنى مۇنداق باشلىغانىدى:

«مۇرات، ياخشىمۇ سەن ئاداش؟ يېقىندا يازغان خېتىڭنى ئوقۇپ ھەيران قالدىم. نېمە بولۇپ كەتتىڭ ئاداش؟ بۇ قېتىمقى خېتىڭ باشتىن ئاخىر چىن مۇھەببەت، ۋىجدان، دوستلۇق، ۋاپا، كىشىلىك تۇرمۇش، كەسىپ، كىشىلىك مۇناسىۋەت توغرىسىدىكى پەلسەپىۋى پىكىرلەر بىلەن تولۇپ كېتىپتىغۇ؟ قانداق ئاداش، ئەمدى تەھرىرلىك خىزمىتىڭنى تاشلاپ، پەيلاسوپ بولاي دەۋاتامسەن ـ يە؟ خېتىڭنىڭ نەچچە يېرىدە مېنى ۋىجدانسىز، دەپ تىلغا ئاپسەن. بۇلاردىن خاپا بولمىدىم. شۇنداق ئوچۇق كۆڭلۈڭ بىلەن تەنبىھ بەرگىنىڭگە رەھمەت دېسەم بولىدۇ. شۇنداق دېيىشىلىگەنلىكىمىز ئۇچۇن بىز چىن دوست، ھەقىقىي ئاغىنە ـ دە.

ئاداش، بىر كىم بىلەن خەت يېزىشىپ تۇرۇشمۇ بىر خىل كۆڭۈللۈك، ئوبدان

ئىشكەن. ئىچ سىرىمنى ئوچۇق ئاشكارا ئېيتالايدىغان سەن بولمىغان بولساڭ قانداقمۇ قىلاتتىمكىن تاڭ؟ ساڭا خەت يېزىش ئۈچۈن قولغا قەلەم ئالساملا ساڭا قىلىدىغان گەپلىرىم تۈگىمەيدىغاندەك قەلەمنى لوختىتىۋالالمايمەن. يېقىندا مۇلداق بىر ئىش يۈز بەردى. كۈن ئولتۇرۇشقا يېقىن ئادىتىم بويىچە بىر بوتۇلكا ھاراقنى ئېلىپ، يېزىمىزنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى ئۆرۈكلۈك باغقا باردىم. بۇ باغدىكى ئۆرۈكلەرنى ئۆز ۋاقتىدا كىملەر قويۇۋىدىكىن ئولار پۈتۈنلەي ئاچچىق ئۆرۈكلەر ئىدى. يېزىلىقلار ئۆرۈك پىشىشقىدا بۇياقلارغا ئۆتۈپ، ياغ تارتىش ئۈچۈنلا ئاچچىق ئۆرۈكنىڭ ئۈچكىلىرىنى يىغىۋالاتتى. باغقا كىردىم. باغدا مەندىن بۆلەك ئىنسى ـ جىن كۆرۈنمەيدۇ. كۆز ئايلىرى بولغاچقا، ئۆرۈك يوپۇرماقلىرى قۇرۇپ سارغىيىشقا باشلىغانىدى. مەن ئادەتتىكى ئورنۇم ـ قېرى ئۆرۈك كۆتىكى يېنىغا كەلدىم. كۆتەك ئۈستىگە ھاراق بىلەن تۆت تال ئالما، بىر قاپ تاماكىنى قويۇپ، سارغايغان خازان ئۈستىدىلا ئولتۇردۇم. شۇنىڭ بىلەن ئالما، تاماكىنى زاكۇسكا قىلىپ ئېچىش باشلاندى. مەن ئادەتتە رومكا ئىشلەتمەيتتىم، ھاراق گېلىمنى ئاچچىق كۆيدۈرۈپ، بىردەمدىلا كۆچىنى كۆرسىتىپ بېشىمغا چىقتى، شۇنىڭ بىلەن يۈرەكتىكى ئازاب كۆتۈرۈلگەندەك، كاللامدىكى ئاخىرى چىقماس گادىر ـ ماش خىياللار نەلەرگىدۇر ئۇچۇپ كەتكەندەك بىلىندى. يېنىكلەپ قالغانىدەك بولدۇم. ھاراقنىڭ كەيپى بىلەن باغنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى پەسلىكتە بىر خىل رىتىم بىلەن شارقىراۋاتقان دەريا شاۋقۇنىغا قۇلاق سېلىپ ئولتۇرۇپ كېتىپتىمەن. دەريا تەرەپتىن چىققان مۇزدەك كۆز شامىلى يۈزۈمگە ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. بوتۇلكىدىكى ھاراقمۇ يېرىم لاپ قالدى. ئارىلىقتا قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، بىر كەمدە كەينى تەرىپىدىن ئەپكەشنىڭ بوش غىچىرلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئارقامغا ئۆرۈلدۇم، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تار يولدا گۈلگىنە ئەپكەش كۆتۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. يول مەندىن تۆت قەدەم نېرىدىكى يوپۇرماقلىرى تۆكۈلۈپ بولغان قېرى ئاق ئالما يېنىدىن ئۆتەتتى. ھاراقنىڭ كەيپىدىن پەيدا بولغان غەيرەت بىلەن گۈلگىنەگە گەپ قىلماقچى بولۇپ، ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتتۈم. بىزنىڭ بۇ باغدا تۇنجى رەت ئۇچرىشىشىمىز بولسىمۇ، بۇ يەر مېنىڭ كونا ماكانىمغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ئۇ بىلەتتى. گۈلگىنە بىردە بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قاراپ، بىردە يەرگە قاراپ يېقىنلاپ كەلدى.

ـ سۇغا ماڭدىڭىزمۇ گۈلگىنە؟ ـ بۇ سۆزلەرنى قىلغىنىمدا نېمە ئۈچۈندۇر ئاۋازىم تىترەپ كەتتى.

ـ گۈلگىنەنى ئۇدۇلۇمغا كەلگەندە توختايدىغۇ، دېگەنىدىم. لېكىن ئۇ ئەپكەشنى بىر مۇرىسىدىن يەنە بىر مۇرىسىگە يۆتكەپ، ئالدىمدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ:

ـ ھەئە، سىزچۇ؟ ھاراق ئىچىۋاتامسىز؟ كۆپرەك ئىچىڭ، پايدا تاپسىز، ـ دېدى.

ـ توختاڭا گۈلگىنە، سىزگە گېپىم بار.

ـ گېپىڭىزنى ھارىقىڭىزغا ئېيتىڭ.

ـ ھاراق ئاڭلاپ زېرىكتى.

ئۇ كەينىگىمۇ قارىماي كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ـ تاكى تۆۋەنگە

پەسلەپ قارىسى كۆزدىن يۇتكۇچە قاراپ ئولتۇردۇم. يەنە جىملىق، يالغۇزلۇق باشلاندى. ھاراقتىن يەنە بىر نەچچە يۇتۇم ئىچتىم. كېيىن كەيپىچىلىكتە ئېزىلىپ قانچىلىك ئولتۇردۇمكىن، بىر كەمدە قۇلاق تۇۋىمدىلا بىر كىمنىڭ تەنىلىك كۆلكىسى ئاڭلاندى.

— ۋىيەي! بىچارىنىڭ ئۇستىگە تاغ يۆكلەنگەندەك ئولتۇرۇپ كەتكىنىنى...

ئاستا بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە قارىدىم. گۈلگىنە ئاق ئالما يېنىدا لىپمۇ لىق سۇ تولغان چېلىكىنى قويۇپ، پېشانىسىدىكى تەپچىرەپ تۇرغان تەر دانچىلىرىنى چىرايلىق قاتلانغان قول ياغلىقىدا ئېرتقاچ، ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى. ھاراقنىڭ كەيپىدىنمۇ ۋە ياكى يىراقتىكى تاغ ئۇستىگە ئولتۇرۇۋاتقان قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرىنىڭ سېھرىي كۈچىدىنمۇ، بىلمىدىم، گۈلگىنە كۆزۈمگە تولىمۇ ئىسسىق، ئاجايىپ چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى. يۈرىكىم شۇ دەقىقىدە نېمە ئۈچۈندۇر ئۆزگىچە بىر خىل رەتتىم بىلەن سوقۇپ، پۈت ـ قولۇم بوشىشىپ كەتتى.

— نېمە بولدىڭىز قادىر؟ بېشىڭىز يەرگە تېگەيلا دەپ قاپتۇ، سەجدە قىلىۋاتامسىز؟ — دېدى ئۇ كۈلكە ئارىلاش.

— سىز...گە...مۇ...نى...نېمە...بولدى؟ بۇ...بۇ...يەردە... توختاپ...قاپسىز...غۇ؟

— سىزگە ئىچىم ئاغرىدى قادىر، نېمە بار بۇ يەردە؟ كۈندە مۇشۇنداق ھاراق ئىچىپ ئولتۇرامسىز. جېنىڭىزغا ئىچىڭىز ئاغرىسا بولمامدۇ؟

ئاداش، ھاراق دېگەنمۇ كارامەت نەرسە ـ دە، مانا شۇ كۈنى گۈلگىنەنىڭ ئىچىم ئاغرىدى سىزگە، دېگەن سۆزى بىلەن ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، كىچىك بالىدەك بۇقۇلداپ يىغلاپ كېتىپتىمەن. دېمىسىمۇ يۈرتۇمغا كېلىپ، شۇ كەمگىچە بىرەر كىنم ماڭا ئىچىم ئاغرىدى، دېگەندەك بىرەر ئېغىز گەپ قىلىپ باقمىغانىدى. قانچىلىك يىغلىدىمكىن، گۈلگىنەنىڭمۇ يىغامغا قاراپ، يۈرىكى ئېزىلىپتۇ. ئۇ ئاخىرى يېنىمغا كەلدى.

— بولدى يىغلىماڭ! يىغلاۋېرەمسىز چوپچوك تۇرۇپ، — دەپ خۇددى كىچىك بالىنى بەزلىگەندەك كۆڭلۈمنى ياساشقا باشلىدى.

ئاداش، ساڭا مەلۇم، سەن مېنى چۈشىنىسەن. ئىچ ـ سىرىمنى ساڭا بۇرۇن ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئېيتىپ بەرگەنىدىم. ئەقلىمنى بىلگەندىن تارتىپ كۆزۈمنىڭ سۈيىنىشى ئېقىتقىنىمنى زادى ئۇقمايمەن. باللىق چاغلىرىمدىن باشلاپ جاپالىق تۇرمۇشتا كۆڭلۈم سۇنۇق چوڭ بولغانلىقىم ئۈچۈنمىكىن، نى ـ نى ئېغىرچىلىقلارغىمۇ بەرداشلىق بېرىپ، چىشىمنى چىك چىشلەپ ئۆتۈپ كېتىۋېرەتتىم، بۇ قېتىم نېمە بولدۇم؟ بۇ قىزغا نېمە دەپ يىغلاپ بېرىمەن؟ دەپ قانچە قىلسامۇ ئۆزۈمنى ھېچ باسالمىدىم.

— بولدى قىلىڭ! — دەپ ۋارقىرىدى گۈلگىنە بىر پەستىن كېيىن باشقىچە قوپال ئاۋاز بىلەن، — تۆت ـ بەش يىلدىن بۇيان بۇ يەرگە كۆنەلمىگۈدەك بولۇپ قالغان بولسىڭىز، كېتىڭ! تېزدىن سەلىمەگە خەت يېزىڭ، شۇ قىز سىزنى بۇ يەردىن قۇتقۇزالايدۇ...تېزرەك بۇ يەردىن يوقىلىڭ، بىز سىزنى چىدالاپ ئەكەلمىگەن...

بۇ ئاچچىق گەپلەرنى ئاڭلاپ يىغدىن چىپلا توختىدىم. گۈلگىنە ئەپكەشنى غىچىرلاتقىنىچە باغنىڭ سىرتىغا قاراپ ماڭدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن:

ـ گۈلگىنە بىر دەم تۇرۇڭا، ـ دەپ ۋارقىرىدىم. ئەمما ئۇزۇلۇپ ـ ئۇزۇلۇپ چىقىقان بۇ ئاۋازىم باغ ئىچىدىكى جىملىق ئىچىگە سىڭىپ كەتتى. رەللىچىلىكتە ئۇزۇمنى بىلمەيگەن ھالدا بوتۇلكىغا قول ئۇزىتىۋىدىم، نەمە بولدىكىن تىترەپ تۇرغان قولۇم بوتۇلكىنى تۇتالمىدىمۇ، ئۇ كۆتەك ئۇستىدىن يەرگە دومىلىغىنىچە چۈشۈپ كەتتى. كەينىن خازان ئۇستىگە بوتۇلكىدىن بۇلۇق ـ بۇلۇق قىلىپ تۆكۈلۈۋاتقان ھاراقنا قارىغانچە ئۇخلاپ قاپتىمەن...

ئاشۇ كېچە ماڭا قاتتىق شامال تەگكەن ئوخشايدۇ. ئۇچ ـ تۆت كۈن خىزمەتكە چىقالماي، ئۆيدە ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدىم. شۇ بىرنەچچە كۈنلۈك ئاغرىق مېنى خېلىلا ھالسىدىن كەتكۈزدى، ئورۇقلىدىم. كۆزلىرىم ئولتۇرۇشۇپ، ئىككى ياڭىقىم پولتىيىپ چىقتى. قىسقىسى، ئاغرىق ئازابى مېنى باشقىچىلا بىر قاداردىغا ئايلاندۇرۇپ قويدى.

ئانا دېگەن يەنىلا ئانىلىقىنى قىلىدۇ ـ دە، ئاشۇ كۈنلەردە ئانام يېنىمدىن ھېچ نېرى بولمىدى. خۇدايىم شىپالىق بېرەر بالام، دەپ ماڭا يېگۈزمىگەن دورىسى، ئىچكۈزمىگەن دېمىدە سۈيى قالمىدى. تۆتىنچى كۈنى چۈشتىن كېيىن قىزىتمام سەل يېنىپ، بەدىنىم يېنىكلەپ قالغاندەك بىلىندى. تالا ـ تۇزگە چىقىپ كىردىم. بۇنىڭدىن ئانام خۇشال بولۇپ كەتتى. كۆڭلۈم سۈيۈق ـ سىلەك بىر نەرسىگە تارتقاندەك قىلىۋىدى، ئانام بۇنى بىلىپ، ئاچچىق ـ چۈچۈك سۈيۇقئاشقا تۇتۇش قىلىدى. مەن يېنىمغا يىغىپ قويۇلغان ئورنىمغا يۆلىنىپ ئولتۇراتتىم، بىر كەمدە ئۆيگە يەردىن ئۇنگەندەكلا گۈلگىنە كىرىپ كەلدى.

ـ ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ قادىر؟ ـ دېدى ئۇ ئېسەنلىك سورىغاچ قولىدىكى بولاقنى دېرىزە تەكچىسىگە قويۇۋېتىپ.

ئۇنىڭ چىرايىدا ھېلىنقى كۈندىكى خاپىلىقتىن ئەسەرمۇ قالمىغاندەك كۆرۈنەتتى.

ـ ھەئە، بۈگۈن خېلى ياخشى، ـ دەپ ئورنىمدىن ئاستا تۇردۇم.

ئانام گۈلگىنەنىڭ ئۆيىمىزگە كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، خۇشلۇقىدىن پايىپېتەك بولۇپ كەتتى. ئۇ:

ـ قارىمامسىز ئۇكام، بېچارىنىڭ ھېچ ھالى يوق، مەكتەپكىمۇ چىقالمايۋاتىدۇ. تەشكىل نېمە دەپ قېلىۋاتىدىكىن. ئۇنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ قورقۇپ، يۈرىكىمىز سۇ بولۇپ كەتتى، ـ دەپ ھالىنى ئېيتىپ، كۆز يېشى قىلدى.

ـ كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسىلا ھەدە، تەشكىل نېمە دەيتتى، ـ دېدى گۈلگىنە ئانامنىڭ قولىنى تۇتۇپ تەسەللىي بېرىپ، ـ قادىر كەلگەندىن بۇيان يامان ئەھمەس ئىشلەۋاتىدۇ، ئادەم دېگەن ئاغرىمامدۇ؟

ـ رەھمەت ئۇكام، شۇنچىلىك دېگىنىڭىزگە، ـ دېدى ئانام كۆز ياشلىرىنى سۈرتكەچ، ـ بالامنى ھەممە ئادەم سىزگە ئوخشاش قادىر ياخشى بالا بولىدى، دېسە نېمە بولۇپ كېتەتتىمكىن تاڭ؟! كېچىلىرى خۇدايىمدىنمۇ تىلەپ كېتىمەن، ئۆزىمۇ بۇرۇن بىر ئوبدان چوڭ بولغانىدى. ھاراق دېگەن نەرسىنىمۇ ئېغىزغا ئالمايتتى. نېمە بولدى؟ مەكتەپنى تۈگىتىپ باشقىچىلا بىر ئادەم بولۇپ كەپتۇ.

ـ ئاپا! بولدى قىلساڭچۇ، ـ گۈلگىنەنىڭ ئالدىدا خىجىل بولۇپ ۋارقىرىدىم.

ـ ماقۇل بالام، ماقۇل، ـ دېدى ئانام ئورنىدىن تۇرۇپ، ـ ۋىجدانىڭ قۇرۇقلا ئول تۇرۇپ كەتكىنىمىزنى قارىمامدىغان، ـ دەپ ھويلىغا چىقىپ كەتتى.

ئانام چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، بىز بىر دەم نېمە دېيىشىمىزنى بىلمەي جىم بولۇپ قالدۇق. بىردەملىك سۈكۈتتىن كېيىن مەن:

ـ ئاۋۇ كۆنى سىزنى كەيپچىلىكتە خاپا قىلىپ قويۇپتىمەن، شۇندىن باشلاپ سىزنى ئەمدى ماڭا تېخىمۇ ئۆچ بولۇپ كېتىدۇ، قارىمايدۇ، دەپ قورققانىدىم، ـ دېدىم.

ـ قاچان مەن سىزگە ئۆچلۈك قىلغان؟ ـ دېدى گۈلگىنە قول ياغلىقىنى تىزى ئۈستىگە قويۇپ قاتلىغاچ كۆلۈپ تۇرۇپ، ـ ئۆزىڭىزنىڭ ئوقۇرى ئۈستۈن. بۇ سەھرالىقلا نېمىدەپ چىراي ئاچاي، بولدىلا، دەپ يېقىنلاشمايسىز. مەنمۇ شۇ كۆنى خۇددى سىزگە ئوخشاش ئويلىغان. قادىرنى خاپا قىلىپ قويدۇم، ئەمدى ئۇ قاپىقىنى ئاچمايدۇ، گەپ قىلمايدۇ، دەپ...

ـ گۈلگىنە خاپا بولمىسىڭىز، مەن سىزگە بىر گەپنى دېمەكچى ئىدىم.

ـ ھە نېمە گەپتى ئۇ؟ دەڭ! ـ دېدى گۈلگىنە ماڭا لاپپىدە قاراپ.

ـ مەردان ئىشلەۋاتامدۇ؟

ـ ئىشلەۋاتىدۇ.

ـ مەردانىڭ سىزگە ئازراق گېپى بار ئىكەنىدۇق. ئۆزىڭىز بوبدان بالاء شەھەرلىك...

ـ شۇ گەپمىدى؟ مەن تېخى نېمە گەپكىن دەپتىمەن. سىز ماڭا بۇ گەپلەرنى نېمىشقا قىلىسىز؟ ئوغۇل بالا بولغاندىن كېيىن گېپى بولسا ئۆزى كېلىپ قىلسۇن.

گېپى بولسا ئۆزى كېلىپ قىلسۇن، دېگەن گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم جىغ قىلىپ قالدى. ئارىسىنى جىملىق باستى. ئۇنى يەنە چوڭقۇرلاپ سىناپ باقماقچى بولدۇم.

ـ كەچتە ۋاقتىڭىز چىقامدۇ؟

ـ ئاخشاملىققىمۇ؟ ـ دېدى ئۇ كۆزۈمگە قاراپ، ـ تېلېۋىزور كۆرەتتىم. سىزمۇ بىزنىڭ ئۆيگەببرىڭ، تېلېۋىزور كۆرگەچ پاراڭلىشىمىز، سىزگە جىق گەپلىرىم بار. تونۇشقىلىمۇ بىرىيلىدىن ئېشىپ قالدى. مەنغۇ سىزنى بۇرۇندىنلا تونۇيتتىم. ھەر قېتىمقى يازلىق تەتىلدە كەلگىنىڭىزدە كۆرۈپ قالاتتىم. سىزنىڭ مەكتىپىمىزگە كېلىدىغىنىڭىزنى ئاڭلاپ، قادىر يۈرتىنى ئۇنۇتۇپتۇ، دەپ خۇش بولغانتىم، لېكىن، سىز كېلىپ ئىككى كۈندىن كېيىن خۇشاللىقىم سۇغا چىلاشتى. كۆڭلىڭىزگە كەلمىسۇن، شۇ چاغدا مەن سىزدىن تازىمۇ بىر مۇرىسەس نەرسىكەنغۇ؟ داشۆدە نېمە ئوقۇغاندۇ؟ دەپ خاپا بولغانىدىم. كېيىن سىزگە راستىنلا ئۆچ بولۇپ قالدىم. مېنىڭ بىر يامان ئادىتىم بار. يېڭى تونۇشقان ئادەمگە بىر قاراپلا باھا بېرىمەن. كېيىن شۇ باھايىم بويىچە مۇئامىلە قىلىمەن. كۆپ ھاللاردا مېنىڭ بۇ قارىشىم توغرا چىقىدۇ. كەچتە بېرىڭ، ھە؟

ـ بارمىسام بولارمىكىن، ئادەم ئوڭايسىزلىنىپ قالدىكەن...

ـ نېمىدىن تارتىنىسىز؟ ئانامىلار شەھەرگە كىرىپ كەتكەن، ئۆيدە ئۆكىلىرىم بار.

ـ مەردانىڭ ياتىقىغا بېرىپ ئولتۇرساقچۇ؟ ـ دېدىم مەقسەتلىك ھالدا مەردانىڭ ئىسمىنى چىقىرىپ.

ـــ مەردانمۇ كەچتە سىلەرنىڭ ئۆيگە بېرىپ تېلېۋىزور كۆرسەن، دېگەندى. ئۇمۇ جاردۇ.

مەردانىنىڭمۇ باردىغانلىقىنى ئاڭلاپ، لەسسىدە بوشىشىپ كەتتىم. مەردان بار سوـ رۇنغا بېرىشقا كۆڭلۈم پەقەت ئۇنىمىدى.

ـــ بولدىلا گۈلگىنە مەن بارماي، كەچتە مەھەللىنىڭ سىرتلىرىنى ئايلانغۇم بارـ سىزمۇ چىقسىڭىز ئوبدان بولاتتى.

ـــ مەن چىقالمايمەن، ئۆكسلىرىم يالغۇز قالسا قورقىدۇ. بېرىپ تېلېۋىزور كۆرسـ ـڭىز بولامدۇ؟ ئازراق ياخشى بولۇپ قاپتىكەنسىز، يەنە باغنى سېغىنىۋاتامسىز؟

ـــ ئۇمۇ بار.

ـــ مەن شۇنچە گەپ قىلسام ئۇنمايۋاتىسىز. ئېيتىپ قويماي قادىر، ئاشۇ باـغـدا بۇندىن كېيىن ھاراق ئىچكىنىڭىزنى كۆرسەم يۇزىڭىزگە زادىلا قارىمايمەن، ـــ گۈلگىنە شۇنداق دەپلا زەردە بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ ھەقىقەتەن ئاچچىقى كەلگەنىدى.

ـــ ئۇنداق بولسا ئىككىمىز ئالدى بىلەن باغقا بېرىپ، ئاندىن...

ـــ ياق! ـــ ئۇ سۆزۈمنى چورتلا كېسىۋەتتى.

ـــ ئۇنداقتا، مەن باغقا بارماي.

ـــ بوپتۇ بېرىڭ، ئىچىڭ، مەن كەتتىم، خوش.

گۈلگىنە ئىتتىك قەدەم بىلەن ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

ـــ ۋۇي، ئۇكام گۈلگىنە، ئاش تەييار بولدى. بىر قوشۇق بولسىمۇ ئىچىپ ھېڭىڭ، ـــ ئانام گۈلگىنەنى دەرۋازا ئالدىدا توسۇۋېلىپ، ماڭا ۋارقىرىدى ـــ قادىر، قېنى سەن، گۈلگىنە ماڭسەن، دەيدۇ!

ئۆي ئىچىدە ئۇنۇمنى چىقارماي جىم ئولتۇرۇۋالدىم. گۈلگىنەنىڭ ئانامغا ئۆزرەخاھلىق قىلىپ ئېيتقان سۆزلىرى ئاڭلاندى.

ـــ بولدى، پەزىلەت ھەدە، ئىشىم بار ئىدى، كېيىن كېلىمەن.

ـــ مۇشۇنداق قۇرۇقلا ماڭامسىز، تازىمۇ سەت بولدى، يەكشەنبە بولغاندىكىن ئولـ ـتۇرسىڭىز بولاتتى. كۇن تېخى ئەتتىگەنغۇ؟

ـــ خوش ھەدە، بولدى تۇرۇپ قېلىڭ.

ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ دېرىزە ئالدىغا كەلدىم، دەرۋازىدا گۈلگىنەنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. قىزىق ئىش، گۈلگىنەنى قاچۇرۇپ قويغاندىن كېيىن تۇرۇۋېلا بويۇن قاتتىقـ لىق قىلغىنىمغا ئۆكۈندۇم.

شۇ كۇن مەن ئۇچۇن پۇشايمان ئىچىدە ئىنتايىن تەسته ئۆتتى. قىزىتمام يېنىپ بېشىمنىڭ ئاغرىقى توختىغان بولسىمۇ چېگىش خىيالالار يۇرىكىمنى تاتىلاپ ھېچ ئارام بەرمىدى. ئانامنىڭ ماڭا دەپ ئالايىتەن ئەتكەن تامىقىنىمۇ تۇزۇك ئىچمىدىم. كەچكىچە ئۆيىنىمزنىڭ ئارقىسىدىكى بېغىمزغا كىرىۋېلىپ، ئادەتتىكى كۇنلەردىكىگە قارىغاندا كۆپ تاماكا چەكتىم. كەچتە ئۆرۈكلۈك باغقا بېرىش نىيىتىمدىن يانغان بولسامۇ، گۈلگىنەلەرنىڭ

ئىشسكىگە ئاياغ بېسىشقا يۈزۈم چىدىمىدى. ئانامنىڭ، زاۋال ۋاقتىدا ئۇخلىمىغىنىمە يامان بولىدۇ، دېگىنىگە قارىماي، ئۆيگە كىرىپ يوتقانغا پۈركەندىم. كۆڭلى غەش، ئازابلانغان ئادەمنىڭ قانداقمۇ ئويقۇسى كەلسۇن. ئۇ ياقتا ئۆرۈلۈپ، بۇياقتا ئۆرۈلۈپ، كۆزۈمنى ھېچ يۇمالمىدىم. ئاخىرى يوتقىنىمنى ياستۇق ئۈستىگە قويۇپ، ئۇنىڭغا يۆلەنگەن ھالدا تاماكا چەككەچ گۈلگىنەنى خىيال قىلدىم. گۈلگىنە بىر قارىماقتا مېنى ياخشى كۆرىدىغاندەكمۇ قىلاتتى. بىر تۇرۇپ ئۇنىڭ ماڭا يېقىنچىلىق قىلىشى ئادەتتىكى نورمال مۇناسىۋەتتەكمۇ كۆرۈنەتتى. بۈگۈن كەچ مەردان گۈلگىنەلەرنىڭ ئۆيىگە بارىدۇ. بۇنى گۈلگىنە خالىغان. گۈلگىنە يا مەردانىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانمىدۇ؟ ئۇ كەلگەندىن بۇيان گۈلگىنە ئۇنىڭغا تولىمۇ قىزغىن مۇئامىلە قىلىۋاتىدۇ. مەردانغۇ بۇ يەردە ئۇزاق تۇرمايدۇ، كېتىشىنىڭ قازىنىنى ئېسىپ يۈرگىنىگە خېلى بولدى. ئەمما، ئۇ بۇنداق ئىشلاردا پىشقان نەرسىدەك كۆرۈنىدۇ. گۈلگىنەگە ئوخشاش قىزغىن، تېتىك، پائالىيەتچان قىزلار مەردانەدەكلەرنىڭ دامىغا ئاسانلا چۈشۈپ كېتىدۇ. ئەگەر ئىش شۇ ياقتا تارتىپ قالسا، تۈگەشكىنىم شۇ...

قاچانلاردا كۆز يۇمدۇمكىن، ئەتىسى تاڭ ئاتقانلىقىنىمۇ تۇيماي سائەت ئونلارغىچە قاتتىق ئۇخلاپ كېتىپتىمەن. بىر كەمدە ئويغانسام ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن قىيپاش چۈشكەن كۈن نۇرى يوتقىنىمنى ئوبدانلا قىزدۇرۇۋېتىپتۇ. يوتقاننى بىر چەتكە قايرىپ، ئورنىمدىن ئىرغىپ تۇردۇم. قىزىتمام پۈتۈنلەي يېنىپ، باش ئاغرىقىم توختاپ، يېنىپىنكىلا بولۇپ قاپتىمەن. كىيىملىرىنى كىيىپ، سىرتقا چىقتىم. ئاپام پېشايۋانغا قويۇلغان جورنىڭ يېنىدا نېمىنىدۇر خىيال قىلىپ يالغۇز ئولتۇرغانكەن، مېنى كۆرۈپ؛

ــ قادىر، مەيەرگە كەلگىنە، ــ دەپ چاقىردى.

مەن چۆگۈندىكى سوغۇق سۇدا يۇز ـ كۆزۈمنى يۇيۇپ، ئانامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردۇم.

ــ چىنىڭنى ئىچكىن، ــ دېدى ئۇ ئاپقۇر چىنىدىكى ئەتكەن چايىنى ئالدىمغا قويۇپ، ماڭا تىكىلگىنىچە.

چىنىدىكى چايغا بىر ھۇردا ناننى تۇگۈرۈپ يېگەچ، جىسم ئولتۇرۇپ چاي ئىچىشكە باشلىدىم. ئانام ئۇدۇلۇمدا ماڭا قاراپ ئۇزاققىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ كەتتى. بىر كەمدە؛

ــ قادىر، ــ دېدى ئۇ بۇ گەپنى خۇددى بىرسى ئاڭلاپ قېلىشتىن قورقاندەك بوش ئاۋازدا، ــ ھېشىڭنى ئوڭلىۋالساڭ بولاتتى بالام، قارا، 12 ـ ئاي كەلسە 28 گە كىرىسەن.

بۇ سۆز بىلەن قولۇمغا ئالغان چىنىنى ئاستا جوزىغا قويۇپ، ئېغىزىمدىكى چاينى ۋاققان ناننى ناھايىتى تەستە كۆچەپ يۇتتۇم...

ئاداش، مەن راستىنلا ئەقلىمدىن ئازغىلى تاسلا قالغان ئوخشايمەن. ئانامنىڭ ئېغىزىدىن «12 ـ ئايدا 28 گە كىرىسەن» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم. راستىمۇ بۇ مەن زادىلا ئويلىمىغان ئىش. بىزنىڭ بۇ يۇرتتا 28 ياشلىق ئۆيلەنمىگەن يىگىتلەرنى ئىزدەپمۇ تاپقىلى بولمايدۇ. بۇ يەردە قىز ـ يىگىتلەر 20 گە ئۆلاشماي تۇرۇپ ئۆيلۇك ـ

ئوچاقلىق هەتتا باللىقمۇ بولۇپ بولىدۇ. بىچارە ئانام تىۋى - تۆكۈن، لەزىر - چىراغ بولغان سورۇنلاردا ۋىت - ۋىت ئايالارنىڭ، ئوغلىنىڭزنىڭ تويىنى قاچان ئويناتىمىز؟ دېگەنگە ئوخشاش ئانىلار ئۈچۈن ئاڭلاش ئاسان، لېكىن چىدىماق تەس ئاچچىق سۆز-لىرىنى قانچە ئاڭلىغاندۇ؟ بۇنىڭدىن يۈرىكى پۈچىلىنىپ قانچە ئازابلانغاندۇ؟

ئاداش، مەنمۇ باشقا نۇرغۇنلىغان يىگىتلەرگە ئوخشاش ئىناق - بەختلىك ئائىلە قۇرۇشنى ئارزۇ قىلىمەن. ئانامنى خاتىرجەم قىلىشنى ئويلايمەن. سەن بىلىسەن، بىز مەكتەپتە كېلىچەكتىكى گۈزەل ئائىلىلىرىمىز توغرىسىدا تالاي قېتىم شېرىن خىيال، ئاجايىپ تەسەۋۋۇرلارنى قىلىشىغانمىدۇق. مانا ھازىر بىز تەسەۋۋۇر قىلغان ئاشۇ گۈزەل ئائىلىنىڭ بوسۇغىسى ئالدىدا تۇرۇپتىمىز...

خەير - خوش ئاداش، بۇ خېتىمنى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتۇرماقچىمەن. قالغان گەپلەر بولسا كېيىنكى خەتلىرىمدە ئۆتتۈرلۈق يېزىپ ئەۋەتىمەن. چاقىرىق بىر ئۆيىنىڭ تۇرخۇنىدىن تۇتۇن چىقىرىشىغا تىلەكداش ئاغىنەڭ:

قادىردىن.»

5 - باب

مەن قادىرنىڭ خېتىگە جاۋاب خەت يازغىچە ئۇنىڭ يەنە بىر خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. ئۇ بۇ خېتىنى باشقا خەتلىرىگە قارىغاندا بەك ئالدىراش يازغان ئوخشايدۇ. خەت مۇنداق باشلىنىپتۇ:

«ئاداش مۇرات، ياخشىمۇ سەن؟ بۇ خېتىمنى سېنىڭدىن كېلىدىغان جاۋاب خەتنى كۈتمەيلا يېزىۋاتىمەن. ساڭا ئالدىنقى خەتنى سىلىۋەتكەندىن كېيىنكى بىر نەچچە كۈن ئىچىدە تۇرمۇشۇمدا بىر مۇنچە ئۆزگىرىش يۈز بەردى. بۇ ئىشلارنى ساڭا چاقىنا-راق يەتكۈزۈش ئۈچۈن، ھاياجان بىلەن قولۇمغا قەلەم ئالدىم. ساڭا پات يېقىندا تۇر-مۇشۇمدىكى خۇشاللىقتىن بىر خەۋەر يەتكۈزىدىغان ئوخشايمەن.

ئانام ماڭا توي ئىشىم توغرىسىدا يۈز - تۇرانە ئېغىز ئاچقان ھېلىقى كۈنى داس-تىخان ئالدىدا ئۇنىڭغا: ئانا مۇشۇ ئايدىن باشلاپ مۇئاشىمنىڭ ھەممىسىنى ساڭا تۇتۇ-قۇزىمەن. تەييارلىقىنى قىلىۋەرگىن، دەپ ۋەدە بەرگەنىدىم. ئانام بۇنىڭدىن تولىمۇ خۇشال بولۇپ كەتتى. ئاشۇ كۈندىن باشلاپ، مەكتەپكىمۇ روھلۇق، ئۆزۈمنى باشقىدىن تۇزەشتۇرۇپ بارىدىغان بولدۇم. گۈلگىنە كۆزۈمگە تېخىمۇ ئىسسىق، ئوماق كۆرۈنىدىغان بولدى. پۈرسەت تاپساملا گۈلگىنەگە يېقىنلىشىشقا تەييار تۇردۇم. ئۇنىڭغا ھەممە يەردە يېقىنچىلىق قىلدىم. ئۇنىڭ ئىشلىرىنى، يىغىنلاردا ئوتتۇرىغا قويغان تەكلىپ پىكىرلىرىنى خۇپىيانە ھالدا بولسىمۇ قوللىدىم. ئۇمۇ ماڭا دىققەت قىلىۋاتقاندەك، مەندىن كىچىك بۇ خىل ئۆزگىرىشلەرنى ئاستىرتتىن كۆزىتىۋاتقاندەك قىلاتتى. كېيىنرەك ئۇنىڭ بىلەن ئىشخانىدا ياشلار، ئالىي مەكتەپ ھاياتى، كۆرگەن كىنو، ئوقۇغان كىتابلار، جۈملە-گو تارىخى، چەت ئەل مەدەنىيىتى قاتارلىقلار توغرىسىدا ئانچە - مۇنچە پاراڭلىشىدىغانىدۇ

بولدۇق. ئۇنىڭ بىلەن بۇنداق سۆزلىشىپ قالغىنىمدا يۈرىكىم ئىختىيارسىز ئويناپ كېتەتتى. گۈلگۈنەنى تېخى كۆپ جەھەتلەردىن تولۇق چۈشەنمىگەنسىكەنمەن. ئۇ بەك جۇ تىرىشچان، تولىمۇ ئۆتكۈر قىز ئىكەن. بەزىدە، ئۇ بۇنچە كۆپ بىلىمنى نەدىنمۇ ئېگىلىۋالغاندۇ، دەپ ئويلاپ قالىمەن. بۇرۇن ئۇنىڭ بۇ تەرەپلىرىگە نېمە ئۈچۈن دىققەت قىلمىدىمكىن؟ بەلكىم يۈرىكىمنى مۇجۇۋاتقان خەشلىك، ئازاب بۇلارنى نەزەرىمدىن ساقىت قىلغۇزۇۋەتكەن بولسا كېرەك، دەپ قارىدىم.

بىر كۈنى كەچتە يېنىمىزدا كىنو قويۇلماقچى بولدى. كەچلىك تاماقتىن كېيىن گۈلگۈنە بىلەن ئايرىم پاراڭلىشىش ئۈچۈن، ئۆزۈمنى بىر قۇر تۇزەشتۇرۇپ، كىنو قويۇلغان مەيدانغا باردىم. كىنو تېخى باشلانمىغانىدى. بىر توپ ئۇششاق بالىلار پەردە ئېسىلغان يەردە مەيدانىنى بېشىغا كىيىپ، شەپكىلىرىنى ئاسمانغا ئېتىشىپ، ئالا ـ توپىلاڭ كۆتۈرۈشۈپ يۈرۈشەتتى. ئاياللار ئولتۇرۇشقان تەرەپنى ئارىلاپ گۈلگۈنەنى ئىزدىدىم، ئۇ كۆرۈنمىدى. ھەر قېتىم كىنو قويۇلغاندا گۈلگۈنە بىلەن بىللە چىقىدىغان دوستلىرىنىمۇ ئۇچراتتىم. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىمۇ گۈلگۈنە يوق ئىدى. ئاخىرى ئۇ تېخى كەلمىگەن بولسا كېرەك، دەپ توپ ئارىسىدىن چىقىپ، ئۇدۇللا گۈلگۈنەلەرنىڭ ئۆيى تەرەپكە قاراپ ماڭدىم. مەكتەپ ئالدىدىن ئۆتىدىغان باراقسان سۆگەتلىك تار يول گۈلگۈنەلەرنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باراتتى. قورۇق تاملىرى تېخى تولۇق سوقۇلۇپ بولمىغان مەكتەپمىز ئالدىغا كەلگەندە ئىختىيارسىز ھالدا مەردانىنىڭ ياتقىغا قاراپ ساپتىمەن. مەندىن 20 نەچچە قەدەم نېرىدىكى مەردانىنىڭ ياتقىدا چىراغ يورۇپ تۇراتتى. دەل شۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ، ئۆي ئىچىدىن بىر قىز چىقىپ كەلدى. بۇ قىزنى بىر قاراپلا تونۇدۇم. ئۇ، گۈلگۈنە ئىدى. مەن جايىمدا قېتىپ تۇرۇپلا قالدىم. كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ، ۋۇجۇدۇم لەسسىده بوشىشىپ كېتىۋاتقاندەك بولدى. گۈلگۈنە دەرۋازىغا يېقىنلاپ قالدى. ئۆزۈمنى ئىتتىك بىر يانغا ئالدىم. بۇ كەچتە، مەكتەپتە ئىنسى ـ جىن قالمىغاندا، گۈلگۈنەگە مەردانىنىڭ ياتقىدا نېمە باردۇر، دەپ ئويلاپ قالدىم. بۇ ئوي قەلبىمدە بىر خىل كۈندەشلىك ئۇچقۇنىنى پۈۋلەپ كۆچەيتىشكە

باشلىدى. گۈلگىنە مېنىڭ بىر ياندا تۇرۇپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغانلىقىمنى سەزمىدى. ئۇ ئالدىمدىن ئىتتىك ئۆتۈپ، ئۆيى تەرەپكە ئىلدام مېڭىپ كەتتى. كوچىدا گۈلگىنە ئىككىمىزدىن بۆلەك ھېچكىم يوق ئىدى. يۈرەكلىك ھالدا گۈلگىنەنىڭ كەينىگە چۈشتۈم. ئازراق ماڭغاندىن كېيىن گۈلگىنەنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا: بۈنچە كەچتە بىر ئەر كىشىنىڭ ياتىقىدا نېمە قىلىپ يۈرىسىز، دېمەكچى بولدۇم، ئەمما، شۇ ھامان كاللامغا گۈلگىنە سېنىڭ نېمەڭ؟ ئۇ ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن بۇ يەرگە كەلگەن تۇرسا، ئۇنىڭغا مۇنداق دېيىشكە نېمە ھەددىڭ، دېگەن ئويلار كەچتى. ئاستا كەينىمگە ياندىم. كىنو كۆرۈشكىمۇ كۆڭلۈم تارتمىدى. سولاشقان ھالدا ئۆيگە قايتىپ كىرىپ، ئانام سېلىپ قويغان ئورۇن ئۈستىگە ئۆزۈمنى تاشلاپ، تورۇسقا قارىغانچە يېتىپ قالدىم. گۈلگىنەنىڭ مەردان بىلەن ئېچىلىپ پاراڭلىشىشلىرى، مەردانىنىڭ گۈلگىنەنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئەگىپ يۈرۈشلىرى، بۈگۈن كەچتە گۈلگىنەنىڭ مەردانىنىڭ ياتىقىدىن چىقىشى... كۆز ئالدىمدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتۈپ، يۈرىكىم ئېچىشىپ ئاغرىغىلى تۇردى، خۇمارىم تۈتۈپ تاماكىغا قول ئۇزاتتىم.

ئەتىسى دەرستىن چۈشكەندە گۈلگىنە بىلەن پاراڭلاشماقچى بولۇپ ئىزدەپ تاپالمىدىم. ئۇ ھېچنەدە كۆرۈنمەيتتى. ئىشخانىدىن قايتىپ چىقىپ ئۆزۈمنى بىلمىگەن ھالدا مەردانىنىڭ ياتىقى ئالدىغا بېرىپ قاپتىمەن. ئىشىككە قۇلۇپ سېلىنغانىدى. ئەمدى قايتاي، دەپ تۇرۇشۇمغا پازىلكام كېلىپ قالدى.

ـــ مەردانىنى ئىزدەمسەن ئۇكا؟ ـــ دېدى ئۇ ۋە جاۋابىمنى كۈتمەيلا يەنە ئۆزى سۆزلەپ كەتتى، ـــ بۈگۈن چۈشكە يېقىن گۈلگىنە بىلەن شەھەرگە كىرىپ كەتتى. شەھەردە ئۆسكەن بالىلار، يەنىلا شەھەرنىڭ بالىلىرى ـ دە... كەلگىنىگە تۆت كۈن بولماي تۇرۇپ، مانا، گۈلگىنەنى قولىغا كىرگۈزدى. سەن ئۆلۈك، ھەي... بىر ئوبدان قىزنى شەھەرلىك پوچىلارغا تارتتۇرۇپ قويدۇڭ...

بۇ گەپنى ئاڭلاپ مېڭەمدىن تۈتۈن چىقىپ كەتكەندەك بولدى، بۇ گۈلگىنەنىڭ نېمە قىلغىنىدۇ؟ ئۇ مەردانىنى ياخشى كۆرىدىغان ئوخشىمامدۇ؟ مەن راستىنلا كېچىككەن ئوخشايمەن. پازىلكامنىڭ ئالدىدا نېمە دېيىشىمنى بىلمەيلا تۇرۇپلا قالدىم.

ـــ مانا قارا، ـــ پازىلكام يېنىمغا كېلىپ، دولامنى قاقتى، ـــ بولدى ئەمدى، تۇرمۇش دېگەن مۇشۇنداق بازار چاقىنىڭ بولىدىغان گەپ. مەن بىلەتتىم، سېنىڭ كۆڭلۈڭ... قانداق قىلسەن! سەن گۈلگىنەنىڭ ئالدىدا بەرىبىر بىر سەھرالىق ـ تە، يا سەنمۇ جىگىرى بار يىگىت بولغاندىن كېيىن، تەلىيىڭنى سىناپ ئوقنى بالدۇرراق ئېتىپ كۆرمىدىڭ...

پازىلكامنىڭ يەنە نېمىلەرنى دېگەنلىكىنى ئۇقمىدىم. شۇ تاپتا تەڭشىلىپ قالغان ئادەمدەك ھېشىم قېيىپ كېتىۋاتاتتى. كەينىمگە ئۆرۈلۈپلا بۇ يەردىن كېتىپ قالدىم. مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىقىپ نەگە بېرىشىمنى، نېمە قىلىشىمنى بىلمەي بىردەم تۇرۇپ قالدىم. قۇلاق تۈۋىمدە بايا پازىلكامنىڭ «مەردان گۈلگىنەنى ئېلىپ شەھەرگە كىرىپ كەتتى» دېگەن سۆزلا تەكرارلىناتتى. يېڭىدىن ئوراپ چەككەن ئوغىدەك ئاچچىق تاماكىنى قانچە شورىسامۇ ئىچىزىمغا تېتىمىدى. ئاخىر ھەكتەپتىن ئانچە يىراق بولمىغان،

هەپتىدىن بېرى ئايلاپ باسمىغان يېزا ماگىزىنىغا قاراپ يول ئالدىم. ماگىزىدىن ئىچىدە خېرىدارلار يوق دېيەرلىك ئىدى. 50 ياشلار چامىسىدىكى پاكار، دۇغلاق كەلگەن، مەگـ زىدىن قان تېمىپ تۇرىدىغان سېمىز پـرىكازچىك تۇرسۇنكام مېنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى:

ــ قانداق قادىر ئۇكا، بۇياقـلارغا ئۆتمەيـدىغانلا بولۇپ قالـدىڭغۇ؟ مەن تېخى سېنى...

بۇ ئادەمنىڭ گېپىگە جاۋابمۇ بەرمەي:

ــ ئاۋۇنىڭدىن بىرنى بېرىڭە، ــ دەپ پوكەي ئۇستىگە نەچچە كۇنىدىن بېرى يانـ چۇقۇمدا تولا تۇتۇلۇپ كىرلىشىپ ـ پۇرلىشىپ كەتكەن بەش سومنى تاشلىدىم. بىر كەمدىن كېيىن ئۆزۈمـنى كونا ماكانىم ــ ئـۆرۈكلۈك باغدىكى هېلىقى ئۆرۈك كۆتىكى يېنىدا كۆردۈم. كۆتەك ئۈستىگە ئاغزى ئېچىلغان بىر بوتۇلكا هاراق بىلەن ئىككى بولاق مايـ دا قورۇلغان دادۇر قويۇلغانىدى. نېمە ئۈچۈندۇر، بۇگۈن هاراق ئېغىزىمغا قىلچە تېتـ مىدى، خۇددى بۇرۇن ئېغىزىمغا ئېلىپ باقمىغان باشقا بىر هاراقنى ئىچىۋاتقانـدەك ئۇ ماڭا تولىمۇ قاڭسىق، ئاچچىق بىلىنىدى. شۇنىڭۇ بوتۇلكىنى كۆتۈرۈپ، زورىغا بىرنەچـ چە يۇتۇم هاراق ئىچتىم...

بارغانچە قىزىرىپ، ئوتقاشـتەك هالغا كىرگەن قۇياش هارغىنلىق بىلەن يىراقتىكى ئۇيسۇن تېغىنىڭ غەربىي ئۈچىغا بېرىـپ، ئاستا ـ ئاسـتا ئولتۇرۇشقا باشـلىدى. تېـخى يېرىملاشمىغان بوتۇلكىغا ئۇنىڭدىن خۇددى هېلى بىر مۆجـزە چـىقىدىغاندەك قادىـلىپ قاراپ ئولتۇرۇپ كېتىپتىمەن. بىر كەمـدە كەينى تـەرەپ، بېشىم ئۈسـتىدىن تۇيۇقسـىز چۈشكەن بىر نازۇك قول كۆتەك ئۈستىدىكى بوتۇلـكىنى شارتتىدە ئېلىۋالـدى. چۆچۈپ كەينىمگە ئۆرۈلدۇم. بۇ گۈلگىنە ئىـدى. ئۇ مەندىن ئـىككى قەدەم نېرىغا بېرىپ ماڭـا قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى.

ــ هە، هاڭۇاقتىلىقىڭىزدىن هارىقىڭىز قولۇمغا چۈشتىمۇ، ئەمدى نېمە قىلاي بۇنى، ــ دېدى ئۇ.

گۈلگىنەگە ئەلەڭلەپ قاراپ ۋارقىرىدىم:

ــ ئەكىلىڭ بوتۇلكىنى!

ــ هوي، سىز هاراق بىلەن ئۆلەمسىز؟ بۇنىڭغا نېمانچە قىلغۇلۇق!

ــ مېنىڭ بىلەن چاتىقىڭىز بولمىسۇن، بۇنداق گېپىڭىزنى بېرىپ مەردانغا قىلىپ بېرىڭ، شۇ ئاڭلىسۇن!

گۈلگىنە كۆتەك ئالدىغا كېلىپ يېنىمغا ئولـتۇردى، بوتۇلكىنى كۆتەك ئۈسـتىگە قويدى.

ــ مەردانىنى خېلى تۇزۇك بالىكەن دەپ يۇرۇپتىمەن، ــ دەپ سـۆزىنى باشلىدى گۈلگىنە، ــ تازىمۇ قاملاشمىغان بىر نېمىكەن، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ماڭا قىلغان يېقىنـ چىلىقىڭىڭ تېگىدە مەقسىتى بارىكەندۇق. بۇگۈن شەھەردىكى دوستۇم گۈلشەننىڭ تويى بولىۋاقچىكەن، تۇنۇگۈن ئۇ ئالايـتەن ئادەم چـىقىرىپ تەكلىپ قىپتۇ. بۇگۈن چۈشـكە

يەقىن ماڭاي، دەپ تۇرسام، بۇنى نەدىن بىلدىكىن، مەردانمۇ شەھەرگە ماڭمىدىغان بولۇپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاپتوبۇستا بىللە ماڭدۇق. شەھەرگە كىرگەندە دوستۇمنى ئولتۇرغۇزغان ئۆيگە ماڭسام، مەردان ئۇنىمىغانغا ئۇنىماي ئۆيىگە ئاپاردى. بىر دەمدىن كېيىن، گۈلگىنە، بىزنىڭ داشۆدە بىللە ئوقۇغان بىر نەچچە دوستلار مەيەردە بىر ئۆيگە يىغىلىپ قاپتىكەن. بىزنى بىردەم ئولتۇرۇشۇپ بەرسەكلار، دەپ تۇرۇۋۇپلىۋاتىدۇ، مەن بىر نېمە دەپ ئولارنى قايىل قىلالمىدىم. يۇرۇكە، قىزلار بىلەن بولسىمۇ تونۇشۇپ قويۇڭ، بۇ گۈن ئولارنىڭ ھەممىسى گۈلشەننىڭ تويىغا قاتنىشىدىكەن. گۈلشەن مېنىمۇ ئېيتىپتۇ، تويىغا ھەممىمىز بىللە بارايلى، دەپ تۇرۇۋالدى. شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن بىر چوڭ قورۇغا كىردۇق. قورچاقتەك چىرايلىق ياسىنىۋالغان ئىككى قىز ئالدىمىزغا چىقىپ، بىزنى ئاستى ـ ئۈستى تاختايلىق، ياسىداق بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى. بۇ يەردە ئىككى قىز، تۆت يىگىت ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئولارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىگە قارىسام يامان ئەمەس بالىلاردەك قىلدى، ئەمما مەردان ھەدەپ يېنىمغا كېلىۋېلىپ بىزەكلىك قىلىپ تويغۇزۇۋەتتى. ئۇ يەردىكى بالىلارمۇ ئۇنىڭ بۇ قىلىقلىرىدىن ئاغرىنىشقاندەك قىلاتتى. ئاخىرى سورۇندىكىلەرگە ئۆزىرخاھلىق ئېيتىپ، ئۇ يەردىن چىقىپ ماڭسام، مەردان مېنى ئۇزىتىپ قويمەن، دەپ چىقىپ، نەگە ماڭسام كەينىمگە كىرىپلاۋالدى. كوچىدا خىجىل بولۇپ ۋاقىرىدىم. ئامال يوق، گۈلشەنگىمۇ يولۇقالماي، ئاپتوبۇس بېكىتىگىلا قاراپ ماڭدىم. يولبويى: گۈلگىنە، مېنىڭلا پېشىمنى تۆتىسىڭىز شەھەرگە ئەپكىرىپ كېتەلەيمەن، دادامنىڭ ئاغىنىلىرى بار، ئولارنىڭ گېپى ئۆتىدۇيەي، دەپ چالۋاقىغلى تۇردى. ئاچچىقىم كېلىپ: بولدىلا مەردان، كىم سىزگە شەھەرگە يۆتكىلىمەن دەپتۇ، قولۇڭىزدىن كەلسە، ئۆزىڭىزنى بىر يۆتكەپ ئەكىتىڭە، دەپ سىلكىۋەتتىم. لېكىن ئۇ يەنە بىزەكلىك قىلىپ كەينىمدىن قالماي كېلىۋاتاتتى، تەلىيىمگە بىزنىڭ يېزىنىڭ ئاپتوبۇسى كېلىپ قالدى. ئاپتوبۇسقا سەكرەپلا چىقىۋالدىم، مەردان كەينىمدىن ۋاقىراپلا قالدى. مەھەللىگە كېلىپ، ئۇدۇل سىلەرنىڭ ئۆيگە بېرىۋىدىم، ئانىڭىز سىزنى چۈشكە يېقىن چىقىپ كەتكەنچە ھازىرغىچە يوق، دېدى. مەشەدە بولۇشى مۇمكىن، دەپ ئۇدۇللا كېلىشىم.

ـــ پاھ، بۇگۈن ئەجەب مېنى ئىزدەپ قاپسىزغۇ؟

ـــ بىر گەپ بار ئىدى. ھازىر ئېيتاي دېسەم قىزىپ قاپسىز، يەكشەنبە كۈنى ئىككىمىز ئوبدانراق پاراڭلىشايلى، سىز مېنى مەشەدە كۈتۈڭ، خوش ئەمسە، ـــ ئۇ شۇنداق دەپلا ئورنىدىن تۇردى.

بىز باغدىن چىققاندا غەرب ئاسمىنىدىكى ئوتقاشتەك قىزىللىق يېتىپ، ئەمدىلىكتە كىچىككىنە يېزىمىزنى گۈگۈم پەردىسى ئورىغاندى. بۇگۈن كۈنگە چارشەنبەبولۇپ، يەكشەنبىگە يەنە ئۈچ كۈن بار ئىدى. بۇ ئۈچ كۈن ماڭا بەك ئۇزۇن، خۇددى بىر ئەسىردەك بىلىنىپ كەتتى. گۈلگىنەنىڭ ماڭا نېمە گېپى باردۇ؟ ئۇ ماڭا نېمىمۇ دەيدىغانىدۇ؟ دەپ ئويلىسام يۈرىكىم ئىختىيارسىز ھاياجانغا تولاتتى. بۇ ئىش ھەر دەقىقە كاللامغا كىرىۋېلىپ،

چېگىش خىيالـلاردىن ئۆزۈمـنى ھېـچ نېـرى قـىلالـمىدىم. قولۇمـۇ ئىشقا بارمىدى. ئاخىر ساڭا خەت يېزىش ئۈچۈن قولۇمـغا قەلەم ئالدىم. خۇدايىم بۇيرۇسا، يەكـشەنبە كۈنى گۈلگىنە بىلەن پاراڭلىشىمەن. ئۇ ماڭا نېمىلەرنى دەيدىـكىن؟ بۇلارنى ساڭا كېـيىنكى خېتىمدە ئۇقتۇرىمەن. خەير ـ خوش ئاداش، بەختلىك بولغىن.

ئاغىنەڭ قادىردىن.»

6 ـ باب

يۇقىرىقى خەتتىن كېيىن ئىككى ئايغىچە قادىردىن خەت كەلمىدى. ئۇنىڭ خېتىنى كۆتۈپ تاقىتىم تاق بولغانىدى. ئاخىر قادىر بىلەن سەلـمەدىن كەلـگەن ئىككى پارچە خەتنى بىر كۈنـدىـلا تاپـشۇرۇۋالـدىم. سەلمە سـوۋېت ئىتتىپاقىغا ئوقۇشقا چـىقىدىغان يوپتۇ. 12 ـ ئايـنىڭ ئاخىرلىرى يولغا چـىقمەن دەپتۇ، بەلكىم ھـازىرغىچە يولغىمۇ چىقىپ بولغاندۇ، قادىر ئەۋەتكەن كونۇبۇرتىنىڭ ئىچىدىن ئىككى پارچە خەت چىقتى. مەن كونۇبۇرتىنىڭ قېلىن ھەم چوڭلۇقىغا قاراپ، ئۇنى ئېچىشتىن بۇرۇن، بۇ ئاداش مەتبۇئاتـقا بېرىش ئۈچۈن چوڭراق بىر نەرسە يېزىپ ئەۋەتكەن ئوخـشايدۇ، دەپ ئويلىغانـىدىم. ئەمما، كونۇبۇرتىنىڭ ئىچىدىكىسى ئىككى پارچە خەت بولۇپ چـىقتى. ئۇنىڭ ئىـچىدىـكى بىر پارچە خەت مۇنداق باشلىنىپتۇ:

«مۇرات ئاداش، ياخشى تۇرۇۋاتامسەن؟ خېـلى ئۇزۇن بولۇپ قالدى، ساڭا خەت يازالمىدىم. كەچۈرگىن. بۇ خېتىمنى خۇشاللىق ئىچىدە يېزىۋاتىمەن.

ئاداش، ئېسىڭدە بولسا كېرەك. مەن ئۆتكەندە يازغان خېـتىمدە گۈلگىنە بىلەن باغدا كۆرۈشىمەن، دېمىگەنمىدىم. مانا ھازىر بۇ خېتىمدە گۈلـگىنە بىلەن بولغان ئاشۇ قېتىمقى ئۇچرىشىشىمنى ئېيتىپ بېرەي. گۈلـگىنە بىلەن كۆرۈشىدىغان كۈن ـ بىزنىڭ يۇرتتا كەچكۈز كۈنلىرىدە ئاز كۆرۈلىدىغان خۇدايـىم بەرگەن بىر ئېسىل كـۈن بولدى. ئۇ كۈنى تازا قاتتىق ئۇخلاپ كېتىپـتىمەن. سائەت توققۇزلاردىـلا ھويلىدىكى ئـۈزۈم تاللىرى پۈتۈنلەي چۈشۈرۈۋېتىلگەن. قۇرۇق باراڭدا سـايىراۋاتقان شـوخ قۇشقاچلارنىڭ ۋىجىرلىشىشىدىن ئويغاندىم. ئورنىمدىن بىر خىل خۇشاللىق ئىلكىدە كۆڭـلۈم توق تۇرـدۇم. ئانام ئېتىپ قويغان قايماقلىق چايىنى ئـىچىپ سەرتقا ماڭـدىم. باغدا گـۈلگىنە مېنى كۈتۈپ ئولتۇرغانكەن. بىز خىلـۈەتـرەك يەرگە كېتىش ئۈچۈن، باغنىڭ ئىچكىرىـسىدىكى پەسلىككە چۈشتۇق. تىزغا كەلگۈدەك سۇدىن ئۆتۈپ، دەريانىڭ بىر ئاراللىقىغاـ بالىلىق چاغلىرىمدا تولا بېلىق تۇتقان، كالا، قوي باقـقان، ئوتۇن ئەكەلگەن جاڭگال ـ توقايلىققا كىرىپ كەتتۇق. بۇ مەن سېنى يۇرتۇمغا ئاپارغاندا ئېلىپ چۈشىمەن، دېگەن ھېلىقى توقايلىق ئىدى. بۇ ياقلارغا ئۆتمىگىلى ماڭا ئالتە ـ يەتتە يىل بوپـتىكەن. توـ قايلىق ھازىر قايتىدىن باراقسانلىشىۋېتىپتۇ. ئەتراپقا قارىساڭ قۇچاق يېيىپ ئۆسۈۋاتـقان جىغان، تال، ۋە ھەممىلا يەرنى قاپلىغان قىزىل قوراي، يىمكەن، مىسىل، قۇمۇشلار، سۈتتەك ئاق گۈلى بار، تىك ئۆسۈدىغان، ئازراقلا تەسىرگە ئۇچرىسا، قايرىلغان غولىدىن بۇزۇلداپ

سۈتكه ئوخشاش بىر خىل سۈيۇقلۇق قايناپ چىقىدىغان ئاللىقانداق كۆكاتلار، پەقەت توقايلىقلاردىلا بولىدىغان ئاق، قىزغۇچ، كۆكۈچ رەڭلەردە ئىمزەككە ئوخشاش گۈل ئېچىلىدىغان سۈتلۈك دالا يۆگۈمەچلىرى بۇ يەرنى ئاجايىپ سۈرلۈك قىلىۋەتكەنىدى. بۇ يەردىكى سۈرلۈكلۈك ۋە جىمجىتلىق ئادەمنى شۇركەندۈرەتتى. بىز توقايلىقنىڭ بىر چېتىگە ــ دەريانىڭ سۈيى ئەڭ ئۇلۇغ ئېقىپ ئۆتىدىغان بىر بوشلۇققا كېلىپ توختىدۇق. مەن تۆت بوتۇلكا پىۋا ئېلىۋالغانىدىم. گۈلگىنە ئۈيىدىن تۇخۇم، گۆش پىشۇرۇپ ئەكەپتۇ. تاشلىق، قۇمساڭغۇ يەرگە ئازراق مىسىل يۇلۇپ ئەكىلىپ سالدۇق. ئۇستىگە گىلەم يېيىپ، نەرسە ـ كېرەكلەرنى قويدۇق. گۈلگىنە بايا كېلىۋېتىپ قول ياغلىقىغا يىغىۋالغان ئۇششاق چوغدەك قىزىل زىرىقلارنى گىلەم ئۇستىگە تۆكتى. قىزغۇچ سۈيى چىقىپ قالغان زىرىقتىن بىر سىقىم ئېلىپ ئاغزىمغا سالىدىم. پاھ! زىرىق تولىمۇ چۈچىمەل بىر خىل ياۋا مېۋە، ئۇنى ئاغزىمغا سالىمىغىلى تالاي يىللار بولۇپ كېتىپتىكەن. بىزنىڭ بۇ توقايلىقتا زىرىق بەك تولا بولىدۇ. قىش كېلىپ قار چۈشكەن چېغىدا ئۇ تۈگىمەيدۇ. كەچ كۈز كۈنلىرى بۇ يەرگە نەلەردىندۇر تېۋىپلار كېلىپ، دورا قاينىتىش ئۈچۈن ئۇنى خالتا ـ خالتىلاپ يىغىۋالىدۇ.

بوتۇلكىنىڭ بىرىنى ئېچىپ، گۈلگىنەنىڭ ئالدىغا قويۇپ قويدۇم. ئۇ بىر نېمىنى خىيال قىلىپ شۇك ئولتۇرۇپ كەتكەنىدى، يەنە بىر بوتۇلكىنى ئېچىپ:

ــ گۈلگىنە، دوستلۇقىمىز ئۈچۈن، ــ دەپ بوتۇلكىنى كۆتۈرۈۋىدىم، خىيال قىلىۋاتقان گۈلگىنە گويا يۈزىگە تۈيۇقسىز سوغۇق سۇ سېپىلگەندەك ئەندىكىپ، چۆچۈپ كەتتى.

ــ قېنى بوتۇلكىنى قولغا ئېلىڭ!

بىر يېرىم يىلنىڭ ياقى بىر كىم بىلەن بىللە بۇنداق ئولتۇرۇپ ئىچىملىك ئىچىشىم تۇنجى قېتىم ئىدى. شۇڭا بۇ كۈنى كەيپىم تولىمۇ خۇش. بىر كۆتۈرۈپلا بوتۇلكىدىكى پىۋىنىڭ يېرىمىنى ئىچىۋەتتىم. گۈلگىنە ئالدىدا تۇرغان بوتۇلكىدىكى پىۋىنى بىر ئوتلاپ، ئاندىن جايىغا قويۇپ قويدى. يىراقتىن سالچىلارنىڭ بوغۇق ئاۋازدا سوزۇپ ئېيتقان ناخشىسى ئاڭلاندى. دەريانىڭ يۇقىرىسىدىن قاتىرىسىغا يوغان ئۇچ سال لەپپەكشىپ ئېقىپ كېلىۋاتاتتى. ئەڭ ئالدىدا كېلىۋاتقان سال بىزدىن 40 ــ 50 مېتر نېرىدا ئالدىمىزدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئىككىنچى سال ئۈدۈلىمىزغا كەلگەندە سال ئۇستىدىكى يىگىتلەرنىڭ بىرى (كەپسىزرەكى بولسا كېرەك) دوپپىسىنى قولىدا پۇلاڭلىتىپ:

ــ ھاي...! ھوي...! قارا ماۋۇ خەقنى... كۆپكۆندۈزدە... نېرىراق تۇرۇش يېپىشىۋالماي، ــ دەپ ۋارقىرىدى.

ئۇنىڭ ۋارقىرىشى بىلەن سالدىكى باشقا ھەمراھلىرىمۇ قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ، بىزگە قاراپ قوللىرىنى شىلتىشقان ھالدا ئىسقىرتىشىپ بىر نېمىلەرنى دېيىشتى.

ــ بېشىڭنى يە ئۆلگۈرلەر، ــ دېدى گۈلگىنە قىزارغان ھالدا.

سالچىلار يېنىمىزدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئارىنىدا بىر پەس جىمجىتلىق باستى. بىر ھەمدەن كېيىن گۈلگىنە ماڭا قاراپ:

ـ قادىر، سىزگە بىر گەپ دېمەكچى ئىدىمغۇ؟ ھازىر ئېيتسام بولامدۇ؟ ـ دېدى.
ـ ھە قېنى، ئېيتىڭ! ـ دېدىم مەن ئالدىراپ.
ـ سىز مەكتەپتىكى چېغىڭىزدا ھاراقنى ھازىرقىدەك كۆپ ئىچمەيتتىڭىزكەن ـ ھە؟ مەكتەپ پۈتتۈرىدىغانغا ئاز قالغاندىلا مۇشۇنداق بولۇپ كېتىپسىز، شۇنداقمۇ؟
ـ بۇنى قانداق بىلدىڭىز؟ ـ مەن قولۇمدىكى بوتۇلكىنى قويۇپ، گۇلگىنەڭنى كۆزىگە قادىلىپ قاردىم. ئۇ گەپ قىلماي سومكىسىدىن بىر كونۇبۇرتنى چىقىرىپ ماڭا ئۇزاتتى. كونۇبۇرتنى ئېلىپلا خەتنى تونۇدۇم. بۇ سەلىمەنىڭ گۇلگىنەگە يازغان خېتى ئىكەن.
ـ ھە، ئەمدى قانداق بىلگەنلىكىمنى ئۇققانسىز؟
مەن زۇۋان سۈرمەي ئولتۇرۇپ قالدىم. گۇلگىنە سۆزىنى داۋام قىلدى:
ـ مەن ئىككىڭلارنىڭ ئۇزۇلدۇرمەي خەت يېزىشۇاتقانلىقىڭلارنى بىلىمەن، ـ ئۇ ھېنىڭ شۇك بولۇپ قالغانلىقىمغا قاراپ، ـ كۆڭلىڭىزگە كېلىۋاتقان بولسا، بولدى بۇلارنى ئېيتمايلا ـ قويايلى، ـ دېدى.
ـ سۆزلەۋېرىڭ! ـ دېدىم مەن تاماكا ئوراۋېتىپ.
ـ مەن سىزنى تولۇقراق چۈشىنىش نىيىتىدە بۇندىن بىر ئاي بۇرۇن سىز توغرۇلۇق ئورغۇن نۇرسىلەرنى سوراپ سەلىمەگە خەت يازغانىدىم. ئۇچ كۈن ئىلگىرى ئۇ قىزىڭ جاۋاب خېتىنى تاپشۇرۇۋالدىم. سەلىمە ئىككىڭلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ قانداق باشلىنىپ، قانداق ئاخىرلاشقانلىقى، سىزنىڭ نېمە ئۈچۈن مەكتەپتە ئېلىپ قالىمىز دېسە ئۇنىماي ئۇدۇللا يۇرتىڭىزغا يېنىپ كەلگەنلىكىڭىز توغرىسىدا ناھايىتى تەپسىلىي خەت يېزىپتۇ. مەن ھەممىدىن خەۋەر تاپتىم. ئۇچ كۈندىن بېرى كۆپ ئويلاندىم. گەرچە مەن سەلىمە بىلەن خەت يېزىشقان بولسامۇ، ئۇ قىزنى تونۇمايمەن، رەسىمىنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان. شۇڭا قانچە قىلسامۇ سەلىمەنىڭ تۇرقىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمەيمەن. لېكىن، مەن سەلىمەدىن پەخىرلەندىم. ئۇنىڭغا قايىل بولدۇم. مەن خېتىمدە سىزنىڭ ھازىرقى ھالىتىڭىز ئۈستىدىمۇ توختالغانىدىم. سەلىمەنىڭ بۇنى ئۇقۇپ كۆڭلى بۇزۇلۇپتۇ، ئۇ بۇ توغرىدا: قادىرنىڭ بۇ نېمە قىلغىنىدۇ؟ ئۇنىڭ ئىرادىسى ئۇنچىلىك ئاجىز ئەمەس ئىدىغۇ؟ مەن بىر قىز بالا تۇرۇقلۇق بۇنىڭغا چىداۋاتىمەنىسى ئۇنچىلىك ئاجىز ئەمەس ئىدىغۇ؟ مەن بىر قىز بالا تۇرۇقلۇق بۇنىڭغا چىداۋاتىمەنغۇ، قانداق قىلىمىز، بۇنىڭغا چىدىماقتىن باشقا نېمە چارە بار؟ بۇنىڭ ئۈچۈن قايغۇرۇپ، ئازابلىنىپ، ئۆزىمىزنى يوقىتىپ تاشلىۋەتكەندىن نېمە پايدا چىقىدۇ؟ مەن قادىرنى سىز ئېيتقاندەك ئىرادىسىز، بوش ھالەتتە كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈشتىن يۈزۈم قىزىرىدۇ، ئەسلىدە قادىرنىڭ قولىدىن نى ـ نى ئىشلار كېلەتتى. مەن بۇنىڭغا ئىشىنەتتىم، قادىردىن پەخىرلىنەتتىم. ھازىر ئۇ نېمە بولۇپ كەتكەن. ئوقۇغان، بىلىم ئالغان ئادەم ئۇ شۇنداق بوش، ئىرادىسىز، غايىسىز بولۇپ كېتەمدۇ؟ مەن كېيىن قادىرغا ئايرىم خەت يازىمەن، دەپ يېزىپتۇ.
سەلىمەنىڭ ماڭا قارىتىپ يازغان بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ يۈزۈم چىملىداپ كەتتى. ئالدىمدا ئولتۇرغان گۇلگىنە ئەمەس، بەلكى سەلىمە ماڭا تەنبىھ بېرىپ ئولتۇرغاندەك بىلىندى. گېلىم قۇرۇپ كەتتى. قولۇمدىكى تاماكىمۇ ئۆچۈپ قاپتۇ. ئورنىدىن بىر تەشنالىق

ئىچىده بوتۇلكىنى كۆتۈرۈپ غۇرتىلدىتىپ پىۋا ئىچىشكه باشلىدىم. ئۇستىمىزدىن دەريانىڭ يۇقىرىسىغا قاراپ، شامالغا قارشى ۋاناتىلىرىنى كەڭ يايغان بېلىق ئالغۇچ قۇشلار قۇ...ق! قۇ...ق! قىلىپ سايراپ ئۆتمەكته. مەن ئۆزۈمنى گويا چۈش كۆرۈۋاتقىنىمدەك، چۈشىنىڭ ئاخىرى چىقماي تۈيۇقسىز ئويغىنىپ كەتكەن ئادەمنىڭ: هەي، ئاخىرى نېمە بولاتىتكەن ـ هە؟ دەپ ئولتۇرۇپ قالغىنىغا ئوخشاتتىم. ئۆزۈندىن بېرى قېتىپ قالغان نېرۋىلىرىم ئويغىنىۋاتقاندەك قىلىدۇ. كۆز ئالدىمغا سەلمە ۋە ئۇنىڭ دادىسى، ئانام ۋە ئۆگەي دادام، گۈلگىنە، مەردان ۋە يەنە قايسىدۇر بىر ساۋاقداشلارنىڭ هەر خىل تەقلىدىتىكى چىرايلىرى گەۋدىلەنگەندەك بولدى...

— دېمىگىنىز ئىچىگىزگە چۈشۈپ كەتسىغۇ قادىر، خاپا بولۇپ قالدىگىزمۇ نېمە؟ — دېدى گۈلگىنە. مەن شۇندىلا هوشۇمغا كەلدىم. ئالدىمدا گۈلگىنە ئولتۇرۇپتۇ. يېنىمدىلا دەريا سۈيىنىڭ شاۋقۇنى، بېلىق ئالغۇچ قۇشلارنىڭ: قۇ...ق! قۇ...ق! قىلىپ سايراشلىرى ئاڭلىنىدۇ. گۈلگىنەنىڭ چىرايىغا، كۆزىگە قارىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى تولمۇ نۇرلۇق، ئوت يېنىپ تۇرغاندەك چىرايلىق، بۇ بىر جۈپ ئوماق، بالىلىقنىڭ ئىزنالىرى يېتىمگەن، مېهرىبانلىق، ئاق كۆڭۈللۈك ۋە كەڭ قورساقلىقنى ئىپادىلەپ تۇرىدىغان كۆزلەر ماڭا قادالغانىدى. گۈلگىنە ماڭا ئەزەلدىن بۇنداق قاراپ باقمىغانىدى. ئىككى ئوپ كۆز بىر ـ بىرىگە تىكىلگىنىچە قېتىپ قالدى. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، بىر كەمدە:

— قادىر، نېمىنى ئويلاۋاتىسىز؟ — دېدى گۈلگىنە.

— سىزچۇ؟ — مەنمۇ بۇ سوئالنى ياندۇرۇپ سورىدىم.

— مەنما؟ مەن كېيىنكى كۈنلەرنى ئويلاۋاتىمەن، سىزنى ۋە سەلمەنى ئويلاۋاتىمەن، قادىر ئېيتىڭا، سىز بۇرۇنقى ئۇمىدلىك، قولىدىن ئىش كېلىدىغان قادىرغا قايتالامسىز؟ مەن شۇنداق چاغلىرىڭىزنى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلاتتىم.

— بۇ مۇمكىنمۇ گۈلگىنە؟

— نېمىشقا مۇمكىن بولمايدۇ؟ بىزدە سىزگە ئوخشاش ئوقۇغانلار قانچىلىك؟ نۇرغۇن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى مەكتەپتىن خېلى چوڭ پىلانلار بىلەن چىقىدىكه ـ نۇ، مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىقىپلا ئۇنى ئۇنتۇيدىكەن. مۇشۇنداق بولۇۋېرسە زىيان كىمگە بولىدۇ؟ بىزدە كەتمەن، ئورغاق تۇتقانلار بىلەن قەلەم، كىتاب كۆتۈرگەن؛ ئاق خالات، ئاق پوسما كىيىپ تەجرىبىخانىلاردا ئولتۇرىدىغانلارنىڭ نىسبىتىدە قاچان ئۆزگىرىش بولار؟ بىزنىڭ ئادەملىرىمىز قالاقلىق، خۇراپاتلىق، نامراتلىق ئىچىدىلا تىمسىقلاپ يۈرەمدۇ؟ سەلەرگە ئوخشاش ئوقۇغان ئادەملەر بۇنىڭ يىغىسىنى يىغلىمىسا، كىم يىغلايدۇ؟

مەن خۇددى ئوقۇتقۇچىنىڭ ئېغىزىدىن چىقىۋاتقان قىزىق بىر هېكايىغا تەلمۈرۈپ ئولتۇرغان سەبىي ئوقۇغۇچىدەك گۈلگىنەنىڭ گەپلىرىگە پۈتۈن زېهنىم بىلەن قۇلاق سالماقتىمەن. تۇرۇپ گۈلگىنەنىڭ ئېغىزىدىن چىقىۋاتقان سۆزلەرگە قاراپ، بۇ تەقدىرنىڭ رەھىمسىز چاقچىقىمۇ نېمە؟ دەپ ئويلىنىپ قالىمەن. شۇنداق ئەمەسمۇ، بۇ گەپلەرنى مەنمۇ ئۆز ۋاقتىدا ساۋاقداشلىرىمغا، يېقىن دوستلىرىم مۇرات، سەلىمەلەرگە ئۆز ئاغزىم بىلەن ئېيتقان، ئۆزۈمنىڭ كۆپلىگەن كىتاب، ماتېرىياللارنى ئوقۇپ، تەرىشىپ

ئەزدىنئۇاتقانلىقىنى كۆز ـ كۆز قىلغاندەك قىلىپ، ھەممىلا ئادەمنىڭ مۇشۇنداق ئۆگىنىشىنى ئارزۇ قىلغان، بىلەرمەنلىك، قىزىقىشانلىق قىلىپ، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ياشلار- دىن، زىيالىيلىرىمىزدىن تەرىشىپ بىلىم قوزغىلىسىنى داۋاملىق يېگىلاپ تۇرمايدۇ، جا- ھانىڭ نەگە كېتىۋاتقانلىقى، ئۆزىنىڭ نەدە .قېلىۋاتقانلىقى بىلەن كارى بولمايدۇ، دەپ ئاغرىنغان... مانا، مەن ھازىر تېمە قىلىۋاتىمەن. ئۆز ۋاقتىدا خىزمەتكە چىقىپ ئىككى ـ ئۈچ يىل ئىچىدە نى ـ نى ئىشلارنى قىلىمەن دېمىگەنىدىم. مەكتەپ پۈتتۈرگە- نىمگىمۇ ئىككى يىل بولۇپ قالدى. بۇ جەريانىدا مەندە قانچىلىك ئۆزگىرىش، ئىلگىرىلەش بولدى. بۇنى دېسەم ئۆز ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادىكى مەۋجۇتلۇقىنى ئۇنتۇپ قالا- دىكىن، دەپ ئاغرىنغان ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەن ياشلار قاتارىغا ئۆزۈم چوشۇپ قالدىم، خالاس. مەن بۇرۇن ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ياشلاردىن كۆتكەن ئارزۇ، ئۈمىدلەر مانا ئەمدى ناھىيىلىك سەھەندە ئىككى يىللا ئوقۇغان بىر قىز ئوقۇتقۇچىنىڭ ئېغىز- دىن ئۆزۈمگە قايتىۋاتىدۇ. بۇ راستىنلا تەقدىرنىڭ ماڭا قىلغان چاقچىقى بولماي نە- مە؟ ئۇنداق بولمىسا، بۇنى ياكى ئۆز ۋاقتىدا «كۆپۈرلۈق» قىلىپ ئېغىزىمدىن پايلىماي چىقىرىۋەتكەن سۆزلىرىمنىڭ مېنى شەپقەتسىز ھالدا جازالىشى دېيىش مۇمكىنمۇ... دەپ ئويلىدىم.

شۇ كۈنى كۈلگىنە ماڭا نۇرغۇن سۆزلىدى، ئۇ سورىغان سوئاللارغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى ئۇقالماي قالدىم. مەن گۈلگىنەنىڭ ئالدىدا ۋەدە بېرىشكە، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق، مۇنداق ئادەم بولىمەن دېيىشكە تىلىم بارمىدى. ئاخىرىدا ئۇ، مېنىڭ گەپلىرىمنى ئويلىنىپ كۆرۈڭ، كاللىڭىزدىن ئۆتسە قوبۇل كۆرەرسىز، دەپ گەپنى ئاخىرلاشتۇردى. بىز توقايلىقتىن كۈن ئولتۇرۇشقا يېقىن قايتىپ چىقتۇق.

ئاداش، يۇقىرىقى قۇرلارنى ئوقۇۋاتىپ قانداق ھېسسىياتتا بولدۇڭ؟ مەن شۇ كۈندىن كېيىن ئۆزۈمنى باشقىچىلا بىر قادىرەدەك سېزىشكە باشلىدىم. ئۆزۈمنى ئەمدىلا تونۇۋاتقانەدەك قىلاتتىم، ئۆتمۈشۈم، كۆز ئالدىمدىكى ئىشلار، كەلگۈسۈم توغرىسىدا كۆپ ئويلاندىم. ئويلاۋېرىپ كاللام قىزىپ كەتكەندە دەريا بويىغا چۈشۈپ، مۇزدەك بۇلاق سۈيىگە بېشىمنى تىقتىم. ئاخىرى گۈلگىنەنىڭ ئېيتقانلىرىنى توغرا تاپتىم. شۇنىڭدىن كېيىن خىزمىتىمدىكى كۆڭۈللۈك بىلىنمەيدىغان، ئالدىمدا ئاغزىمغا تەلمۈرۈپ ئولتۇرغان بالىلار كۆزۈمگە باشقىچە ئوماق، ئىسسىق، چىرايلىق كۆرۈنمەيدىغان بولدى.

شۇندىن ئاز كۈن ئۆتۈپ يېزىمىزدا تۈنجى قار ياغدى. بۇ تۈنجى قارنىڭ خاس- يىتىدە گۈلگىنەگە تەكلىپ خېتى يازدىم. ئۇ بۇ خەتنىڭ جاۋابىنى مەن ئىككى يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بېرى تالاي قېتىم بېرىپ ئولتۇرغان، ھاراق ئىچىپ مەست بولغان ھە- لىمقى ئۆرۈكلۈك باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۆرۈك كۆتىكى يېنىدا بەردى...

ئاداش، ھايات دېگەن بىزنىڭ ھېلىمقى پەلسەپە ئوقۇتقۇچىمىز ئېيتقانەدەك، يىغا بىلەن كۈلكە، خۇشاللىق بىلەن ئازاب ئۆزئارا يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن بىر پۈتۈن كاتېگورى- يە ئىكەن. يىغا بىلەن ئازاب سېنى چىدىغۇسىز تارتقۇلۇقلار بىلەن قىينىپ، ئۈمىدسىز- لەندۈرۈپ، ھەممىدىن ۋاز كېچىشكە قىستىغىنى بىلەن ئۇ يەنىلا مەڭگۈلۈك نەرسە ئەمەس

ئىكەن. بەخت، خۇشاللىق خاتىرجەملىك كۈنلەرنىڭ بىردىنلا مۇبارەك قەدىمى بىلەن ئالدىڭغا كېلىپ، پىللىداپ ئۆچۈش ھالىتىدە تۇرغان ھايات شامىڭنى قايتىدىن يالقۇنلىتىدىكەن. ئازابلىق، مىسكىن كۆڭلۈڭنى ئاۋۇندۇرۇپ، ئەسلىڭگە قايتىشقا، يەنىدىن يولدا تاشلىنىپ قالغان ئىشلىرىڭنى قايتىدىن قولغا ئېلىشىڭغا، يېڭىچە ئۇمىد ۋە ئىشەنچكە تولۇشۇڭغا ئۇمىدلەندۇرىدىكەن، قىستايىدىكەن. مانا مەن شۇنداق بولدۇم. ئۇزۇندىن بېرى توپا بېسىپ ياتقان كىتاب، ماتېرىياللىرىمنى قايتىدىن رەتلەپ، ئۆيۈمنىڭ دېرىزە تەكچىسىگە چىرايلىق قىلىپ تىزدىم. مەن ھەممىنى يېڭىدىن باشلاش قارارىغا كەلدىم.

مۇرات، بۇ خېتىمنى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتۇراي، قالغان گەپ ـ سۆزلەرنى يەنە بىر خەتتىن بىلەرسەن.»

7 ـ باب

قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى. كەچلىك تاماق ۋاقتىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. ئورنىمدىن تۇرۇپ، ئىشخانا چىرىغىنى يانداۋردۇم. ئىستاكانغا چايداندىن قاينىاق سۇ قۇيۇپ، قايتىدىن ئولتۇردۇم. ھېلىقى ئۇستىگە ھېچنەرسە يېزىلمىغان سىيدام سېرىق كونۋېرتنى ئېچىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى خەتنى ئالدىم. بۇ خەت يۇقىرىقى خەتكە قارىغاندا بەكرەك سىغداپ يېزىلغان بولۇپ، مۇنداق باشلانغانىدى:

«ئاداش، بىز مەكتەپ پۈتتۈرىدىغان يىلى ئالىي مەكتەپ ھاياتىمىزدا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئۆتكۈزۈلگەن خوشلىشىش ئولتۇرۇشى ــ ساۋاقداشلارنىڭ كەچلىك ئولتۇرۇشى ئېسىڭدىمۇ؟ سەن بۇ ئولتۇرۇشقا باشتىن ـ ئاخىر قاتناشقانىدىڭ، ئەما مەن ئۇنداق قىلالمىدىم. ئولتۇرۇش يېرىملاشماي تۇرۇپ دېمىم سقىلىپ، سىنىپتىن چىقىپ كەتتىم. سەن بۇنى سەزمىدىڭ، باشقىلارمۇ ماڭا دىققەت قىلمىدى. دىققەت قىلغان بولساڭلارمۇ مېنىڭ سىرتقا چىقىپ كىرىدىغانلىقىمغا ئىشىنەتتىڭلار. لېكىن مەن ئۇنداق قىلمىدىم. ئىككىنچىلەپ يېنىڭلارغا كىرمىدىم. نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم؟ سىنىپتىن چىقىپ كېتىپ نەگە باردىم؟ نېمە قىلدىم؟ مەكتەپ پۈتتۈرۈپ يۇرتۇمغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، نېمىدەپ ساڭا بىر يىلغىچە خەت يازمىدىم؟ بىز ئۇرۇمچىدە ئايرىلغاندىن كېيىن، سەن ئادرېسىمنى تېپىپ بىرقانچە قېتىم خەت يازغان بولساڭمۇ نېمىشقا مەن بۇ خەتلەرنى پۈتۈنلەي جاۋابسىز قالدۇردۇم؟ سەن بىلىسەن، مەن ئاغىزى چىڭ ئادەم. ‹مەخپىيەتىم› دېگەن نەرسىنى ئاسانلىقچە بىر كىمگە تىنمايىمەن. سەن خەتلىرىڭدە نۇرغۇن نەرسىلەرگە جاۋاب بېرىشىمنى سورىغانىكەنسەن. مەن ئۆز ۋاقتىدا شۇنىڭدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ ساڭا خەت يازمىغانىدىم. خىزمەتكە چىقىپ بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىنلا ئىككىمىز خەت يېزىشىدىغان بولدۇق. سەن يەنىلا بۇرۇنقى خەتلىرىڭدە نەچچە رەت سوردىغان كونا سوئالىلىرىڭنى سوراشتىن توختىمىدىڭ. ئەمما مەن سوئالىلاردىن پەنىلا ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ، بىرەر قېتىممۇ ئۆزۈڭكەرەك جاۋاب بېرىپ باقمىدىم. بۇ نېمە ئۈچۈن؟ بۇلار ساڭا نامەلۇم، بۇلارنىڭ نېمە ئۈچۈنلىكىنى بىلىشىڭ ئارزۇ قىلىسەن. بۇلارنى ساڭا ئەمدى تولۇق ئېيتىپ

بېرىش نىيىتىگە كەلدىم. مەن ھېلىقى ئولتۇرۇش بولغان كۈنى سىنىپتىن چىقىپ كېتىپ، سىرتتا يۈرۈپ نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىغانىدىم. سىلەر كەچلىك ئولتۇرۇشنى تۈگىتىپ ياتاقلارغا تاراپ ئوخلىغاندا مەن يەنىلا سىرتتا ئىدىم. ئۈيقۇم پۈتۈنلەيلا قاچقانىدى. شۇڭا سىنىپتىن قەغەز ئەپچىقىپ، 17 ـ بىنانىڭ 2 ـ قەۋىتىدىكى چوڭ سىنىپقا كىرىپ ئولتۇرۇپ ئاشۇ كۈنى سىرتتا ئويلىغانلىرىمنى، قەلبىمدىكى مۇرەككەپ ھېسسىياتنى خاتىرە ئورنىدا تەپسىلىي يېزىپ قالدۇرغانىدىم. شۇ خاتىرىنى بۇ قېتىمقى خېتىم بىلەن قوشۇپ ساڭا ئەۋەتتىم. بۇ ماڭا يازغان خەتلىرىڭدە سورىغان سوئاللىرىڭغا جاۋاب بولۇپ قالار.

... مەكتىپىمىزنىڭ ئالاھىدە ئۇسلۇبتا سېلىنغان تۆت قەۋەتلىك بۇ ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ ئۆگزىسىدىكى سېمونت سالاسۇن بىلەن توسۇلغان كەڭرى سەينادا تۇرۇپ قارىغاندا بۇ قەدىمىي ھەم مەدەنىي شەھەرنىڭ كۆپ جايلىرىنى كۆرگىلى بولىدۇ. بۇگۈن كەچ بۇ يەرگە ئۆزۈم يالغۇزلا چىقتىم. كەڭرى سەينا بۇگۈنكى قەلبىمدەكىلا قاراڭغۇ. گويا بۇگۈن بۇ يەر ماڭىلا ئوڭچە تاشلاپ قويۇلغانەك ئادەمسىز، بوش ئىدى. بېشىمنى ئېگىز كۆتۈرۈپ يىراق ـ يىراقلارغا قارىدىم. شەھەرنىڭ ھەممىلا يېرىدە گويا ئۆزئارا بەسلىشىۋاتقاندەك چاقناۋاتقان ئالا ـ يېشىل سانسىز چىراغلار، مەكتىپىمىزنىڭ يېنىدىكى چوڭ يولدا غۇيۇلداپ كېتىۋاتقان ھەر خىل ئاپتوموبىللار كۆز ئالدىمدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتمەكتە. چىراغلار ماڭا قاراپ كۆز قىسىشىدۇ، يۈزۈمنى سىلىققىنا سىلاپ ئۆتكەن يازنىڭ مەيىن شامىلى ئالدىمدىكى پەسلىكتە قۇچاق يېيىپ تۇرغان مەجنۇنتاللارنىڭ يۇمران شاخلىرىنى، ئاكاتسىيە دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرىنى تىنىمسىز نازغىتىپ ئويناىدۇ. ھەممە نەمە بۇرۇنقىدەك، ئۇلاردا قىلچە ئۆزگىرىش يوق. مانا مۇشۇنىڭغا ئوخشاش يازئاخشاملىرى ماڭا تالاي تۈيغۇلارنى، ئۇنتۇلغۇسىز شادلىقلارنى بەخشىندە قىلغان ئەمەسمىدى؟! بۇلار نەمە ئۈچۈندۇر بۈگۈن مەندىكى ئازابنى، مىسكىنلىكنى كۆتۈرۈۋېتىشكە قادىر بولالمايۋاتىدۇ؟ باشقىلارمۇ ماڭا ئوخشاش شۇنداق كۆپ خىيال سۈرەمدىكىن ياكى بولمىسا ماڭا ئوخشاش غېرىبسىنغان، قايغۇرغان، مۇرەككەپ زىددىيەت ئىچىدە قالغان ئادەم بەك خىيالچان بولۇپ قالامدىكىن، ئۇقمىدىم. قانچە قىلىپمۇ ئاخىرى چىقماس، چېگىش خىياللار ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلالمىدىم. بېشىم نامەلۇم بىر نەرسە بىسىۋالغاندەك يارغانسېرى ئېغىرلاشماقتا. مەن مۇزدەك سېمونت سالاسۇنغا تاياڭان ھالدا خىيال بىلەن تۆۋەنگە باقتىم. بىنانىڭ كەينى ئاستىنقى قەۋەتتىكى سىنىپلاردا مەكتەپ پۈتتۈرىدىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ خوشلىشىش يۈزىسىدىن ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان كەچلىك ئولتۇرۇشلىرى ئەۋجىگە چىقىۋاتىدۇ، يۇنى ئاشۇ سىنىپلاردىن سىرتقا ئېىنىق ئاڭلىنىپ تۇرغان شوخ، يېقىملىق ئاۋازلار مۇزىكىلىرىدىن بىلگىلى بولاتتى. نەزەرىم بىردىنلا بىر نۇقتىغا تىكىلدى. بىسىادىن ئون نەچچە قەدەم نېرىدىكى قېرى مەجنۇنتال يېنىدا ئىككى گەۋدە ئۆزئارا تولىمۇ يېقىن تۇرۇشاتتى. ئۇلار تۇرۇپ غۇۋا يورۇقلۇق ئىچىدە گويا بىر گەۋدە بولۇپ يۇغۇرۇلۇپ كېتەتتى. ھېنىڭ ئۇلارغا قاراپ مەستلىكىم كەلدى. يىلىمەن، ئۇلار ھازىر مۇھىتتىقۇسىز بەخت قويىنىدا. بۇ يەردىكى

يەخت ئىنسانھاياتىنىڭ گۈل تاجىسى، مەغزى ئىدى. بىراق مەنىڭچۇ؟ ھاياتىمنىڭ گۈلى، بەختىمنىڭ مەغزى قەيسى؟ مەن ئۇلارنى راستىنلا يوقتىپ قويۇۋاتىمەنمۇ؟ مۇنۇ ئىككى ساۋاقدىشىم بولسا مەندىن باشقىچە... بەشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇدۇلۇمدىكى ـ مەندىن لەچچە يۈز قەدەم نېرىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان قاتار بىنالاردا چاقناۋاتقان چىراغلارغا نەزىرىمنى ئاغدۇردۇم. بۇ چىراغلار ماڭا تونۇشلۇق، ئۇلار قايسىدۇر بىرشىركەت يېقىندا سالغان بىنالارنىڭ چىراغلىرى، بەلكىم ھازىر ئاشۇ نۇرلۇق چىراغلار كۆندۈزدەك يورۇتۇۋەتكەن ھەر بىر ئۆيدە ھايات قاينىۋاتقاندۇ، ئىنسان ئۆمرىنى ئاۋۇندۇرىدىغان بەختلىك كۈلكىلەر، يېقىملىق، ياش يۈرەكلەرنى تىترەتكۈدەك جەزىبىلىك ناخشا ـ مۇزىكىلار ياڭراۋاتقاندۇ، بىز ـ سەلىمە ئىككىيلەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ، گۈزەل كېلەچىكىمىز توغرىسىدا پاراڭلاشقاچ ئاشۇ بىنالارغا تالاي قېتىم زوقلىنىپ قارىغانىدۇق... پەلەمپەي ئارقىلىق بىر بىسىپ، ئىككى بىسىپ پەسكە چۈشتۇم. بىنا ئىشىكىدىن چىقىپ بەش قەدەم نېرىدا قۇچاق يېيىپ تۇرغان تونۇش مەجنۇنتال يېنىغا باردىم. ئۇنىڭ باراقسان، ئەۋرىشىم شاخلىرى ئىيۇنىنىڭ سالقىن شامىلىدا يېنىك تەۋرەنمەكتە. ئۇلارنىڭ بۇنداق تەۋرىنىشى گويا مېنىڭ مىسكىن كۆڭلۈمدىكى غەشلىكنى چىقىرىپ تاشلىۋېتىدىغاندەك ئۆزىگە جەلب قىلىدۇ. مەجنۇنتالنىڭ مۇزدەك غولىغا كېلىپ يۆلەندىم. مانا ئەمدى ئۇنىڭ ساڭگىلاپ تۇرغان يوماران، ئىنچىكە نوتىلىرى ئوماق بالىلارنىڭ بۇدرۇق قوللىرىدەك ئەركىلىگەن ھالدا بوينۇمغا گىرە سېلىپ، تاتلىققىنە غىدىقلاشقا باشلىدى. ئەمما، بۇ يەردىمۇ ئۆزاق تۇرالمىدىم. كۆڭلۈمگە سەلمە ئىككىيلەن دائىم بىرىپ ئولتۇرىدىغان كۇتۇپخانا ئالدىدىكى چىملىققا ـ سەكسەز تۈپ قارىغاي ئوتتۇرىسىغا ئورنىتىلغان يۆلەنچۈكلۈك ياغاچ ئورۇندۇق چۈشتى. شۇ ياقتا قاراپ يول ئالدىم. مانا بۇ تونۇش ئورۇندۇققىمۇ يېقىنلاپ قالدىم. ئەپسۇسكى، باراقسان قارىغاي شاخلىرى ئارىلىرىدىن كىملەرنىڭدۇ پىچىرلاشلىرى ئاڭلانىدى. ئامالسىز ئاستا قارىغامغا يېنىشقا مەجبۇر بولدۇم. قەدەملىرىم ئىختىيارسىز سىنىپىمىز ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

مانا بۇ ـ ئۆز سىنىپىم، ئىچىۋېتىلگەن سىنىپ دېرىزىسى ئالدىغا كېلىپ ئىچكىرىدىكى كۆرۈنۈشلەرگە دىققەت قىلماقتىمەن. تورۇسقا ئېسىلغان رەڭمۇ رەڭ گۈلنۇك قەغەزلەر ئىئونلۇق چىراغ نۇرىدا سىنىپ ئىچىنى قىزغۇچ سېرىق نۇر ئىچىگە تولدۇرۇۋېتىپتۇ. ئىشىك يېنىدىكى ئۈستەل ئۈستىگە قويۇلغان ئۇنىئالغۇدىن يېقىملىق ۋالىس مۇزىكىسى ئاڭلىنىۋاتىدۇ. ئەنە، مۇرات سەلىمەنى تانسىغا تەكلىپ قىلدى. سەلمە ئورنىدىن ئەدەپ بىلەن يېنىك تۇرۇپ، مۇرات بىلەن ۋالسقا پىرقىراشقا باشلىدى. سەلىمەنىڭ چىرايلىق بىر خىل ئۆزگىچە پەختىمىن كۆلۈمسىرىگەن. مەن ئۇنىڭ بەخت خۇشاللىقى جىلۋىلىنىپ تۇرغان چىرايىغا تەلمۈرگەن ھالدا نېمىندۇ بىلمەكچى بولغانىدەك ئۇنى ئىنچىكىلەپ كۆزەتتىم. سەلمە ئېھتىمال. ھازىر خىزمەت تەقسىماتى توغرىسىدىكى ئىشتىن شادلىنىۋاتسا كېرەك. بۇنى ئۇ بۈگۈنكى ئولتۇرۇشتا مۇئەللىمدىن ئاڭلىدى بولغاي. مەن سىنىپتىن چىقىپ كېتىشىنىڭ ئالدىدا مۇئەللىم ئۇنىڭغا بىر نېمىلەرنى ئېيتىۋاتقانىدەك قىلىۋىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىكى شادلىقمۇ، مۇزىكىغا كەلتۈرۈپ نازۇك پوتلىرىنى چىرايلىقىنە ئېلىشىمۇ بەلكىم

شۇنىڭدىنمۇ. شۇ تاپتا سەلىمەنىڭ ئالدىدا تانسا ئويناۋاتقان كىشى مەن بولغىنىمدا ئۇ قانچىلىك خۇش بولۇپ كېتەر ئىدى ـ ھە؟! بەلكىم ئۇ مېنى مۇئەللىم ھېسىراقتا ئۇنىڭغا ئېيتقان خۇش خەۋەرگە تەڭ شېرىك قىلار ئىدى. ئەمما...

بىز ـ سەلىمە ئىككىمىلەن گەرچە بىرىمىز يېزىدا، بىرىمىز چوڭ شەھەردە ئۆسكەن بولساقمۇ ناھايىتى تېزلا چىقىشىپ قالغانىدۇق. مۇئەللىمىلەرنىڭ سەلىمە ئىككىيلەننىڭ ئىشلىرىدىن خەۋەردار ئىكەنلىكىدە گەپ يوق. شۇڭا ئۇلار بىزگە ئالاھىدە ئېتىبار بەرگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئۇنىڭغا يارىشا ئوقۇش نەتىجىلىرىمىزمۇ ئۇلارنىڭ تەلىپىگە لايىق كېلىدۇ. سەلىمەنىڭ ئارزۇسى بۇرۇن ئوقۇتقۇچى بولۇش ئىدى. مەنمۇ ئوقۇتقۇچىلىق كەسپىنى يامان كۆرمەيدىغانلاردىن. شۇڭا ئۇلار بىزنى مەكتەپتىلا ئوقۇتقۇچىلىققا ئېلىپ قالماقچى بولغانىكەن. شۇ كۈنى مەن بۇنى ئاڭلاپ قانچىلىك خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىمنى ھازىر تىل بىلەن تولۇق ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن. لېكىن، ئۇ كۈنىكى خۇشاللىق بەك قىسقا، پەقەت يېرىم كۈنلا داۋام قىلدى. شۇڭا مەن بۇ خۇشاللىققا سەلىمە تەڭ شېرىك قىلالمىغانىدىم. ماناۋ، سەلىمە بۇنى ئەمدى ئۇققان ئوخشايدۇ. شۇڭا ئۇ مەنى تەڭ شېرىك قىلالمىغانىدىم. مەن بولسام ئەمدى سەلىمە بەخت، خۇشاللىق دەپ بىلگەن بۇ بۇنىڭدىن شادلىنىۋاتىدۇ. مەن بولسام ئەمدى سەلىمە بەخت، خۇشاللىق دەپ بىلگەن بۇ ئىشتىن ئازابلىنىۋاتىمەن. بۇ ئازاب ھازىر پەقەت مەن بىلەنلا چەكلىنىۋاتىدۇ. ئاز ۋاقىتتىن كېيىن سەلىمەمۇ بۇنىڭغا قېتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن ساقلىنىش مۇمكىن ئەمەس. بۇنى يوشۇرۇپمۇ ئۆتكۈزۈۋەتكىلى بولمايدۇ. بۇنى سەلىمە چوقۇم بىلىشى كېرەك. بىراق، مەنغۇ ئوغۇل بالا، ھەر قانداق كۆڭۈلسىزلىككە بەرداشلىق بېرەلەيمەن. سەلىمەچۇ؟ ياق، ئۇمۇ ئوخشاش ئەقىل ئىگىسى؛ ئالىي مەكتەپنى تۈگىتىش ئالدىدا تۇرغان بىلىملىك ياش، ئۇمۇ بۇنىڭغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. مەن بۇنىڭغا ئىشىنىمەن...

سەلىمە مۇراتقا بىر نېمىلەرنى ئېيتىپ بېرىۋاتقاندەك قىلىدۇ. ئۇنىڭ چىرايىدىكى بايىقى خۇشاللىق سەل سۇسلاشقاندەك قىلىدۇ. ئۇ مەن توغرىدا مۇراتقا شىكايەت قىلىپ بېرىۋاتامدىكىنە؟! مۇرات ئىككىمىزنىڭ يېنىغا ئاغمينە ئىكەنلىكىمىزنى ئۇ بىلىدۇ. راست، مەن سەلىمەگە بىر ھەپتىدىن بېرى كەمدىن كەم گەپ قىلىدىغان بولۇپ قالدىم. ئامال يار ئۇنىڭدىن قېچىپلا يۈرىمەن. سەلىمە مەن بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان چاغلاردا كۆڭلىمدىكىنى سەزگەندەك: نېمە بولدىڭىز؟ كەيپىياتىڭىز بىر قىسمىلىغۇ؟ دەپ سورايدۇ. ئەنە مۇرات بېشىنى ئېغىتىپ كۈلۈپ كەتتى. چوقۇم مەن توغرىلىق گەپ بولۇۋاتقانلىقىنى ئېنىق. راست، مەن ھازىر غەلىتىلا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىم. بۇنى بىر كىمگە بىلدۈرمەسلىككە ھەر قانچە تىرىشىپ باقىمامۇ، سەلىمەنىڭ سىنچى كۆزلىرىدىن قۇتۇلۇش قېيىن. كەيپىياتىم خۇددى چۈن يۇتۇۋالغان كىشىنىڭكىدەك چۈشكۈن، ئېغىر...

سەمەت شىشە ـ رومكىلارنى كۆتۈرۈپ، بالىلارنى ئارىلىغان ھالدا ھاراق قۇيماقتا. يېزىدە ئۆزىمۇ باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى دەپ بىرەر ئىككىنى قېقىپمۇ قويۇۋاتىدۇ. گېلىمنىڭ قۇرۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. مۇزىكا ئاخىرلاشتى. سەلىمە قاتار تۇرۇنىدۇقىلاردا ئولتۇرغان ئوغۇللارغا كۆز يۈگۈرتتى. بەلكىم، ئۇ مېنى ئىزدەۋاتسا كېرەك. ئۇنىڭ ئالغۇدىن

شوخ دېسكو مۇزىكىسى چىقتى. مانا، سەمەت شىشە ـ رومكىلارنى ياندىكى ئۈستەلگە قويۇپ، كېلەكسىز پۇتلىرى بىلەن ئوك ـ تەتۇر دەسسەپ دېسكو ئۇسسۇلىنى باشلىۋەتتى. ئەمدى ئۇنىڭغا جور بولۇپ سىنپىمىزنىڭ «دېسكو چولپىنى» چىمەنگۈل ئورلىدىن تۇردى.

مەن سىنپقا كىرىش نىيىتىدىنمۇ يالتايدىم، بۇ چۈشكۈن ھالىتىم بىلەن ساۋاقداشلىرىمنىڭ قىزغىن كەيپىياتىغا تەسىر يەتكۈزمەي، دەپ قايتىدىن سېمونت يولغا چۈشۈپ مەكتەپنىڭ كەچلىك ماگىزىنىغا قاراپ ماڭدىم. مەكتەپ ماگىزىنىغا ئېلىپ بارىدىغان يولدىكى چىراغلار بۇگۈن نېمىشقىدۇر پۈتۈنلەي يانمىغان، ئەتراپ قاپقاراڭغۇ، جىمجىت ئىدى. يولدا يالغۇز كېتىۋاتىمەن. بۇندىن ھەپتە ئىلگىرىلا بۇ يولدا سەلمە ئىككىمىز بىللە ماڭغانىدۇق. ئۇ كۈنمۇ بۇ يولدىكى ئېلېكتر چىراغلىرى پۈتۈنلەي يانمىغان، ئەتراپ قاراڭغۇ، ۋاقىتمۇ بۈگۈنكىگە ئوخشاش ئونبەردىن ئاشقان چاغ ئىدى. سەلمە مېنى قوللتۇقلىۋالغانىدى. بىز پەس ئاۋازدا پاراڭلىشىپ ماڭغانىدۇق ...

ماگىزىن ئالدىغىمۇ كېلىپ قاپتىمەن. يولنىڭ بىر چېتىگە ئۆتۈپ تۇرۇپ قالدىم. كۆز ئالدىمدا سەلمە ۋە ئاغرىقچان ئانام گەۋدىلەنىدى. ئەنە ئانام، ئۇنىڭ ۋۇتى يالاڭغىداق. ئۇ ئوشۇقىنغىچە پۇرقىراپ تۇرغان ئۆلۈك توپىنى كېچىۋاتىدۇ. ،ن ئوقۇشقا ماڭغان يىلى ئۇ ئەنە شۇنداق يالىڭاياق ھالدا يېزىنىڭ سىرتىغىچە مېنى ۋۇزىتىپ چىققانىدى....

ماگىزىنغا كىرىپ تاماكىدىن بىر قاپ سېتىۋالدىم. بۇ مېنىڭ ھېلىراقتا سەلمە بىلەن بولىدىغان سۆھبەتكە تەييارلىقىم ئىدى. تاماكىنى ئېچىپ، تاماكىدىن بىرنى چىشلىگەنچە تۇرۇپ قالدىم. چۈنكى، بۇ مېنىڭ تاماكا تاشلىغىنىمغا ئۈچ ئاي بولغاندىن كېيىن ئۇنى قايتا ئېغىزىمغا ئېلىشىم ئىدى. شۇ ئەسنادا كۆز ئالدىمغا سەلمەنىڭ تاماكا چېكىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن چاغدىكى قېيىداپ ئاچچىقلاشلىرى كەلدى. سەلمەنىڭ ياشۇ قېيىداشلىرى ئۆز ۋاقتىدا تاماكا تاشلىشىمغا سەۋەب بولغانىدى. مانا ھازىر ئۇنى قايتا ئېغىزىمغا ئالماقچى بولۇۋاتىمەن. بۇ نۆۋەت سەلمەمۇ توسۇپ قالالمايدۇ. مەن تاماكا چېكىشنى داۋاملاشتۇرماقچى. بۇنىڭغا مېنىڭ ۋىجدانىم يول قويۇۋاتىدۇ. مەن تاماكىدىن بىر قىسىم كىشىلەرگە ئوخشاش تېنىمگە ئارام، كۆڭلۈمگە خۇشلۇق تاپماقچى، ئېغىزىمدا چىشلەگىلىك تۇرغان تاماكىغا سەرەڭگە چاقتىم. دەسلەپ قاتتىق ـ قاتتىق شورىغاندا ئىچىمگە تارتقان دۇت گېلىمنى ئاچچىق ئېچىشتۇرۇپ قىرىپ ئۆتتى. مەن يەنە ئوقۇتۇش بىناسىغا قاراپ يول ئالدىم. يېنىمدىن بىر قانچە قېتىم شەپەرەكلەر ئۇچۇپ ئۆتتى. يېرىم يولغا كەلگەندە يولدىن چىقىپ سەككىز تۈپ قارىغاي ئوتتۇرىسىغا ئورنىتىلغان ھېلىقى مۇقەددەس ئورۇندۇقىمىز تەرەپكە بۇرۇلدۇم. جىمجىت، پىچىرلاشلار ئاڭلانمايدۇ. ھېلىراقتا بۇ يەرگە «خوجايىن» بولۇۋالغانلار قايتىپ كېتىشكەن ئوخشايدۇ. سوۋۇپ قالغان ئورۇندۇق ئۈستىگە ئۆزۈمنى تاشلىدىم. بۇ ئورۇندۇق سەلمە ئىككىمىز ئۈچۈن تولىمۇ مۇقەددەس. ئۇ ئۆز ۋاقتىدىكى بارلىق پاراڭلىرىمىزغا بىردىنبىر گۇۋاھ بولغۇچى. ئۇنىڭغا قېتىم بىر مۇشۇ ئورۇندۇق ئۈستىدە ئۆمۈرلۈك ئېشىمىز توغرىسىدا سۆز ئېچىشقانىدۇق، ئاشۇ

كۆندىن ئىبتىبارەن بىز تالاي كەچلەردە مەكتەپ كۇتۇپخانىسىدىن چىقىپ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولدۇق. ئۇچ يىلدىن بۇيانقى شەنبىلىك كەچلەرنىڭ قايسىبىرىدە ئۇنىڭ ئۇستىدە ئولتۇرمىغىنىمىز بار؟!

يەنە بىر تال تاماكىغا ئوت يېقىپ، ئۇنى قاتتىق شورىدىم ـ دە، بېشىمنى كەينىمگە تاشلاپ، يۆلەنچۈككە يۆلەندىم. كۆزۈم كۆككە تىكىلدى. كۆككە بوي تارتقان سەككىز ئاتۇپ قارىغاي ئوتتۇرىسىدىن ئاسمان گۈمبىزى كىچىككىنە كۆرۈنىدۇ. ئايسىز ئاسمان، ئۇنىڭدا پەقەت يۇلتۇزلار لا سوغۇق جىمىرلىشىدۇ. بۇ مېنىڭدەك غېرىبسىنىپ ئولتۇرغانئادەم ئۇچۇن قانچىلىك ئازاب؟ مەن بۇ زېرىكىشلىك تۇن ئاسمىنغا قارىغانچە چۆكۈر خىيالغا پاتتىم.

بۇندىن ئالتە كۇن ئىلگىرى سەلىمەنىڭ دادىسى بېيجىڭغا كەلگەنىدى. شۇ چاغ دىكى ئۇچرىشىش ئىھىسىگە چۈشتى. ئۇ كۇنى سەلىمە مۇرات ئىككىمىزنى ساتتاركامغا بىرىدەم ھەمراھ بولۇپ بەرسۇن، دەپ ياتقىغا چاقىرغانىدى. بىز سەلىمەلەرنىڭ ياتقىغا كىرگەندە تۆردىكى ياغاچ كارىۋاتتا ئولتۇرغان كادىر سۈپەت، سېمىز ئادەم ياغاچ كارىۋاتنى غىچىرلاتقان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئوخشىتىپ قۇيۇلغان ھېسىپتەك بۇدرۇق قوللىرىنى ئۇزىتىپ بىز بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. سالام ـ سائەتتىن كېيىن بىز بۇ ئادەمدىن ئەيمەنگەن ھالدا بىرىدەم جىسم ئولتۇرۇپ قالدۇق. مەن ساتتاركامنىڭ گىرىدىكە كۆپۈپ تۇرغان يۈزىگە قاراپ ـ قاراپ قويىمەن. نەمە ئۈچۈندۇر، ئۇنىڭ سول مەڭزىدىكى پۇرچاق چوڭلۇقىدىكى قارا مەڭ مېنى ئۆزىگە ئالاھىدە جەلب قىلماقتا. بۇ كىشىنى قەيەردىدۇر كۆرگەندەك قىلاتتىم. سەلىمە پىيالىلەرگە قۇيۇلغان چايىنى ھەر بىرىمىزنىڭ ئالدىغا قويۇۋېتىپ، دادىسىغا بىزنى تونۇشتۇردى. ساتتاركام سەلىمەنىڭ تونۇشتۇرۇشىدىن يۇرتۇمنىڭ ئىبتىنى ئاڭلاپ، ئالاھىدە قىزىقىش بىلەن:

ــ مانا قارا، بىز بىر يۇرتلۇق ئىكەنمىزغۇ؟ ــ دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ.

ــ دادام دائىم سىلەرنىڭ يۇرت توغرىسىدا سۆزلەپ بېرەتتى، ــ دەپ گەپ قىستۇردى سەلىمە ماڭا خۇش خۇيلۇق بىلەن.

ــ سىز شەھەردىنمۇ؟ ياكى... ھە، يېزىدىن دەڭ، قايسى يېزىدىن؟ ــ دېدى ساتتاركام چاينى بىر ئوتلاپ قويۇپ.

ــ بوستان يېزىسىدىن، ــ دەپ جاۋاب بەردىم.

ــ بوستان؟! ــ ساتتاركام ئىنىسىدۇر ئويلاپ تۇرۇپ قالدى، بىر كەمدىن كېيىن، ــ مەن بۇندىن خېلى يىللار ئىلگىرى بوستاندا خىزمەت بىلەن بىر مەزگىل تۇرغان، ــ دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويدى.

ــ تونۇشلىرىڭىز باردۇ؟

ساتتاركام بۇ گەپنى ئاڭلاپ، بىر ئىمىدىن سەل قىسىلغاندەك ئورنىدا قىمىرلاپ قويدى. كېيىن ئىمىشقىدۇر ئۇزاققىچە جىمىپ كەتتى.

ــ يوق، ــ دېدى ئۇ بىر كەمدىن كېيىن، ــ بار دېگەندىمۇ ئۇياقلارغا ئۇتمىگىلى ئۇزۇن زامانلار بوپكەتتى، ئۇنتۇپ كەتتۇق.

ساتتاركام سۆزىنى تۈگىتىپ پىيالىنى قولىغا ئالدى، مەن دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن ئادەمدەك شۇك ئولتۇرماقتىمەن. مۇراتمۇ ھېچىر زۇۋان سۈرەي دېمەيدۇ. ھەممىمىز جىمجىتلا ئولتۇرۇپ قېلىشتۇق. پەقەت سەلىمەلا بىزنى ھېلىدىن ھېلىغا چايغا تەكلىپ قىلاتتى. ھېچنەرسىگە مەيلىم يوق. پەقەت سەلىمەنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن بىر تال

كەمپۇتنى ئېلىپ ئاغزىمغا سالدىم، چاينى بىر ـ ئىككى ئوتلىدىم.

ـ بوستاندا پەزىلەت ئىسىملىك بىر ئايال بولىدىغان، ـ دېدى ساتتاركام بىر پەس تىن كېيىن، ـ ئۆز ۋاقتىدا ئىككىمىز خىزمەتداش ئىدۇق. ئاڭلىشىمچە، ئۇنىڭ يولدىشىنى ئۆلۈپ كېتىپتۇ دەمدۇ؟! ئۇنى تونۇمىسىز؟

خام ياغ يۇتۇۋالغان ئادەمدەك سەسكىنىپ كەتتىم. بۇ ئادەم ئانامنى سورايدىغۇ؟ بىزنىڭ بوستاندا پەزىلەت ئىسىملىك يەنە بىرسى بارمىدۇ؟ بېشىم زىڭىلداپ ئاغرىشقا باشلىدى. بەلكىم چىرايىمۇ ئۆزگىرىپ كەتكەندۇ، ھېلىمۇ ياخشى سەلىمەنىڭ سىرتقا چىقىپ كەتكىنى، ساتتاركاممۇ پىيالىدىكى چاينى سۈمۈرىمەن، دەپ مەندىكى ئۆزگىرىشلەرنى سېزىپ ئالالمىدى، تېز ئەسلىمگە قايىتتىم.

ـ ئۇ ئايالنى تونۇمايدىكەنمەن...

گېپىم قۇرۇپ كېتىپ ئاتاتتى. كۆڭلۈمنىڭ تۈگمىلىرىنى ئېچىۋېتىپ، كۆكسۈمنى تولدۇرۇپ نەپەس ئالدىم. بۇنىڭدىن ۋۇجۇدۇم سەل ـ پەل ئارام تاپقاندەك بولدى. شۇ ئەسنادا بۇندىن بىر قانچە يىللار ئىلگىرىكى بىر ئىش كۆز ئالدىمدىن يالت قىلىپ ئۆتەكەندى. ئۇ چاغدا مەن باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگىتىش ئالدىدا تۇراتتىم. بىر كۈنى ئەسكى ـ تۈسكىلەرنى قويىدىغان ئامبار ئۆيىمىزدىكى بىر تەرىپى ماكچىيىپ كاردىن چىققان كونا جىگەر رەڭ خۇرۇم چامادانىنى ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى كونا كىتاب، ئەسكى قەغەزلەر ئارىسىدىن بىر سۈرەت تېپىۋالدىم. سارغايغان سۈرەت يۈزىدە ئىككى ئادەم ماڭا قاراپ ئۆرە تۇراتتى. مەن ئۇ ئىككىيلەندىن ئانامنى تونۇدۇم. ئانامنىڭ يېنىدىكى قارا بۇدۇرە چاچلىق ئادەم كىم بولغىيتى؟ ئۇنىڭ سول مەڭزىدە قارىمۇق چوڭلۇقىدا مەڭ بار ئىدى. مەن سۈرەتنى ئانامغا كۆرسەتتىم. ئۇ سۈرەتكە ئۇزاققىچە قاراپ قالدى.

ـ ئانا، مۇنۇ كىم بولىدۇ؟

ـ مېنىڭ ئاكام.

ـ ئۇ هازىر قەيەردە؟
ـ ئۆلۈپ كەتكەن...
ـ قاچان ئۆلۈپ كەتكەن؟
ـ ئۇ چاغدا سەن كىچىك ئىدىڭ.
شۇ گەپتىن كېيىن قولۇمدىكى سۈرەتكە قارىغىنىمچە تۇرۇپ قالغانىدىم. ئانام سۈرەتنى يىرتىۋەتمەكچى بولغاندا، ئۇنىڭ قولىدىن سۈرەتنى يۇلۇپ ئېلىۋالغانىدىم. مەن شۇ كۈندىن باشلاپ يۈزىدە قارا مېڭى بار چوڭ دادامنى كۆپ سېغىنىدىغان، بۇ سۈرەتنى بوغچامدىن ئايرىماي ئەتىۋارلاپ ساقلايدىغان بولدۇم. دادىمىز بىزنى كىچىكلا تاشلاپ قويۇپ بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشقانىكەن. كۆپ هاللاردا بوغچامدىكى هېلىقى سۈرەتنى قولۇمغا ئېلىپ، مۇشۇ چوڭ دادىمىز هايات بولغان بولسا، ئۇنىڭ دەردى دادىنىڭ هېچ نېمە بىلىنمەس ئىدى. ئۇ چاغدا بىچارە ئانامنىڭمۇ ئىككى ئېغىز ياندۇرۇپ گەپ قىلالىغۇدەك ئادىمى بولغان بولاتتى ـ دە، ئانام بۇ رەھىمسىز، مۇتەئەسسىپ ئۇنىڭ دادىمىز ئالدىدا بۇنچە تېز مۇكچىيىپ، ئاغرىقچان بولۇپ كەتمەس ئىدى، دەپ ئويلايتتىم. ئىككى كۈن بۇرۇن مەن، سەلىمە ۋە ئۇنىڭ دادىسى هايۋاناتلار باغچىسىغا بارغانىدۇق. يانا شىمزدا ئاپىتوبۇستا ئادەم كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن، مەكتەپكە پىيادىلا قايتتۇق. ساتتارکام مەكتەپىمىزگە قايرىلىدىغان تۆت كوچا دوقمۇشىدىكى كىچىك دۇكان ئالدىغا كەلگەندە تاماكا ئېلىۋالاي، دەپ كەينىمىزدە قالدى. ساتتارکامنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ، نەچچە كۈندىن بېرىقى گۇمانلىرىمنى سەلىمەگە بىلىندۇرمەكچى بولدۇم:
ـ سەلىمە، دادىڭىزنى چۈشىنەمسىز؟
سەلىمە بۇ سوئالدىن ئەجەپلىنىپ، كۆزۈمنىڭ ئىچىگە تىكىلىپ قارىدى.
ـ قانداق دەيسىز؟ گېپىڭىزنى هېچ چۈشەنمىدىمغۇ؟ ـ ئۇ بۇ تاسادىپىي سوئالدىن هەقمقەتەن تېڭىرقاپ قالغانىدى.
ـ مەسىلەن دەيلى، ساتتارکام ئۆز دادىڭىزمۇ؟... كۈلمەكە! بۇ چاقچاق ئەمەس.
سەلىمە يەنىلا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.
ـ قىزىق، ئۆز دادام بولماي ئەمىسە.
جاۋابىنى ئاڭلاپ، پۈتۈنلەي روھىم چۈشۈپ كەتتى. شۇ چاغدا چىرايىمنىڭ تاتىرىپ كەتكەن بولسا كېرەك، سەلىمە بۇنى سەزدى بولغاي، يېنىمغا كەلدى، ئۇ:
ـ نېمە بولدى؟ بىر يېرىڭىز ئاغرىۋاتامدۇ؟ راستىڭىزنى ئېيتسىڭىزچۇ، قادىر، نەچچە كۈندىن بېرى سىزگە زادى نېمە بولدى؟ ـ دېدى.
بېشىمنى چايقاپ، ئۇنىڭ چىرايىغا قارىدىم. سەلىمەنىڭ چىرايىدا بىر خىل ئېپادىلەش قىيىن بولغان تەشۋىش، گۇمانسىراش، ئىچ ئاغرىتىش ئالامەتلىرى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.
ـ سەلىمە، دادىڭىز ئوقۇغانمۇ؟ ـ ئاۋازىمنى تىترەپ چىقىشقا باشلىدى.
ـ هوي، سىزگە زادى نېمە بالا بولدى؟ دادام بىلەنلا قالدىڭىزغۇ؟ ئوقۇپتىكەن، هە... ـ سەلىمە شۇنداق دېدى-يۇ لېكىن، بىر نەرسىنى ئويلاپ، گېپىنىڭ ئاخىرىنى يوتۇۋەتتى.
بەدىنىم ئاشۇ دەقىقىدە خۇددى بىردىنلا بەزگەك كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ئادەمدەك تىتىرىگىلى تۇردى.

ـــ قايسى مەكتەپتە ئوقۇپتىكەن؟
ـــ مەركىزىي پارتىيە مەكتىپىدە.
ئاھ! خۇدا، مەن نېمە بولدۇم؟ نېمە دەپ ساتتاركامنىڭ ئوقۇغان مەكتىپىنى سوردىدىم ـ ھە؟ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى سەلىمە بۇرۇن ئېيتىپ بەرگەنغۇ؟ سورايدىغانغا ماڭا باشقا سوئال يوقمىدى؟ لوقۇلداپ ئاغرىۋاتقان بېشىمنى ئالقانلىرىم ئارىسىغا ئېلىپ، چۈشكۈن ھالەتتە تۆگۈلۈپ ئولتۇرماقتىمەن. تۇيۇقسىز كىملەرنىڭدۇر ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. بېشىمنى كۆتۈرمەي شۇك ئولتۇرۇۋەردىم. ئاياغ تىۋىشى شىپىلداپ يېنىمغىلا كېلىپ توختىدى. بىر كىملەرنىڭ نېمىدۇر دەپ پىچىرلاشلىرى ئاڭلاندى. مانا ئەمدى باشقىلار مېنى بۇ قەدىناس ئورۇندۇقىمىزدىمۇ ئارامخۇدا ئولتۇرغۇزماي، بۇ يەردىن قوغلىماقچى بولۇۋاتىدۇ. ئورۇن بوشتىشقا مەجبۇر بولۇپ، ئورۇندۇق تۇۋىدىن كەتمەكچى بولدۇم. لېكىن، ئاياغ تىۋىشى قايتا ئاڭلىنىپ قالدى. ئۇلار مەندىن بارا ـ بارا يىراقلىشىۋاتقاندەك قىلاتتى. بېشىمنى كۆتۈردۈم. بىر ـ بىرىنى قولتۇقلىشىۋالغان بىر جۈپ گەۋدە قارىغاي ئارىسىدىن چىقىپ، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە كۆزدىن غايىب بولدى. تاماكىدىن بىرنى ئېلىپ تۇتاشتۇردۇم. تۆت ـ بەش يىل بۇرۇن مۇنداق بىر ئىش بولغانىدى. ئۇ چاغدا مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتنىشىش ئالدىدا تۇراتتىم. بىر كۈنى شەھەردىن ئانامنىڭ بۇ دۇنيالىقتىكى بىردىنبىر قېرىندىشى ماھىمۇر چوڭ ئانام بالىلىرىنى ئېلىپ، بىزنىڭ ئۆيىدە بىر مەزگىل تۇرۇش ئۈچۈن چىققانىدى. بىر ئاخشىمى ئۇنىڭ شوخ، ئەدەبسىز كىچىك ئوغلى بوخچامنى ئاختۇرۇپ، قىزىل تاشلىق خاتىرە دەپتىرىم ئىچىدىن ھېلىقى سۈرەتنى كۆرۈپ، ئۇنى ئاپىسىغا كۆرسەتكەنىكەن. چوڭ ئانام سۈرەتنى كۆرۈپ قاينىپلا كېتىپتۇ. تالادىن كىرىشىمگە يىرتىپ تاشلانغان سۈرەت پارچىلىرىنى بېشىمغا ئاتتى:
ـــ سەن شۇم بۇ ئۆلگۈرنىڭ رەسمىنى ساقلاپ نېمە قىلاتتىڭ ـ ھە؟
مەن بۇ ئىشتىن ھاڭ ـ تاڭ قالدىم. بۇلار نېمە دەيدىغاندۇ؟
ـــ ساقلىسام نېمە بولىدىكەن، ئۇ مېنىڭ چوڭ دادامغۇ؟ ـــ يۇرىكىم ئاغزىمغا تىقىلغان ھالدا شۇ سۆزنى ئېغىزىمدىن چىقىرالىدىم.
ـــ نېمە؟ ساڭا كىم شۇنداق دېدى؟
مەن چۆچۈگەن ھالدا ئانامغا قارىدىم.
ئانام ئوچاق بېشىدا ئولتۇرۇپ ئېسەدەپ يىغلاۋاتاتتى. بۇنى كۆرۈپ، بىر كىم گېلىمنى بوغۇۋالغاندەك قىسىلىپ كەتتىم. ئانام ئوچاقتىكى كۈلنى داسقا ئېلىپ، ھويلىنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى.
ـــ ئۇ سېنىڭ دادىڭ، دېدى چوڭ ئانام، ـــ ئۇ ئالدامچىنىڭ ئىسمى ساتتار، شەھەردىن بۇ يەرگە كادىر بولۇپ چۈشكەنده ئاناڭ بىلەن توي قىلغان. سەن تۇغۇلۇپ ئىككى ياشقا تولغان يىلى ئۇ جۇڭاينىمەك ئاناڭنىڭ ئاغرىقچان بولۇپ قالغانلىقىغا قارىماي، بېيجىڭدىكى كادىرلارنى تەربىيىلەيدىغان مەكتەپ، دەمدۇ بىر يەرگە ئوقۇشقا كەتتى. دادىڭدىن دەسلەپ ئارىلاپ ـ ئارىلاپ خەت ـ خەۋەر كېلىپ تۇردى. كېيىن نېمە بولدىكىن؟ بىر يىل بولاي دېگەنده ئۇرۇپلا خەت ـ خەۋەر ئۈزۈلۈپ قالدى. ئىككى يىلدىن كېيىن بىر كۈنى ئۇشتۇمتۇتلا دادىڭدىن بىر پارچە خەت كېلىپ قالدى. خۇدايىم تىۋا دەيمەن، ئورۇن تۇتۇپ ياتقان ئاناڭ خەت كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئورنىدىن ساق ئادەمدەك تۇرۇپ

كەتتى. لېكىن لىپاپىنىك ئىچىدىن نېمە چىقتى، دېگىن، ئاناڭ زارىقىپ كۆتكەن خەت ئىچىدىن لىكاھتىن ئاجرىشىش قەغىزى چىقتى. ئاناڭ خەتنى كۆرۈپلا كەينىگە ئۆچۈپ كەتتى... كېيىن ئۇقساق، ئۇ ئۆزى بىلەن بىللە ئوقۇغان بىر ئايال بىلەن تۇيۇقسىز قىلىپ ئۇرۇشچىدە قالغانىكەن. دەۋا قىلايلىمۇ دېدۇق. ئەمما، ئۇ قالايمىقان يىللاردا كىم بىزنىڭ ھالىمىزغا يەتسۇن...

بۇلارنى ئاڭلاپ قولۇمنى قاتتىق چىشلىگەن پېتى زۇۋان سۈرمەي ئۇزاقىچە ئولتۇرۇپ قالغانىدىم. راست، مەن ئاشۇ مىنۇتتا نېمىمۇ دېيەلەيتتىم ـ ھە؟

تۇن يېرىم بولاي دېدى. مەن يەنىلا مۇزدەك ئورۇندۇق ئۈستىدە ئولتۇرماقتىمەن. بىر قاپ تاماكا تۈگەي دەپ قالدى. نېرىدا، دەرەخلەر ئارىسىدا قارىيىپ كۆرۈنۈۋاتقان ئوقۇتۇش بىناسىغا تەلمۈرمەكتىمەن. بۇگۈن ھەممە گەپ ئوچۇق بىر تەرەپ بولىدۇ. بىلمەن، ئاشۇ سەرلىق يىللاردىن بىرگە يالدىما بولۇپ قالغان ئەڭ ئاخىرقى بەختسىزلىك نەشتىرى يۈرىكىمىزگە دات باسقان يىڭنىگە ئوخشاش زەھەرلىك سانجىلىدۇ. بۇنىڭدىن ھەر ئىككىمىز ئازابلىنىمىز. مانا ئاز قالدى. ئولتۇرۇشمۇ ئىياغلىشىدۇ. مەن سەلىمەنى بالىلاردىن ئايرىپ چاقىرىۋالىمەن. ئىككىمىز مۇشۇ ئورۇندۇققا ئاخىرقى نۆۋەت كېلىپ ئولتۇرىمىز. ئېھتىمال، ئوتتۇرىمىزدا دەسلەپ ئۇزۇنغا سوزۇلغان جىملىق ھۆكۈم سۈرىدۇ. كېيىن سەلىمە نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى يېنىش ـ يېنىشلاپ سورايدۇ. مەن ھەممە گەپنى ئۇنىڭغا ئوچۇق ئېيتىمەن. سەلىمە بەلكىم ھە دېگەندىلا ھاڭ ـ تاڭ قالار، ئېھتىمال ئازابلىق ھاياجان ئىلكىدە ئۇنلىرىمىمۇ بوغۇلۇپ چىقار. سەلىمە ئىشنىڭ تەكتىنى چۈشەنگەندە، بۇنىڭدىن كەلگەن زەربىگە دەسلەپ بەرداشلىق بېرەلمەي قېلىشى مۇمكىن. تاماكىدىن بىرنى ئېلىپ چىشلىگىنىمدە ئۇ تاماكىنى بۇرۇنقىدەك ئېغىزىمدىن يۇلۇپ ئېلىپ تاشلىۋېتەرمۇ، ياق. ئۇ بۇ قېتىم ئۇنداق قىلمايدۇ. چۈنكى، مېنىڭ قانچىلىك ئازابلىنىۋاتقانلىقىمنى ئۇ چۈشىنىدۇ. تاماكىغا سەرەڭگە چاقمەن. سەلىمە ئۇنسىز مىشىلداپ يىغلايدۇ. بىز ئاشۇ يوسۇندا ئولتۇرىمىز. ئوتتۇرىدا گەپ ـ سۆزنىڭ ئورنىدا ئېغىر تىنىشلار، يۈرەكنى ئەزگۈدەك ھەسرەتلىك ئۇھلار ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ... قەدىناس ئورۇندۇقىمىز بىلەن ئەنە شۇنداق خوشلىشىمىز. مەن ئايرىلىش ئالدىدا سەلىمەگە يۈرتۇمغا كېتىدىغانلىقىمنى ئېيتىمەن. سەلىمەمۇ بىر نېمە دېيىشى مۇمكىن... بولدىلا، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەمدى مەن ئۈچۈن بەربىر نەرسىلەر. بىز خوشلىشىپ ئايرىلىمىز. ئەمما، مەن شۇنىڭغا تولۇق ئىشىنىمەن، ھەر ئىككىمىز بىر ـ بىرىمىزنى مەڭگۈ ئۇنتالمايمىز.

ساۋاقداشلارنىڭ تونۇش خۇشال كۈلكە ئاۋازى ئاڭلاندى. ئورنىمدىن تۇرۇپ، دەرەخ ئارىسىدىن چىقتىم. ئەنە، دوستلىرى قاتارىدا كېلىۋاتقان سەلىمە، ئۇ نېمە توغرىسىدىدۇر چاقىلداپ سۆزلىمەكتە. مانا، قىزلار توپى ماڭا يېقىنلاپ كەلدى.

يۈرىكىمنىڭ ئەنسىز سېلىشىنى تەستە بېسىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا قىممەتلىك ئادىمىم ئالدىغا قاراپ قەدەم باستىم ـ دە، تۇرۇپ قالدىم....

(يېرىم كېچە، چوڭ سىنىپتا يېزىلدى)»

خاتىمە

خاتىرە مانا شۇ يەردە ئاخىرلاشقاندى. قادىر مەكتەپتە يازغان بۇ خاتىرىسىنىڭ ئاخىرىغا مۇنۇ قۇرلارنى قوشۇمچە قىلىپ قويۇپتۇ. بۇ قۇرلار قارىغاندا يېقىندىلا يېزىلغاندەك قىلاتتى.

«مۇرات، مەن شۇ كۈنى دەرەخ ئارىسىدىن ئالدىڭلارغا چىققانىدىم. خاتىرىدە ئېيتىپ ئۆتكىنىمدەك ھەممە گەپنى ئاشۇ كۈنى سەلىمەگە ئوچۇق ئېيتماقچى ئىدىم. ئەمما، ئاراڭلاردا كېلىۋاتقان سەلىمەنىڭ خۇشال كەيپىياتىنى كۆرۈپ، بۇ نىيىتىمدىن ياندىم، كەينىمگە قايتىپ، قارىغاي دالدىسىغا ئۆتۈۋالدىم. شۇ دەقىقىدە سەلىمەنىڭ خۇشال كۈلكىنى ئەسكى قىلىشنى خالىمىدىم. ئارىلىقتا يەنە بىر نەچچە كۈنمۇ ئۆتۈپ كەتتى. قانچە قىلىپمۇ بۇ ئىشلارنى سەلىمەگە يۈز ـ تۇرانە ئېيتالمىدىم. ئاخىر ۋاڭ مۇئەللىمنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم. ئۇ مېنىڭ يۈرتقا كېتىش توغرىسىدىكى تەلىپىمنى ئاڭلاپ، دەسلەپ ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالدى، كېيىن نېمە سەۋەبتىن مۇنداق قىلىدىغانلىقىمنى قايتا ـ قايتا سوراپ تۇرۇۋالدى. ئاخىرى بۇ ئىشلارنى باشقا بىرىگە تېنىماسلىق توغرىسىدا ئۇنىڭدىن ۋەدە ئالغاندىن كېيىن، ھەممە ئىشلارنى ئاشۇ مۇئەللىمگە ئېيتىپ بەردىم. سەن بىلىسەن، بۇ مۇئەللىم بىزگە تولىمۇ ئامراق ئىدى، بەكمۇ كۆيۈنەتتى. ئاخىرى رەسمىيەتلىرىمنى ۋاڭ مۇئەللىم ئۆزى بېجىرىپ بەردى، مېنى ئېلىپ قالمىز دېگەن ئوقۇتقۇچىلارنىمۇ ئۇ ئۆزى كۆندۈردى، سەلىمەگىمۇ ئاشۇ مۇئەللىم دەسلەپ ھەممە گەپنى ئوقتۇرىدى. كېيىن سەلىمە ئىككىمىز ئاشۇ مۇئەللىمنىڭ ئىشخانىسىدا پاراڭلاشتۇق... يۈرتۇمغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، بۇ كېلىشىمسىزلىكلەرنى ئانامغا ئېيتىپ بېرىش نىيىتىگىمۇ كەلگەنىدىم. سىر يوشۇرۇپ ياشاشىمۇ ئادەم ئۆچۈن بىر ئازابكەن. ئاشۇنداق قىلسام ئىچىم بوشاپ، كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ قالىدىغاندەكلا قىلاتتى. ئەمما ئاخىرىدا ئويلاپ كۆرۈپ، ۋىجدان قىلىشقا كۆڭلۈم ئۇنمىدى. ئانامنىڭ ئاز قالغان ئۆمرىدە يەنە ئازابلىنىپ ئولتۇرۇشنى، يۈرىكىنىڭ قايتىدىن يارا بولۇشنى خالىمىدىم. ھەممىنى ئىچىمگە يۇتتۇم. مانا ھازىر بۇ سىردىن ۋاڭ مۇئەللىم، گۈلگىنە ۋە سەن ئۇچىڭلار خەۋەر تاپتىڭلار.

خەير، ئاداش. ئەمدى بولدى قىلاي، مېنىڭ توي خەۋىرىمنى كۈتكىن! تويىدا سېنى ئالدىن چاقىرتىمەن، يۈرتۇمنى كۆرۈش ئارزۇيۇڭ بار ئىدى. مۇشۇ باھانىدە بىر كۆرۈپ كەت.

قادىر.»

قادىردىن كەلگەن خەتلەرنى ئوقۇپ تۈگەتتىم. خەتلەرنى ئوقۇپ بولۇپلا ھەر قېتىمقىغا ئوخشاش چوڭقۇر خىياللار قوينىغا غەرق بولدۇم. كۆز ئالدىمدا قادىر، سەلىمە ۋە ئۇلارنىڭ دادىسى گەۋدىلەنگەندەك بولدى. قادىرنىڭ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلاردىكى ھالىتى، مەكتەپ پۈتتۈرۈش ئالدىدىكى ۋە ئۇرۇمچى ئاپتوبۇس بېكىتىدە مەن بىلەن خوشلاشقان مەزگىلدىكى تۇرقىنى ئەسلىدىم. كونىلارنىڭ «ئوغۇل بالىنىڭ بېشىغا نېمە كۈنلەر كەلمەيدۇ» دېگىنى بىكارغا ئېيتىلمىغان ئىكەن. بۇ ئاغىنەم بىر نەچچە يىل ئىچىدە نۇرغۇن ئىسسىق ـ سوغۇقلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى. ئىشقىلىپ كۆپ سورۇقچىلىقلارنى تارتقان بۇ ساۋاقدىشىم ئاخىر بەختلىك بولدى. مەن بۇنى ئارزۇ قىلاتتىم. خۇداغا شۈكرى. دوستۇم، ئەمدى مەڭگۈ بەختلىك بول، دەپ بۇ قەدىناس ساۋاقدىشىمغا بەخت تىلىدىم.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

مەھەممەتجان راشىدىن

ئۆز يار دېگەن گۈل قامەت

بىلمىدىڭ

(بىر دوستۇمغا)

ياياق يۈرۈپ يولۇڭدا چاپقىنىمنى بىلمىدىڭ،
ئوتتا كۆيۈپ، سۈيۈڭدە ئاققىنىمنى بىلمىدىڭ،
يامانلاردىن پېشىڭنى تارتقىنىمنى بىلمىدىڭ،
ياخشىلارغا ئەزىزلەپ قاتقىنىمنى بىلمىدىڭ.

ھېيلىگەرگە ئالدىنىپ، سۇخەنچىگە دوست بولدۇڭ،
ئالدامچىغا ئەگىشىپ، ئوغرىلارغا پوست بولدۇڭ.
غەرەز نېمە بىلمەيسەن، ماختاپ قويسا خوش بولدۇڭ،
يەر تېگىدىن قانچە ردت باققىنىمنى بىلمىدىڭ.

شۇلار مېنى ئالدىڭغا چېقىپ بارسا، ئىشەنىدىڭ،
كىملەرگىدۇ بىلمەيمەن، چېتىپ بارسا، ئىشەنىدىڭ.
بايراق قىلىپ بوھتانىنى چېپىپ بارسا، ئىشەنىدىڭ،
ئەمما، مېنىڭ خەلقە ياققىنىمنى بىلمىدىڭ.

ئايرىمىدىڭ ئەقلىڭدە، ئاغرىق قايسى، ساق قايسى؟
سەپسالمىدىڭ سىنچىلاپ، قارا قايسى، ئاق قايسى؟
مېۋە قايسى بىلمەيسەن، ياكى قۇرۇق شاخ قايسى؟
شۇ ئىشىڭدىن بەزىدە قاچقىنىمنى بىلمىدىڭ.

گۈلمۇ، تىكەن تۇتقىنى؟ پۇزاپ باققۇڭ كەلمىدى،
ئاكلىغانغا چىنپۇتتۇڭ، سوراپ باققۇڭ كەلمىدى.
نېمە ئىش بار تەكشىدە؟ قاراپ باققۇڭ كەلمىدى،
دېرىزەڭنى كېچىدە ياققىنىمنى بىلمىدىڭ.

ئوي ـ خىيالىڭ مەرتىۋە ـ مەنسەپ بىلەن چۈلغاندى،
پاك ۋۇجۇدۇڭ، ۋاي ئىست، مەزھەپ بىلەن بۇلغاندى.
دۇشمىنىڭگە ئايلانىدىم، بويىنۇڭ مەنـدىن تولغاندى،
ئەسلى سېنى قوشاققا قاتقىنىمنى بىلمىدىڭ.

ساڭا بولدى گال پىچاق گاڭ پىچاقتىن ئەتىۋا،
مەن ماتاغا ئايلانىدىم، شۇلار بولدى شاتاۋا.
سوراپ كۆرسەڭ ۋەجىنى ياڭزا ـ ياڭزا پەتىۋا،
ئوي ـ خىيالغا شۇ سەۋەب پاتقىنىمنى بىلمىدىڭ.

ئىست، مېنىڭ ئەقىدەم سېنى دانا سانىغان،
ئىست، مېنىڭ ئەمگىكىم ئانا ئەلگە يارىغان.
دېھقان بولۇپ گويياكى قانچە قېرنى چانىغان،
بىر تال ئۇرۇق مېنىڭمۇ چاچقىنىمنى بىلمىدىڭ.

ھەسەتخورنىڭ سەن بىلەن چاراپ كەتتى چېچىكى،
تاۋار بولدى سەن بىلەن ئايىغدا پېتىكى.
ھۇزۇرىڭدىن ھەر بارسا قۇرۇق يانماس ئىشكى،
ئەمما، مېنىڭ ئەلەمدە قايىتقىنىمنى بىلمىدىڭ.

شۇلار يېگەن قويلارنى تەڭ يەپ قويغان ئوخشايسەن،
تاپقىنىمىز ئۆلگۈچە تەڭ! دەپ قويغان ئوخشايسەن.
تاڭ سىڭ بولساڭ ئاشۇنداق، ئالۋاستىنى ئۇقمايسەن،
چاقماق بولۇپ ئالدىڭدا چاققىنىمنى بىلمىدىڭ.

ئارىمىزغا كېلىپ سەن يۈرگەن بولساڭ بىلەتتىڭ،
كىملەر ياخشى، كىم يامان كۆرگەن بولساڭ بىلەتتىـڭ.
ناھەق ئىشچۇن مېنىڭدەك كۆيگەن بولساڭ بىلەتتىڭ،
يامانلارنى قارىلاپ ئاتقىنىمنى بىلمىدىڭ.

بۇ تۇرمۇش

ئۆتەر ئاي پېنىدا بەزەن ئەرشىلادا بۇ تۇرمۇش،
ئۆتەر گاھ ئايغا ئارماندا بېقىپ پەگادا بۇ تۇرمۇش.
كېتىشكەنلەر تىنچ تاپسا، تۆرەلگەنلەرنى ساقلاركەن

ئوشۇق ئاتقايكى قانداق؟ دەپ تۇمەن تاۋكادا بۇ تۇرمۇش.
ئۆگەتكەنمۇ ئاڭا بىر كىم ئۇمىد قىلغانىنى ئۇرغىن دەپ،
ئاچارىكەن ھازىسىن ئۆلمەي، قويۇپ ئەبگادا بۇ تۇرمۇش.
تالايلار تالىشىپ ئىچتۇق تالاي ردت بىر چۆمۈچ سۇنى،
ئۇنى قانداق يوشۇرغايمەن، كېلەر غوۋغادا بۇ تۇرمۇش.
بىكار يازماپتىكەن راھەت بىلەن غەمنى كىتابلارغا،
كېلەر ھەركىم بەشى ئىچرە تۇمەن سەۋدادا بۇ تۇرمۇش،
يېتىپتۇ ھەپسىدە ھەتتا ھېكىملەر پىرى لوقمانمۇ،
ئېغىز ـ پەس بولغىنى قىزىق يەنە دانادا بۇ تۇرمۇش.
چىمەندىن يول ئېلىپ كىرگەن يۈرەر چاتقال ئارا يىغلاپ،
تامام كۆلكە بىلەن ئۆتمەس ئىسكەن رەنادا بۇ تۇرمۇش.
سۆزىنى تىڭشىسام، ملك خىل ئېرور ئۆمرىدىكى قىسمەت،
يۈزىگە خال چېكىپ يۈرگەن كۆزى شەھلادا بۇ تۇرمۇش.
ھەۋەس ـ نەپسى ئۆچۈن قۇتراپ كۆكۈل كەينىدە يۈرگەننى
شەرىن بىر چۈش كەبى ئالدار ئويۇن، ئاشنادا بۇ تۇرمۇش.
شەھەردىن ئىزدىشىپ ئۆتتى بىراۋلار سەيلە ـ سالقىنىنى،
يەنە كىملەردىدۇ، ۋاي ـ داد ئېيتىپ سەھرادا بۇ تۇرمۇش.
ئايان بولماي كېلۇر پىنھان تالاي ئىشنىڭ سىرى ـ ۋەجى،
تۇرۇپ گۇللەيدىكەن، توۋا ئەجەب رەسۋادا بۇ تۇرمۇش!

مەن بار

گۇلۇم، ئەندىشىدە بولما، يېنىڭدا ھەر كېچە مەن بار،
بۇ چۈپلۈك بېغىدا بىللە ئاداقتى دەمگىچە مەن بار.
ئەگەر كىم قىلسا بىر ئىغۋا رەزىللەر ئاغزىدىن سۆزلەپ،
دەۋا غەۋغاسىدا تاكى ئۆلۈپ مەھشەرگىچە مەن بار.
قەيەردىن توۋلىساڭ لەبچەي! دېگەيمەن ھەر كۈن ئالدىڭدا،
ھەقسىزەت دارىغا شۇلار ئۈزى دۇچ كەلگۈچە مەن بار.
پەزىلەت ئاقۇمدە يۈرگەن يىگىت، تەھقىق، ئەزىز بولسا،
ئەزىزلەمەن، ئېكىسچە ـ نەسلەر ئۈزى جان بەرگۈچە مەن بار.
يۈرەر قۇزغۇن بۇ باغلاردا تىللەپ بۇلبۇل ئۆچۈن شۇملۇق،
دېگەي بۇلبۇل: بۇ دۇنيادا شۇ قۇزغۇن ئۆلگۈچە مەن بار.
ئاداشتىم يول سوراپ يۈردۇم بېقىنىپ ئاغزىغا دانانىڭ،
جىمى ئورۇنغا سەپسالغىن: پەگادىن ئاتۇرگىچە مەن بار.
ئارالار قوينىدا قالدىم قونۇپ قۇشلار يەلەن بەزمىڭ

بهلىقلار يۇرتى دەريا هەم جەمى كۆللەرگەچە مەن بار.
چاپارمەن ئەل ئۇچۇن ئۆستەك، چېپىپ ئىچكەنىنى شەرىسن دەپ،
ئەمەسمەن قىر كۆرۈپ يانغان، تۇگەل سۇ كەلسگۈچە مەن بار.
ئاۋارە بىرلىرى بۇندا ئۇچامدىن ئىزدىشىپ يىرتىق،
ئېلىپ قوللىرىغا گاھ قەلەچ - شەمشەرگەچە، مەن بار.
جاھان شاھىتلىرى ئەمما، شۇلارغا يازغىلى بىر - بىر
قەلەمنى قويدى خىزمەتكە پۇتۇن دەپتەرگەچە، مەن بار.

ماختانما

ئېدىر ئاشساك ئاشقانسەن، تاغ ئاشمىغاك ناتايمن،
چىقماي تۇرۇپ سەپەرگە ئېتىمك بىلەن ماختانما.
كەلتۇرىدۇ ئالەمنى زىلزىلىگە ناغرىلار،
ناغرا تۇرۇپ چالارغا دېپىمك بىلەن ماختانما.
ئېرىق چاپقان، بوز ئاچقان ئەسلى تۆھپە كەتمەنىمك،
تېخى كەتمەن كۆرمىگەن سېپىمك بىلەن ماختانما.
تاغار تۆگۈل تالايلار باراكلارنى تولدۇردى،
باقماي تۇرۇپ قوشناكغا قېپىمك بىلەن ماختانما.
سېنىڭدە يوق نېمەتلەر، بىلىپ قويغىن، ئەلدە بار،
يېمىش تۇرسا باغلاردا قېقىمك بىلەن ماختانما.
ئېچىق ئېچىپ سۇ باشلاپ، تەر تۆككۈنۈمك ھېسابتۇر،
خۇشياقمايدۇ قۇلاققا، گېپىمك بىلەن ماختانما.

ئەجەپ تىلسىم جاھان بۇ

ئەجەپ تىلسىم جاھان بۇ، ئاتىلىدۇ پەلەك دەپ،
چاقى ئۇنىمك ئايلىنار ئۆرۈلۈپ ھەم چۆرۈلۈپ.
ئادەملەرمۇ ئاجايىپ: جەننەت ئەنە، يۇر، دېسەمك،
بىرى چاپسا شامالدەك، بىرى يۇرەر سۆرۈلۈپ.
سىرلىرىنى ئچۈشەنمەي، ئۇ دۇنياغا كەتكەچە
كۆپ دانىشمەن ئاۋارە، بۇ دۇنياغا تۆرۈلۈپ.
ناخشا ئېيتار بىرلىرى ئالتۇن - كۈمۈشنى ئىشقىدا،
ئالتۇن سالغان يانچۇقلار تەختۇ - ساراي كۆرۈنۈپ.
تالايلارنىمك، يا ئاللا، تۇلكە بىلەن ئۆيىنى ئىبرە،
تەن بەرمەيدۇ تۇرسىمۇ سوققان تېمى ئۆرۈلۈپ.
ياشايدىكەن ئالەمگە تۆرەلگەنلەر ھەر كۈيدا...
قالدىممۇ دەپ قورقمەن سەپ كەينىدە سۆرۈلۈپ!

ئۆز يارىڭ

(تۇرمۇشتىن)

ئۆزگە باغقا كۆز سالما، ئۆز بېغىڭدا گۈلزارىڭ!
نېمە تەشۋىش ئالەمدىن، تۇرسا ياندا ئۆز يارىڭ!
ئاشناڭ ساڭا ئاش بەرمەس قازىندا ۋاپانىڭ،
ئاغرىپ قالساڭ ئاشلايدۇ ئاپئاق ئاندا ئۆز يارىڭ.

يار ئۈستىگە تۇتقان يار بەڭگە ئوخشار بىر چىلىم،
لەززەت يوقتۇر تەكتىدە تاۋۇز كەبى بىر تىلىم.
مۇڭداشقانسەن مۇڭداشساڭ، تۇڭمىگىچە بىر فىلىم،
مىڭ سۆيگۈ بار ئۇ يەڭلىغ ئاچقان پالدا ئۆز يارىڭ.

پەچاق كەسسە قولۇڭنى ھېچكىم ئۇنداق تاڭالماس،
تىكەن كىرسە پۇتۇڭغا ھېچكىم ئۇنداق ئالالماس.
يۆلەپ يۈرەر ئۆمۈرلۈك، بولۇپ قالساڭ ماڭالماس،
نىجاتلىق بار سەن ئۇچۇن ياققان شامدا ئۆز يارىڭ.

يۈگرۈپ چىقار ئالدىڭغا قايتىپ كەلسەڭ سەپەردىن،
ئېسىلىدۇ بوينۇڭغا ئامان چىقساڭ خەتەردىن.
يامان كۈن يوق ئالەمدە يارسىز يالغۇز ئۆتەردىن،
تۇنەپ چىقار سەن بىلەن ئەسكى تامدا ئۆز يارىڭ.

جۇدالىقا دۇچ كەلسە، ئاۋۋال سېنى ئەسلەيدۇ،
سەن بولمىساڭ سۇ تۇتۇپ ئۆزى خامان چەشلەيدۇ.
بىلىندۇرمەي يوقىڭنى، ئۆزى ئوتۇن كەسلەيدۇ،
ئىسسىتىدۇ ئۆيۈڭنى شېرىن جاندا ئۆز يارىڭ.

شەيتان خۇشال بېغىڭدىن ئالما، شاپتۇل قاققانغا،
سەن خۇشالسەن تاتلىق دەپ ئاچچىق مېغىز چاققانغا.
سۈكۈت قىلدىڭ لاي سۇلار ئېرىدىغىڭدا ئاققانغا،
راھەت دېگەن ئەسلىدە ئەتكەن خامدا ئۆز يارىڭ.

بەركەت بولماس زەررىچە بەرگىنىدە شۇلارنىڭ،
قۇچاقلىما، تىكەن بار بەدىنىدە شۇلارنىڭ.
قازا كېلۈرسەن ئۇچۇن قەدىمىدە شۇلارنىڭ،
ئەسلى رىزقى ـ نېسىۋەڭ چاچقان داندا ئۆز يارىڭ.

ئاش ئۇسقاندا بىچارە بىللە چىقىپ بىنەمگە،
چىنىسىدىن ئىلغايدۇ قىيىنىسىنى چىنەكگە.
باي بولغاندا ياتقۇزار ئاۋۋال سېنى گىلەمگە،
تولغىنىسەن راھەتتە، ئويغاتقاندا ئۆز ياردىك.

كۆكلىتىمدۇ تەر تۆكۈپ تۇرمۇش ئاتلىق باراڭنى،
سەن تالانى ئويلىساڭ، ئۆيدىن باشلار پاراڭنى.
دۇشمىنىڭگە كۆرسەتمە يىرتىغىنى، ياراڭنى،
سۆيگۈڭ كېلۇر سەن ئۇچۇن ئۇھ تارتقاندا ئۆزيارىك.

جاھان قىلغان جاھاننى شۇلاردىكى ساداقەت،
چېچىلغاندۇر شۇلاردىن يەر ـ زېمىنغا سائادەت.
باھار قەلب، ياز چىراي، ئۆز يار دېگەن گۈل قامەت،
كەلمەكتىمدۇر ئات چېپىپ شەرەپشاندا ئۆز ياردىك.

ئاسىيلىرى سۆيگۈنىك، ئىزلىرىڭغا قاراپباق،
قانداق كەلدىك بۇ يولدا؟ ئۆز ـ ئۆزۈڭدىن سوراپباق.
ئۆز بېغىڭدىن ئايرىلماي، ئۆز گۈلۈڭنى پۇراپباق،
كۈندىن ئاۋۋال نۇر چاچار ھەربىر تاڭدا ئۆز ياردىك.

توختاجى روزى.

ئارزۇلاردا ياشنايدۇ ھايات

ئارزۇ نەزمىسى

ئارزۇ دېگەن تولا ئادەمدە،
ئارزۇلۇق ئىش تولا ئالەمدە.

I

پاك ئارزۇدا ياشنايدۇ ھايات،
پاك ئارزۇدا گۈلۈك كائىنات.
پاك ئارزۇدا كۆڭلەر تەبىئەت،
پاك ئارزۇدا جىمى يەر ئاۋات.
ئارزۇ دېمەك نىشان ۋە ھۇزۇر،
ئارزۇ دېمەك ئىرادە، قانات.

ئارزۇ بىلەن كۆڭۈللەرمۇ شاد،
ئارزۇ بىلەن زېمىن بايىشات.
ئارزۇلاردىن چىقار كەشپىيات،
ئارزۇلارغا تەسلىم تېلىسمات.
ئارزۇلاردا بىلىم ـ تەتقىقات،
ئارزۇلاردىن تاپمىز نىجات.
كۆڭلەر ئارزۇ قوشۇلسا غايە،
ئىزدىنىش ۋە مېھنەت، ئىجتىھات.

2

ئارزۇلارمۇ بولىدۇ ھەر خىل،
ئوخشىمىغاچ ھەركىمدە ھۇي، دىل.
بەزىلىرى ـ ئېلنى كۆزلەيدۇ،

بەزىلىرى «مەن» نى سۆزلەيدۇ.
بەزىلىرى تۆزىمەن دەيدۇ،
بەزىلىرى بۇزىمەن، دەيدۇ.
بەزىلەردە ساداقەت، ۋاپا،
بەزىلەردە ۋاپاغا جاپا...
بەزىلەرنىڭ ئارزۇلىرىدىن
كۆلىدۇ ئەل، كۆلىدۇ جاھان.
بەزىلەرنىڭ ئارزۇلىرىدىن،
گۈلشەنلەرمۇ بولىدۇ پايخان.
ياخشى ئارزۇ ياكى يامانمۇ
ئۇنىڭ تۆككەن تەر ـ ئەجرى مىزان.

3

پىكىرلەردىن تۇغۇلدى پىكىر،
شېئىرلاردىن تۇغۇلدى شېئىر؛
سىڭىپ كەتتىم قۇياش نۇرىغا
چىڭ قۇچاقلاپ ئانا زېمىنىنى.
تەبىئەتكە باغلاپ ئىشق ـ مېھىر،
زېمىن ئالدى يىللىق باغرىغا.
ماڭلىيىمغا سۆيدى قۇياشمۇ،
ئاچتى بىر روھ دىلىمدا چېھىر.

تەبىئەتكە مۇھەببەتىم بار

تەبىئەتكە مۇھەببەتىم بار،
يۈكسەك ھۆرمەت، ساداقىتىم بار.
ئۇ ئانىسى بارچە ئانىنىڭ،
ئۇندا ھايات، سائادىتىم بار.
ئۇنى سۆيۈش، ئۇنى چۈشىنىش
مەقسەد ـ ئارزۇم، جاسارىتىم بار.
دۇنيادىكى بار مەۋجۇداتنىڭ
ئۆزىگە خاس خىسلەت، رولى بار.
ھەر بىرىگە يارىشا شۇكا
كۆكلىمدە ئوي ـ شاپائىتىم بار.
ئۇ كۆلەركەن كۆلىمىز بىزمۇ
ئۇ يىغلاركەن يىغلايمىز بىزمۇ.
بۇكا ئىسپات ـ پاكىتلىرىم بار،
تەبىئەتتە ئىلىم ـ سىر تولا.
ئىنسانكەنمەن ئۇنى ئېچىشقا
ئەقىل ـ كۆچۈم كارامىتىم بار.
يۇگەن سېلىپ توسۇنلىرىغا،
ئىنسان ئۆچۈن خىزمەتكە سېلىش
ئىقتىدارىم ـ ماھارىتىم بار،
ئالەم بىنا بولغاندىن بېرى
ئىنسانلارنىڭ ئەقىل ـ قان تېرى،
تەبىئەتكە سىڭدى جەڭ بىلەن.
شۇكا غالىپ سالاپىتىم بار،
ئالغان نۇرغۇن ساۋاقلىرىم بار.
كۆرگەن نى ـ نى پاراغىتىم بار،
سانسىزلىغان جاراھىتىم بار.
سانسىزلىغان ھالاۋىتىم بار...
جاكارلايمەن ئۇنلۇك ساداما.
قۇياش، زېمىن، سۇ ۋە ھاۋانى،
ھەر بىر جانۋار، ھەر بىر گىياھنى.
چۈشىنەيلى، زاماندىشلىرىم،
دېگەن ئۇمىد ـ دالالىتىم بار.

قارىغايغا زوقۇم كېلىدۇ

قارىغايغا زوقۇم كېلىدۇ،
خىسلىتىنى بىلگۈم كېلىدۇ.
كۆركەم، يېشىل ياپراقلىرىنى،
كۆزلىرىمگە سۈرگۈم كېلىدۇ.
چىڭ قۇچاقلاپ باغرىمغا بېسىپ،
لەۋزىم يېقىپ سۆيگۈم كېلىدۇ.

* *

يەر زېمىنىڭ بولۇپ زىننىتى،

تەبىئەتنىڭ بولۇپ ھىممىتى.
ئۇ ياشنايدۇ كۆكلەپ زەپ كۆركەم،
شۇنچە ئېسىل، شۇنچە مۇستەھكەم.
يازنىڭ تومۇز ئىسسىقلىرىدا،
يايراپ قىشنىڭ سوغۇقلىرىدا.

بورانلارنىڭ گۈركىرىشىگە،
زىمىستاننىڭ ھۆركىرىشىگە
باش ئەگمەيدۇ، بېرىدۇ چىداش،
قەيسەر بىر روھ ئۇنىڭغا قولداش.
ئاشۇ روھتا چىقىدۇ غالىپ
تەبىئەتنىڭ سىناقلىرىدا.

نۇر كەشتىلىك ئاق لىچەك تېگىپ،
شاخ ـ شاخلارغا زەر ـ چېچەك ئېسىپ.
قىشتا قارلار ياسايدۇ بىزەپ،
گۈل ھۆسنىنى يەنمۇ تۇزەپ.
گۈزەللىكتە تەڭداشسىز قىلىپ،
ھەر مەر رەڭلىك بويالقىلىرىدا.

ئاشىق بولۇپ يېشىللىققا،
قايىل بولۇپ ئېسىللىققا.
يامغۇر چاچقۇ چېچىپ كېتىدۇ،
پاكىز، سۈزۈك يۇيۇپ كېتىدۇ.
سۈرۈپ لەۋ، يۇز، زىنا قىلىرىغا،
سىگىپ يىلتىز قات ـ قاتلىرىغا.

بوي سوزىدۇ كۆككە تىك ۋە تۇز،
سەرۋى ئوخشاش قەددى شۇنچە ئۇز.
بوران ـ شامال بولىدۇ بىلەي،
دەيدۇ گويا يەنە كۈچ بېرەي.
ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلىدۇ
سولماس، جەسۇر ياپراقلىرىغا.

قورام تاشتا يىلتىزى ـ ھۇلى،
شۇڭا مەزمۇت مۇستەھكەم غولى.
ئىرادىسى تاغدەك ھەر زامان،
پۈكۈلمەيدۇ قەددى ھېچقاچان.
تەبىئەتنىڭ، ئۇزۇن يىللارنىڭ
ھەر خىل تەلۈە «چاقچاق» لىرىغا.

ئارام بەخش سالقىنغا چۆمۈپ،
ھاياتبەخش شاۋقۇندا كۈلۈپ،
پۇركۈنىدۇ يىراق ـ يېراقلار،
ناخشا ئېيتىپ زەمزەم بۇلاقلار.
ھۇزۇرلىنىپ ئابىھاياتتىن،
ئۇنىڭ خۇش ھىد ـ پۇراقلىرىغا.

گويا جەننەت قاپتال ـ جىرالار،
ئاق چوققىلار، يېشىل قىيالار.
كۆي كۈيلەيدۇ پەخىرلىنىشتە،
جور بولۇشۇپ بىرى ـ بىرىگە.
ھەيۋەت، شوخ خور پەيدا قىلىدۇ،
شاد ـ يېقىملىق قوشاقلىرىدا.

تاغلار ئەكس ساداسى بىلەن،
سۆزلەر مەغرۇر ناۋاسى بىلەن.
تەبىئەتنىڭ كۆركى ـ سەرداري،
يېشىللىقنىڭ تاجى ـ زەرداري.
بۆك ـ باراقسان قارىغايلارنىڭ،
ئۆسكىنىنى قۇچاقلىرىدا.

* *

قارىغاي ئۇ ـ زېمىن زىننىتى،
بۈيۈك ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتى.
ئىلھاملىرىم تاشتى دەريا بوپ،
ئېشىپ دىلدا سۆيگۈ ـ ھۆرمىتى.
كۆيلىرىمگە قوشتى يېڭى روھ
ئۇنىڭ گۈزەل، جەسۇر خىسلىتى.

قەيۇم سوپى

ئۇزدەمەيمەن ئەمدى تۆت قۇلاق

گۈلدەستىمدۇر تۇرقۇڭ سېنىڭ

كۆزلىرىڭنى شەھلا دېسەم،
نازۇك بويۇڭ بەرنا دېسەم.
ئارتۇق كەتمەس كىرپىكىڭ ئوق،
مەڭزىڭنى ئاق ئالما دېسەم.

قىڭغىراقتەك بۇرنۇڭ سېنىڭ،
جاننى ئالار خۇلقىڭ سېنىڭ.
تەنتەكتىن رەيھان پۇراپ،
گۈلدەستىمدۇر تۇرقۇڭ سېنىڭ.

كۈلۈشىڭدىن گۈل تۆكۈلەر،
بۇلبۇل كېلىپ ئۇنى سۆيەر.
قايدا باردۇر سەندەك گۈزەل؟!
شۇڭا شائىر كۆيۈپ ئۆتەر.

يولۇقتۇردى خىزىردەك سېنى ...

كۈلۈشلىرىڭ سەھەر قۇياشى،
كۆزلىرىڭدە ئىنتىلگەن يۇرەك.
قاچان باقسام پارلايدۇ سەندە
مۇھەببەتتىن ئوتلۇق بىر تىلەك.

مىڭ تەشەككۇر دەيمەن تەڭرىگە،
يولۇقتۇرغاچ خىزىردەك سېنى.
ئېپ كەتمەسسەن ئەنگۈشتىرىنى،
دەردتە ـ داغدا قويماسسەن مېنى.

ۋۇجۇدۇمغا سىڭىپ نۇر بولۇپ،
يۈرىكىمدە ياندۇردۇڭ چىراق.
سۆيگۈ ھايات،
سۆيگۈ ئۇستازكەن،
ئەقلىمدىن ھەم ئاچتىڭ بىر بۇلاق.

بىز تونۇشتۇق باھار پەيتىدە،
سۆيگۈمىزمۇ باھاردەك ئۇماق.
بەختىم ياشنات، سۆيى يەنە دىلبەر،
ئىزدىشىم يوق ئەمدى تۆت قۇلاق.

ئەجەبمۇ سېنى سۆيۈپ قاپتىمەن ...

ياشىساقمۇ بىردىياردا بىز،
كۆرۈشۈش تەس نېمىشقا پات ـ پات.
ئۇزارغانچە كۈنلەر، ھەپتىلەر،
ھىجرانىڭدا چەكمەمەن پەزىلەت.

ئەجەب سېنى سۆيۈپ قاپتىمەن،
بەزى چاغلار قىلدىم پۇشايمان.
لېكىن يەنە چىدىماس كۆڭلۈم،
سېنى ئىزدەپ بولمەسەن سەرسان.

كۈندە يېگەن ھەسەل ۋە ياكى
دەمسەن بىر كۈن تېتىيدۇ زەھەر.
خاتىرجەمەن،
كۈتىمەن سېنى
شۇنداق بولسا جاۋابىڭ ئەگەر.

سېنىڭ بىلەن ھاياتىم گۈزەل

سەن گۈزەلسەن رىۋايەتتىكى
تەڭدىشى يوق پەرىزاتتىنمۇ.
دەپ قالمەن شۇنداق گۈزەلمۇ
تۇغۇلدىكەن ئادەمزاتتىنمۇ.

سېنىڭ بىلەن ھاياتىم گۈزەل،
بەختىيارمەن شۇڭىمۇ ھەر دەم.

جەننەت تامان ئېلىپ بارىدۇ
ئىسمىڭ يادلاپ باسقان ھەر قەدەم.

قەرىمايمەن سەن بارسەن، جانان،
نەۋقىرانمەن مەن ئۆمرۈم بويى.
گۈللىتىمەن، قىزىيدۇ ئەبەد
سېنى تۇغقان ئانا يۇرت تويى.

شېرىن سۆھبەت...

دەيدىكەن بەزىلەر يالغۇزلۇق يامان،
بەك ئۇزۇن بىلىنەر كېچىلەر ساڭا.
مەن دەيمەن ئاق ئايدەك كېچىلەر بولسا،
چۈنكى ئاي، يۇلتۇزلار ھەمراھ ماڭا.

قانمايمەن سىرداشىپ ئۇلار بىلەن ھېچ،
ھە، ئۇلار سۆزلەيدۇ سەن يار ھەققىدە:
«جاناننىڭ تۆشەكتە، كۆزى رۇجەكتە،
ئۇمۇ ھەم سەن بىلەن شېرىن سۆھبەتتە.

باھاردەك جىلۋىلىك تەبەسسۇمىدىن
ئەۋەتتى سېغىنىش نۇرى كۆزۈڭگە.
ئايدەك جامالىنىڭ نۇرلۇق سىيماسى،
چۈشكەن شۇ شوللار شۇتاپ يۈزۈڭگە.»

ئاي ـ يۇلتۇز ھەمراھ بولىدۇ شۇنداق،
قەلبىلەر ئالمىشىش قىلىدۇ داۋام.
پەپىلەپ ئانىدەك يەنە ئاشۇلار،
ئۇخلىتىپ قويىدۇ،ئالمىز ئارام ...

ئەكبەر نىياز پەتتارى

ئىككى شېئىر

ئەقىدەم بار ئايغا، قۇياشقا

ئەقىدەم بار چاقناپ تۇرغان ئايغا، قۇياشقا،
بۇ ئالەمنىڭ چىرايىغا نۇرلار تىلەيمەن.
غەيرىتىم بار ھەر بىر تۈننى تاڭغا ئۇلاشقا،
تۇمانلاردا ئېزىلىشتىن ۋايسىم يېمەيمەن.

پەرۋانىدەك تەلپۈنمەيمەن نېمىشقا نۇرغا،
جىسمى ئالەم نۇر ئىچىدە تۇرسا يالتىراپ.

كۆزلىرىنىڭ نۇرلىرىنى تۆكۈمەن قۇرغا،
سەھىپىلەر بولدى ئالتۇن، كەتتى پارقىراپ.

شەپەرەگدەك ئادەملەر بار، ئۇلارغا دۇشمەن
تالە ـ تالە يىپەك نۇرلار، شولا ۋە قۇياش.
قانداق ياخشى قەلبلەرگە ھارارەت بېرىش،
ئەقىدەم شۇ بۇ ھاياتقا نۇر بولۇپ تاراش.

ئۆزۈك دەيمەن ئەقىدەمگە ئاي ھەمدە قۇياش،
قانداق ياخشى بۇ ھاياتقا نۇر بولۇپ تاراش.

ئەپسۇس

ئۇچراشقاندا ھەر قېتىم يېتىرقايمىز نېمىشقا؟
ئۆزۈن بولدى ھەيرانىمەن، بەك ھەيرانىمەن بۇ ئىشقا.
قولاشمايدۇ سۆزىمىز ئەنسىز سوقۇپ يۈرەكلەر،
بوران كېلىپ تەككەندەك چۆلدە تەنھا قۇمۇشقا.

ئارامسىنى بۇزىسەن كىرىۋېلىپ چۈشۈمگە،
ئامالىم يوق بۇنىڭغا خالاي ياكى خالىماي.
ئەپسۇس دېدىم مىڭ ئەپسۇس ئايرىلغاندا سەن قىلغان
شۇ بىر سۆزنىڭ ۋەزنىنى بۇرۇن ئەجەب ئويلىماي.

بۇ ھاياتنىڭ ئىسسىق ـ سوغ كۈنلىرىنى ئۆتكۈزدۇق،
قۇندۇز كەبى چاچلارغا بەردى يىللار ئاق بوياق.
ئېيتالامسەن شۇ سۆزنى، ئېيتالماسمەن ۋە ھەنمۇ
قالمىغان دەپ قىلچىلىك دىلدا سۆيگۈ ئىشتىياق.

ئەيىبلەرنىڭ بارىنى يۇكلەيلىمۇ تەقدىرگە،
كۈندە يۈز رەت دۈچ كەلدىم بۇ دەھشەتلىك سوراققا.
پۈشايمانىنى قۇچاقلاپ قالمدىكەن ئىنسانلار
گەر سوغۇققان بولمىسا مۇھەببەتتە، ھاياتتا.

ئەركىن روزى

تومۇردا ئاققىنى بۇركۇتنىڭ قېنى

شائىر شۇنداق

شائىر شۇنداق،
ھامان باغرى قان،
يېنىپ تۇرغان ئوتقا ئايلانغان.
قانسىرىغان، مۇزدەك ھاياتنىڭ
قۇربانىدۇر شائىر ھەر قاچان.

شائىر شۇنداق
تۇندىمۇ ئويغاق،
چىيادىدۇر يوللاردا ئۇزاق.
شائىر ئۆلسە، تۇغۇلمىسا ھەم
جەننىتىگىمۇ بولىدۇ دوزاق.

شائىر شۇنداق
ئوتلاردا كۆيەر،
تىغلارغىمۇ كۆكرەكنى كېرەر.
شائىر ماڭغان يوللارغا باققىن،
گۈلمۇ ئۇنەر، ئۇمىدمۇ ئۇنەر.

شائىر شۇنداق
ياشار ئوت بولۇپ،
روھى ئوتتىن كەتمەس قۇتۇلۇپ.
چىمەنىكىدە ئاغنايدۇ جۇدۇن،
قالسا قاچان شائىر ئۇنتۇلۇپ.

ئانامنىڭ باغرىدىن باشلانغان بۇ يول

ئانامنىڭ باغرىدىن باشلانغان بۇ يول،
كۆزۈمنى ئاچقۇچە كەتتى يوقىلىپ.
ئىزدىدىم بۇ ئۇلۇغ مەخپىيەتنى مەن،
كىتابلار تۆگىدى تەكرار ئوقۇلۇپ.

كەلتۇردى بوۋامنىڭ كۆزلىرىگە ياش،
بۇ گۈزەل ئاجىزلىق، گۈزەل ئىنتىلىش.
دەيدۇ، ئۇ: يول تېپىش قىيىن ئەمەستۇر،
يۈگۈرگىن، ھەممىسى ئۆزۈڭدىكى ئىش.

ئۇزۇلۇپ، ئۇزۇلۇپ قالغان يولۇمنى،
ئىزدىدىم زەپ گۈزەل خىيالىم بىلەن.
قان ئاققان تاپانلار گۈۋاھتىن ئۆتتى،
دېمەك مەن يولۇمنى ئىزدەپتىكەنمەن.

ئانىنىڭ باغرىدىن باشلانغان يولىنىڭ
ئاخىرقى مەنزىلى كۆككە تۇتاشكەن.
ئەگرى يول، چېغىر يول، نۇر سىڭگەن يوللار،
ئانا دەپ باشلانسۇن، ئانا قۇياشكەن.

ئۇنتۇمايمەن، يادلاپ يۈرمەيمەن

ئۇنتۇمايمەن، يادلاپ يۈرمەيمەن،
ئالدىمىڭلار سۆزلەپ ھېكايە.
ئۇزاق — ئۇزاق شېرىن ئەسلىمە
قىلالمايدۇ مېنى ھمايە.

ئۆلۈم بىلەن ھايات قوغلىشىپ
كۆرمىگەنلىنى كۆرسەتتى ئىنسان.
دېڭىز دېگەن چوڭقۇر بىپايان،
قۇرىمىدى تۆگىمەس بىلىق.

ئالدىمائلار، سۆزلەپ ھېكايە،
دەپدەبىلەر بولالماس بايراق.
ئۆزۈم ئۇزاق تاردىتىن كۆرە،
بۇگۈنكى بۇ چۈشۈمگە ئامراق.

يىقىلغانىدا

ھېڭىرىپتىپ ئىگىزلىكتە،
يولۇچىلار پۇتلىسا مېنى،
ئىزىپ قېلىپ
كەلسەم يار لېڭىگە.
دوستلىرىمۇ تۆتمىسا مېنى،
ئۇچۇۋېتىپ كۆك قەرىدە،
سۈنسا قانىتىم ...
يىقىلسام ئاخىر
تاتلىق كۈلەتتىم،
كۈلۈپ ئۆلەتتىم،
يېمەيتتىم ۋايىم.
قۇچىقىدا بولسىلا جايىم.

چۈشلىرىم

1

ئىز بېسىپ ماڭدىم
گاھى تۈندە، گاھى كۈندۈزدە،
گاھى چىقتىم ئېگىز ـ ئېگىزگە،
بۇلۇتقا مىندىم،
گاھىدا كىردىم خالتا كوچىغا.
گاھىدا تۆپتۈزلا ئورالدىم
نەئۇچۇنكىم ئاپئاق كىگىزگە.

2

كېتىۋاتىپ ئوت ئىچىدە
كۆيدۈم، پىشتىم، ئاخىر چوغلاندىم،
چوغ پېتىم قوغلاندىم.
ھەيدەپ كېلىندىم.
تۇۋا، ياتتىم سەندەل ئۈستىدە.
ئۇرۇلدى بىر بازغان،
يىقىلدىم، قاخشىدىم،
بىر دېڭىزغا تاشلاندىم،
پاڑ ـ پۇڑ قىلىپ ئاخىر ئويغاندىم.

قارىسام،
يېنىمدىلا سۈزۈك بىر ئېقىن
تۇرۇپتىمەن قۇياشقا يېقىن.

«دۇنيا ئەدەبىياتى» غا مۇشتەرى بولۇڭ

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن چىقىرىلىدىغان «دۇنيا ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى چەت ئەللەرنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرى تونۇشتۇرۇلىدىغان بىردىن بىر مەخسۇس ژۇرنال.

«دۇنيا ئەدەبىياتى» غا چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ ھەر خىل ئۇسلۇبتىكى رومان، پوۋېست، ھېكايە، نەسىر، شېئىر، دراما، كىنو سىنارىيىسى، ئوبزور، چۆچەك، يۇمۇرلىرى، مۇقاۋىسىغا دۇنيادىكى مەشھۇر ماي بويىاق رەسىملەر، فوتو سۈرەتلەر بېرىلىدۇ.

«دۇنيا ئەدەبىياتى» غا ھەر يىلى 5 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن 15 ـ كۈنىگىچە، 11 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن 15 ـ كۈنىگىچە شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پوچتىخانىلاردا يىللىق ۋە يېرىم يىللىق مۇشتەرى قوبۇل قىلىنىدۇ. ژۇرنىلىمىزنىڭ پوچتا ۋەكالەت نومۇرى 52 — 58. مۇشتەرى بولۇشىڭىزنى قارشى ئالىمىز.

«دۇنيا ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

راخمانجان رؤسؤل

سەھرادىكى بىگۇناھ بەختى

(ئەدەبىي ئاخبارات)

1

ياڭراق داقا-دۇمباق، پوجاڭزا ئاۋازلىرى بۇ كىچىككىنە ناھىيە بازىرىنى بىردىنلا جانلاندۇرۇۋەتتى. نۇرغۇن كىشىلەر نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ھەيران قالدى. ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك بانكىسىنىڭ ئالدىدىكى ئاسفالت يول قاينام-تاشقىنلىقتا چۆمگەنىدى. يولنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى قاتار تىزىلىپ تۇرغان ئىشچى-خىزمەتچىلەر، ناھىيە رەھبەرلىرى، ئوقۇغۇچىلار، يەسلى بالىلىرى قىزغىن كەيپىيات، جۇشقۇن ھەرىكەتلەر بىلەن گۈل دەستىلەرنى پۇلاڭلىتىپ، مەملىكەتلىك ئەمگەك نەمۇنىچىسى دېگەن يۇكسەك شان-شەرەپكە ئېرىشىپ، زەپەر قۇچۇپ قايتىپ كەلگەن پەيزىۋات ناھىيە غولتوغراق يېزىلىق ئامانەت قەرز كوپېراتىپىنىڭ مۇدىرى يولداش روزى يۈسۈپنى ھۆرمەت بىلەن كۈتۈۋالدى. چىرايلىق كىيىنگەن، مەيدىسىگە چاقناپ تۇرغان شەرەپ مېدالى تاقىغان روزى يۈسۈپ قارشى ئالغۇچى ئامما يېنىغا يېتىپ كەلگەندە ئالقش، تەنتەنە ساداسى تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقىپ، ئەتراپنى لەرزىگە كەلتۈردى. ئۇ قارشى ئالغۇچى ئاممىغا ھۆرمەت بىلدۈردى، ناھىيە ۋە بانكا رەھبەرلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئالاھىدە بېزەلگەن يېڭىن زالىغا كىردى. ئۇنىڭ چىرايىدا ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز شادلىق جىلۋە قىلاتتى، ئۇ شۇ تاپىتا ئۆزىنى تولىمۇ بەختلىك ھېس قىلاتتى. شۇ ئەسنادا ئۇ، دوكلات بېرىشكە تەكلىپ قىلىنىدى. ئۇ قەددىنى رۇسلاپ، ھاياجان ئىلكىدە ئۆزىگە تىكىلگەن ئوتلۇق كۆزلەرگە قاراپ دوكلات بېرىشكە باشلىدى. بۇ 1989-يىلى 10-ئۆكتەبردىكى ئىش ئىدى.

2

روزى يۈسۈپ كەچكىدىنلا ئەدەب-ئەخلاقلىق، تىرىشچان، غايىلىك بالا بولۇپ يېتىلدى. ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە بېرىلىپ ئوقۇۋاتقان چېغىدىنلا كۆڭلىگە ئۇلۇغۋار غايىلەرنى پۈككەنىدى. ھىراق ئۇ ئەمدىلا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈشىگە «مىسلى كۆرۈلمىگەن ئىنقىلاب» باشلىنىپ كەتتى-دە، ئۇنىڭ كۆڭلىگە پۈككەن ئارمان، غايىلىرى «ئىنقىلاب» قايىنىمدا كۆپۈكتەك غايىب بولدى.

ـ بالام، جاهاننىڭ ئىگىسى بار، ئالدى ـ ئارقاڭغا بېقىپ، كېيىنلىكىگىنى ئويلاپ ئىش قىل، ـ دېدى ئۇنىڭ ساددا، ئاق كۆڭۈل، كۆپنى كۆرگەن دادىسى تاربشمەدەك قېتىم كەتكەن قوللىرى بىلەن روزىنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ، ـ كۆز ئالدىنىلا كۆرگەن دانا ئەمەس، يىراقنى كۆرەلىگەن دانا، بىز دېگەن نەچچە قەنە، نەچچە مۇچەلنى باشتىن كەچۈردۇق، ئەما ناننىڭ بىر ھۆلى بىلەن پىشقىنىنى كۆرگىنىمىز يوق. يامان ئىشلارغا ھەرگىز ئارىلىشىپ قالغۇچى بولما، كونىلاردا «قىڭغىر ئىش قىرىق يىلدا بىلىنەر» دېگەن گەپ بار، ھەرگىزمۇ باشقىلارنىڭ كەينىگە كىرىپ خەققە زىيان سالغۇچى بولما. بىر يامانلىق بىلەن بىر ياخشىلىق ئۇنتۇلمايدۇ، قۇدرەتىڭ يەتسىلا ئەلگە ياخشىلىق قىل...

نەچچە ئەۋلاد توپا ـ چاڭغا ملىنىپ، دەشتى ـ بايا‌ۋاندا دېھقانچىلىق بىلەن ئۆتكەن يۇسۇپ ئاكىنىڭ بۇ نەسىھەتلىرىنىڭ ئاساسى بار ئىدى. باشقىلارنىڭ بىر تال تۇغمە چاغلىق نەرسىسىگە قارا‌ساناشنى گۇناھ دەپ بىلىدىغان ئاق كۆڭۈل دادىسىنىڭ بۇ سۆزلىرى ئۇنىڭغا قانداقتۇر بىر سىرلىق ھەقىقەتنى يېشىپ بەرگەندەك بىلىندى.

دادىسىنىڭ نەسىھىتى بىلەن ئۇنىڭ ئىدىيىسىدە ئۆزگىرىش بولدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ «جەڭگاۋار قىزىل ئەترەت» تىن چېكىنىپ چىقتى، بۇنى كۆرگەن دادىسىنىڭ كۆڭلى يايراپ قەلبى سۆيۈنۈپ، ئەمدىلا 16 ياشقا كىرگەن گۈدەك ئوغلىنى باغرىغا باستى.

3

روزى يۇسۇپ ئۆزىنىڭ يېشىنىڭ كىچىكلىكىگە قارىماي، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ بىرىنچى سېپىگە بېرىپ كۆچىنىپ ئىشلىدى. ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈل، ئەستايىدىللىقى دېھقانلارنىڭ كۆڭلىگە ياقىقانلىقتىن ئۇنى شۇ يىلىلا ئەترەتنىڭ بوغالتىرى قىلىپ سايلىۋالدى. ئۇ ئەترەت بوغالتىرى بولغان مەزگىلىدە ئۆز خىزمىتىنى خالىس، توغرا ئىشلەپ دېھقانلارنىڭ ئۈمىدىنى ئاقلىدى، تەشكىلنىڭ ئىشەنچىسىگە، خەلقنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى. شۇڭا ئۇ ئۆزاق ئۆتمەيلا يېزىلىق ئامانەت قەرز كوپېراتىپىنىڭ كەسپىي خادىملىقىغا تاللاپ قويۇل قىلىنىپ، ئائىلىسىدىن ئون نەچچە كىلومېتر يىراقلىقتىكى بۇقەنا كەنتىگە ئەۋەتىلدى. تېخى تۇنۇگۈنلا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغان بۇ ئوقۇغۇچى مانا بۇگۈن بىرقانچە ئون مىڭ يۈەنلەپ پۇلنى كۆتۈرۈپ يۇرىدىغان بانكا خادىمىغا ئايلاندى.

ـ بالام، پۇل تۆتتۈك، ئوت ئوتتۇك، ـ دېگەن گەپ بار، ـ دېدى يۇسۇپ ئاكا ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ، ـ دۇنيادا تەننىڭ ساقلىقىدىن ئارتۇق دۆلەت، كۆڭۈلنىڭ خاتىرجەملىكىدىن ئارتۇق شادلىق يوق، كۈندە ئۈچ ۋاق ئوماچ ئىچسەڭمۇ تەنگە سىڭىدۇ، ھازىر ئاق ـ قارىنى پەرق ئەتكەندەك قىلساڭمۇ، پۇل دېگەننىڭ مېھرى ئىسسىق نەرسە، مەن مەن دېگەن ئادەملەر پۇلنى دەپ خاتالىشىپ كەتتى. ھۆكۈمەتنىڭ پۇلىنى ھەرگىز ئۆزۈڭ بىلگۈنچە ئىشلەتمە، بۇ پۇل خەلقنىڭ قان ـ تەرى، ئېھتىياتچان بول.

ـ توغرا ئېيتتىڭىز، دادا، ـ دېدى

روزى سومكىسىنى سلاپ تۇرۇپ،ـ سىز دېگەندەك مېنىڭ كۆتۈرۈپ يۈرگىنىم پۇللا ئەمەس، بىر پارچە چوغ. ئەمما مەن ئۆزۈمنى كۆيدۈرۈۋالمايمەن، بۇ خەلقىنىڭ قان ـ تەرى، دۆلەتنىڭ ھۇلى، مەن ئۇنىڭ ماھىيىتىنى چۈشىنىمەن، ھارامغا شېرىك بولۇپ ئۆزۈمنى ئوتقا تاشلاپ بەرمەيمەن...

ئۇ چاغلاردا يېزىلاردىكى تۇرمۇش ئىنتايىن جاپالىق ئۆتەتتى، ئەمما شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ئامانەت توپىلاش ۋەزىپىسى ئېغىر ئىدى. خولتوغراق يېزىسىنىڭ يوللىرى ئىنتايىن ئەسكى، كەنتلەرگە بىر ـ بىرىدىن يىراق ئىدى، ئۇنىڭ ئۈيى بىلەن يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ ئارىلىقىلا 20 نەچچە كىلومېتر كېلەتتى. ئامانەت توپلاش ئۈچۈن ماڭغاندا 30 نەچچە كىلومېتر، بەزى كۈنلىرى 40ـ 5 كىلومېتر يول يۈرۈشكە توغرا كېلەتتى. كەنتلەردە ئامانەت ـ قەرز كوپېراتىپلىرىنىڭ مەخسۇس ئىشخانىسى يوق ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىشخانىسى قورۇش ئۈسۈپ كەتكەن ئېتىزلىق، ئىش ئۈستىلى ئۆزلىرىنىڭ تىزى، قاتناش قورالى ئەسكىرەپ كەتكەن كونا ۋېلىسىپىت، ئارامگاھى ئوغراق ۋە يۇلغۇنلۇق سايىسى، ئىچىدىغىنى ئېرىق ـ ئۆستەكلەردە لايمۇلدەپ ئېقىۋاتقان لاي سۇ، يەيدىغىنى قېتىپ كەتكەن سېرىق قوناقنىڭ زاغرىسى ئىدى.

روزى يۈسۈپنىڭ ئائىلە تۇرمۇشىمۇ ناچار ئىدى، ياشىنىپ قالغان دادىسى بىلەن ئانىسى ئۇنىڭ ئىككى بالىسىنى بېقىپ بېرەتتى. ئىشچان خوتۇنى «سالا ئېتىز بەرپا قىلىش» ئۈچۈن توپا يۇدۇپ بىر مۇرىسى سىڭايان بولۇپ كەتسىمۇ، كېچە ـ كۈندۈز ئىشلەشكە، كۈرەش ـ پىتىن يىغىنلىرىغا قاتنىشىشقا مەجبۇر ئىدى. روزى يۈسۈپ مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدىمۇ ھەر خىل قىيىنچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىپ، ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويۇپ، خىزمەتنى جان كۆيدۈرۈپ ئەستايىدىل ئىشلىدى. ئۈيىمۇ ئۈي، مەھەللىمۇ مەھەللە، ئەتىرەتمۇ ئەتىرەت مېڭىپ يۈرۈپ، «ئامانەت قويۇش ئىختىيارى، ئىلىش ئەركىنلىك، ئامانەت قويغان پۇلغا ئۆسۈم بېرىش، ئامانەتچىلەرنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ساقلاش» دېگەنگە ئوخشاش پىرىنسىپلارنى، پۇل ئامانەت قويۇشنىڭ ئەھمىيىتىنى تەشۋىق قىلىپ، موچەن، كويلاپ ئامانەت توپلىدى، ھەتتا دادىسى باقى ئالەمگە سەپەر قىلغان مۇسىبەت كۈنىدىمۇ پۇل مۇئامىلە ئىشى بىلەن كەلگەن ئىككى كىشىنى رازى قىلىپ يولغا سالدى. ئۇ بىرقانچە يىلنى ئەنە شۇنداق مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن ئۆتكۈزدى.

4

1976 ـ يىلى يېزىلىق ئامانەت قەرز كوپېراتىپى بىرەيلەننى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى پەيزىۋات باش مەيدانىدا ئامانەت توپلاشقا بەلگىلىگەنىدى. ئۇ كىشى ئۇ يەرنىڭ شارائىتىنىڭ ناچارلىقىنى، ئارىلىقنىڭ يىراقلىقىنى دەپ بارغىلى ئۇنىمىدى. رەھبەرلىك روزى يۈسۈپنى بەلگىلىۋېدى، ئۇ ھېچقانداق شەرت قويمايلا، ھېساب كىتابلىرىنى ئۆتكۈزۈپ، بۇقەنادىكى دېھقانلار بىلەن خوشلاشتى، بىراق ئانىسى ئۇنىڭ يولىنى توستى:

ـ بالام، «كۆتۈرەلمەسلىك ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك بۇقەنانى يىراق دېسەك، ئەمدى مەيدانغا ھارىدىغان بوپسەن، داداڭ رەھمەتلىكنىڭ كۆزى ئوچۇق كەتتى.

ئەمدى مېنى خاتىرجەم ياتقىلى قويۋ، ـ دېدى ئۇ ئاق رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز يېشىنى ئېرتىپ، ـ مەيدانلىنىڭ يولى يىراق، ئۇنىڭ ئۈستىگە، دەشتى ـ باياۋان، بىرەر كىشىمەسلىك بولۇپ قالارمىكىن دەپ يۈرىكىم سۇ... ـ بالا دەردىدە يۈرىكى پوچۇلانغان ئاق كۆڭۈل ئانا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدى.

ـ ئانا، خاتىرجەم بولۇڭ، تەشكىل ماڭا ئىشەنگەچكە مېنى ئۇ يەرگە ئەۋەتتى، مەن تەشكىلنىڭ ئۈمىدىنى چوقۇم ئاقلايمەن، ـ دېدى روزى زور ئىشەنچ بىلەن.

روزىنىڭ ئۆيى بىلەن مەيدانلىنىڭ ئارىلىقى 30 كىلومېتر بولۇپ، يولىنىڭ ئىككى تەرىپىدە قەۋەتلىك ئىمارەتتەك قۇم بارخانلىرى، دۆڭلۈك يۇلغۇن، تۇغراق بار ئىدى. ھەرقانداق ئادەم يالغۇز ماڭسا تېنى شۇركىنەتتى. ۋېلىسىپىتنى سىجىل مىنىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس بولۇپ، بىرئاز مىنىپ خېلىغىچە يېتىلەپ مېڭىشقا توغرا كېلەتتى. بۇنداق ئەھۋالدا توپلىغان ئامانەتنى بىخەتەر ئېلىپ مېڭىشمۇ بىر گەپ ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەيدانلىنىڭ ئۆز ئالدىغا بانكىسى بولغاچقا، ئۇ يەردە ئامانەت توپلاش بەكمۇ تەس ئىدى. ئەمما ئۇ ھەرگىز ئىككىلەنمىدى، يېڭى ئىش ئورنىغا ئەتىسىلا باردى. ئۇ ھەر كۈنى سەھەردىلا كونا ۋېلىسىپىتنى بەزىدە مىنىپ، بەزىدە يېتىلەپ مەيدانغا باراتتى ـ دە، ئەتىگەندىن كەچكىچە ئىككى تارماق مەيدان ئارىلىقىدا قاتراپ پۇل ئامانەت قوبۇشنىڭ ئەھمىيىتىنى تەشۋىق قىلاتتى، ئامانەت توپلايتتى. ئۇ، ئىشچىلار ئىشتىن چۈشكەندە ئۆيىگە قاراپ ماڭسا، تۈن يېرىم بولاي دېگەندە ئۆيىگە يېتىپ كېلەتتى. ئەگەر قار ياكى يامغۇر يېغىپ قالسا ۋېلىسىپىتنى تاشلاپ، پاتقاق كېچىپ پىيادە بېرىشتىن باشقا ئامال يوق ئىدى. مۇبادا بىرەر كۈن بارالماي، مۇئاملىدارلاردىن بىرەرسىگە پۇل لازىم بولۇپ قالىدىغان بولسا، «جىددىي پۇل لازىم بولغاندا تاپقىلى بولمايدىكەن» دېگەن گەپ بىلەن قەرز كوپېراتىپنىڭ ئىناۋىتىگە تەسىر يېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئامانەت قويغۇچىلارنى قاچۇرۇپ قويۇپ، ئامانەت ۋەزىپىسىنى ئورۇندىمىغان تەسكە توختايتتى.

بىر قېتىم مۇنداق بىر ئىش يۈز بەردى: روزى يۈسۈپ 2 ـ شۆبە مەيدان ئىشچىسى مۇزەپپەرنىڭ خېلى كۆپ پۇلىنى ئامانەتكە ئالغانىدى. ئاردىن بىرقانچە ئاي ئۆتۈپ، بىر كۈنى مۇزەپپەر: «ئۆگۈنلۈككە بالامنىڭ سۈننەت تويىنى ئۆتكۈزمەكچى ئىدىم. شۇڭلاشقا ئەتە بىر ئاز پۇل ئالاي دېۋىدىم» دېدى. روزى يۈسۈپ قاچان لازىم بولسا بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قايتىپ كەلدى، ئەتىسى يېزىدا جىددىي يىغىن ئېچىلغاچقا، مەيدانغا بارالمىدى. ئۆگۈنى قار ئارىلاش قاتتىق يامغۇر ياغىدۇ. قانداق قىلىش كېرەك؟ بارماي دېسە ئۆزى ۋەدە قىلغان. باراي دېسە مېڭىش ناھايىتى تەس. ئۇ بىرئاز ئويلانغاندىن كېيىن قەتئىي بېرىش قارارىغا كەلدى. ئۇ كونا چاپانىنى بېشىغا ئارتىپ، شۇرىغانغا قارشى مېڭىپ ناھايىتى تەسلىكتە مۇزەپپەرنىڭ ئۆيىگە باردى ۋە ئۇنىڭغا لازىملىق پۇلنى بېرىپ مۇزەپپەرنى قاتتىق تەسىرلەندۈردى، بۇ ئىش پۈتكۈل مەيدانغا دىكلامىرلىمۇ ھاياجانغا سالدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشىلەرنىڭ ئىشەنچىسىگە ئىگە

بولۇپ، توپلىغان ئامانەتنى ئايمۇ ئاي ئېشىپ باردى ۋە ئۇنىڭ يالغۇز توپلىغان ئامانىتى يېزا بويىچە ئون نەچچە ئادەم توپلىغان ئامانەتنىڭ 40 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

5

1983 ـ يىلى 6 ـ ئايدا تەشكىل روزى يۇسۇپنى غولتوغراق يېزىسى يىرىسچە ئەك نامرات، شارائىتى ئەڭ ناچار ئاياغ قوشكۆل كەنتىگە خىزمەتكە بەلگىلىدى. گەرچە بۇ جاي ئۇ-نىڭ ئائىلىسىگە يېقىن بولسىمۇ، تار-تىدىغان جاپاسى بۇرۇن تارتقان جاپالىرىدىن ئېشىپ چۈشەتتى. ئۇ، ئۇ يەردە ئامانەت توپلاش، نامراتلارنى يۆلەش، شۇ جايىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا قاراپ دېھقانلارنىڭ تاۋار ئوبوروتىغا مەدەت بېرىپ، ئۇلارنى باي بولۇشقا يېتەكلەشتىن ئىبارەت مۇشكۈل ۋەزىپىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغانىدى. ئۇ ئالدى بىلەن شۇ يەردىكى ھەر تەبىقە كىشىلىرىنى، شۇ يەرنىڭ شارائىتىنى، ئوبوروت يوللىرىنى ئەتراپ-لىق تەكشۈردى، تەھلىل يۈرگۈزدى. دېھقانلارنىڭ نورما ئاشلىقى 100 جىڭدىن ئاشمايۋاتقان ئەھۋال ئاستىدا ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى چىڭ تۇتۇپ، ئامانەت توپلاش ۋەزىپىسىنى ئورۇنداش، مەبلەغ مەسىلىسىنى ھەل قىلىپ، دېھقانلارغا مەدەت بېرىش ئاسان ئىش ئەمەس ئىدى. ئۇ ئەتراپلىق تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ئارقىلىق ئامانەت توپلاپ بىر قىسىم كىشىلەرنى ئالدىن بېيىتىش لازىملىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ بۇ ئىشقا ئۆز پىلانى بويىچە جىددىي كىرىشىپ كەتتى.

پۇل ئالدىدا ئۇنىڭ كۆزى قىزار-مىدى، قولى تىترىمىدى. 1984 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ مەلۇم بىر بازار كۈنى ئىدى. روزى يۇسۇپ تىجارەت قىلىۋاتاتتى. ئاياغ قوشكۆل كەنتىدىكى ھامۇت قۇربان ئىسىملىك بىر دېھقان ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ خىلىغچە تۇرۇپ، گەپ ـ سۆز قىلمايلا كېتىپ قالدى. ئاردىدىن بىرەر سائەت ئۆتە-كەندە يەنە كىرىپ، ئادەم كۆپ بولغاچقا، يەنە گەپ قىلماي چىقىپ كەتتى. روزى يۇسۇپ بۇ دېھقاننىڭ ئۆزىگە دەيدىغان گەپ-پى بارلىقىنى قىياس قىلغان بولسىمۇ، ئا-دەم كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ بىلەن سىرداشقا مۇمكىن بولمىدى. كەچتە سۇرۇش-تۇرۇش ئارقىلىق ھامۇت قۇربانىنىڭ ئايىملىنىڭ كېسەللىكىنى بىلدى. ئۇ ئەتىسى ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ قەرز بېرىش قارارىغا كەلگەن بولسىمۇ، كۆتۈلمىگەندە قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى، ئەمما ئۇ يامغۇرغا قارىماي يەتتە كىلومېتر يولنى پىيادە مېڭىپ، ھامۇت قۇربانىنىڭ ئۆيىگە باردى ۋە ئۇلار بىلەن سىرداشقاندىن كېيىنلا پۇل جىددىي لازىم بولغانلىقىنى ئېيتتى.

ــ مېنىڭ پۇلغا ھاجىتىم يوق، پۇل ئامانەت قويماقچىدىم، ــ دېدى ھامۇت قۇر-بان سەل تۇرۇۋېلىپ. ئاندىن ئۇ قازناق ئۆيىگە كىرىپ كېتىپ، بىر تۇتام پۇلنى كۆتۈرۈپ چىقىپ روزى يۇسۇپقە سۇندى، ــ بۇ 12 يۈەن كەم 400 يۈەن، سىزگە ئا-مانەت قويايلى. روزى يۇسۇپ پۇلنى سانىماي ئۆتىدى پۇل 405 يۈەن چىقتى، يەنە بىر قانچە قېتىم سانىغاندى، ئوخشاش چىقتى.

ــ پۇلىڭىز 405 يۈەن ئىكەن، ئۆزى-ڭىز قايتا بىر ساناپ بېقىڭ، ــ دېدى ئۇ، دېھقان پۇلنى قايتا ـ قايتا سانىغاندى، پۇل روزى يۇسۇپنىڭ دېگىنىدەك چىقتى، ئۇ،

روزی یۇسۇپنىڭ سەمىمىيلىكىدىن تەسىر-لىنىپ قازاق ئۆيىدىن يەنە ئىككى مىڭ يۈەن پۇلنى ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭغا تەڭلىدى:

ــ مانا بۇنىمۇ سىزگە ئامانەت قويايلا!

روزى يۇسۇپ ئۇ دېھقانىنىڭ نېمە ئۈچۈن ئاشۇنداق قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشەندى. ئون يىللىق قالايمىقانچىلىق پۇل تاپقان، تۇر-مۇشى سەللا ياخشىلانغان نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ يۇرتىكىنى مۇجۇغان، ئۇلارنى زار ـ زار قاقشاتقانىدى. بۇ خىل ئاچچىق ساۋاقلار بەزى كىشىلەرنى جاھانغا ئىشەنمەيدىغان قىلىپ قويغانىدى. روزى يۇسۇپ شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ سەممىي، تېخىمۇ ئادىل ئىشلىدى.

ئۇنىڭ ئەمەلىيەتتىنى كۆرگەن كىشى-لەر ئۇنىڭغا ئىشىنىپ ھەتتا ئۆز تەۋە-لىكىدىن ئاتلاپ ئۇنىڭغا پۇل ئامانەت قو-يىدىغان بولدى.

6

روزى يۇسۇپ نامراتلارنى يۆلەشنى ئۆزىنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان بۇرچى ھېسابلىدى. ئۇ 1987 ـ يىل 7ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى ئاياغ قوشكۆل كەنتىنى ئايلىنىپ كېتىۋاتاتتى، بىر ئۆيدىن تۇيۇقسىز يىغا ئاۋازى ئاڭلاندى. روزى يۇسۇپ ئۆيگە كىردى. ئۇ ياسىن ئىسىملىك كىشىنىڭ ئۆيى ئىدى، ئۇنىڭ ئوغلى ئىككى يىل بۇرۇن ئىككى بالىسى بىلەن خوتۇنىنى ئېلىپ بورتالاغا كۆچۈپ كەتكەنىكەن، ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن تراكتور بىر پۇتىنى بېسىۋېلىپ ناكا بولۇپ قاپتۇ، يۇرتىغا قايتىپ كېلىش نىيىتىگە كەلگەن بولسىمۇ پۇلى بولمىغاچقا، قايتىپ كېلەلمەپ-تۇ. شۇ ۋەجىدىن دادىسىغا خەت يېزىپ يارەم سورىغانىكەن، دادىسىنىڭ قولى قىسقا بولغاچقا، پۇل ئەۋەتىشكە ئىلاج قىلالمايلا يىغا ـ زارە قىلىشقانىكەن. بۇ كەچۇرمىشلەرنى ئاڭلىغان روزى يۇسۇپ-نىڭ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى:

ــ ياسىنكا، سىز قايغۇرماڭ، مەن 200 يۈەن قەرز بېرەي، ئوغلىڭىزغا ئەۋەتىڭ، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن بىر ئامالىنى قىلارسىز.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ياسىن ئاكا ھاياجاندىن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي كۆزىنى ياشلاپ پارتىيەگە،پارتىيەتەربىيىلىگەن رو-زىغا رەھمەت ئېيتتى. ياسىن ئاكىنىڭ ئوغلى بىر ئايدىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۆيىمۇ، يەيدىغان ئاشلىقىمۇ، خىراجەت قىلغۇدەك پۇلىمۇ يوق ئىدى. ئاتا ـ ئانىسى-مۇ ئۇنىڭغا كۆپ يارەم بېرەلمەيتتى.

روزى يۇسۇپ كەنت كادىرلىرىنى تېپىپ ئۇنىڭ ئۈيى مەسىلىسىنى ھەل قىلدى ۋە ئۆز يېنىدىن 50 يۈەن پۇل چىقىرىپ ئۇلارغا ئاشلىق ئېلىپ بەردى. قولۇم-قوشنىلارمۇ قاراپ تۇرماي شەپىقەتلىك قوللىرىنى سۇندى، مەھەممەت ياسىنىڭ ئۆچۈپ قالاي دېگەن ھايات شامى قايتە-دىن يېنىپ، ياشاش ئۈمىدى تىكلەندى، لېكىن ئىش بۇنىڭ بىلەنلا پۈتمەيتتى، ئۇنىڭغا يەنە تۇرمۇش يولى تېپىپ بېرىش كېرەك ئىدى. روزى يۇسۇپ بۇ ئىش ھەققىدە بىرنەچچە كۈنلەپ باش قاتۇردى. ئاخىرى ئۇنىڭغا 1550 يۈەن قەرز بېرىپ، ئۆز قولى بىلەن ئىككى كالا، بىر قوي ئېلىپ بەردى ھەم بىر بوتكا ئېچىپ، ئۇنىڭغا توپ باھادا سېتىۋېلىنغان كۇن-دىلىك تۇرمۇش بۇيۇملىرىنى سېلىپ، ئۇنىڭغا تۇرمۇش يولى تېپىپ بەردى. مەھەممەت ياسىن ئىككى كالىنى بورداپ 1600 يۈەنگە ساتتى، تىجارىتىمۇ جانلى-نىپ ياندۇرقى يىلى پۇتۇن قەرزنى قايـ تۇرۇپ بولغانىنىڭ سىرتىدا مىڭ يۈەندىن كۆپرەك دەسمايىنىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدى.

ئاياغ قوشكۆل كەنتىدىكى شېرىپ راھمانىنىڭ قوغۇن پەرۋىش قىلىشتىن خە-ۋىرى بولسىمۇ، ئائىلىسىدە يەتتە جان

بولغاچقا مەبلەغ جەھەتتە قىينىلاتتى. 1987- يىلى روزى يۈسۈپ بۇ ئائىلىنى نۇقتىلىق تۇتۇپ توققۇز مو يەرگە قوغۇن تېرىتتۇرۇدى. قوغۇننى بېقىپ باشقۇرۇش ئۈچۈن 700 يۇەن قەرز بەردى. روزى يۈسۈپنىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن شېرىپ راخمانىڭ قوغۇنلىرى راسا ئوخشىدى. ئەمما ئۇنى يۆتكەپ سېتىشتا يەنە مەبلەغدىن قىسىلدى. بۇ ئەھۋالىنى كۆرگەن روزى يۈسۈپ شېرىپ راخمانغا قوغۇنلىرىنى ئىچكى ئۆلكىلەرگە يۆتكەپ سېتىش ئۈچۈن بىر يېرىم ئايلىق مۆھلەت بىلەن 2500 يۇەن قەرز بەردى، شېرىپ راخمان قوغۇنىنى ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە ئاپىرىپ سېتىپ، 55000 يۇەن ساپ پايدا ئالدى. شۇنىڭ بىلەن تۇنۇگۈنكى نامرات ئائىلە بۈگۈن ھالىق ئائىلىگە ئايلاندى.

روزى يۈسۈپ مەسئۇل بولغان كەنت شېكەر كۆل ئۆتكىگە يېقىن بولۇپ، تۇرلۇك مۇلازىمەت ۋە ھەرخىل تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا قولايلىق ئىدى. ئۇ ئاشۇ كەنتتىكى 23 ئائىلىنى شېكەر كۆل ئۆتكىدە ئاشخانا ئېچىش، ناۋايلىق، قاسساپلىق، رېمونتچىلىق، مېھمان كۈتۈش قاتارلىق مۇلازىمەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىشقا تەشكىللەپ، ئۇلارغا ئاكتېپ مەدەت بەردى، 1983 - يىلدىن بۇيان نامرات ئائىلىلەرگە 150 مىڭ يۇەندىن ئارتۇق پۇل قەرز بېرىپ، ئۇلارنى تۇرلۇك مۇلازىمەتنى ئاساس قىلغان كەسىپىي ئائىلىلەرگە ئايلاندۇردى.

روزى يۈسۈپ شېكەر كۆل ئۆتكىدە ئامانەت توپلاشتا بوشلۇق بارلىقىنى سېزىپ، ھەپتىدە ئۈچ كۈن شېكەر كۆلدە پۇل مۇئامىلە تىجارىتىنى قانات يايدۇرۇپ، بىر تەرەپتىن، شېكەر كۆلدىكى مۇلازىمەتچىلەرگە ئوڭايلىق يارىتىپ بەرسە، يەنە بىر تەرەپتىن، ئاشۇ يەردىلا ئېھتىياجلىق ئوتتۇرا ھېسابلىق بىلەن 75 مىڭ يۇەن ئەتراپىدا ئامانەت توپلاپ دېھقانلارنىڭ ئوبوروت ئالماشتۇرۇشىنى تېزلەتتى.

روزى يۈسۈپ ئامانەت توپلاش ئارقىلىق مەبلەغ مەسىلىسىنى ھەل قىلغاندىن كېيىن، قەرز پۇلنى ئۆزى مەسئۇل بولغان دائىرىنىڭ ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى ئاساس قىلغان ھالدا چارۋىچىلىق، قوغۇنچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن مەبلەغ قىلىدى. ئۇ 1984 - يىلىدىن بۇيان دېھقانلارنىڭ «تاڭشەن - 6898» كۇزگى بۇغدىيى ۋە «بېيجىڭ بالدۇر پىشار» قوناقنى كېڭەيتىش ئۈچۈن ھەر يىلى ئوتتۇرا ھېسابلىق 26 مىڭ يۇەن، دېھقانلارنىڭ باقمچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى ئۈچۈن ھەر يىلى ئوتتۇرا ھېسابلىق 52 مىڭ يۇەندىن قەرز پۇل تارقىتىپ، نامرات ئائىلىلەرنىڭ تېزرەك قەد كۆتۈرۈشىگە ئالاھىدە تۈرتكە بولدى.

7

روزى يۈسۈپ ئامانەت قەرز كوپىراتىپىدا ئىشلىگەندىن بۇيان مەھسۇلات ۋە ئومۇمىي كىرىم كەملەپ كەتكەن يىللىرىدىمۇ ئامانەت توپلاش ۋەزىپىسىنى ئالدىنقى شۇرۇپ ئورۇندىدى. ئۇ 1983 - يىللىق 91 مىڭ يۇەن ئامانەت توپلاش ۋەزىپىسىنى 115 مىڭ يۇەن، 1984 - يىللىق 110 مىڭ يۇەن ۋەزىپىنى 190 مىڭ يۇەن، 1985 - يىلى 125 مىڭ يۇەن ۋەزىپىنى 202 مىڭ يۇەن، 1986 - يىللىق 150 مىڭ يۇەن ۋەزىپىنى 207 مىڭ يۇەن، 1987 - يىلى 176 مىڭ يۇەن ۋەزىپىنى

234 مىڭ يۈەن ئورۇندىدى، 1987 ـ يىلى يالغۇز روزى يۇسۇپنىڭ ساپ پايدىسىلا پۈتۈن ئامانەت قەرز كوپىراتىپى بويىچە قولغا كەلتۈرۈلگەن ساپ پايدىنىڭ 44% تىنى ئىگىلىدى. 1988 ـ يىلى ئۇ ئامانەت قەرز كوپىراتىپىنىڭ مۇدىرلىقىغا ئۆستۈرۈلگەن بولسىمۇ، ئومۇمىي خىزمەتلەرنى تۈتۈش بىلەن بىرگە، ئۆزىمۇ بىر كىشىلىك ۋەزىپە ئىلىپ 234 مىڭ يۈەن ۋەزىپىنى 146% ئورۇندىدى. روزى يۇسۇپ خىزمەتكە قاتناشقان 20 نەچچە يىلنى بىر كۈندەك ئۆتكۈزدى. ئۇ سەھرا يىگىتلىگە خاس جاسارىتىنى نامايان قىلىپ، كۆپ تەر تۆكتى، ئەجىر سىڭدۈردى، جان ـ دىل بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىدىيەسىنى ھەققىي تۇرده تىكلەپ، دېھقانلارنىڭ دەردى ھالىغا يېتىپ، ئۇلارنىڭ ئەھۋالي قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىپ بەردى.

روزى يۇسۇپنىڭ دېھقانلارنى نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ يۇرتىنى گۈللەندۈرۈش جەريانىدىكى بىر قاتار ئىش ئىزلىرى بىلەن دېھقانلارنىڭ ھىمايىسىگە، يېزىلىق پارتكوم بىلەن خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى. نامراتلارنى يۆلەشتە نۆقتا تۈتۈش ئارقىلىق پۈتۈن دائىرىنى يېتەكلەپ، نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش قەدىمىنى تېزلەتتى. يېزا بويىچە 1990 ـ يىلىدىكى ئومۇمىي ئاشلىق مەھسۇلاتى 20 مىليون 647 مىڭ جىڭغا يېتىپ، 1989 ـ يىلىدىكىدىن 10.4% ئاشتى. كېۋەز مەھسۇلاتى 8 مىليون 40.4 مىڭ جىڭغا يېتىپ، 1989 ـ يىلىدىكىدىن بىر قاتلاندى. بىر يىلدىلا يېزا بويىچە 342 ئائىلە نامراتلىقتىن قوتۇلۇپ، ئۇلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 594 يۈەنگە، ئاشلىقى 762 جىڭغا يەتتى.

8

روزى يۇسۇپ ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا ئىشلەپ، بارلىقىنى پارتىيىگە، خەلىققە ئاتىغىنى ئۈچۈن پارتىيە ۋە خەلق ئۇنىڭغا خىلمۇ خىل شان ـ شەرەپلەرنى بەردى. ئۇ خىزمەتكە قاتناشقان 20 نەچچە يىلدىن بۇيان ھەر يىلى يېزا، ناھىيە بويىچە ئىلغار خىزمەتچى، مۇنەۋۋەر كومپارتىيە ئەزاسى بولۇپ باھالانغاندىن باشقا، ئاپتونوم رايونى بويىچە مەدەنىيەتلىك، ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەت قىلىش ئۇلگىسى، مۇنەۋۋەر پۇل مۇئامىلە خادىمى، پۇل مۇئامىلە سىستېمىسى بويىچە مەدەنىيەتلىك، ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەت قىلىش ئۇلگىسى بولۇپ باھالىنىپ، ۋىلايەت، ئاپتونوم رايونى ۋە مەملىكەت بويىچە 41 قېتىم مۇكاپاتقا ئېرىشتى. 1988 ـ يىلى 7 ـ ئايدا ئېچىلغان ئاپتونوم رايونلۇق باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ 6 ـ قۇرۇلتىيىغا قاتناشتى. 1989 ـ يىل مەملىكەتلىك ئەمگەك نەمۇنچىسى دېگەن شەرەپكە ئېرىشىپ، دۆلەت بايرىمىدا دۆلەت رەھبەرلىرىنىڭ قوبۇل قىلىشىغا مۇيەسسەر بولدى. 1989 ـ يىلى يەنە ئۇنىڭغا دەرىجە ئاتلاپ بوغالتىر تېخنىك دېگەن تېخنىكا ئۇنۋانى بېرىلدى. 1989 ـ، 1990 ـ يىللىرى ئۇ يەنە يېزا، ناھىيە، ۋىلايەت بويىچە ئىلغار خىزمەتچى، مۇنەۋۋەر كومپارتىيە ئەزاسى بولۇپ باھالاندى. ئۇلۇغۋار غايە بەختى كۆلگەن بۇ سەھرا يىگىتنىڭ تېخىمۇ جاپالىق، تېخىمۇ شەرەپلىك پەللىگە چىللىماقتا. بىز ئۇنىڭ دەۋرىنىڭ يېڭى سىناقلىرىدىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز.

مەسئۇل مۇھەررىر: كامىل تۇرسۇن

دىلدار

(ئەدەبىي ئاخبارات)

1989 - يىلى باھار. مەن ئۈرۈمچى كوچىلىرىدا باھاسى چۈشۈرۈلۈپ سېتىلىۋاتقان ۋىنىاس ھەيكىلىنىڭ ئۇچرىتىپ قالدىم ۋە ئۇنىڭدىن بىرنى سېتىۋېلىپ، يېزىق ئۈستىلىمىنىڭ ئۈستىگە تىزىپ قويدۇم. شۇ كۈنى مەن ئاشۇ ۋىنىاس ھەيكىلىگە خېلى ئۇزاق تىكىلىپ ئولتۇردۇم. يۈرىكىمدە ئاللىقانداق ئازابلىق ھېسسىياتلار ئويغاندى. مەن يېقىنقى يىللاردىن بېرى نېمىشقىدۇر قايغۇرىدىغان، بىئارام بولىدىغان بولۇپ قالغانىدىم. شۇ كۈنى قولۇم ئىشقا بارمىدى. خېت - چەك باشقۇرغۇچى خادىم ئەپكىرىپ بەرگەن گېزىتلەرنى قولۇمغا ئېلىپ، مەقسەتسىز ھالدا ۋاراقلاشقا باشلىدىم.

«يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئىپپەت - نومۇسنى سېتىش، پاھىشىۋازلىق قىلمىشقا قاتارلىق ئالتە زىيانلىق قىلمىشقا كۆپ قېتىم زەربە بەردۇق ۋە ئۇنى تەكشۈرۈپ توستۇق. لېكىن ئۇ ئۇنۇملۇك تەزگىنلەنمىگەچكە، ئاممىنىڭ ۋە ھەرقايسى ساھەلەرنىڭ بۇ ھەقتىكى ئىنكاسى كۆچلۈك بولماقتا. ئىپپەت - نومۇسنى سېتىش، پاھىشىۋازلىق قىلمىش قاتارلىق رەزىل ھادىسىلەر فېئودالىزم جەمئىيىتىدىن قالغان زەھەر، بۇرژۇئاچە چىرىك تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ ئىپادىسى... ئالتە زىيانلىق قىلمىش تۈگىتىلمىسە، دۆلەت تىنچ، خەلق خاتىرجەم بولالمايدۇ. شۇڭا بىز تەڭ غەزەپكە كېلىپ ئۇنى بىرلىكتە ئەيىبلەپ، تەلتۆكۈس تازىلىشىمىز لازىم...»

مەن بۇ خەۋەرنى ئوقۇۋېتىپ ئورنىمدىن تۇرۇپ كەتتىم. بىخەستەلىكىمدىن ئۆستەل ئۈستىدىكى گېزىت - ژۇرنال ۋە قېلىن لۇغەتلەر ئوڭدا - دۈمبە بولۇپ كەتتى. ۋىنىاسنىڭ ھەيكىلىمۇ يەرگە غۇلاپ چۈشتى. ئەسلىدىمۇ ئۇنىڭ قولى چولاق ئىدى. ئەمدى ئاشۇ چولاق قولىمۇ كۆكۈم - تالقان

بولۇپ كەتتى. شۇ دەقىقىدە نېرۋىلىرىم بىردىنلا سەگەكلىشىپ كەتكەندەك بولدى. مېنى بىئارام قىلغۇچقان ئازابلىق خىيالىلار مېڭەمدە روشەنلەشتى. شۇنىڭ بىلەن تەڭلا مەن بىلىدىغان بىر قىسىم ئۇيغۇر ئايالىرىنىڭ ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي ئورنى، كۆلكىسى، يىغىسى ۋە ئازابلىرى كۆز ئالدىمدىن ئۆتۈشكە باشلىدى. مېنى بىئارام قىلغان مەسىلە دەل مۇشۇ ئىدى. مەن ئاستاغىنا ئېڭىشىپ، ۋېيناس ھەيكىلىنى قولۇمغا ئالدىم. كۆڭلۈمدە ۋېيناس بىلەن ئاشۇ ئايالار ئوتتۇرىسىدا ئوخشاشلىق بارەدەك ھېس قىلاتتىم. شۇنداق، ھەقىقەتەنمۇ ئوخشاشلىق بار. ۋېيناس ـ ئايال! ئەي ۋېيناس! سەنمۇ بىر قىسىم ئۇيغۇر ئايالىرىدەك زىيازەت چەككەنمىدىڭ؟ ئازابلانغانمىدىڭ؟ خارلانغانمىدىڭ؟ ئايال ئايالىنىڭ ؟ قاياشىغۇ سەنمۇ ئايال بولغاندىكىن ئۇلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولالامسەن؟ ۋېيناس مېنىڭ خىتابلىرىمغا جاۋاب قايتۇرمىدى.

بۇ چاغدا گەرچە كۆزۈم ئوچۇق بولسىمۇ، ۋېيناسىنىڭ گەج بىلەن لايدىن پۈتكەن كۆز چاناقلىرىدىن قان تامچىلاۋاتقاندەك بىر خىيالىي ئۇيغۇ كۆز ئالدىمغا كەلدى. مەن ئۆز خىيالىلىرىمدىن چۆچۈپ بېشىمنى سىلكىدىم، كۆزۈمنى ئۇۋۇلۇۋەتتىم. ئەمدى مەن خىيالدىن رېئاللىققا قايتقانىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ۋېيناس ھەيكىلىنى ئۈستەلنىڭ بىر چېتىگە سۇرۇپ قويۇپ، قولۇمغا قەلەم ئالدىم. ئەپسۇسكى، قەلەم قۇۋۇتىم ئاجىز بولغانلىقتىن، يېزىپ چىققىنىم ئايالارنىڭ يىغىسىنى يېغلاش بىلەنلا چەكلەندى.

توغرا، مەن ھەقىقەتەنمۇ ئاشۇ ئازاب چەككەن ئايالارنىڭ يىغىسىنى يېغلىدىم. ئۈستەلدە مۆكچىيىپ ئولتۇرۇپ يېزىقچىلىق قىلىۋاتقان ۋاقىتلىرىمدا ئۇلارنىڭ «خانىم، مېنى قۇتقۇزۇڭ السلا» دېگەن ئىلتىجالىرى قۇلىقىمغا ئاڭلانغاندەك بولاتتى. جۇل ـ جۇل كىيىملىك سەبىي قىزلارنىڭ «ئاچا، بىرەر موچەن سەدىقە بەرسىلە، سىلىگە خۇدايىم بېرەر» دەپ ماڭا قولىنى سوزۇۋاتقانلىقى كۆز ئالدىمغا كېلىۋالاتتى. شۇنداق چاغلاردا ئۆزۈمدە ئۇلارنى قۇتقۇزۇپ قالالىغۇدەك كۈچ ـ قۇدرەتنىڭ يوقلۇقىنى ئويلاپ ئۆكۈنەتتىم. ئىختىيارسىزلا بوغۇزۇمغا يىغا تاپلىشىپ، كۆزۈمگە ياش كېلەتتى.

ھۆرمەتلىك كىتابخان، مېنىڭ كۆڭۈل خاتىرەمگە بىر قانچە ئېچىنىشلىق كۆرۈنۈشلەر سىزىلغان. بۇ كۆرۈنۈشلەرنى سىزگە كۆرسەتمىسەم كۆڭلۈم زادىلا تارام تاپمايدۇ. بۇلارنى سىزمۇ كۆڭۈل كۆزىڭىز بىلەن كۆرۈڭ.

بىرىنچى كۆرۈنۈش

ئۇرۇمچىدىكى سىياسىي كېڭەش ئەزالىرىنىڭ تەكلىپى بىلەن ئىككى يۈزمىڭ يۈەن خىراجەت قىلىنىپ سېلىنغان «پاھىشە ئايالارنى يىغۇۋېلىش ئورنى» نىڭ ھەيۋەتلىك بىناسى. ئۇرۇمچى كوچىلىرىدا، قەشقەر، خوتەن كوچىلىرىدا، چوڭ ـ كىچىك ماگىزىنلارنىڭ پەلەمپەيلىرىدە تىلەمچىلىك قىلىپ يۈرگەن ئايالار ۋە ئوقۇش يېشىدىكى قىزلار. قىزلارنىڭ ھەرخىل ئۇسۇلدا سېتىلىشلىرى... مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى كىشىنىڭ خىيالى ۋە توقۇپ چىققان چۆچەكى ئەمەس. بۇلار مۇشۇ كۈنلەردە، بىزنىڭ مۇشۇ كۆزەل ماكانىمىزدا ھەقىقەتەن يۈز بېرىۋاتقان پاجىئە. بۇ قىلمىشلار

كىشىنى چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ ۋە ئەسىرىتىدۇ.

مەن ئۇرۇمچى ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ-نىڭ بىر قىسىم جايلىرىغا بېرىپ، مۇشۇ مەسىلىلەر ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردىم. ئەقىل كۆزۈم بىلەن ھەممىنى كۆرۈدۇم. ئۇ يەرلەردىن ھەر خىل ئىنكاس ۋە ھەر خىل سادالارنى ئاڭلىدىم. بۇ سادالار كىشىنىڭ بەدىنىنى تىكەنلەشتۈرىدۇ، ئادەمنى چۆچۈتمەيدۇ ۋە قايغۇغا سالمايدۇ.

ئىككىنچى كۆرۈنۈش

ئامانگۈل ئاق سەرىق ئۆڭلۈك، قاپ-قارا قاشلىق، يوغان كۆزلۈك، زىلۋا بوي ئايال. مەن ئۇنىڭ دۆڭ كۆۋرۈك ماگىزىنى-نىڭ پەلەمپىيىدە ئولتۇرۇپ تىلەمچىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، قاتتىق ئېچىندىم، ئۇ ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە ئويچان ھالدا تىكىلىپ، كىشىلىك ھاياتنىڭ زادى نېمە-دىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى چۈشىنىش ئۈچۈن خىيال سۈرۈۋاتقاندەك قىياپەتتە ئولتۇراتتى. بېشىغا كىرلەشكەن كونا داكا ياغلىق چىگىۋالغانىدى. ئۇ باشقا تىلەمچى-لەردەك چىرايلىق سۆزلەرنى قىلىپ سەدىقە تىلىمىسمۇ، ئۇنىڭ شۇ تۇرقىنىڭ ئۆزىلا ئۆتكەن - كەچكەنلەرنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغاشقا يېتەرلىك ئىدى. ئۇنىڭ قۇچىقىدا ئىككى ياشلار چامىسىدىكى بىر بالا بار ئىدى. بالا ئۇنىڭ ئەمچىكىنى قوللىرىدا تارتقۇشلىغىنىچە توختىماي شوراپتتى. ئۇ-نىڭ يېنىدا ئالتە ياشلار چامىسىدىكى جۇل-جۇل لاتىلارغا ئورالغان بىر ئوغۇل بالا دۇنيادىكى ياخشىلىق - يامانلىقلاردىن بىخەۋەر ھالدا بىر دانە شارنى بىر دەم پۈۋلەپ، بىر دەم يېلىنى چىقىرىپ ئويناۋاتاتتى. بەش يېلىنىڭ ئالدىدا مەن ئامانگۈل بىلەن ئاشۇ بالىنىڭ دادىسى توغرىسىدا جىق پاراڭلاشقان. شۇ چاغدا ئۇ مېنى ھۆكۈمەت خادىمى دەپ بىلىپ ماڭا ئىشەنگەن ۋە ئۆزىنىڭ ئېچىنىشلىق كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ ئەرز - دادىنى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا ئىنكاس قىلغانىدىم. بىراق، كېيىنكى چاغلاردا مەن باشقا ئىشلار بىلەن ئالدىراش بولۇپ كېتىپ، ئامانگۈلنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەرسىز قالغانىدىم. بۈگۈن ئۇنى بۇ يەر-دە مۇشۇنداق ئەھۋالدا كۆرۈپ تولىمۇ ھەيران قالدىم.

— ئامانگۈل، — دەدىم مەن ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ، — ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟

ئامانگۈل ماڭا لەپپىدە قارىدى. دەم-قىقە ئىچىدىلا ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى خامۇش-لۇق ئىپادە ئاچچىق نەپرەت بىلەن ئالماش-تى. ئۇ مېنىڭ سالىممىنى ئىلىڭ ئالماي تەتۈر قارىۋالدى. ئۇنىڭ ماڭا ئالىيىشى ھەقلىق ئىدى. ئۇنىڭچە بولغاندا ھەر بىر ھۆكۈمەت خادىمى ھۆكۈمەتكە ۋەكىللىك قىلاتتى. شۇنداق ئىكەن ئۇلار چوقۇم ئادىل ۋە راستچىل بولىشى كېرەك ئىدى. مەن ئارى-سالدىلىق بىلەن ئۇنىڭغا:

— ئامانگۈل، ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ، مەن سىزنى ئاشخانىغا ئەپكىرىپ مېھمان قىلاي، — دەدىم.

— ئانا، قورسىقىم ئاچتى، قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتتى، — دەدى يېنىدىكى ئوغۇل بالا ئۇنىڭ بېلىكىدىن تارتقىنىچە.

ئاچلىق ھەممىدىن غالىپ كەلدى. ئىككى تەخسە لەغمەن ۋە بەش يوتازا يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئامانگۈلنىڭ كۆزىدىكى نەپرەت ئىپادىلىرى يوقالدى. كېيىن ئېغىر ئۇھ تارتىپ سۆزىنى باشلىدى.

ـ خەۋىرىڭىز بار، مەنمۇ بىر چاغلاردا پاك، ئەخلاقلىق قىز ئىدىم. كىچىك ئاتا ـ ئانام كەينى ـ كەينىدىن ۋاپات بولۇپ كېتىپ، يېتىم بولۇپ قالدىم، ئۇزاق ئۆتمەي «سىياسەتنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش» دېگەن گەپ چىقتى. شۇنىڭ بىلەن مەن دادامنىڭ نامىنى ئەسلىگە كەلتۈرگۈزمەن، مۇساددىرە قىلىنغان مال ـ مۈلۈكنى قايتۇرۇپ ئالىمەن، دېگەن نىيەتتە ناھىيە، ۋىلايەتكە دەرد ئېيتىپ باردىم. ھەتتا قىشنىڭ زىمىستان كۈنلىرىدىمۇ يول مېڭىشنى توختاتمىدىم. قورسىقىم ئاچ، كىيىمىم يېلىك ئىدى. مەن ئاچلىققا، سوغۇققا بەرداشلىق بەردىم. لېكىن نازۇكراق ئىشلارغا كەلگەندە بەرداشلىق بېرەلمەي قالدىم. ھۆكۈمەتنىڭ بىر رەھبىرىي كادىرى بىر ۋاراق رەسمىيەت قەغىزى ئۈچۈن قىزلىق ئىپپەت ـ نومۇسۇمنى ئاياغ ئاستى قىلدى. ئۇ چاغلاردا بەكمۇ ساددا ئىكەنمەن. مەن ئاشۇ رەھبەرگە خۇددى خۇداغا ئىشەنگەندەك ئىشىنەتتىم. قەلبىمدە ئۆزۈمنى پاكلىققا، ئۇمىدۋارلىققا ئۇندەپ تۇرىدىغان بىر غايىۋى كۈچ بارلىقىنى سېزىپ تۇراتتىم. ئەمدى ھەممىسى تۈگىدى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئەڭ قىممەتلىك نەرسەمنى يوقاتقانىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ۋۇجۇدۇمدىكى غايە، ئەقىدە دېگەنلەرمۇ پۈتۈنلەي بەربات بولدى. ئەمدى مەن نېمە قىلىشىم كېرەك؟ ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدىكى بەزى توققۇزى تەل ئەمەلدارلارنىڭ قىلىقلىرى شۇنداق تۇرسا، مەن ئۆزۈمدىكى نەرسىنى بېرەر قاچا ئاش، بىرەر دانە كۆڭلەك بىلەن ئالماشتۇرسام بولامدىكەن، دەپ ئويلىمدىم ھەم شۇنداق قىلدىم.

كېيىن دادامنىڭ نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. مۇساددىرە قىلىنغان مال ـ مۈلكىمىز ئۈچۈن ھۆكۈمەت بىر نەچچە مىڭ يۈەن پۇل بەردى. بۇ پۇلغا قورۇ ـ جاي سېتىۋالساممۇ بولاتتى. بىراق، بۇ چاغدا مەن دادىسى ئېنىق بولمىغان بىر بالىغا ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈن، بالامنىڭ دادىسىنى ئويلاپ قالدىم. بالاتۇغۇلدى. مەن بالامنىڭ دادىسىنى ئاشۇ تۇنجى قېتىم مېنىڭ ئىپپىتىمنى بۇلغىغان ئادەم دەپ بىلەتتىم. شۇڭا ئاشۇ بىر نەچچە مىڭ يۈەننى خەجلەپ مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا ئەرز قىلدىم. بىراق مەن ئۇ چاغدا «ئىپپىتىنى ساتقۇچى ئايال» بولۇپ تونۇلۇپ قالغانىدىم. شۇڭا ھېچكىم گېپىمگە قۇلاق سالمىدى. ئەكسىچە بەزى كىشىلەر مېنى «رەھبىرىي كادىرنى قارىلىغان» دېگەن بوھتان بىلەن قولغا ئالدۇرۇۋەتكىلى تاسلا قالدى. يۇرتتا ئاتا ـ ئانامنۇ خېلى ئابرويلۇق ئادەملەرئىدى. مەن شۇ يامان ئاتاق بىلەن يۇرتۇمغا قايتىپ، ئاتا ـ ئانامنىڭ روھىنى قورۇندۇرۇشنى راۋا كۆرمىدىم. كۆرۈپ تۇرۇپسىز، كۇندۇزى تىلەمچىلىك قىلىمەن. چۈنكى تىلەپ يېگەن تائام ئۈچۈن ھېچكىم تاپا ـ تەنە قىلمايدىكەن. كېچىسى كىم ماڭا بىر كىشىلىك ئىسسىق ئورۇن بەرسە شۇ يەردە ياتىمەن. ئۇرۇمچىدەك شەھەردە ماڭا ئوخشاش ئىككى بالىلىق ئايالغا تۇزۇكرەك ئەركەكلەر ئانچە كۆز قىرىنى سېلىپ كەتمەيدىكەن. يازدىغۇ ئۇدۇل كەلگەن يەردە ياتقىلى بولمۇيدۇ. لېكىن قىشنىڭ كېچىلىرى ماڭا دوزاختەك بىلىنىدۇ. ۋايىيەي، قانداق قىلاي، بۇ ئىككى شور پېشانىنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇشۇم، سوغۇققا توڭدۇرۇپ قويماسلىقىم كېرەك ـ تە. ماڭا نېمە ئامال، بەزىدە دوختۇرخانىنىڭ پەلەمپىيىدىكى پارنىك يېنىغا ياكى ئاشپەزنىڭ ئوچىقىنىڭ يېنىغا بالىلىرىم بىلەن تىقىلىمەن. بەزىدە بىرەر

ئاشپەز ياكى بىمارنىڭ خەيرى ـ ساخاۋىتىگە ئېرىشىپمۇ قالمەن. بىراق، بۇندىغا يەنە بەدەل تۆلەيدىغان گەپ. مانا جاھان، مانا جاھاندار چىلىق! ـــ ئامانگۈل شۇنداق دېگىنىچە مەرۋايىتتەك چىشلىرىنى چىقىرىپ ئاچچىق كۈلۈپ قويدى. ئۇنىڭ كۈلكىسى ماڭا جاۋابنى تېپىش تولىمۇ قىيىن بولغان تىلسىملىق تېپىشماقتەك بىلىنىپ، تېنىم شۇركىنىپ كەتتى...

شۇ كۈنى ئامانگۈل خىيالىمدىن زادىلا نېرى كەتمىدى. مەن ئۇنىڭ كېيىنكى ھاياتىدىن ئەنسىرەپ قالدىم. ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئاشۇنداق تىلەمچىلىك قىلىپ، ئىپپەت ـ نومۇسىنى سېتىپ تىرىكچىلىك قىلارمۇ؟ بۇ زېمىندا ئۇنىڭغا باشپاناھ بولغۇدەك بىرەر شەپقەتلىك ئەر تېپىلماسمۇ؟ بەلكىم ئۇ قىشنىڭ دەھشەتلىك سوغۇقىدا بىرەر بۆلۈڭ ـ پۇشقاقتا توڭلاپ ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىنغۇ! ئۇنىڭ ئاشۇ دادىسى نامەلۇم بولغان ئىككى بالىسى كەلگۈسىدە ئامانگۈلگە ئوخشاش تىلەمچى بولارمۇ ياكى يانچۇقچى، ئوغرى بولارمۇ؟

ئەي ئىنسانلار! رەھىم ـ شەپقەتلىك بولۇڭلار! ئامانگۈلگە ئوخشىغانلارنى قوتقۇزۇۋېلىڭلار!

ئۇچىنچى كۆرۈنۈش

ئۇرۇمچى كوچىلىرىدا يېڭىدىن قەد كۆتۈرگەن قەھۋەخانىلارنى ئەسلىدە بىر خىل مەدەنىيەتلىك ئورۇن، دەپ چۈشىنەتتىم. شۇڭا خىزمەتدىشىم بىلەن شەھەر مەركىزىدىكى «ئۇنچە ـ مەرۋايىت» نامىلىق ياسداق قەھۋەخانىغا كىردۇق. بىز ئىشىك تۈبىدىكى ھامان يۈزلىرى مەر ـ مەرتاشتەك يالتىراپ تۇرىدىغان شەھلا كۆزلۈك ئۇيغۇر قىزى ئالدىمىزغا چىقىپ، بىزدىن ئەدەب بىلەن ئەھۋال سورىدى ـ دە، بىزلى گۈڭگا چىراغ ياندۇرۇلغان ئىككى كىشىلىك خانىغا تەكلىپ قىلدى. بىز ھېلىقى قىز كۆرسەتكەن ئورۇندا ئەمدىلا ئولتۇرۇۋىدۇق، ئۇ چوڭ خانا تەرەپتىكى قېلىن پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى. بىز ئولتۇرغان ئورۇن بىر مىنۇت ئىچىدىلا پىنھان بىر ھۇجرىغا ئايلاندى. بۇنىڭدىن خىزمەتدىشىمۇ، مەنمۇ ئوڭايسىزلاندۇق. دەل شۇ چاغدا قوشنا خانىدىكىلەرنىڭ سىرلىق ـ پىچىرلىشىشلىرى، شىرەگە نەمىنىڭدۇر تەگكەن تاراق ـ تۇرۇق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ قالدى. مەن دەرھال ئورنىمدىن تۇردۇم ـ دە، پەردىنىڭ سىرتىغا چىقىپ، تېخى يېراقلاپ كەتمىگەن قىزدىن سورىدىم:

ـــ سىڭلىم، بۇ نېمە قىلىق؟ نېمە ئۈچۈن پەردىنى چۈشۈرۈۋېتىپ بىزنى بۇ يەرگە سولاپ قويىسىز؟ ـــ ھېلىقى قىز مېنىڭ سۆزۈمدىن ھەيران قالغان بولسا كېرەك، كۆزلىرىنى يوغان ئاچقان ھالدا:

ـــ بۇ قەھۋەخانىغۇ، قەھۋەخانىنىڭ قائىدىسى شۇنداق بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ ـــ دېدى ۋە ئەدەب بىلەن كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، ھاراق ـ شاراب ئىشكاپىنىڭ يېنىغا كېتىپ قالدى. ئەتراپىمىدىكى مۇھىتقا قاراپ كۆڭلۈمدە گۇمان پەيدا بولدى. بۇ يەرنىڭ مەن ئويلىغاندەك مەدەنىيەتلىك ئورۇن ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ، دەرھال چىقىپ كەتمەكچى بولدۇم، بىراق چىقىپ كەتمىدىم. پەردىنى ئىككى تەرەپكە قايرىپ قويدۇم ـ دە، قىزنىڭ ئارقىسىدىن قارىغىنىمچە ئويلىنىپ قالدىم. توۋا، ئۇ خېلى تەربىيە كۆرگەن، قائىدە ـ يوسۇنلۇق قىزدەك كۆرۈنىدۇ. چىرايىمۇ خېلىلا گۈزەلكەن. ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن تۆزۈكرەك جاي تېپىلمىغانمىدۇ؟

ئۇ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغاندۇ؟ مەن خىزمەتدىشىمنى يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن، ئۇ قىزغا ئانچە ـ مۇنچە يېمەك ـ ئىچمەك ئەكەلدۇرۇپ، ئۇنى ماڭا ھەمراھ بولۇشقا تەكلىپ قىلدىم. ئۇ ئۇدۇلۇمغا كېلىپ ئولتۇرغاندا، چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ، ئۇنىڭدىن سورىدىم:

ـ سىڭلىم سىز ئۇيغۇرمۇ؟!

ئۇ ماڭا ھەيران بولغان، تىكىرقىغان ھالدا بىر ھازا قاراپ قالدى. ئاردىدىن ئاز ۋاقىت ئۆتمەيلا، چىرايىدىكى بارلىق ئىپادە دېلەرنىڭ ئورنىنى ئىستىھزالىق كۈلكىسى ئىگىلىدى.

ـ سىز ئۇيغۇرمۇ دەمسىز؟ قويۇڭ بۇنداق بىمەنە سوئالنى! مەن ھېچنېمە ئەمەس. كىمكى مېنىڭ بىر كۈنلۈك تۇرمۇش ئۇمنى كاپالەتكە ئىگە قىلسا، مەن شۇنىڭ تائىپىسىدىن ...

مەن چۆچۈپ كەتتىم.

بۇ ئىنسان روھىي ھالىتىنىڭ باشقىلار ئاسان بايقىيالمايدىغان دەھشەتلىك، مىسلىسىز دەرىجىدە گۇمران بولۇشى، بۇ ھاياتتا ھېچقانداق چىقىش يولى تاپالمىغان ئاجىزەنىڭ ئىلاجسىزلىق كەيپىياتى. دەرۇەقە، مەن ئۇنىڭغا ھېچقانداق ياردەم بېرەلمەيمەن. ئېھتىمال ئۇنىڭ يۈرەك سۆزىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاش مېنىڭ باش تارتىپ بولماس بۇرچۇمدۇر.

ئىككىمىز ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل قارىشىپ ئولتۇردۇق. ئۇنىڭ قاپقارا، قويۇق چاچلىرى يەلكىسىدە بۇلۇتتەك يېيىلىپ تۇراتتى. نېپىز لەۋلىرىدە يېقىملىق تەبەسسۇم جىلۋىلىنەتتى. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە بىر خىل مۇڭ ـ ھەسرەتنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىنى بايقىۋالدىم. بىردەملىك سۆھبەتتىن كېيىن مەن دەل مۇشۇ پەرىزىمنى ئېھتىياتتىم. ئۇ ئۆز ئىسمىنى مەخپىي تۇتۇش شەرتى بىلەن كەچۈرمىشلىرىنى ماڭا سۆزلەپ بېرىشكە قوشۇلدى.

ـ مەن بۆشۈكىمدىلا ياخشى ئاسرالمىغان قىزمەن، ـ دېدى ئۇ گويا كىمنىڭ دۇر ھېكايىسىنى سۆزلەپ بېرىۋاتقاندەك پەرۋاسىز قىياپەتتە ئۆزۈن بارماقلىرى ئارىسىغا قىستۇرۇۋالغان تاماكىنى شوراپ تۇرۇپ، ـ ئاتا ـ ئانامنىڭ خەت ـ ساۋاتى يوق ئىدى. ئۇلار بۇ دۇنياغا خۇددى ئىنسان كۆپەيتىش ئۈچۈنلا كەلگەندەك ئىدى. دادام ئانچە ـ ئاۋات بولمىغان بىر بازاردا ئاشپەزلىك قىلاتتى. ئانامۇ بەزى چاغلاردا دادامغا ياردەملىشەتتى. ئاتا ـ ئانام بىز ئالتە بالىنىڭ ئوقۇشى ۋە كەلگۈسى ئىستىقبالى توغرىسىدا زادىلا ئويلاپ باقمايتتى.

مەن ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىپ ئۇقتۇرۇش كۇتۇۋاتقان كۈنلەردە ئۆيىمىزگە تۇرغۇن ئاكام كەلدى (ئۇ «ئاكام» دېگەن سۆزنى كىنايە ئارىلاش تەلەپپۇزدا ئېيتاتتى). ئۇ شوپۇر ئىدى. دادام يوق چاغلاردا ئانامنى پات ـ پاتلا يوقلاپ كېلەتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ ھەممىمىزنىڭ قولىغا پۇل تۇتقۇزۇپ قويىاتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز خۇددى ھېيت كۈنلىرىدىكىدەك خوش بولاتتۇق. بىراق بۇ نۆۋەت ئۇ بىزگە پۇل بەرمىدى. ئانام بىلەنمۇ ئانچە كارى بولمىدى. ئۇ مېنىڭ ئىمتىھاننى قانداقراق بەرگەنلىكىمنى ۋە قايسى كەسپتە ئوقۇشنى خالايدىغانلىقىمنى سورىدى. ئۇ ئائىلىمىزگە كەلگەن مېھمانلار ئىچىدىكى مېنىڭ ئوقۇشۇمغا كۆڭۈل بۆلگەن تۇنجى كىشى ئىدى. مەن ئېغىز ـ ئېغىزدىنلا تەگمەي

ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەردىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ مېنى ماشىنا بىلەن بازار سىرتىنى ئايلىنىپ كېلىشكە تەكلىپ قىلدى. مەن نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلمەي ئاڭامغا قارىدىم. ئانام: بارغىن قىزىم، ئوقتۇرۇش كېلىشىنى كۆتۈۋېرىپ بۇرۇقتۇم بولۇپ كەتتىڭ، ئىچ پۇشۇقىڭنى چىقىرىپ كېلەرسەن، دېدى. شۇنداق قىلىپ بىز ماشىنىغا ئولتۇرۇپ بازار سىرتىغا چىقتۇق. بىز ناھىيىدىن بەكمۇ يىراقلاپ كەتكەن بولساق كېرەك، دەرەخلەرمۇ ئازىيىشقا باشلىدى. ئاخىرىدا تۇرغۇن ئاكام ماشىنىنى بىر قۇم دۆۋىسىنىڭ ئارقىسىغا ئەپكىرىپ توختاتتى. ئاندىن ماشىنىنىڭ خۇرۇم يۆلەنچۈكى بىلەن ئورۇندۇقنى ئېلىپ، بىر تۇپ جىگدە دەرىخىنىڭ تۈۋىگە سالدى.

ـ مەرھەمەت، چىرايلىق قىز، ـ دېدى تۇرغۇن ئاكام ھېلىقى ئورۇندۇقنى ئۆرىستىپ، ـ ئەمدى بۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئارام ئالىمىز.

مەن ھېچ چارچىمىغانىدىم. بىراق ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ، ئۇ كۆرسەتكەن جايدا ئولتۇردۇم. ئۇ كابىنكىدىن يوغان قارا سومكىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى، پىۋا، كەمپوت، نانلارنى چىقاردى. ئاندىن توخۇنىڭ بىر پاچىقىنى مېنىڭ قولۇمغا تۇتقۇزغاندىن كېيىن، مېنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ كەتتى. گۆش يەپ، پىۋىنى ئىچكەندىن كېيىن ئۇ سۆزلىدى.

ـ مەن بىلىدىغان قىزلارنىڭ ئىچىدە چىرايلىقمۇ، ئەقىللىقمۇ سېنىڭ ئالدىڭغا ئۆتمەيدىغىنى يوق. خۇدا ساڭا ھەممىنى ئايلىماي بەرگەن. خۇدا ساڭا بۇلارنى نېمىشقا بەرگەن، بىلەمسەن؟ مەندەك يىگىتنى خۇش قىلسۇن، دەپ بەرگەن. قىز بالا دېگەننىڭغۇ ئوقۇغىنى ياخشى، ھېلىمۇ 10 ـ سىنىپقىچە ئوقۇپسەن. شۇمۇ يېتىپ ئاشىدۇ. ئوقۇۋېرىپ ھاكىم بولامتىڭ يا؟ بىلىپ قوي، سەندەك قىزنىڭ ھاكىم بولغىنىدىن كۆرە، ماڭا خوتۇن بولغىنى تۈزۈك...

مەن ئۇنىڭ يالىڭاچ سۆزلىرىدىن ئۇيۇلۇپ ئالقىنىمدا يۈزۈمنى ئېتىۋالدىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆڭلۈمدىكى كۆيۈمچان ئاكىلىق ئوبرازى يوقلىپ، كۆز ئالدىمدا قوپال، ئەدەبسىز بىر شوپۇرنىڭ ئوبرازى گەۋدىلەندى. مەن ئورنىمدىن دەس تۇرۇپ، بۇ يەردىن نېرى كەتمەكچى بولۇپ يۈگۈردۈم. بىراق، ئۇ مېنى قوغلاپ تۇتۇۋالدى. دېمىسىمۇ مەن بۇ چۆل ـ جەزىرىدە قېچىپ نەگىمۇ بارالايتتىم؟ مەن بوغۇزلىنىش ئالدىدىكى چۆچىدەك تىپىرلىغىنىمچە ئۇنىڭ قولىغا چۈشتۈم.

ـ ھەي قىزبالا، ـ دېدى ئۇ مېنىڭ بېلىمدىن قۇچاقلىغىنىچە، ـ قېچىپ نەگىمۇ بارالايتتىڭ؟ چىرايلىق بولغاندىكىنغۇ مۇشۇنداق نازلانساڭ يارىشىدۇ. بىراق، بەك چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتتىڭ.

مەن ئىزا ۋە نومۇس كۈچىدىن بەك كۈچەپ يۈگۈرگەنلىكىم ئۈچۈن پۈت ـ قولۇمدا پەقەتلا ماغدۇرۇم قالمىغاندى. شۇڭا ئۆزۈمنى تاشلاپ يەردە ئولتۇرۇۋالدىم. بۇ چاغدا تۇرغۇن ئاكام بېلىمدىن قولىنى بوشاتتى ـ دە، ئۇستۈمگە خۇددى ئاچ بۆرىدەك تاشلاندى.

ـ ئانا! ئانامغا دەيمەن! ـ دەپ ۋارقىرىدىم مەن ئۇنىڭ تۈكلۈك ئېغىزلىرىنىڭ ئاستىدىن ئۆزۈمگە سۈركىلىشىدىن ئاران نەپەس ئالغان ھالدا.

ـ ئاناڭغا دېمەيلا قوي، ئاناڭ سېنى

ئاللىقاچانىلا مېنىڭ ئىختىيارىمغا بېرىۋەتكەن.

مەن يۇقىرىقى گەپلەردىن دەسلەپتە غەزەپلەندىم. سەل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن تۇرغۇنىڭ سۆزىنىڭ تېگىگە چۈشەندىمىدە، ۋۇجۇدۇمنى تىترەك بېسىپ، نېمە قىلارىمنى بىلمەي قالدىم. مەن ئاشۇ قۇم دۆۋىسىرى ئارىسىدا كۆپكۈندۈزدىلا ئانىدىن تۇغما ھالەتكە كەلتۈرۈلدۇم...

ئىپتىدا ـ نومۇسۇم ئاياغ ـ ئاستى قىلىندى. ئارزۇ ـ ئۈمىدلىرىم ۋەيران بولدى. بۇ دۇنيادا ياشاشنىڭ ھېچ بىر ئەھمىيىتى يوقتەك بىلىنىپ، ئاخىرى ئۆلۈۋېلىش قارارىغا كەلدىم. بىراق، توساتتىن كەلگەن ئالىي مەكتەپ چاقىرىقنامىسى قەلبىمدىكى ئۆچەيلا دەپ قالغان ئۈمىد ئۇچقۇنلىرىنى قايتىدىن يالقۇنجاتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن خورلۇق ۋە نومۇس ئىچىدە بولسىمۇ ياشاش قارارىغا كەلدىم. مەن ئالىي مەكتەپكە مېڭىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتقان كۈنلەردە ئاتا ـ ئانام تۇرغۇنىڭ ئائىلىسىدىن كەلگەن ماقۇللىشىش چېيىنى قوبۇل قىلىشتى. شۇ كۈنى ئانام ئوچۇقلا: يۈزۈڭ ئېچىلىپ قالدى. ئەمدى باشقا بىرسىنىڭ ئالدىغا بېرىشىڭ مۇمكىن ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئائىلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىدىنمۇ خەۋىرىڭ بار. بىز ساڭا ئىقتىسادىي جەھەتتىن ياردەم قىلىدىغان ئادەمگە موھتاج، دېدى. مەن مەكتەپكە كەلگەن دەسلەپكى ئايلاردا ئاتا ـ ئانام ماڭا راستىنلا ھېچ نەرسە ئەۋەتىپ بەرمىدى. مەن پەقەت تۇرغۇنىڭ ھەپتىدە بېرىپ تۇرىدىغان بەش ـ ئون كويىغا قاراشلىق بولۇپ قالدىم. ئۇنىڭ بەدىلىگە تۇرغۇن مېنى ماشىنىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ شەھەرنىڭ ئادەم شالاڭ كوچىلىرىغا ئېلىپ باراتتى ـ دە، خالىغانچە شەھۋانە نەپسىنى قاندۇرۇۋالغاندىن كېيىن مەكتەپ ئالدىغا ئەكېلىپ تاشلاپ قوياتتى. مەن دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ ياتاقتا ھېچ ئىش بولمىغاندەك كىرەتتىم. بۇ ئىش تەكرارلىنىۋەرگەندىن كېيىن، ئىككى نۆۋەت دوختۇرخانىغا بېرىپ بالا ئالدۇردۇم. كېيىن مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە سىرتقا چىقىشنى رەت قىلدىم. ئۇ بالا ئالدۇرغىنىمدىن مەكتەپكە مەلۇم قىلىپ، سىنى مەكتەپتىن قوغلاتقۇزۇۋېتىمەن، دەپ مېنى قورقۇتتى. مەن ئوقۇشۇمنى ئاخىرىغىچە داۋاملاشتۇرۇپ، كەلگۈسىدە ئۆز غايەمدىكىدەك ياشاشنى خالايتتىم. شۇڭا ئازاب ۋە خورلۇقلارغا چىداپ، ئۇنىڭ ھايۋانلارچە ھەۋىسىنى قاندۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇم.

بارا ـ بارا تۇرغۇن ئىزدەپ كەلگەن چاغلاردا مەن ياتاقتىن چىقىقلى ئۇنۇماي يېتىۋالىدىغان بولدۇم. دېمىسىمۇ تىنىم بارغانسېرى ئاجىزلاپ، دەرسخانىدا بىرنەچچە قېتىم ھۇشۇمدىن كەتكەندىم. بىراق، تۇرغۇن مېنىڭ بۇ ئەھۋالىمنى قىلچە ئېتىبارغا ئالمىدى. بىز كۈنى كېچىدە ئۇ ياتاقتا بېسىپ كىرىپ ئۆزىنى قىزلارغا مەن ئۇنىڭ ئاكىسى بولىمەن دەپ تونۇشتۇردى. قىزلارغا مېنىڭ يولدىن چىقىپ كەتكەنلىكىمنى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئەدەبلەپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، قىزلارنىڭ ئالدىدىلا مېنى مۇشتلاپ تەپكىنىچە، ئالدىغا سېلىپ ئېلىپ ماڭدى. كېيىن ئادەم يوق يەرگە ئاپىرىپ «چاقىرغان ھامان چىقمىدىڭ» دەپ مېنى راسا ئۇرۇپ ـ چەيلىدى. ئۇرۇپ بولۇپ، ھايۋانلارچە شەھۋانە نەپسىنى قاندۇردى. كېيىنكى چاغلاردا بويۇمدا قالسا، دوختۇرخانىغا بېرىپ بولغىچە

ئۇنىڭ ئۇرۇپ ـ چەيلەشلىرى بىلەن بويۇمـ
دىن ئاجراپ دوختۇرخانىغا ئاران ئۇلگۈرـ
دىغان بولدۇم. دوختۇرخانىدا بىرەر كۈن
جىددىي قۇتقۇزۇلغاندىن كېيىن مەكتەپكە
بېرىپ ئاغرىپ قالدىم، دەپ ياتقىمدا يېـ
ۋالاتتىم. كېيىن ھەممە ئىش ئۆزلۈكىدىنلا
ئاشكارىلاندى. نەچچە ئون سائەتلەپ
دەرس تاشلىغانلىقىم ۋە دوختۇرخانىدىكى
پىلانلىق تۇغۇت بۆلۈمىگە بىر نەچچە نۆۋەت
كىرىپ ـ چىققىنىم ئۈچۈن مەكتەپتىن بۇيرۇق
بىلەن چېكىندۈرۈلدىم. پۈتۈن ئارزۇ ـ ئار ـ
مانلىرىم بەربات بولدى، قەلبىمدىكى ئاخىرقى
ئۈمىد ئۇچقۇنلىرىمۇ ئۆچۈپ تۇگىدى.
ھاياتتىنمۇ بىزار بولدۇم. ئەمەلىيەتتىمۇ
مېنى ھاياتقا ئىنتىلدۈرىدىغان ھېچ نەرسە
قالمىغاندى. شۇڭا ئۆلۈشلىرىگە قارىغا
كېلىپ، بىر كېچىسى چوڭ كۆۋرۈكتىن
ئۆزۈمنى ماشىنا يولىغا تاشلىماقچى بولدۇم.
لېكىن بۇ ئىشنىمۇ ئەمەلگە ئاشمىدى. كۆۋـ
رۈك سالاسۇنىغا يامىشىپ چىقىپ، بېشىمنى
پەسكە ئېگىشتۈرۈۋىدىم،
كىمدۇر بىرى قولۇمدىن كاپ قىلىپ تۇتۇـ
ۋالدى. ئۇ كىشى مۇشۇ قەھۋەخانىنىڭ
خوجايىنى ئىكەن، ـ ئۇ سۆزلەپ شۇ يەرگە
كەلگەندە ئاچچىقىنا كۈلۈپ قويدى، ئار ـ
قىدىنلا كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ
سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـ ئۆلۈمدىنمۇ
قۇتۇلدۇم، بىراق، پاجىئەدىن قۇتۇلغىنىم
يوق. پۈتۈن ئەركىنلىكىم خوجايىنىنىڭ
قولىغا ئۆتۈپ كەتتى. ھەتتا ئۆلۈۋېلىش
ئەركىنلىكىمۇ ئۆز ئىلكىمدە ئەمەس. مانا
شۇنىڭدىن بېرى مۇشۇ قەھۋەخانىدا كۈتكۈچى،
بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن. كۆرۈپ ئۆرۈپـ
سىزكى، بۇ، ھەرقانداق ئىشنى قىلغىلى
بولىدىغان ئورۇن. كۆپرەك مېھمانىنى ئۆزـ
مىزگە جەلىپ قىلىش ۋە جىسقىراق پۇل
تېپىش ئۈچۈن، مەن ھەرقانداق ئىشقا ئۆز
ئىختىيارىلىقىم بىلەن تەييار تۇرىمەن. ھەتتا
بەزىدە يالغۇز كىرگەنلەرگە ھەمراھ بولىمەن.
ھاراقكەشلەرگە ئۇيغەت بولىمەن. دەردمەنـ
لەرنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ دەردىنى ئاڭلايـ
مەن. ئەلۋەتتە، مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى
ئۈچۈن ئۇلار خوجايىنىغا ھەق تۆلەيدۇ، ـ
ئۇ شۇ سۆزلەرنى قىلىۋېتىپ ئېغىر خورسـ
نىپ قويدى ـ دە، سۆزىنى داۋاملاشتۇرـ
دى، ـ ھازىر مېنىڭ ۋۇجۇدۇمدا مېنى
ئەتە ۋە كەلگۈسى ئۈچۈن ياشاشقا ئۈندەيـ
دىغان غايىۋى كۈچ مەۋجۇت ئەمەس. مەن
پەقەت بۈگۈن ئۈچۈنلا ياشايمەن. ئەتـە
بىلەن كارىم يوق. چۈنكى ئۆزۈمنىڭ ئەتـ
گىچە ھايات ياشىيالىشىمغا كۆزۈم يەتمەيدۇ.
ئاچا، قارىسام شۇ تاپتا كۆزلىرىڭىزدىن مېنى
ئەيىبلەش ئىپادىلىرى چىقىپ تۇرىدۇ.
ئۇنداق قارىمىڭىز ماڭا ئۇۋال بولىدۇ.
بىلمەپ تۇرۇپسىز، مەن غايىلىك ياشاش
ئۈچۈن تىرىشتىم، تىرماشتىم. بىراق مەن
قىز بالا ئىكەنمەن، ئاجىزكەنمەن. ئۇنىڭ
ئۈستىگە ئانىلىق خىسلىتىنى يوقاتقان بىر
ئانىدىن تۇغۇلۇپتىكەنمەن. يار ـ يۆلەك
بولىدىغان ئادەمىمۇ يوق ئىكەن. شۇڭا
ئاخىرى مۇشۇ كۇنگە قالدىم. بەلكى بۇنىڭـ
دىن كېيىنكى ئەھۋالىم بۇنىڭدىنمۇ بەتتەر
بولۇشى مۇمكىن. ئىشقىلىپ مەن ئۈچۈن
ھاياتلىقمۇ، ماماتلىقمۇ ھەممىسى ئوخشاش.

بىز لىرىكىلىق مۇزىكىلار ياڭراۋاتقان
قەھۋەخانىنىڭ گۈڭگا خانىسىدا ئولتۇرۇپ
پاراڭلىشىۋاتاتتۇق. مەن قىزنىڭ چىرايىغا
تىكىلدىم. ئۇ قولىدىكى تاماكىنى قاتتىق
شورىدى. ئۇنىڭ كۆپكۆك بويۇنۇالغان قاپىقى

ئاستىدىكى كىرپىكلىرىدە ياش تامچىلىرىنىك تىترەپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. شۇ تاپتا ئۇنىڭ تاماكا تۈتقان قوللىرىمۇ تىترەۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭمۇ ياش تۆكۈۋاتقانلىقىنى، تىترەۋاتقانلىقىنى سەزگەنىدىك بولدۇم. بۇ نېمە قىسمەت؟ ئۇ ماقتىنە كەلگەن ئاشۇ ئۇيغۇر قىزى بۇ دۇنياغا شاللاق ئەرلەرگە ئەمەك بولۇش ئۈچۈنلا يارالغانمۇ؟ ئۇنىڭ شىرىن ئارزۇ ـ ئارمانلىرى، غايىسى نېمە ئۈچۈن شۇنچە ئاسان بەربات بولىدۇ؟ ئۇ بىسىم ئېلىپ، ئۆز ئارزۇسى بويىچە بىر ئوقۇتقۇچى بولۇشقا، ياخشى بىر ئائىلىنىڭ خوجايىنى بولۇشقا، ئەقىدىنى، ھۆرمەتنى چۈشىنىدىغان بىر يىگىتنىڭ خانىمى بولۇشقا پۈتۈنلەي لايىق ئىدىغۇ؟ نېمە ئۈچۈن ئۇ شۇنداق قىلالمىدى؟

تۆتىنچى كۆرۈنۈش

ئۇرۇمچىنىڭ ياز كۈنلىرى ئىدى. كېچىنىڭ غۇر ـ غۇر شامىلى كىشىگە ئارام بەخش ئېتەتتى. يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە زامانىۋى بىنالار ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. پاكىزە تازىلىنىپ سۇ سېپىلگەن ئاسفالىت يولدا تاكسىلار ۋە كوچا ئاپتوبۇسلىرى بوشقىنا ئاۋاز چىقىرىپ ئۆتۈشۈپ تۇراتتى.

بىز بىر نەچچەيلەن ئۇرۇمچىنىڭ كەچلىك مەنزىرىسىنى تاماشا قىلىش ئۈچۈن پىيادە كېتىۋاتاتتۇق. خەلق مەيدانىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى كېچىكىنىە باغنىڭ يېنىغا كەلگىنىمىزدە، توساتتىن كىمدىنكىدۇر زارلىنىپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى. يېنىمىزدا بىر ساقچى ھەمراھىمىز بار ئىدى، ئۇ چەبدەسلىك بىلەن ھېلىقى ئاۋاز چىققان تەرەپكە يۈگۈردى. بىزمۇ ئۇنىڭ ۋارقىرىغان يېرىدۇق. يىلىكىگە «ئامانلىقنى قوغدىغۇچى» دېگەن قىزىل بەلگە تاقىۋالغان 25 ياشلار چامىسىدىكى بىر خەنزۇ يىگىت قول چىرىغىنى تۆمۈر رېشاتكىسىنىك يېنىدا سوزۇلۇپ ياتقان بىر ئۇيغۇر ئايالغا توغرىلىغىنىچە نېمىدۇر دەپ ۋارقىراۋاتاتتى. ئايال 30 ياشلار چامىسىدا بولۇپ، ئاپئاق يۈزى تاتىرىپ كەتكەن، يېشىل كۆڭلەكنىڭ ياقىسى ۋە ئېتەكلىرى قوسۇق بىلەن بۇلغانغانىدى. ئېغىكى قوسۇققا تېگىپ تۇراتتى. چاچلىرىغا ئەخلەت چاپلىشىپ قالغانىدى. ئۇ كۆزلىرىنى قىسىپ، بىزگە بېقىرۋالىق بىلەن قاراپ ياتاتتى.

ھېلىقى ئامانلىقنى قوغدىغۇچى بىزنى كۆرگەندىن كېيىن يېنىك تىنغان ھالدا شۇنداق دېدى:

ـ ماۋۇ ئايالنى سىلەر قولۇڭلارغا ئېلىڭلار. ئۇنىڭ مۇشۇ يەردە ياتقىنىغا ئىككى سائەتتىن ئاشتى. ئۆزىچە ۋارقىرايدۇ. بۇ يەردىن كېتىشىكە بۇيرۇسام كېتىدىغان ئىش بولسا، ئۆزۈڭ كەت، مەن كەتمەيمەن، مۇشۇ يەردە ياتىمەن، دەيدۇ. مەن بۇ يەرنىڭ ئامانلىقنى قوغدىشىم كېرەك. بۇ مېنىڭ مەجبۇرىيىتىم. سىلەر خاپا بولماي مۇشۇ ئادىمىڭلارنى قولۇڭلارغا ئالساڭلار، ـ ئۇنىڭ سۆزىدە ئىلتىماسمۇ، مەسخىرىمۇ بار ئىدى. ھېلىقى ساقچى بۇرادىرىمىز بەك ھاياجانلانغان بولسا كېرەك، خۇددى ئۆز سىڭلىسىنىڭ ھاياسىزلىقىدىن نەپرەتلەنگەندەك، ھېلىقى ئايالنىڭ ياقىسىدىن كۆتۈرۈپلا ئۆزە تۇرغۇزىدى ۋە ئۇنىڭ ئېغىكىگە چاڭ ـ چوڭ قىلىپ ئىككى تەستەك سېلىۋەتتى.

ـ ھەي، سەن ئۇيغۇرمۇ؟ ـ دېدى ئۇ ھېلىقى ئايالغا ئەزەپ بىلەن ۋارقىراپ، ـ ئۇيغۇرنىڭ يۈزىنى چۈشۈرۈپ بۇ يەردە ياتقىچە ئۆلۈۋالساڭ بولماميدۇ؟ ـ سېنىڭ

بالىلىرىڭ يوقمۇ؟ ئېرىڭ يوقمۇ؟ مۇشۇ تۇرقۇڭ بىلەن ئۇلارنىڭ يۈزىگە قانداق قارايسەن؟ ئىككى تەستەكتىن كېيىن ئايالنىڭ مەستلىكى يېشىلدى. ئۇ ئەتراپىغا ئالاقزادىلىك بىلەن قارىدى ـ دە، ئېڭىكىنى سىلىغىنىچە ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

شۇ چاغدا بىزنىڭ يېنىمىزدا خۇددى يەردىن ئۈنگەندەكلا ئېگىز بويلۇق، قويۇق قارا ساقاللىق، چاقماق كۆزلەك كىشىگەن بىر ئەر كىشى پەيدا بولۇپ قالدى. ئايال ئۇنى كۆرۈش بىلەنلا ئاغزىنى بۇزۇپ تىللاشقا باشلىدى:

ـ ھەي، لۇكچەك، بۇ يەرگە نېمە دەپ كەلدىڭ؟ ھەممە نەرسەڭنى ئۆتتۈرۈپ بولدۇڭمۇ؟ ئەمدى مېنى يەنە قىمارغا تىكمەكنى ئويلىغان بولساڭ ئۇخلىماي چۈش كۆرۈپسەن.

ئايال يىغلاپ تۇرۇپ ئەرنى بىر ھازاغىچە تىللىدى. بىراق ئەر ئۇنىڭ گەپلىرىنى پىسەنتىكە ئالمىدى. گويا كى ھېچ ئىش بولمىغاندەك، ھېچنېمە ئاڭلىمىغاندەك بېشەرۋا قىياپەتتە ئايالنىڭ يېنىغا كېلىپ، كىر، پۇرلەشكەن قول ياغلىق بىلەن ئۇنىڭ يۈزىدىكى قوسۇقلارنى سۈرتتى. كېيىن ئايالنى خۇددى بىر دانە كۆتەكنى كۆتۈرگەندەك بېقىنىغا قىستۇرۇپ ماڭدى. ئايال يۇلقۇنۇپ تىپىرلايتتى.

ـ توختاپ تۇرۇڭ، ـ دېدى ھېلىقى ساقچى بۇرادىرىمىز، ـ بۇ سىزنىڭ نېمىڭىز بولىدۇ؟ بۇ كىچىدە سىز ئۇنى نەگە ئاپىرىسىز؟

ـ بۇ مېنىڭ خوتۇنۇم، ـ دېدى ئەر خاتىرجەم، بېشەرۋا قىياپەتتە، ـ ئەلۋەتتە ئۆيگە ئېلىپ كېتىمەن ـ دە.

ـ يالغان، ئۇ ئاللىبۇرۇن مېنى باشقا قىمارۋازلارغا ئۆتتۈرۈۋەتكەن. ئەمدى مېنى ئۆيگە ئاپىرىپ يەنە قىمارغا تىكمەكچى. ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەڭلار، ئۇ يالغان ئېيتىۋاتىدۇ. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۆيگە قايتمايمەن!

ـ خوتۇنىڭىز بولسا ئۇنىڭغا نېمىشقا ھاراق ئىچكۈزۈپ بۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويىدىڭىز؟

ـ ئۇنىڭغا ھاراقنى مەن ئىچكۈزمىگەن. چىداۋاندا ئۇنىڭ بىر ئاكىسى بار ئىدى. شۇ ئىچكۈزۈپ قويغان ئوخشايدۇ.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئايال غەزەپ بىلەن ۋارقىراپ كەتتى:

ـ ھەي يۈزسىز، ئۇ قانداقمۇ مېنىڭ ئاكام بولسۇن؟ قىمار ئويناغاندا قەرزدار بولۇپ قېلىپ مېنى ئۇنىڭغا تۇتۇپ بەرمىدىڭمۇ؟ يەنە نومۇس قىلماي مېنى خوتۇن ئوم دەيسىنا؟ مەن ئۆمرۈمدە سەندەك ئىپلاس ئەرنى كۆرۈش تۇگۈل ئاڭلاپمۇ باقمىغان. مەن ئەگەر ئانامنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلىمىگەن بولسام، ھەرگىزمۇ سەندەك ئادەم شەكلىدىكى ھايۋانغا يولۇقماس ئىدىم، تۈۋى...

ئايالنىڭ ھەربىر ئېغىز سۆزىگە غەزەپ، خورلۇق ۋە چوڭقۇر ھەسرەت يوشۇرۇنغانىدى. ئەر بولسا، ئايالنىڭ سۆزلىرىدىن قىلچە خورلۇق ھېس قىلمايتتى، بەلكى قىمارنىڭ تۈگىمەس دەسمايىسى بولغان ئاشۇ ئايالنى تېزرەك ئۆيگە ئېلىپ كېتىشكە ئالدىرايتتى...

ئىچكى خەۋەر: ج خ ئورۇنلىرىنىڭ مەلۇم قىلىشىچە، ئۆتكەن يىلى مەلۇم ناھىيىدە قىمارۋازلىق ئەۋج ئالغاچقا، بىر قېتىمدىلا يىگىرمە تۆت قىمارۋازلىق دېلوسى پاش قىلىنغان. بۇ دېلوغا قاتناشقۇچىلار

ئىككى يۇز قىرىق لەپەر بولۇپ، بۇ لارنىڭ ھەممىسى جىنايەتچىنىڭ ئېغىر يېنىكلىكىگە قاراپ قانۇنىي جازاغا تارتىلدى.

ئېھە، بىچارە ئايالىلار، ئاشۇ قىمارۋاز لارنىڭ بىچارە خوتۇنلىرى قانچىلىك روھىي ئازاب ۋە جىسمانىي خورلۇقلارنى بېشىدىن كەچۈرۋاتقاندۇ ـ ھە!

بىزنىڭ ئالدىمىزدىكى مەست ئايال خۇددى سەبىي بالىدەك توختىماي ھۆكۈرەپ يىغلايتتى. ئېرى ئۇنىڭ يىغىسىغا پەرۋاسىز قىلماستىن ئۇنى قولتۇقىغا قىستۇردى ـ دە، ئالچاڭلاپ مېڭىپ، بىزدىن يىراقلاپ كەتتى. ئايالنىڭ ناله ـ زارى كېچىنىڭ ھاۋا بوشلۇقىدا ۋە كېيىن مېنىڭ يۈرىكىمدە ئۇزاققىچە ئەكس سادا پەيدا قىلدى.

بەشىنچى كۆرۈنۈش

مەن تۇراقنى بىلەن ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇس بېكىتىدە ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇ ئون ئالتە ياشلار چامىسىدىكى، چىرايىدىن سەبىيلىك ئىپادىلىرى تېخى كەتمىگەن قىز ئىدى. قارلىغاچنىڭ قانىتىدەك ئەگىم قاشلىرى چىرايىغا ئالاھىدە ھۆسن بېغىشلاپ تۇراتتى. بىراق يۈزلىرى خۇددى پۈتۈن بەدىنىدىكى قانلىرى شۇمۇرۇۋىلىنىپ غاندەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. كۆزلىرى ئەتراپىقا ئەنسىزلىك بىلەن تىكىلەتتى، تېنى بولسا بەكمۇ زەئىپ كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ كىيىملىرى ئانچە كونا بولمىسىمۇ، پۈرلىشىپ كەتكەن ۋە مەينەت ئىدى. مەن قەستەن ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردۇم ـ دە، ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىدىم. دەسلەپتە ئۇ ئىھتىيات قىلغاندەك مەندىن ئۆزىنى قاچۇردى. كېيىن بىز ئاپتوبۇستىمۇ بىر ئورۇندا ئولتۇردۇق. ئۇچ كۇنلۇك سەپەر ئۇنىڭدا ماڭا قارىتا ئىشەنچ پەيدا قىلغان بولسا كېرەك، ئۇ ماڭا ھەممە سەرگۈزەشتىسىنى ئالدىرىماي سۆزلەپ بەردى.

ـ بىز بەش ئاچا ـ سىڭىل ئىدۇق. مەن قىزلارنىڭ ئۇچىنچىسى ئىدىم. مەن بەشىنچى سىنىپقا چىققاندا ئاتا ـ ئانام مېنى مەكتەپتىن چىقىرىۋېلىپ، ھەرەمدىن يېگىنى كەلگەن ئەيسا دامۇللاھاجىغا ئوقۇشقا بەردى. مەن دامۇللاھاجىمنىڭ قولىدا ئالتە ئايچە ئوقۇدۇم. كېيىن ئاتا ـ ئانام ھاجىمنى ئۆلۈغلاپ، مېنى ئۇنىڭغا دۇئا قىلدۇردى. ئۇ مېنى ئاشۇ شەھەرگە ئېلىپ كەلدى، ھاجىم يەتمىشلەرگە كىرىپ قالغان كىشى ئىدى. مەنمۇ دۇئا قىلدۇرغانىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيتتىم. شۇڭا دۇئا قىلدۇرۇلغاندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭغا ئۇس تازىم قاتاردا مۇئامىلە قىلىۋەردىم. بىراق بوۋامدەك ئادەمنىڭ قوينىدا خوتۇن بولۇپ يېتىش ماڭا ھار كەلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ھاجىمنىڭ ئۆيىدىن قېچىپ، ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇس بېكىتىگە كەلدىم. مەن ئاتا ـ ئانامنىڭ يېنىغا كەتمەكچى ئىدىم. مەن ئەتىسى ماڭىدىغان ئاپتوبۇس بىلىتىنى سېتىۋالغاندىن كېيىن، شۇ كېچىنى قەيەردە ئۆتكۈزۈشۈمنى ئويلاپ تۇراتتىم. بېشىمغا ئاق داكا رومال ئورىۋالغان، پۇتلىرىغا مەسە ـ كالاچ كىيگەن بىر مومای كېلىپ مەن بىلەن مۇلايىمغىنا ئەھۋال لاشتى. خۇددى مېنى تونۇيدىغاندەكلا گەپ قىلغىلى تۇردى. ھەتتا ئاتا ـ ئانامنىڭ ئەھۋالىنىمۇ سوردى. مەن ئۇنى راستىنلا بىر يۇرتلۇقىمىز ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالدىم ـ دە، ئۇنىڭ تەكلىپى بىلەن ئۇنىڭ بىكەتكە يېقىنلا جايدىكى ئۆيىگە باردىم. مومای داستىخان سېلىپ، ئالدىمغا قېنىق دەملەنگەن چاي قويدى، مەن شۇ چايىنى

بىر ئىككى ئوتلىغىنىمنى بىلىمەن. ئۇچ كۈندىن كېيىن هوشۇمغا كېلىپ قارىسام، سەرگەردان بويتاقنىڭ بىر ئېغىزلىق ۋەيرانە ئۆيىدە قىپيالىڭاچ هالەتتە يېتىپتىمەن. ۋۇجۇدۇم ماغدۇرسىزلىنىپ كەتكەن، بېشىمنى كۆتۈرگۈدەك هالىم يوق ئىدى. مەن بىر ئامالالارنى قىلىپ كىيىملىرىمنى كىيىۋالدىم. ئىككى ئايغىچە ئاشۇ ئۆيدە تۇرۇپ قالدىم. مېنى حوتۇن قىلغۇچى سىرتقا چىققاندا مېنى ئۆينىڭ ئىچىگە سولاپ قويۇپ كېتەتتى، بۇ ئۆيدە پات ـ پاتلا بىرنەچچەيلەن پەيدا بولاتتى ۋە قونۇپ قالاتتى. پەرىزىمچە ئۇلار يانچۇقچى بولسا كېرەك، كەلگەنلىرىدە ناھايىتى نۇرغۇن پۇل ئەپكېلىپ بۆلۈشەتتى. مەن ئۇلار ئۇخلاپ قالغاندا، ئاشۇ پۇللاردىن ئازراق «زاكات» ئايرىۋالاتتىم. يېقىندا ئۇلار بىرەر پېشكەللىكىگە ئۇچرىغان بولسا كېرەك، يوقاپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن ۋاقىراپ يۇرۇپ يان قوشنامغا قولۇپنى ئاچقۇزدۇم ـ دە، تىقىپ قويغان پۇللىرىمنى ئېلىپ ئۆيدىن چىقىۋالدىم، خۇداغا شۈكرى. ئەزىز يۇرتۇمغا يېقىنلاپ كېلىۋاتسەمەن. نېمە كۆرگىلىكىم بولسا ئاتا ـ ئانامنىڭ ئايىغىدا يېتىپ كۆرەرمەن ...

نادانلىق ۋە خۇراپاتلىق خۇددى ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىغا چاپلاشقان زىك كېسىلدەك بىر قىسىم كىشىلەرنى زىيانغا ئۇچراتماقتا. خۇراپاتلىق ۋە نادانلىقنىڭ تۇمانلىرى بەزى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ كۆز ئالدىنى تونىۋۇبلىپ، ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ يۈرەك پارىلىرىنى خورلۇقنىڭ زىندانلىرىغا تاشلاتقۇزماقتا. بۇنىڭغا سۈكۈت قىلىش مۇمكىنمۇ؟ بۇ خۇددى نېرۋىسى بۇزۇلغان ئادەمنىڭ ئۆز تېنىنى ئۆز قولى بىلەن كېسىپ پارچىلاپ، ناپۇت قىلىۋاتقىنىغا ئوخشاش ئىش ئەمەسمۇ؟ ئەلۋەتتە، نېرۋىسى بۇزۇلغانلار ئۆز قىلمىشىنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاپ يېتەلمەيدۇ. ئەمىسە نېرۋىسى ساقلارچۇ؟ ئۇلارنىڭ سۈكۈت قىلىپ تۇرۇشىمۇ ۋىجدانىي جىنايەت ئەمەسمۇ؟

ئالتىنچى كۆرۈنۈش

قەشقەرنىڭ كەچكۈز پەسلى ئىدى. نامازشامدىن كېيىن مەن ئەرەنچە ياسىنىپ، ئوردا ئالدى بازىرىغا كەلدىم. بىر نەچچە روپاش ئايال تاقۇبىتلىگەن ماگىزىننىڭ تېمىغا يۆلىنىپ پاراڭلىشىۋاتاتتى. مەن قەدىمىنى ئاستىلىتىپ ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىگە دىققەت قىلدىم. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنىڭ ئاڭلىۋالغۇچىلىكى بولمىسىمۇ، ئۆزىنى تۇتۇشلىرى ۋە ناز ـ كەرەشمىلىرى ماڭا غەلىتىرەك تۇيۇلدى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئەرەنچە ئۇستىبېشىمنى ئۇنۇتۇپ، شۇلارنىڭ ئارىسىغا قىسىلدىم. ئۇلار دەسلەپتە چۇقۇرۇشۇپ كېتىشتى. كېيىن تور روماللىرىنى قىيا ئېچىشىپ، ماڭا چاقچاق قىلغىلى تۇردى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئۇنداق ئايىسىز ئەھۋالدا قېلىشىمدىن ئەنسىرەپ، بېشىمدىكى شەپكىنى ئېلىپ، ئۆزۈمنى ئاشكارىلىدىم. ئۇلار مېنىڭ بۇ قىلمىقىمغا قىزىقىشىپ، مەندىن ئۇنى ـ بۇنى سوراشقا باشلىدى. دەل شۇ چاغدا ئون ئىككى، ئون ئۈچ ياشلار چامىسىدىكى بىر قىز ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلدى ـ دە، ئوتتۇز بەش ياشلار چامىسىدىكى سولغۇن چىراي بىر ئايال بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، ئامان ـ ئېسەنلىك سورىشتى. يېنىمىزدىكى چوكانىڭ ئېيتىشىچە، ئۇلار ئاتا ـ بالا ئىكەن. كېيىن مەن ھېلىقى ئايالنىڭ ئىسمىنىڭ تۇمارخان

ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇ مېنىڭ قايتا ـ قايتا ئىلتىماس قىلىشىم بىلەن ئۆز ئەھۋالىنى ماڭا سۆزلەپ بەردى.

ئۇ ئەسلىدە مۇشۇ شەھەردىكى خېلى ئابرويلۇق بىر ھۇنەرۋەننىڭ خوتۇنى ئىكەن. ئۇلار ئىككى باللىق بولغان يىلى ئەر تالاغا قارايدىغان بولۇپ قېلىپ، تۇمار-خانغا ئاجرىشىش تەلىپىنى قويۇپتۇ. ئۇ ئېرىنىڭ ئۇنىشىلىپ قېلىشىدىن چوڭ ئۈمىد كۈتمىسىمۇ، بالىلىرىنى يېتىم قىلىشنى خالىمايدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ھېچقانداق ھۇنەر ـ كەسپىنى بىلمىگەچكە، ئېرىدىن ئاجرىشىپ ئۆز تۇرمۇشىنى ئۆزى قاماداپ كېتەلمىگەن كۆزى يەتمەيدىكەن. شۇڭا ئېرى ھەر قانچە خورلىسىمۇ ئاجراشقىلى ئۇنىماپتۇ. بىر كۈنى كەچتە ئۇ ئۆيىدە ئېرىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرغانكەن، ئېرىنىڭ بىر دوستى ئېرىنى يوقلاپ كەپتۇ. تۇمارخان مېھمانغا داستىخان راسلاپ چاي قۇيغاندا، ئۇنىڭ ئېرى سىرتتىن كىرىپتۇ ـ دە، نامەھرەم تۇتتۇم، دەپ ۋارقىراپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قولۇم ـ قوشنىلار ئىشىك ئالدىغا يىغىلىپتۇ. تۇمارخان زادىلا ئۆزىنى ئاقلىيالماپتۇ. ياخشى گەپ ئۆيىدە قالار، يامان ئاتاق قانات ياساپ ئۇچار، دېگەندەك، تۇمارخاننىڭ ياتىباش ئەر بىلەن «تۆتۇلۇپ» قالغانلىقى ھەققىدىكى خەۋەر بىردەمدىلا پۈتۈن مەھەللىگە يېيىلىپتۇ. ئەر بۇ ئىشنى باھانە قىلىپ، شۇ كۈنىلا تۇمارخاننى تالاق قىلىپ، ئۆيىدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ. تۇمارخاننى ئاتا ـ ئانىسى يۇزىنى سىزىنى تۆكتۈك، دەپ ئۆيىگە كىرگۈزمەپتۇ. ئامالسىز قالغان تۇمارخان يېڭىسارغا بېرىپ، تۇغقانلىرىنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن قايتىدىن ئەرگە تەگكەنىكەن، لېكىن ئۇنىڭ يا-مان ئاتىتەي‌شۇ يەرگىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە بارغانلىقتىن ئېرى ئۇنىڭغا ئىشەنمەيدىكەن. بىرەر جايغا بارسا تۇمارخاننى ئۆيگە سولاپ قويۇپ كېتىدىكەن. ۋاقىت ئۇزارغانسېرى تۇمارخان قەپەستە ياشاشقا چىدىماپتۇ. ئاتا ـ ئانىسىنى، بالىلىرىنى، ئۆزى چوڭ بولغان قەشقەرنى سېغىنىپتۇ، تۇمارخان قەشقەرنىڭ گېپىنى قىلغان ھامان ئېرى ئاشناڭنى سېغىنغان ئوخشىمامسەن، دەپ ئۇنى دۇمبالاشقا باشلايدىكەن. شۇڭا ئۇ ئېرىنىڭ ئۆيىدىن قېچىپ چىقىپتۇ.

ـ مەن ئەسلىدە شەرمى ـ ھايالىق ئايال ئىدىم، ـ دېدى ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ، ـ مېنى ئېرىم ناپاكلىقتا ئەيىبلىدى. تۇغقانلىرىم ۋە جامائەتمۇ شۇنىڭغا ئىشەنىدى. ھېچكىم مېنىڭ پاك ئايال ئىكەنلىكىمگە ئىشەنمىدى. مەن ئېرىمنى ۋە ئەتراپىمدىكى كىشىلەرنى ئۆزۈمنىڭ پاك ئايال ئىكەنلىكىمگە زادىلا ئىشەندۈرەلمىدىم. بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا مەن نېمە قىلاي؟ ئاچلىقتىن ئۆلۈشۈم كېرەكمۇ؟ مەن ئامال-سىزلىقتىن مۇشۇنداق ناپاكلىق يولىغا مېڭىشقا مەجبۇر بولدۇم. مېنى ئىلگىرىكى ئېرىم مۇشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر قىلدى. مېنى قەستەن مۇشۇ يولغا كىرگۈزۈۋەتتى. مۇشۇنداق ياشاۋاتقىنىمغا بەش يىل بولدى. ئېرىم تارتىۋالغان ئىككى بالامنى ھازىر خېلى چوڭ بولۇپ قالدى. قىزىم مېنى بەزىدە ئوغرىلىقچە يوقلاپ تۇرىدۇ. ئۇ مېڭىش قانداق كەسىپ بىلەن تىرىكچىلىك قىلىۋاتقانلىقىمنى تېخى بىلمەيدۇ. شۇنى بىلگەن چاغلاردا بەلكىم مېنىڭ يۈزۈمگە مەڭگۈ قارىماس ...

تۇمارخان سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرالماي ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى.

ئاھ، تۆھمەت! ئۇ نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ـ ھە! تارىختا تۆھمەت تۈپەيلىدىن نابۇت قىلىنغانلار ئازمۇ؟ تۆھمەت ئايالىلارغا ناھايىتى ئاسانلا يۇقىدۇ. ئايالىلارنى ناپاكلىقتا، ئەخلاقسىزلىقتا ئەيىبلەش ناھايىتى ئاسان. تۆھمەتكە ئۇچرىغۇچىنىڭ پاك ئىكەنلىكى ئىسپاتلىنىپ بولغۇچە ئۇنىڭ بېلى پۈكۈلۈپ، چېچى ئاقىرىپ، ياشلىقى ئۆتۈپ كەتكەن بولىدۇ. ئۇ ئاقلانىلغان تەقدىردىمۇ بۇ زىيانىنى ھېچكىمدىن تۆلىتىپ ئالالمايدۇ. ئىنسانمۇ، تەبىئەتمۇ ئۇنىڭ ياشلىقىنى قايتۇرۇپ بېرەلمەيدۇ. تۇمارخانغا ئوخشىغان ئايالىلار ھېلىقىدەك يىرگىنىشلىك ئىشتىن قول ئۈزۈپ، يېڭىچە ياشاش يولى تاپقان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ بۇلغانغان نامى مەڭگۈ ئاقلانمايدۇ.

تۇمارخاننىڭ ھاياتىنى نابۇت قىلغان ئەر جازاغا تارتىلمامدۇ؟ تۇغرا، ئۇنى ھېچكىم جازالىيالمايدۇ. قانۇنمۇ ئۇنىڭغا گۇناھ ئارتالمايدۇ. ھۆرمەتلىك كىتابخان، سىز بۇنىڭدىن قانداق يەكۈن چىقىرىسىز؟

يەتتىنچى كۆرۈنۈش

روزىخان قارىقاش ناھىيىسىنىڭ مەلۇم يېزىسىدا تۇرۇشلۇق دېھقان بولۇپ، ئون ئالتە يىل ئىچىدەئون قېتىم نىكاھلانغان. تۆت ئەر- دىن بەش بالىسى بار. يېقىندا ئۇنىڭ ئونىنچى ئېرىدىن ئاجراشماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم. روزىخان بۇ يىل 31 ياشقا كىرگەن بولۇپ، قارىماققا 45 ياشلارغا كىرىگەندەك كۆرۈنەتتى. بۇ چېغىر كۆزلۈك، ئورۇق ئايال ئىدى. چىرايىنى ئۆمۈچۈك تورلىرىدەك ئىنچىكە قورۇقلار قاپلاپ كەتكەنىدى. روزىخان بەزىدە ئۆزىگە ئانچە ـ مۇنچە پەرداز قىلىپمۇ قويىاتتى. مەن ئۇنىڭ قېشىغا كۆپكۈك ئوسما قويۇۋېلىپ، ئاپتاپ ئىسسىنىپ ئولتۇرغانلىقىنى بىر قانچە قېتىم كۆردۈم. ئۇنىڭ بالىلىرى يىرتىلىپ جۇل ـ جۇل بولۇپ كەتكەن مەينىتىنى كىيىمىلەرنى كىيىپ، يولدىكى قۇمساڭغۇ توپىغا ئېغىنىشاتقىنى ۋە قاپقارا كىر باسقان قوللىرىدا تارشىدەك قېتىپ كەتكەن ئانلارنى كۆتۈرۈۋېلىپ غاجلايتتى.

روزىخاننىڭ مۇئامىلىسىدىن قارىغاندا، ماڭا ئوخشاس كەچكىچە ھېلى ئۇنى، ھېلى بۇنى سوراۋېرىدىغان مۇخبىرسىمان خانىمنى ئانچە ياقتۇرمايدىغاندەك كۆرۈنەتتى. شۇنداقتىمۇ مەن ئۇنىڭ كەيپىنىڭ چاغ پەيتىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ باقتىم.

ـ روزىخان، ئاڭلىسام 10 قېتىم نىكاھلىنىپلا، بەلكىم كۆڭۈللىرىدە ئويلىغانلىرىدەك ياخشى ئەرگىمۇ تېگىپ باقانلا ـ ھە؟ ـ دەپ سورىدىم مەن بىر كۈنى.

ـ نەدىكىنى دەيلا خانىم، «خۇدا بەرمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ؟» دەپتىكەن. 14 يېشىمدا ئاتا ـ ئانام ئەرگە بەرگەنىدى. كېيىن ئۆزۈم خالاپمۇ تېگىپ باقتىم، كۆڭۈل ئۇچۇنمۇ تېگىپ باقتىم، قېچىپ كېتىپمۇ تەگدىم، كىيىم ـ كېچەك ئۇچۇنمۇ تەگدىم. ئەرلىرىم مېنى نىكاھىغا ئېلىۋېلىپلا يىللاپ بىرەر كۆڭلەك ئېلىپ بەرمەيتتى. بەزىدە ئاچچىقىم كېلىپ: قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ مەن بىلەن تەڭتۇش خوتۇنلىرى نى ـ نى شىپىك دۇخاۋا، ئەنگىلىشىنلارنى كىنىدىكەن، مەن نېمىشقا كىيىمەيدىكەنمەن؟ تۇزۇكرەك كۆڭلەك ئېلىپ بېرەلمىگەن ئادەم نېمىدەپ مېنى خوتۇنلۇققا ئالغان، دەيتتىم. بۇ گەپ ئېغىزىمدىن چىققىشى بىلەنلا ئېرىم راسا كەلتۇرۇپ

تەستەكلەيتتى، مەن قېيىداپ ئاناڭ بىلەن ئۆيگە كېتىۋالاتتىم. ئەگەر ئېرىم مەن دېگەن كۆڭلەكنى ئېلىپ ئارقامدىن بارماسا، ماڭا دېگىنىمنى ئېلىپ بېرىدىغان ئەردىن بىرسىگە تېگىۋالاتتىم، — ئۇ مۇشۇ سۆزلەرنى دەۋېتىپ ساپسېرىق چىشلىرىنى چىقىرىپ، مەيۇسلا ھىجىيىپ قويدى. ئۇنىڭ كۆلكىسىگە پەخىرلىنىش ھېسسىياتى بىلەن چوڭقۇرىدەرد ـ ئەلەم ئارىلىشىپ كەتكەندى.

— سىلىگە شۇ ئون ئەرنىڭ بىرەرسى ئۆزلىرى ئارزۇ قىلغان كىيىملەرنى ئېلىپ بەردىمۇ؟

— نەدىكىنى دەيلا خانىم. سىكىلەك ① چاغلىرىمدا خېلى ئۇز ئىدىم. شۇڭا بەزى ئەرـ لەر شېپىك دۇخاۋا كۆڭلەكلەرنى، خۇرۇم ئۆـ تۈكلەرنى كۆرسىتىپ نىكاھىمغا ئېلىۋالدى. نىكاھىمغا ئېلىۋالغاندىن كېيىن، ئۇ كىيىملەرنىڭ جىمىسى خەقتىن ئۆتۈنە ئېلىپ كەلگەن بولۇپ چىقتى. شۇنىڭدىن كېيىن كىمگىلا تەگسەم تويلۇقىقا ئالغان ئىگىنىلەرنى ئۆشنەمگە ساپقىنىمچە سالماي كىيىۋېرىدىغان بولدۇم. ئېتىزلىققا بارغانـ دىمۇ سالماي كىيىۋەردىم. شۇنداق قىلىپ سام مېنىڭ سۆزۈمنى بەرگەندە ② شۇ كىيىملەرنى مەندىن تارتىۋېلىپ، يەنە ماڭا ئوخشاش سىكىلەكتىن بىرنى ئالدۇ ئەمەسمۇ ئۇ گادايلار.

— سىلە ھەر قېتىم نىكاھلانغاندا توي خېتى ئالامدىلا؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— مېنىڭ ئون نىكاھلىق بولغىنىم راست،

① سىكىلەك — چوكان.

② سۆزنى بېرىش — تالاق قىلىش، ئاجرىشىش.

③ خوشنى ئۆچ ئەزۇچە ئاتالغۇلۇق ولۇپ، خوتەندە تۆت قېتىم خوشنى ③ ئالغان. ئالتە قېتىم قىسىغا ئاخۇنۇمنىڭ نىكاھى گۇۋاھى، خانىم.

نامراتلىق ۋە نادانلىق بۇ ئايالنىڭ نورمال تەپەككۇر ئىقتىدارىنى بۇزۇپ، ئۇنى كىسىم ـ كېچەك ۋە يېمەك ـ ئىچمەكتىن باشقىنى ئويلىيالمايدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويغان، ئۇنىڭ ئىنسانلىق قەدرـ قىممىتىنى، ئانىلىق غۇرۇرىنى نابۇت قىلغان. روزىخان ئازراقلا ئىزدىنىپ كۆرسە، ئەقىل ـ پاراسىتىنى ئىشقا سالسا، ئۆزىنىڭ ئىنسانلىق قەدرـ قىممىتىنى ۋە ئانىلىق غۇرۇرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋالالايتتى.

مۇشۇ يۇرتتا بالىمەخان ئىسىملىك بىر ئايال بار. ئۇ بىر نەچچە يىل ئاۋۋال لوندۇندا ئېچىلغان خەلقئارالىق گىلەم توقۇش كۆرگەزمىسىدە گىلەم توقۇش ماھارىتى كۆرسىتىپ، چەت ئەللىكلەرنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولغان، مەملىكىتىمىزگە شان ـ شەرەپ كەلتۈرگەن، ئۇيغۇر مىللىتىنى دۇنياغا يەنە بىر نۆۋەت تونۇتقانىدى. روزىخان بالىمەخان بىلەن بىر زامانداۋە بىر ماكاندا ياشاۋاتىدىغۇ؟ ئەمىسە بۇ ئىككى ئايالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھالقىنىمانچە كەك؟ پەرق نېمانچە چوڭ؟

مەن روزىخان بىلەن پاراڭلىشىپ بولغاندىن كېيىن، قارىقاش ناھىيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىكى كادىرلارنىڭ ياردىمىدە ئۇچ يېزىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ باردىم. ئۇچ يېزىدىكى ئايالارنىڭ زور بىر قىسمى ئىككى قېتىمدىن ئون قېتىمغا

توي خېتى ئورنىدا ئۆزلىشىپ قالغان.

قەدەر نىكاھلانغان.

بۇ ئۇچ يېزىدىكى ئايالالارنىڭ 38% تى ساۋاتسىز بولۇپ، ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا تېخنىكۇملارغا بارالىغان ياكى ئوقۇپ خىزمەتكە ئورۇنلاشقان بىرمۇ يېزا قىزى يوق. ناھىيە بويىچە ئاتا ـ ئانىسى ئاجرىشىپ كېتىش سەۋەبى بىلەن بېقىمسىز قالغان 598 نەپەر بالا بار ئىكەن. بۇلارنىڭ ئىچىدە يېزا بالىلىرى 470 نەپەر. تەكرار نىكاھنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ بۇ سان بارغانسېرى كۆپەيمەكتە (ئاتا ـ ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن يېتىم بالىلار بۇنىڭ سىرتىدا).

مەن يۇقىرىدىكى كۆرۈنۈشلەرنى سىزىپ بولغاندىن كېيىن، ئىختىيارسىز ھالدا ئالقىنىمدا ئېغىمنى يۆلەپ، ئۆزۈمنى ئورۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلىدىم. شۇ تەقىلدە كۆزۈمنى قەغەزدىن ئۈزمەي بىر ھازاغىچە جىمجىت ئولتۇرۇپ قالدىم. كۆڭلۈم بۇزۇلدى، كۆزۈمگە ياش تولۇپ، كۆز ئالدىم خىرەلەشتى. ئامانگۈل، قىمار ـ ۋازنىڭ خوتۇنى، ئۇراقىز، ئۇمارخان ۋە روزىخانلار خىيالىمدا قايىتىدىن گەۋدىلەندى. ئۇلار نېمىدېگەن ئاجىز، نېمىدېگەن بىچارە؟ قانۇن ئۇلارنى نېمىشقا قوغداپ قالالمايدۇ؟ ئايالىلار ئەلمىساقتىن مۇشۇنداق خارلىنىپ، دەپسەندە قىلىنىپ ۋە تەقدىرگە تەن بېرىپ ياشاپ كەلگەنمۇ؟ مەن يەنە ئويلىدىم، تەپەككۇرۇمنى قاناتلاندۇردۇم ۋە ئاخىىر زوراۋانلىق ئالدىدا باش ئەگمىگەن، باتۇر، ئەقىللىق ۋە بىلىملىك ئايالىلارنىمۇ ئىزدەپ تاپتىم. ئۇلار خەلقنىڭ خاتىرىسىدىن ۋە قەدىمكى كىتابلارنىڭ قوۋرىسىدىن ئىزىسىدىن مېنىڭ ئالدىمغا «سەكرەپ چۈشتى».

مانا، سەئىدىيە خانلىقى دەۋرىدە ئۆتكەن ئامانگۈلنىڭ ئىرى ـ مەلىكە ئامانىسا ئۆزىنىڭ مۇزىكىدىكى بىلىمى ۋە تالانتىغا تايىنىپ جاھانغا مەشھۇر 12 مۇقامنى رەتلەپ توپلىغان ۋە ئۇنى بىزگە مىراس قىلىپ قالدۇرغان. قاراخانىلار شاھى ھەسەن تاۋغاچ بۇغراخانىنىڭ قىزى ـ سالجۇقلار شاھىسىنىڭ خانىشى تۇركان خاتۇن ئۆزىنىڭ خانىشلىق ئۇنۋانى ۋە يۇقىرى بىلىم، قابىلىيىتى بىلەن ھۆكۈمەت ئىشلىرىغا ئارىلاشقان، ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى جەڭلەردە قان چېچىلىشنى ئازايتىپ، مەسىلىلەرنى سۈلھ ۋە دوستانە يول بىلەن ھەل قىلىشنى تەكىتلەپ، زور ئۇتۇقلارنى قازانغان. قەدىمىي ئۇيغۇر ساكىلىرىنىڭ ئايال پادىشاھى ئۇمارىس ئۆز مەملىكىتىنگە بېسىپ كىرگەن تاجاۋۇزچى خىسراۋنىڭ ھەر خىل تەھدىتلىرىگە مەردانىلىق بىلەن تاقابىل تۇرغان ۋە ئاخىرىدا ئۇنى يېڭىپ: سەن ئۆمۈر بويى قانغا تويمىغانسىڭ، ئەمدى قانغىچە ئىچكىن، دەپ ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ، قان تولدۇرۇلغان كۈپكە چىلاپ قويغان...

مەن يۇقىرىقىلارنى ھازىرقى زامان

ئايالىرى بىلەن سېلىشتۇرماقچى ئەمەس مەن. مېنىڭ مەقسىتىم بۇ زېمىندا مۇشۇنداق جاسارەتلىك ئايالالارنىڭمۇ ياشاپ ئۆتكەنلىكىنى ئەسكەرتىپ قويۇشتىنلا ئىبارەت.

ئەمدى مەن هازىرقى زامانداۋى ئايالالارغا هەقىقىي تەڭلىك، باراۋەرلىك هوقۇقىنى بېرەلەيدىغان قانۇنغا مۇراجىئەت قىلدىم:

ئەي قانۇن، سەن شۇنچە مۇقەددەس ۋە قۇدرەتلىكسەن. سېنىڭ نامىڭ تىلغا ئېلىنغاندا هەممە ئادەمنىڭ كۆڭلىدە ساڭا قارىتا هۆرمەت ۋە ئىشەنچ تۇغۇلىدۇ. خەلق دۈشمەنلىرى سېنىڭ ئالدىڭدا لاغىلداپ تىترەيدۇ. مۆمىن پۇقرالار سەندىن كۈچ ـ قۇۋۋەت ئالىدۇ. سەن زورا ـ ۋانلارنىڭ ئەدىبىنى بېرىسەن، ئاجىزلارنى يۆلەيسەن. لېكىن هازىر بىزنىڭ جەمئىيەتىمىزدە سېنىڭ هىمايەڭگە ئېرىشەلمەيۋاتقان، خورلۇق ۋە ئازابتىن يۇرتىكى لەختە ـ لەختە قان ـ زەردابقا تولغان قانچىلىگەن ئايالالار بار؟ ئۇلار سېنىڭ ئۆزلىرىگە باشپاناه بولۇشۇڭنى زارىقىپ كۈتمەكتە. ئۇلار سېنىڭ تېخىمۇ قۇدرەت تېپىشىڭنى، بارغانسېرى كۈچىيىشىڭنى، مۇكەممەللىشىشىڭنى ئارزۇ قىلماقتا. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇلار سېنى ئىجرا قىلغۇچىلارنىڭ ئىنسابىنمۇ تىلىمەكتە.

مەن ئايالدىن ئىبارەت بۇ ئۇلۇغ ئوبرازنى قەلبىمگە پۈكۈپ، ئۇلارنىڭ بەختسىزلىكى، غۇرۇرى ۋە كۈلكىسى ئۈچۈن ئەقلىمنىڭ يېتىشىچە، شارائىتىمنىڭ يار بېرىشىچە ئىزدەندىم. شۇنداق قىلىپ، ئازابلىق كۆز ياشلىرىمنى قۇرلار ئارىسىغا سىڭدۈرۈپ، بۇ ئەدەبىي ئاخباراتنى يېزىپ پۈتتۈردۈم. مەن بىلىمەن. مېنىڭ بۇ ئەدەبىي ئاخباراتىم ئامانگۈلنىڭ ئازابلىرىنى يېنىكلىتەلمەيدۇ، تۇمارخانىنىڭ كۆز ياشلىرىغا بەرهەم بېرەلمەيدۇ. قىمارۋازنىڭ خوتۇنىغا نىجاتلىق ئاتا قىلالمايدۇ. شۇڭا مەن يەنىلا ئەرلەرگە مۇراجىئەت قىلماقچىمەن:

ئەي ئاتىلار، ئاكىلار، نەۋقىران بەگتىلەر، پالۋان قامەت ئەرلەر! سىلەر پۈتۈن كۈچۈڭلار بىلەن ئايالالارغا يار ـ يۆلەك بولۇڭلار! ئايالالارنى هۆرمەتلەڭلار، قەدىرلەڭلار! ئايال ـ سىلەرنىڭ ئاناڭلار، مەشۇقۇڭلار، ساهىبجامالىڭلار. ئۇ سىلەرنىڭ ئاچاڭلار، سىڭلىڭلار ۋە قىزىڭلار. ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئاتىلىق، ئاكىلىق، ئۇستازلىق، خىزمەتداشلىق ۋە ئەرلىك مەجبۇرىيىتىڭلارنى ئادا قىلىڭلار! ئۇلارنى ياۋۇز كۈچىلەرنىڭ هۇجۇمىدىن ۋە پىتنە ـ پاساتلىرىدىن قوغداڭلار. ئامانگۈل ۋە تۇمارخانىغا ئوخشاش ئاجىزلارنى تەگسىز هاكىمنىڭ ئاغزىدىن تارتىۋېلىڭلار! ئەنە شۇنداق قىلغاندىلا مىللەت تەرەققىي تاپىدۇ، كۈچىيىدۇ. ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدا، يۇقىرى سەۋىيىلىك پەن ـ تەتقىقات ئورۇنلىرىدا، دۆلەتنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك

رەھىمدىللىك قاتىلامىلىرى ئىچىدە، دۇنيا ئالىملىرى قاتارىدا كۆپلەپ بادام دوپپىلىق ۋە ياكى شەھلا كۆزلۈك ئۇيغۇر پەرزەنتلىرىنى كۆرەلەيسىلەر.

مەن ئۇرۇمچىدىكى 200 مىك يۇەن سەرپ قىلىنىپ ياسالغان «پاھىشە ئايالىلارنى يىغۇۋېلىش ئورنى»نىڭ ھەيۋەتلىك بىناسىغا بىر ھازاغىچە تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن، ئىچىدىكى خۇرسىنىپ ئارقامغا ياندىم. 200 مىك يۇەن سەرپ قىلىنىپ ياسالغان بۇ بىنا ھەقىقەتەن كۆركەم ۋە ھەشەمەتلىك ئىدى. مەن ئىختىيارسىز ھالدا 200 مىك يۇەننى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۇم. ئىككى دېگەن رەقەمنىڭ ئارقىسىغا تىزىلىپ تۇرغان بەش نۆل مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدا خۇددى ئاشۇ بىنانىڭ ئىچىدە تىپىرلىشىپ تۇرغان پاھىشە ئايالىلاردەك تۇيۇلاتتى. ئاشۇ ئىككى ۋە بەش نۆل مېڭەمنى ئارامسىزلاندۇرۇپ، يۈرىكىمنى سىقاتتى. مەن خۇددى نەپەسىم يېتىشمەيدىغاندەك ئىغىر - ئىغىر تىنغان ھالدا 200 مىك پۇەنگە خىيالەن خىتاب قىلدىم:

ئەي پۇل، ئەگەر سەن مېنىڭ ئىختىيارىمدا بولغىنىڭدا، مەن يېڭى - يېڭى پاھىشە ئايالىلارنىڭ پەيدا بولۇشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، مەخسۇس يېتىم قىزلار ھۈنەر - تېخنىكا مەكتىپى ياكى ئايالىلارنى تەربىيىلەش مەركىزى قۇرۇپ، سېنى ئاشۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش بىناسى ۋە ئۇستاخانىلىرى ئۈچۈن ئىشلەتكەن بولاتتىم. لېكىن دۆلەت خەزىنىسىنى باشقۇرغۇچىلار ۋە مالىيە خادىملىرى سېنى مېنىڭ ئارزۇيۇمدىكىدىن نەچچە ھەسسە ئەھمىيەتلىك ۋە شەرەپلىك بولغان ئاشۇنداق «يىغۇۋېلىش ئورۇنلىرى» ئۈچۈن ئىشلىتىدىكەن. دېمەك سېنى نېمىگىلا خەجلىسە بولۇۋېرىدىكەن. قارىماققا سەن ناھايىتى قۇدرەتلىكتەك كۆرۈنسەڭمۇ، ئەمەلىيەتتە بەكمۇ بىچارە ئىكەنسەن. خۇددى كەپسىز بالىنىڭ قولىدىكى ئويۇنچۇقتا ئوخشايدىكەنسەن. ئەگەر زۇۋانىڭ بولغان بولسىدى، ئۆز تەقدىرىڭگە ئېچىنىپ دادپەريادىنى ئورغان بولاتتىڭ. سەن قاچانمۇ ئۆز ئورنىڭنى تاپارسەن.

بۇ ئەدەبىي ئاخباراتىمنى ئەمدى ئايا‌غلاشتۇرىمەن. ھۈرمەتلىك كىتابخان، بۇ سوئال بىلەن تولغان ئېچىنىشلىق كۆرۈنۈشلەردىن سىز نېمىنى ھېس قىلدىڭىز؟ سۆيۈملۈك كىتابخانلار، يۈرىكىڭلارغا قولۇڭلارنى سېلىپ بېقىڭلار، ئۇ نېمە دەۋاتىدىكىن؟ سوئالارغا قانداق جاۋاب بېرىۋاتىدىكىن؟...

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

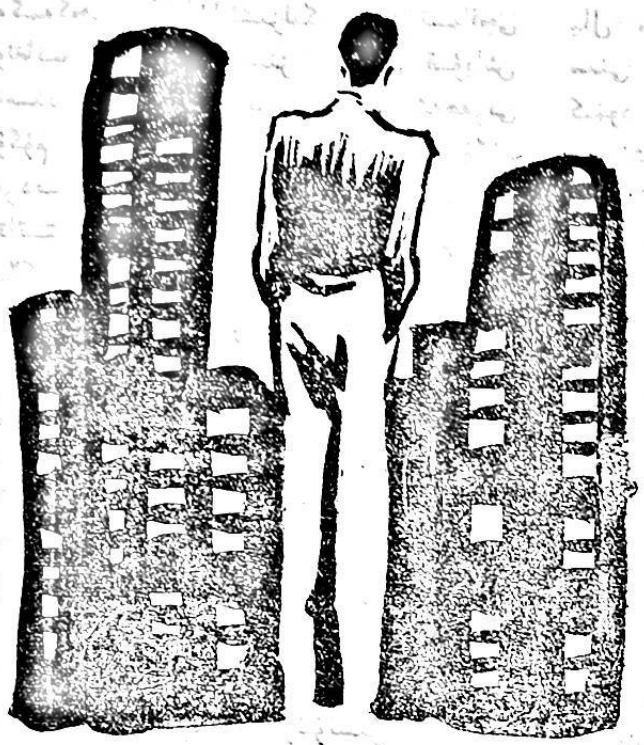
تۈزىتىش

نابور سېخىتكى مۇناسىۋەتلىك خادىملارنىڭ دىققەتسىزلىكىدىن 91 - يىل 8 - سان 152 - بەت يۇقىرىدىن 6 - قۇر «...بىرلەشمە ئارمىيىسىنىڭ مىسىرغا تاجاۋۇز قىلغانلىقى...» دېگەن جۈملىدىكى «مىسىرغا» دېگەن سۆز چۈشۈپ قالغان. قوشۇپ ئوقۇشىڭلارنى سورايمىز.

مەتتەمىن شەپە

مەسرەت

(ھېكايە)

بىر كۆرۈپ ھەسرەتتە قالدىم ئول پەرى رۇخسارىنى،
ئىككى كۆرسەم دەپ تىلەيمەن كۆزلىرى خۇمارىنى.

ئەلىشىر ناۋايى

ئۇ كىنودىن تولىمۇ كۆڭۈلسىز قايتىپ چىقتى. كىنوغۇ قىزىقارلىق، تەسىرلىك ئىدى، گۈزەل ھىندى قىزىنى لۆكچەكلەر بۇلاپ قاچاتتى، قىزنىڭ سۆيگىنى، بۇدۇر چاچ ھىندى يىگىتى ئۇنى قوتقۇزۇش ئۈچۈن بىر ئوچۇم قارام لۆكچەكلەر بىلەن جان تىكىپ ئېلىشاتتى؛ ئۇ ھەر قەدەمدە جېنىدىن ئايرىلىش خەۋپىگە دۇچ كەلسىمۇ قورقمايتتى، چېكىنمەيتتى. يىگىت لۆكچەكلەر تەرىپىدىن تاياق يەپ، ئىككى قېتىم ئوق تېگىپ يارىدار بولۇپ پۈتۈن يەدىنى قىپقىزىل قانغا بۇيالسىمۇ يەنە جان تىكىپ ئېلىشىپ ئاخىر سۆيگىنىنى لۆكچەكلەرنىڭ چاڭگىلىدىن ساقسالامەت قوتقۇزۇپ چىقتى، «جاندىن كەچمىگىچە جانانغا يەتمەس» دېگەن سۆز توغرا-دە، ... كىنونىڭ ۋەقەلىكى شۇنچە جىددى، تەسىرلىك ئىدىكى، ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان كۆڭلى نازۇك بىر-ئىككى تاماشىبىنىنىڭ مىشىلداپ يىغلىغىنى ئاڭلاندى. يىگىتنىڭ باتۇرلۇقىدىن تەسىرلەنگەن، قايىل بولغان يىگىتلەر ھەتتا نەچچە قېتىم چاۋاك چېلىپ، چوقان كۆتۈرۈشتى. ئۇمۇ ئاشۇلارغا ئوخشاش يىگىتقۇ، ئۇمۇ ھاياجانلىنىشى، مىسكىن كۆڭلى كۆتۈرۈلۈشى لازىم ئىدى، ئەپسۇسكى، ئۇ كىنونى كۆرۈپ تېخىمۇ خەمگە چۆكۈپ كەتتى.

ئۇ تىياتىرخانىنىڭ ئالدىغا چىقىپ تۇرۇپ قالدى. قىزىق ئىش، شەھەرنىڭ كەچكى مەنزىرىسىمۇ ئۇنىڭ چىشىغا

ئەگمەكچى، كۆڭۈلسىزلىكنى ئاۋۇتماقچى بولغانىدەك كۆڭۈلسىز ئىدى. قۇياش ئەمدىلا ئولتۇرغان بولسىمۇ، شەھەرنى گۈگۈم پەردىسى ئورىغان، شۇ گۈگۈم پەردىسى ئىچىدە كۈل رەڭ تۇمان يېيىلىپ ياتاتتى. يول ياقىلىرىدىكى قىزغۇچ، كۆكۈچ چىراغلار ئاشۇ لەنىتى تۇمان تۈپەيلى سۇس نۇر چېچىپ تۇراتتى، ئەتراپتىكى بىنالارنىڭ چىراغلىرىمۇ خىرە كۆرۈنەتتى، تۆت كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دۇگىلەك، تۆمۈر رېشاتكىلىق دەرەخزارلىق نىڭ ئەتراپىدا ئاپتوموبىللار تىقىلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇلارنىڭ يول بوشتىشقا ئۇندىگەن سىگنالىرىمۇ يېقىمسىز، قوپال ئاڭلىنىاتتى. بۇ ئادەم دېگىزغا ئايلانغان گۈزەل ئۇرۇمچىنىڭ قىش پەسلى يېڭى باشلانغان كۈنلىرىنىڭ كۆڭۈلسىز ئاخشىمى ئىدى.

ئۇ تىياتىرخانا ئالدىدىكى سېمونت يەلەمپەيلەردىن ئېغىر قەدەم تاشلاپ چۈشۈپ كەلدى. كۈندۈزى ئېرىگەن مۆزلار يەنە قېتىپ يەر تېيىلىغاق بولۇپ كەتكەنىدى. ماڭساڭ بىرخىل يېقىمسىز ئاۋاز ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ئۇ يول بويىغا كېلىپ تۇرۇپ قالدى. بۇ يەردىن ھازىر ئادەم ئۆتكىلى بولمايتى. چۈنكى، يول تالىشىۋاتقان ئاپتوموبىللار شۇنچە كۆپ ئىدىكى، كىمىسپ ئۆتىمەن دەپ كوچىغا ئايلاغ باسساڭ، جېنىڭدىن جۇدا بولۇشۇڭ تۇرغانلا گەپ ئىدى. ئۇ ئەتراپىدا ئۆزىگە ئوخشاش يولنىڭ بوشىشىنى كۈتۈپ قاراپ تۇرغان ئادەملەر قاتارىغا قېتىلىپ كۈتۈپ تۇردى. ئۇنى خىيال ئىلكىگە ئالدى ۋە خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ ھازىر كۆرگەن كىنو سىنى ئەسلەپ قالدى. ئويلاپ قارىسا، بۇ كىنودىكى بىر كۆرۈنۈش بىلەن ئوخشاش تۇرمۇشىدىكى ئاددىي، ھەتتا ئۆزىمۇ ئۆز ۋاقتىدا ئانچە دىققەت قىلىپ كەتمىگەن بىر ئىش ئوتتۇرىسىدا ئوخشاشلىق بار بولۇپ تۇيۇلدى. كىنودىكى بۈدۈر چاچ ھىندى يىگىتى كۈندۈزى كوچىدا كېتىۋېتىپ ھېلىقى كۈزەل ھىندى قىزىنى ئۇچرىتىپ قالاتتى ۋە قىز كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنگىنى ئۈچۈن خېلى يەرگىچە كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭاتتى. ئۇمۇ دەل مۇشۇ تىياتىرخانىدا كىنو كۆرۈۋېتىپ، ئۆزىدىن ئىككى رەت كەينىدە ئولتۇرغان بىر قىزغا كۆزى چۈشۈپ قالغانىدى. ئۇ پۈتۈنلەي ناتونۇش قىز ئىدى. كىنودىن قايتقاندىن كېيىن نەمىشقىدۇر ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭىدى. ئۇ شۇ ئاخشىمى نېمە ئۈچۈن ئۇ قىزنىڭ كەينىدىن ئەگەشكەن بولغىيدى؟ بەلكىم بۇمۇ بىر قىسمەتتۇر. ئۇنىڭ خاھىشىدىن تاشقىرى ئىشتۇر. ئەگەر ئاشۇ ئاخشىمى ئۇ قىزنىڭ كەينىدىن ئەگەشمىگەن بولسا، بۇ كۈندە كۆيۈڭ دەردىدە شۇنچە پۇچۇلانماس ئىدىغۇ؟

ئەمما، ئۇ بۈگۈنكىدەك كۆڭۈلسىز قىش ئاخشىمى ئەمەس، بەلكى كۆڭۈلىڭ ياز ئاخشىمى ئىدى. شۇ چاغمۇ قۇياش ئەمدىلا ئولتۇرۇپ، كوچا چىراغلىرى يېقىلىدىن ياندۇرۇلغان چاغ ئىدى. غەربىي ئۇپۇقتا قۇياشنىڭ قىزىللىقى سىڭىپ كەتكەن بىر پارچە بۇلۇت خىرە قىزىرىپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ھاۋا سالقىن، كوچا چىراغلىرى ياپيېشىل دەرەخلەر ئارىسىدىن خۇددى يۇلتۇزلاردەك ئىمىر - چىمىر قىلىپ، چىرايلىق چاقناپ كۆرۈنەتتى.

كىشىلەر ئىشتىن چۈشكىلى خېلى ۋاق بولغاچقا، كوچىدا ئاپتوموبىللارمۇ كۆپ ئەمەس ئىدى. بۇنداق ئاخشاملىرى كوچىدا ئالدىراپ ماي مېڭىپ، تاماشا قىلىش كۆڭۈللۈك ئىدى.

تۈيۈقسىز سائەتنىڭ داڭ ئۇرغىنى ئاڭلاندى. بىر، ئىككى... داڭ بەش قېتىم ئۇرۇلدى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئالدى تەرەپتىكى قەۋەتلىك، ئېگىز بانكا بىناسىغا قارىدى، بىنانىڭ ئۈستىدىكى مۇنار سائىتىنىڭ ستىرېلكىسى دەل بەشنى كۆرسىتىپ تۇراتتى، سائەتنىڭ چۆرىسىدىكى بىردىن ئون ئىككىگىچە سانىنى بىلدۈرىدىغان سىزىقچىلارمۇ قىزىل ئىدى. ئۇ خىيال دېڭىزىدا ئۈزۈپ يۈرۈپ، كوچىنى كېسىپ ئۆتۈشنىڭ ئورنىغا، ئىختىيارسىز ئوڭ قول تەرەپكە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى.

ئۇ شۇ ئاخشىمىمۇ مۇشۇ كوچىدا ھېلىقى غۇنچە بوي قىزنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭغاندى. ئەمما، ۋاقىت بۇنىڭدىن ئىككى سائەتچە كېيىن ئىدى.

ئۇ قىز يىگىرمە قەدەمچە ئالدىدا كېتىپ باراتتى، ئۇستىگە ئاق، كالتە يەڭ كوپتا، زەڭگەر رەڭ يوپكا كىيگەنىدى، چىراغ نۇرىدا كوپتىسى ئاقۇش، يوپكىسى قارا كۆرۈنەتتى. ئىككى ئۈرۈم چېچى ساغ رىسىدا سىلكىنىپ تۇراتتى. ئۇ نېمىشقىدۇر ئاستا ماڭاتتى. كەينىگە قاراپمۇ قويمايتتى، ئارىلاپ - ئارىلاپ يان تەرەپلىرىگە قارايتتى. ئۇنىڭ بۇ تۇرقى گويا كوچا سەيلىسى قىلىپ يۈرگەن كىشىگە ئوخشايتتى. ئۇنىڭ ئىتتىكرەك مېڭىپ ئۆزىنى ماگىنىتەك تارتىپ تۇرغان ئاشۇ قىزغا يېتىشۋالغۇسى، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ تونۇشۇۋالغۇسى كېلەتتى. ئەمما، قىزنىڭ ئاشۇ لەرزان مېڭىشىنى تاماشا قىلىشتىن ۋاز كەچكۈسى كەلمىگەندەك، قەدىمىنى ئىتتىكلىتەلمەيتتى، راستىنى ئېيتقاندا، ئۇ-نىڭدا قىزغا يېتىشۋېلىشقا، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىشقا جۈرئىتە كەم ئىدى. شۇنداق تىمۇ قەدىمىنى توختىتالمايتتى. چۈنكى، نامەلۇم بىر كۈچ ئۇنى يېپ بىلەن باغلىغۇدەك سۆرەپ كېتىۋاتاتتى.

ئاشۇ چاغدا نېمىشقا ئۇ قىزغا يېتىشىۋالمىدى - ھە؟ يېتىشىۋالغان بولسا كۆپ-رەك پاراڭلىشىشى، ئوبدانراق تونۇشۇۋېلىشى مۇمكىن ئىدىغۇ؟... ئۇنىڭ ئەمدى ئېسىگە كەلدى. شۇ چاغدا ئۇ غۇنچە بوي قىزنى قوغلاپ يېتىشىپ پاراڭلىشىشنى لايىق كۆرمىگەنىدى. مۇبادا شۇنداق قىلسا، ئەخلاقسىز، شاللاق يىگىت بولۇپ كۆرۈنۈپ قېلىشى مۇمكىنلىكىنى ئويلىغانىدى. چۈنكى، بۇ قىز ئۇ ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتقان — پۈتۈنلەي ناتونۇش قىز ئىدى. بۇنداق قىزلار بىلەن بىرىنچى ئۈچرىشىشتىلا، يەنە كېلىپ كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ، تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك پاراڭلارنى قىلىپ مۇڭدىشىش مۇمكىن ئەمەس - تە، شۇنداق قىلساڭ ئۇ كوچىغا چىقىپ قالغان قىز بولمىسىلا سېنى سىلىگىۋېتىشى، ھەتتا تىللىشى تۇرغان گەپ.

ئۇ كېتىۋېتىپ، ئۇ قىزنى تېياتىر-خانىدا تۇنجى قېتىم كۆرگەن چاغنى ئەسلىدى: ئۇ زالغا كىرگەندە كىنو باشلانمىغان، قىزغۇچ نۇر چېچىپ تۇرغان چىراغلارمۇ ئۆچمىگەنىدى. زالدا ئادەملەر كۆپ ئەمەس ئىدى، ئۇ ئوتتۇرىدىكى بوش ئورۇنلاردىن بىرىگە ئولتۇردى - دە، تونۇش-ھېلىشىلەر بارمىكىن، دېگەن ئوي بىلەن ئەتراپقا قارىدى. بىردىنلا ئۆزىدىن ئىككى

رەت كېيىنكى ئورۇندا قاتار ئولتۇرغان ئۇچ قىزنى كۆرۈپ قالدى. قارا قۇمـچاق قىز بىلەن سېرىق قىز نېمىلەرنىدۇر دېيىـشىپ كۈلۈشۈۋاتاتتى. سېرىق قىزنىڭ يېنىـدا ئولتۇرغان يۈزلىرى دۈگلەكسىرەك كەلـگەن قىز ئۇلارنىڭ پارىڭىغىمۇ ئارىلاشماي، كۈلكىسىگىمۇ قوشۇلماي، تورۇستىكى زىنـنەت چىراغلىرىغا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى نېمىشقىدۇر شۇ قىزغا تىكىلىپ تۇرۇپ قالدى. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، ئۇ يېنىدىكى قىزلار بىلەن تونۇشمايدىغانـدەك قىلاتتى. بولمىسا يېنىدىكى قىزلارنىڭ پاـراڭلىرىغا ئارىلاشماي، زالنى تاماشا قىلىپ ئولتۇرمايتتى ـ دە، ئۇ كۆزلىرى يـوغان، قاشلىرى كالتىرەك كەلگەن قىز ئىدى. تو ـ رۇستىكى دۈگىلەك چىراغلارنىڭ سۈس، قىزغۇچ نۇرلىرى تۈپەيلى بولـسا كـېرەك، ئىككى مەڭـزى پەرداز قىلغانـدەك قىزىل كۆرۈنەتتى. قىز نېمىشقىدۇ ئۇنىڭ كۆزىگە بىرى ئىسسىق كۆرۈندى. ئۇ قىزغا ئىخـتىيارسـز ئۇزاققىچە قادىلىپ قارىدى. ئۇ ھەقىقەتەن چىرايلىق ۋە تازا توشقان ۋاقتى ئىدى، ئالمىدەك كۆكسىمۇ كوپتىسىنى كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇ ناتو ـ نۇش يىگىتنىڭ ئۆزىگە مىختەك قادىلىپ تۇرغىنىنى سەزدى بولغاي، ئۇنىڭغا لاپ قىلىپ قارىدى ـ دە، ئۇنىڭسىزلانغانـدەك كۈلۈمسىرەپ قويدى. بۇ كۈلۈمسىرەش بىلەن ئۇ يىگىتنىڭ كۆزىگە تېخىمۇ چى ـ رايلىق، خۇددى ئاتاقلىق رەسسام مـاي بوياق بىلەن كۆڭۈل قويۇپ سىزىپ چىقـقان چىرايلىق سۈرەتتەكلا كۆرۈنۈپ كەتـتى. يىگىتنىڭ قان تومۇرلىرىدا ئىسسىق ئېقىم ئۆركەشلىدى. ئەمما دەل شۇ چاغدا كاساپەت چىراغلار ئىچى تارلىق قىلغانـدەك لىپ قىلىپ ئۇچتى.

ئۇ قىزنىڭ سۈرەتـتەك قىياپـىتىنى يەنە كـۆرۈشنى خالايتـتى. شۇڭـا، كـىنو تۈگىگىچە دەممـۇ ـ دەم كەينىگە قارىـدى. پەقەت ئۇنىڭ ئېكرانغا تىكىلىـپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن قارىيىپ تۇرغان تۇرقىنىلا كۆرەلىدى. كىنو تۈگىگەندە قىز ئورنىدىن تۇردى ـ دە، جامالىنى يېرىـم ياتا كۆرسـىتىپ قويۇپلا كىشىلەر تـوپىـغا قوشۇلۇپ كەتتى ...

ئۇ تـۆت كوچىـغا كىرىـپ تۇرۇپ قالدى. ھازىرلا مېڭىپ كەلگەن يولى تەنـتەربىيە كومىتېتى تەرەپـكە ئۇدۇل كېتەتـتى. ئۇنىڭ تەرەپتىن كەلگەن يول بۇ يولنى كېسىپ ئۆتۈپ خەلق مەيـدانى تەرەپـكە ئېلىپ باراتتى. ئۇ ھېلىقـى ئاخشىمـقۇ مۇشۇ دوقمۇشتا، دەل ھازىر تۇرغان يېرىـدە بىر پەس تۇرغانىدى.

بۇ تەرەپلەردە ئادەتتىمۇ ئادەمـلەر ئـازراق بـولـىدۇ. شۇ ئاخشىمـقۇ بۇ يەردە ئادەم كۆپ ئەمەس ئىدى. پەقەت ئاپتوموبىللارلا غۇيۇلداپ، ئۇزۇلمـەي ئۆـتۈپ تۇراتتى. قىز ئالدى ـ كەينىگە قاراپ يولنى تولىمۇ ئەنسىزچىلىك ئىچىدە كـىـسىپ ئۆتـتى ـ دە، خەلـق مەيدانـى تەـرەپكە بۇرالدى. ئۇ كەينىدىن بىر يىگىت ئەگىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى سەزمىگەنىدى. شۇڭا، كەينىگە ـ يىگىت تۇرغان دوقمۇشقا قاراپمۇ قويمايتتى. يىگىت شۇ چاغدىمۇ خۇددى ھازىرقىدەك ئېغىر خورسىنىپ قويغانىدى.

ـ ـ شەھەر ئاللىقاچان قاراڭغۇلۇق قويـنىغا چۆككەن، تۇمان تۈپەيـلى قاراڭغۇلۇق تېخىمۇ قويۇقلاشقانىدى. ھېلىلا مەغلۇبىيەتچىلىرىگە ۋە بىر ـ بىرىنى يول بېرىـشكە

ئوندىكەن ئاچچىق سىگناللىرى قۇلاق مېڭە ـ نى زىڭىلداتقان ئاپتوموبىللارمۇ ئازايغانـ دى. بىردىن، ئىككىدىن بولۇپ كېتىشۋاتـ قان كىشىلەر ئاندا ـ ساندا كۆزگە چېلىقاتـ تى. ئۇ يەنە بىر تال تاماكا ئوراپ چەكـ كىنچە يولنى ئىختىيارسىز كېسىپ ئۆتـ تى. ئۇ مېڭىپ ـ مېڭىپ يەنە تۆت كوچىغا بېرىپ توختاپ قالـدى. ئوك تـەرەپتـكى كوچا ئائىلىلىكلەر رايونى ئىدى. ئەسلىمـ لەر يەنە خىيال ئېكرانىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى ...

ئۇ بايا خېلىغىچە تۇرۇپ قالـغان دوقمۇشتا مۇشۇ تـۆت كوچىدىن كـۆز ئۈزمەي قاراپ تۇراتتى. قىز ئوڭغا بۇرۇلـدى. ئۇ تولىمۇ لەززان ماڭاتتى. ئۇ گەرـ چە غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ، لېكىن مېڭىـ شى بەكمۇ چىرايلىق تۇيۇلاتتى. ئۇ قىزنىك كەينىدىن قوغلاپ يېتىشكە ئىنتىلدى. ئەمما، قىز بىردىن ئوڭغا بۇرۇلۇپ كۆزدىن غايىپ بولدى. ئۇنىك يۈرىكى بىر قېسىملا بوـ لۇپ قالدى. ئۇ ئىتتىك ـ ئىتتىك مېڭىپ يولنى كېسىپ ئۆتتى. ئۇ يۈگۈرگەنـدەك تېز كېتىۋاتقان شۇ دەقىقىلەردە بايا قىزـ غا يېتىشۋېلىپ مۇڭداشمىغىنى، تونۇشۇۋالـ لالمىغىنى ئۇچۇن ئۆكۈندى. ئۆزىنى ئۆزى ئەدەبسىلىك بولۇشتا تولىمۇ چەكتىن ئېشىپ كەتتىك، ئۇنىك بىلەن بىر ئىككى ئېغىز پاراڭلىشىپ، كىملىكىنى، ئۇيىنىك قەيەرـ دىلىكىنى بىلىۋالساك گۇناھ بولاتتىمۇ؟ ئەمدى ئۇنى قەيەردىن ئىزدەيسەن؟ ۋاي، يۈرەكسىزەي، دەپ ئەيىبلىدى.

توساتتىن بىرسىنىك:

ـ ئاپا! ـ دەپ ئەنسىز ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئۇ بىر شۇملۇقنى سەزدى ـ دە، چېـ داپ تۇرالمىدى. پۈتۈن كۈچى بىلەن ئاـ ۋاز چىققان تەرەپكە يۈگۈردى. ئۇ غۇنچە بوي قىز ھېلىلا كۆزدىن غايىپ بولغان دوقمۇشقا يېتە ـ يەتمەستىن ئۇ قىزنىـك قېچىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كـۆردى. قىز كەينىگە قاراپ ـ قاراپ قويۇپ يۈگۈرەيتتى. ئۇنىڭغا نېمە بولدىكىن؟ بايىلا مەغرۇر كېتىۋاتقان قىز قاتتىق ۋەسۋەسىگە چۈشـ كەنىدى. توم چاچلىرى قالايمىقان پۈلاڭلايتتى.

ـ نېمە بولدى؟ ـ ئۇ قىزغا يېقىنـ لىشىپ سورىدى.

ـ لۈكچەكلەر ... لۈكچەكلەر قوغلاـ ۋاتىدۇ، ـ دېدى قىز ھودۇقۇپ، ھاسىراپ سۆزلەپ.

ئۇ ئارىلىقتا ئوك تەرەپكە كەتكەن كىچىك كوچىدىن بىرى ئېگىز ـ رەك، بىرى پاكاراق ئىككى يىگىت چىقىپ كەلـدى. ھەر ئىككىسى يالاڭباش ئىدى، ئېگىز ـ پەس دەسسەپ يۈگۈرۈشىدىن قارىغاندا چالا مەستەك قىلاتتى.

ـ قورقماڭ! ـ دېدى ئۇ قىزنى تىنچـ لاندۇرۇپ.

قىز ئۇنى تەبىئىي ھىماتچى دەپ بىلـ دى بولغاي، دەرھال ئۇنىك كەينىگە ئۆـ تۇپ مۇداپىئەلەندى. قىز تىترەپ كەتـ كەنىدى. يۈرىكى تېز ـ تېز دۈپۈلدەپ سوقۇۋاتاتتى. ئۇنىك ئىنسىق نەپىسى يـ ـگىتنىك بوينىغا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى.

ئىككى مەست يۈگۈرۈشتىن توختاپ، بازغاۋاتقان خورازلاردەك مۇشتلىرىنى تۈـ گۈپ ۋە سەل ئېگىلىپ مېڭىشىپ ئۇلارغا قەدەمـمۇ قەدەم يېقىنلىشىپ كەلدى. ئۇلار

قىزنى تارتىپ ئېلىپ كەتمەكچىمۇ ياكى ئۇنى كەينىگە «يوشۇرۇپ» تۇرغان يىگىتنىڭ ئەدىبىنى بەرمەكچىمۇ، بىلىپ بولمايتتى، بەلكىم ھەر ئىككى ئىشنى كۆڭلىگە پۈككەندۇر. يىگىت دەققە مەڭدەپ قالدى، قورققاندەك بولدى. بىردىن كەينىدە تۇگۈلۈپ لاغىلداپ تىترەپ تۇرغان قىز ئۇچۇن يىگىتلىك قىلىشى، ئىنسانىي يارەدەم بېرىشى لازىملىقىنى ئويلاپ يۇرىكىنى توختاتتى ـ دە:

ـ ھە، نېمە گەپ؟ ـ دېدى لۇكچەكلەرگە زاڭلىق قىلغان ئاھاڭدا سوغ كۆلۈمسىرەپ قويۇپ، ـ نېمە قىلماقچىسىلەر؟

ـ نېمە سەن بىزنىڭ ئىشىمزغا ئارىلىشىسەن؟ ـ دېدى ئېگىزرەكى، ئۇ چاقماق كۆڭلەك كىيىۋالغان بولۇپ، مەيدىسى ئوچۇق ئىدى.

ـ قايسى ئىشكىلارغا ئارىلىشىپتىمەن؟

ـ ئۇنداقتا يولۇڭغا كېتىۋەر ئاداش.

ـ ئاۋۇ قىزنى بىز ئۆيىگە ئاپىرىپ قويىمىز، ئۆيىمىز بىر يەردە، ـ دېدى پاكارراقى.

ـ راستەۋۇ؟ ـ سورىدى يىگىت قىزغا بۇرۇلۇپ قاراپ.

ـ ياق ... ياق. مەن ئۇلارنى تونۇمايمەن ...

قىز ھېلىمۇ جالاقلاپ تىترەيتتى. ئۇنىڭ يۈمشاق بەدىنى يىگىتنىڭ بەدىنىگە تېگىپ تۇراتتى.

ـ ھەي، ئاڭلاشتىڭمۇ؟ تونۇمايدىغان بىراۋنىڭ ئالدىنى توسۇيدىغان نېمە ھەققىڭ بار؟

ـ سەن بىزنى سوراق قىلىۋاتامسەن تېخى؟ ھەي ئەبگانىڭ يالىسى، مېڭىشىڭنى بىل، بولمىسا ھېلى بىكار ئوتتۇز ئىككى چىشىڭنى قولۇڭغا تۇتقۇزۇپ قويىمىز...

ئۇلاردىن گۇپۇلدەپ ھاراق پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى.

قىز ھېلىمۇ تىترەيتتى، يۈرىكى دۇپۇلدەيتتى. لۇكچەكلەر ھە دەپ قىستاپ كەلمەكتە ئىدى. قىز قورقۇنچىدىن يىگىتكە تېخىمۇ چاپلىشىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ يىللىق كۆكسى دۇمبىسىگە تېگىپ تۇرغاندەك بىلىنىپ، بىر ئىسسىق ئېقىم تومۇرلىرىدا ئۆركەشلەشكە باشلىدى... ئۇ بۇنداق ھالەتنىڭ ئۇزاقراق داۋاملىشىشىنى خالايتتى. قاياقتىن مۇشت تېگەركىن، ۋە ئۇھەممە ئىچىدە ئەنسىرەپ تۇراتتى ـ يۇ، لېكىن يەنە ھۇزۇر ھېس قىلاتتى. ئەپسۇس، بۇ ئۇنداق قاملاشمىغان، مەجبۇرىي قۇچاقلىشىش بولماي، ئاشىق ـ مەشۇقلارچە قۇچاقلىشىش بولۇپ قالغان بولسىچۇ كاشكى! ھەي ئىستەي...

ئۇ ئاشۇ ھالەتنىڭ ئۇزاقراق داۋاملىشىشىنى، مۇمكىن بولسا بىرلا ئايلىنىپ قىزنى باغرىغا بېسىشنى خالايتتى، ئەپسۇسكى، تۇيۇقسىز تەرەپتىن كېلىۋاتقان بىر توپ كىشىلەر ئۇلارغا يېقىنلاپ قالدى. ئەھۋالنىڭ ئۆزلىرىگە پايدىسىزلىقىنى چۈشەنگەن ئىككى لۇكچەك ئاستا كەينىگە يېنىشتى، خۇددى بىر نېمىسى چۈشۈپ قالغاندەك كەينىگە قاراپ ـ قاراپ مېڭىشتى ـ دە، كېيىن ئۇدۇل كېتىشتى.

ئاشۇ ئاجايىپ، ئۇنتۇلماس ھالەت بۇزۇلدى. قىز ئۇنىڭدىن بىر قەدەم يىراقلاپ مىننەتدارلىقىنى بىلدۈردى:

ـ رەھمەت سىلىگە... ئۇھ، ئەجەبمۇ قورقۇتتى ئۇ لۇكچەكلەر.

يىگىت قىزغا تىكىلىپ قارىدى. قىز پەرداز ئىنز بولۇشىغا قارىماي، دائىم پەرداز

قىلىپ يۈرۈيدىغان قىزلاردىنمۇ رەڭدار، جەزىبىلىك، يېقىملىق، گۈشلۈك يۈزىنىڭ ئېقى ئاق، قىزىلى قىزىل ئىدى. يىگىت ھازىرغىچە بۇنداق كېلىشكەن، چىرايلىق قىزنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. قىز شۇ تاپتا ئۇيۇلۇپ، قىزىرىپ تۇراتتى. قاپقارا كۆزلىرىدە مىننەتدارلىق ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇراتتى. ئۇ تېخىمۇ چىرايلىق، يېقىملىق بولۇپ كۆرۈنۈۋاتاتتى.

يىگىت شۇ دەقىقىدە بۇ قىزنىڭ كەيىنىدىن سەۋەبسىز ئەگىشىپ كەلمىگەنلىكىنى، ئەگىشىپ مېڭىپ خاتا قىلمىغانلىقىنى ياخشى چۈشەندى. ئۇ بايا تىياتىرخاناندا بىرلا تەبەسسۇم بىلەن يىگىتنى ئۆزىگە جەلپ قىلغان، كۆڭلىنى ئېگىلگەنىدى. يىگىتمۇ ئۇنى بىرلا كۆرۈپ ئاشىق بولۇش دەرىجىسىگە يەتمىگەن بولسىمۇ، ئەمما ئاشۇ تۇنجى كۆرۈشىدىلا ئۇنى ياقتۇرۇپ قالغان، ئەگىشىپ ماڭغانىدى. ئىنسان يۈرىكى توسۇن ئاتقا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ بىرلا چاپچىپ توختاپ قالىدىغان ۋاقتى-لىرىمۇ، توختىماي چاپچۇپىرىدىغان ۋاقتى-لىرىمۇ بولىدۇ. ئۇ قىزنى بىرلا كۆرگەندە يۈرىكى چاپچىغان پەيتى توختىماي ئاشۇ قىزنى دەپ سوقۇپ تۇراتتى. يىگىت پۈرسەتنى قولدىن كەتكۈزمەي، شۇ مە-نۇتتىلا ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى ئېيتىشقا تەمشەلدى. ھېچ گەپتىن گەپ يوق، ئىشنىڭ بىسمىللاسىدىلا بۇ گەپنى دېسە، قىزغا غەلىتە تۇيۇلماسمۇ، ئۇنىڭغا ئىشىنەرمۇ، ئۇنى بايىقى لۈكچەكلەردەك يارىماس، يولدىن چىقىقان يىگىتكەن، دەپ ئويلاپ قالماسمۇ؟...

ـ خوش، مەن كېتەي، ـ دېدى قىز.

ـ مەن ئاپىرىپ قوياي، ـ دېدى يىگىت قىز ھازىرلا غايىب بولۇپ، يۈرەك سۆزلىرىنى ئېيتالمای قېلىشتىن قورقاندەك ئالدىراپ سۆزلەپ.

ـ رەھمەت، ئۆيگىمۇ كېلىپ قالدىم. خوش...

ـ شۇنداق بولسىمۇ...

قىز جاۋاب بەرمەي مېڭىپ كەتتى. يىگىت ئىختىيارسىز ئەگەشتى. ئۇنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقانلىقىنى سەزگەن قىز يەنە بىر پاراكەندىچىلىكنى سەزدى بولغاي، بايىقىدەك لەززان مېڭىشىدا ئەمەس، بەلكى ئىتتىك ـ ئىتتىك مېڭىشقا باشلىدى. تونۇشۇۋېلىشنىڭ ياخشى پۇرستىمۇ قولدىن كەتمەكتە ئىدى. ئۇمۇ قەدىمىنى تېزلەتتى.

ـ قورقماڭ، ئالدىرىماي مېڭىڭ، پاراڭلىشىپ ماڭىمىز...

قىزدىن سادا چىقمىدى، يەنىلا ئىتتىك ـ ئىتتىك كېتىۋاتاتتى. ئۇ قەدىمىنى تېزلىتىپ، قىزغا يېتىشىۋالاي دېگەندە، قىز قەدىمىنى تېخىمۇ تېزلەتتى. ئۇ يەنە سەل تېزرەك ماڭسا قىز يۈگۈرۈشى چوقۇم ئىدى. شۇنداق بولۇپ قالسا، سايراۋاتقان بۇلبۇلنىڭ ئاۋازىنى ئۆزىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئاڭلايمەن دەپ ئۇچۇرۇۋەتكەندەك ئەخمەقلىق بولىدۇ ـ دە، ئۇ قەدىمىنى ئاستىلىتىشقا مەجبۇر بولدى. ئەمما قىز ئالدىراپ مېڭىشىنى ئۆزگەرتمەي كېتىۋاتاتتى. ئەچى تىتىلداپ كەتكەن يىگىت ئاخىر:

ـ ئىسمىڭىزنى بولسىمۇ بىلىپ قالاي، ئالدىرىماڭ... ـ دېدى يېلىنغان ئاھاڭدا، ئۇنىڭ ئاۋازى ئۆزىگە زارلانغان-دەك ئاڭلاندى.

ـ نېمە قىلاتتىڭىز ئىسمىمنى بە-لىپ؟ ـ دېدى توختىماي كېتىۋاتقان قىز غۇدۇڭشىغاندەك ئاھاڭدا.

ـــ سىزگە دەيدىغان گەپلىرىم بار ئىدى. كېيىن ئىزدەپ كېلىمەن.

ـــ مېنى ئەخمەق ئەتكىگىز كېلىپ ۋاتامدۇ؟

ـــ ئەزىرايىل خۇدا، ماڭا ئىشىنىڭ، مەندە ئۇنداق يامان ئوي يوق، مەن سىزنى كۆندۈزى ئىزدەپ كېلىپ چىرايلىقچە پاراڭلاشماقچى...

ـــ ئىزدىمەيلا قويۇڭ... مەن بۇ يەرلىك ئەمەس، ئاكامنىڭ ئۆيىگە كەلگەن...

ئۇزاپ كېتىۋاتقان قىز ئاخىرقى سۆزلىرىنى ئاچچىق ۋە قوپال ئاۋازدا ئېيتتى - دە، ئوڭ قولغا بۇرۇلدى. يىگىت ئاخىرقى مەرتىۋە يېلىندى:

ـــ ئۇنداق قىلماڭ، ماڭا ئىشىنىڭ، ئىسمىگىزنى بولسىمۇ بىلىپ قالاي...

ئەمما قىز ئۇنىڭ زارىغا قۇلاق سالمىدى. ئوڭ تەرەپتىكى دەرۋازىغا كىرىپ غايىب بولدى. ئۇ ئورنىدا مىخلاپ قويغاندەك ئۇزاقتىچە قاراپ تۇردى. ئۇ كۆزىنى قىز كىرىپ كەتكەن دەرۋازىدىن ئۈزمەيتتى. چۈنكى ئاخىرقى زارى قىزنى كەينىگە ياندۇرالايدىغاندەك، قىز ھازىرلا يېنىپ چىقىپ، قۇپاللىق قىلغىنى ئۈچۈن ئەپۇ سورايدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئەمما قىز چىقمىدى، ئۇنىڭ يۈرىكى ئېچىشتى. مۇھىم، باھاسىز نەرسىسىنى يوقىتىپ قويغاندەك بىئارام بولدى. تىنىق ئاسماندا ساناقسىز يۇلتۇزلار چاقناپ تۇراتتى. ئۇلار جىمجىرلىشاتتى، كۆز قىسىشاتتى، گويا ئۇنى زاڭلىق قىلىپ، ئۆزىنى ئارا نەمىلەرندۇر دېيىشىۋەتتى. ئۇلار خۇددى ئۇ ھاكاۋۇر قىز سېنى ياراتمىدىمۇ؟ سۆزۈڭنى ئىلىك ئالمىدى - ھە؟! بىر قىزنىڭ ئالدىنىڭ تۆۋۈپ پاراڭلىشالمايدىغان ھالىڭغا ئۆزۈڭنى يىگىت ھېسابلاپ يۈرگىنىڭگە ھەيران قالمىز. ۋاي بېلى بوش ئەخمەقەي... دەۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ ئېغىر خورسىنىپ قويۇپ تاماكا ئوراپ چەكتى.

قىزنىڭ «ئىزدىمەيلا قويۇڭ...» دېگەن سۆزى ئۇنىڭغا ھار كەلگەنىدى. بۇ سۆز ئۇنىڭغا شۇنداق قوپال ئاڭلاندىكى، «ئۆتۈپ بار لۇكچەك، مېڭىشىڭنى بىل...» دېگەندەك تۇيۇلدى. ئۇنى ئىزدەپ كەلگەننىڭ نېمە يامىنى باركىنە؟ ئاخىر قىزنى ئۇ ياقتۇرۇپ قالغان تۇرسا؟...

ئۇ ھېلىمۇ شۇ ئورنىدا تۇراتتى. ئۇ يەنە شۇ ئورۇندا بىر تال تاماكا چەكتى. ئۇنىڭ بۇ يەردە، ئاشۇ ھالەتتە، قىز كىرىپ كەتكەن دەرۋازىغا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇرۇپ چەككەن تاماكىلىرىنىڭ ھېسابى يوق.

ئۇ قىزغا ئاشىق بولۇپ قالغانىدى. شۇنداقلىقىنى ئۇ شۇ ئاخشىمى ئەمەس پەلكى كېيىنچىرەك، رېشاتكىلىق تۆمۈر دەرۋازا ئالدىغا ئىختىيارسىز كۆنىدە كېلىدىغان بولۇپ قالغىنىدا سەزدى، سەزدى - يۇ ئازابلانىدى. ئۇ بىرلا كۆرۈپ ئاشىق بولۇپ قېلىش پەقەت چۆچەكلەر - دىلا بولىدىغان ئىش، دەپ ئويلايتتى، مانا ئەمدى بۇ ئىش ئۆز بېشىغا كەلدى. ئۇنىڭ بەزى دوستلىرى بىر - ئىككى قېتىم پاراڭلاشقان ياكى تانىسا ئوينىغان قىزلارنى ياقتۇرۇپ قالدىم، دەپ پاراڭ قىلسا، ئىشەنمەيتتى، «دەي دېسە شۇنۇ گەپ بوپتۇ» دەپ ئويلاپ مەسخىرە قىلغاندەك كۈلۈمسىرەپ قويياتتى. ئۇ ئەمدى «ئىشق ئوتى ئالدىدا دوزاخ ئوتى ئۇچقۇنچە يوق» دېگەن سۆزنىڭ راستلىقىغا ئىشەنىدى.

«ئەللەر ھەر نېمە دەيدۇ، باشقا كەلمەي بىلمەيدۇ» دېگەن راست ئىكەن ـ دە...

ئۇ بۇ يەرگە ئەتىسى ئەتىگەندىلا بىر كەلدى. ئەما قىز سايىسىنىمۇ كۆرـ سەتمىدى. چۈشتىن كېيىن يەنە كەلدى ۋە تاكى قاراڭغۇ چۈشكىچە شۇ ئەتراپتا ئايلىنىپ يۈردى. يەنىلا قىزنىڭ دىدارىنى كۆرۈش مۇمكىن بولمىدى. ئۇ ئاخىر بىرلا كۆرگەن نېمىگە نېمانچە قىلىپ كېتىمەن؟... دەپ ئۆز ئۆزىنى ئەيىبلەپ سولىشپ كېتىپ قالدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇچ كۈنگىچە بۇ تەرەپكە قەدەم باسمىدى. ئەمما، تۆتىنچى كۈنى كەلمەي چىدىيالمىدى.

شۇنىڭدىن بېرى ئۇ كۈندە دېگۈدەك ئاشۇ رېشاتكىلىق تۆمۈر دەرۋازا ئالدىدا، بۇ يەرگە ئۇ ئىختىيارسىز كېلىدۇ. گويا قىز ئۇنى كۆرۈنمەس ئارقان بىلەن باغـ لىۋېلىپ تارتىۋاتقاندەك تۆمۈر دەرۋازىغا تەلمۈرۈپ قاراپ، قىزنىڭ دىدارىنى كۆرۈشكە تەشنا بولىدۇ، كۈتىدۇ، تەنتەك بولۇپ قالغان قويدەك بىر ئورۇندا چۆگىلەپ يۇرۇيدۇ. قىزنى كۆرەلمەي ئازابلىنىدۇ.

مۇھەببەت شۇنداق ئازابلىق نەرسە ـ مىكەن، ئىشق ئوتى شۇنداق كۈچلۈكمـ كەن؟... شۇنىڭدىن بېرى ئۇيقۇدىنمۇ مەززە قالمىدى، ئۇخلىسىمۇ چۈشىدە شۇ غۇنچە بوي-قىز، ئوكىدىمۇ شۇ قىز. ئەما ئۇنى تاپالمايدۇ. گېلىدىنمۇ تاماق ئۆتمەيدۇ، تاماق يېسىمۇ تەمىنى تېتىيالمايدۇ. ئۇ ئازاب تۈپەيلى ئورۇقلاپ، بىر تېرە، بىر سۆڭەك بولۇپ قالدى. قۇيغان ئۆپكىدەك مەگزىمۇ سولىشپ، خۇنۈك كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ قاچانغىچە شۇنداق ئازابلىنار؟

ئاھ، قىسمەت، سەن شۇنداق رەـ ھىمسىز، تاش يۈرەك نەرسىمۇ؟ غۇنچە بوي قىزنى ئۇنىڭغا كۆرسەتمىسەڭ كۆرـ سەتتىڭ. بىر مەرتىۋە سېغىنىلىق قىلدىڭ، ئەما، ياخشىلىقنى شۇ بىرلا قېتىم بىلەن بولدى قىلغىنىڭ نېمىسى؟ ئۇنىڭ ئازابى سەن ئۇچۇن تاماشىمۇ؟ غۇنچە بوي قىزنى نەگە يوشۇردۇڭ؟ ئۇنى يۇلتۇزلار توپىغا قوشۇۋەتمىگەنسەن؟...

ئۇ دەردىنى ئۆزىلا بىلەتتى. غۇنچە بوي قىزنىڭ ئالدىنى قېلىنلىق قىلىپ بولسىمۇ توسۇۋېلىپ ئىسمىنى، يۈرتىنى سوراپ بىلىۋالمىغىنى ئۇچۇن ھەسرەت چېكەتتى. ئەمدى ئۇنى قەيەردىن ئىزدەش كېرەك؟ ئالتە ئاي ياز ئۆتۈپ كەتتى. قىزنى ئىككىنچىلەپ كۆرۈش مۇمكىن بولمىدى. بۇ قېشىمۇ، كېلىدىغان يازمۇ يەنە شۇنداق ئۆتۈپ كېتەرمۇ؟ قىز دىدارىنى زادى ئىككىنچىلەپ كۆرسەتـ مەسمۇ؟

ئاھ، ھەسرىتەي...

ئۇ ھېلىمۇ شۇ ئورۇندا تۇرۇپتۇ. بۇ يەرگە ئەتىمۇ كېلىدۇ. ئۆگۈنلۈكىمۇ كېلىدۇ. كۈتىدۇ، تاكى شۇ قىزنى ئۇچـ راتقىچە شۇنداق قىلىدۇ. ئۇ كۈتۈپ قېرىپ كەتسىمۇ مەيلى، ھەتتا كۈتۈپ ئۆلۈپ كەتسىمۇ رازى.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

مۇھەممەت ئىمىن

خىيال دېڭىزىدىن مارجانلار

يولۇاسنىڭ ئېلانى

ئەيمىنىپ ھېچكىم كېلەلمەس يېقىن،
قامالسامۇ تۆمۈر قەپەسكە.
ئېتىم يولۇاس ئۆلسەممۇ،
لېكىن
موھتاج ئەمەسمەن رەڭ ۋە پەردازغا.

پىلنىڭ سوئالى

بەستىمغۇ تاغدەك بار، يۇلىمەن چىنار،
يىلپىزمۇ ئالدىمدىن ئۆتەلمەس زىنھار.
بىراق يوق كۆچۈمگە چۈشۈك شجائەت،
قېنىمغا سىڭگەندۇ بەلكىم ئىتائەت،
شۇڭلاشقا ئادەملەر ئالغانمۇ مېنىپ،
زىيادە ياۋاشلىق بېشىمغا چىقىپ؟!

شىر يېيىشەلمەيۋاتقان تۈگۈن

ئاجىزلارنى زادى بوزەك قىلمىسام دەيمەن،
ئېمىشقىدۇر تۈتۈۋالسام يەنىلا يەيمەن.

كەپتەرنىڭ ئادىتى

مېنى تىنچلىق ئەلچىسى دەپ تەرىپلىمەس كىم؟
ھەمراھىمنى چوقۇپ قويۇش ئەپسۇس،
ئادىتىم!

تاشپاقىمۇ بىزار

ئۇزۇن ئۆمۈر چولپانى دەپ كەتسە ماختاپ،
ھاياتىمغا چوقۇنغۇچى ئامراقلىرىم؛
دىرىلدەيدۇ غەزەپ بىلەن ئوقۇپ لەنەت،
ئۆمىلەشتىن بىزار بولغان ئاياغلىرىم.

كۆچۈكنىڭ ئېتىرازى

قۇيرۇقىمنى شىپاگىلىتىپ بولسام پايپېتەك،
خۇشامەتكە خۇشتار ئىگەم تاشلايدۇ سۆڭەك،
مەنغۇ پەقەت گېپىمنى دەپ قىلدىم خۇشامەت،
ھېچ بىلمىدىم ئىگەمگە بۇ ھۇنەر نەكبىرەك؟

يىلاننىڭ ھەۋىسى

تۇگۈلۈپ تۇرمىقىم قورقۇشتىن ئەمەس،
ھۇجۇمغا ئۆتۈشنىڭ بېشارىتى، بەس.
چاقتى دەپ ئەيىبلەش ناھەق، بىمھاجەت،
چاقماقلىق ئاتامدىن قالغان بىر ھەۋەس.

توشقاننىڭ خىيالى

ئۆتسىمۇ قورقۇش، غەم ئىچرە ھاياتىم،
رازىمەن كەلمىسە مەڭگۈ ماماتىم.

كەرپەنىڭ پەلسەپىسى

سانجىلسا تىكىنىم ماختا ماموق دەپ،
مەن بىلەن دوست بولۇپ ئۆتەي دېسەڭ ئەپ!

چۈمۈلىنىڭ ئىزاھاتى

بەك ئىشچان دەپ ماختار ھەممە، شۆھرىتىم تولۇق،
ئەيىبىم شۇ: ئۆزۈمگىلا توشۇيمەن ئۇزۇق.

پەرۋانىنىڭ باياناتى

ئوت ـ چىراغقا ئېتىلىشىم ئىشقىتىن ئەمەس،
ساختىلىقتىن تويۇپ قىلدىم ئۆلۈمگە ھەۋەس،

تۆگىنىڭ ھەسرىتى

دۆت ئېشەك كەينىدىن ماڭار تۆگە دەپ،
مەسخىرە قىلماڭلار ئۇنچىلا سۆكۈپ.
ئۆتكۈزۈپ ئالمىسا بۇرنۇمغا چۈلۈك،
ماڭىامىتىم دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ؟!

ئاغمىخانىنىڭ چارىسى

كىردۇالمەن كاتەككە پەملەپ،
توخۇجان سېنى يوقلاپ كەلدىم دەپ.
يېتىنلىشىمەن ماختاپ، ھىجىيىپ،
ئاندىن گېپىدىن بوغىمەن ئەپلەپ.

ھەسەل ھەرىسىنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشى

ئۇنتۇما، بار ھەسىلىم ـ تاتلىقىمۇ،
ئۇۋامنى بۇزساڭ زەھەر ـ ئاچچىقىمۇ.

ئارغىماقنىڭ يۆرەك سۆزى

قېنىنىمسا چەۋەندازىم كۆز يۇمۇپ،
مېنى گاھ دۆڭ، گاھ ئويمانغا چاپتۇرۇپ.

ئوقتەك چاپسام يورۇق بولسا مەنزىلىم،
يۇرمەي دوقمۇش، ئەگرى يولدا قايمۇقۇپ.
ئاگاھ بولسۇن، كەتسە تولا قامچىلاپ،
ئەدەبلەيمەن يەرگە موللاق ئاتقۇزۇپ.

ئېشەكنىڭ ۋەسىيىتى

«كۆشۈم ھارام، كۆچۈم ھالال»، يالغان ئەمەس،
مەيلى ئارتسۇن تاغدەك يۈكنى كۆتۈرەي دەس.
رازىمەنكى مىڭ ئۆلسەممۇ چارچاپ ھېرىپ،
ئۆلۈكۈمنى ئىتقا تاشلاپ بەرمىسە، بەس!

پاشمىنىڭ مەنتىقىسى

نېمە قىلار ئادەم مېنى ئۇرۇپ، ئۆرتەپ،
مەن ئىچكەنگە كېتەرمىدى قېنى تۆگەپ؟!

ئىت ئىچمىنار نېمىگە؟

خۇدا مېنى ياراتقان
ئۆي ـ ئارامغا قاراشقا.
ئېچىنمەن سالغانغا
ئۆز قوۋمىمنى تالاشقا.

خورازنىڭ تەمەننا سى

چىللىمسام ئاتمايدۇ تاڭ، يورۇماس ئالەم،
قاراڭغۇلۇق ئىنسانلارغا ئەمەسمۇ ماتەم!
ئىشەنمىسە تاڭ ئاتقۇزۇپ باقسۇنچۇ قېنى،
بىر سىقىم دان بېرىپ مىننەت قىلىشقان ئادەم؟!

مېكىيانىنىڭ زارى

ھاق قاقىلسام ماختانچاق دەيدۇ،
توغماي قويسام نېمىنى يەيدۇ؟!

بۆرىنىڭ ۋەدىسى

بېرىمەن قويلارغا چىن ۋەدە تولۇق،
توق بولسام ئۇلارنى قىلمايمەن ئوزۇق.

كالىنىڭ نامى

مېشىمنى كۆتۈرمەي ئىشلىگەچ ھەر دەم،
ئوت ـ چۆپ ۋە سامان يەپ بەرگەچ ئاق سۈت ھەم؛
ئۇرسىمۇ پۇشۇلداپ يۈرگەچ شۇڭ ـ بىغەم،
دۆت كالا دەپ ماڭا نام بەرگەن ئادەم.

قارغىنىڭ ئۆزىنى باھالىشى

كىم مېنى قارا دەپ چاپلىسا تۆھمەت،
كۆزىنى ئويمەن، قىلمايمەن شەپقەت.
چۈنكى مەن قاردەك ئاق، توزدىن مىڭ گۈزەل،
ناخشامۇ بۇلبۇلدىن قېلىشماس پەقەت.

مايمۇن ئويۇنىنىڭ سىرى

تاماشىبىن دەيدۇ قىزىق مايمۇن ئويۇنى،
قىزىمامدۇ ئۇچسا باشتا قامچا قۇيۇنى.

چاشقانىنىڭ ئىنسابى

يۈزسىز ئوغرى، نائىنساپ دەپ يۈرمە قارىلاپ،
يۈتمىدىمغۇ يەر شارىنى قىلغاچقا ئىنساپ!

ھۆپۈپنىڭ ئىقرارنامىسى

ئالدىمدا ئۇچقانىنى كۆرەلمەي چېقىپ،
ئىچىم بەك ئادىغاچ كەتكەنتىم سىمسىپ.

تۈلكىنىڭ يېڭى تەقسىماتى

ئواجىنى ئادىللىق جەڭىدا بۆلەي،
بۆلۈشتىن ئىلگىرى لىللا گەپنى دەي:
بۇ كىيىك يەپ ساپتۇ زەھەرلىك گىياھ،
گۆشىنى يېسە كىم سۆزسىز قىلار قەي.
توشقانغا تەگكەندەك تۇرىدۇ ۋابا،
تەمىنى تېتىسا تارتىشىدۇ پەي.
قىرغاۋۇل بەك ئورۇق، سېسىق، ئەرزىمەس
لەشكە چىش ئۈپرىتىپ يۈرۈشكە ئەتەي.
يولۋاس شاھ بولمىسا خارابتۇر ئورمان.
بولمايدۇ زەھەردىن ھەزەر ئەيلىمەي.
بۆرە بەگ شۇ شاھنىڭ پۈت ـ قولى دېمەك،
يۇقمىسۇن شۇم ۋابا، ئوت قويۇپ ئۆرتەي.
مەن تىلغا ئالغۇسىز چۈپرەندە، شۇڭا
ئاخىرقى قۇللۇقنى بەجا كەلتۈردى.
ساقلاشقا سىلەرنى بالا ـ قازادىن
قان قۇسۇپ ئۆلسەممۇ ھەممىنى مەن يەي!

پالتىنىڭ شىكايىتى

تال قاغايدۇ شاخ ـ نوتامنى كەستى دەپ،
ساپنى تۇتقان قولنى قويماس ئەيىبلەپ.

سۈپۈرگىنىڭ دەردى

تۆگىگەندە ئەخلەت ـ چاۋار، مەينەت ئورۇن،
پىر بولۇڭغا تاشلىنىمەن قىسىپ بويۇن.

پادىچى بىلەن پادا

پادا دەيدۇ:

ــ مەڭگۈ خۇشال، ئەركىن ياياقساق،
ئوت ـ چۆپى مول، سۇيى ئەلۋەك ئېسىل جايلاردا.

بۆرە نەسلى قۇرۇپ كەتسە، غەمسىز ياشىساق.

چىمەن ياپقان تاغ باغرىدا، يېشىل سايلاردا.

پادىچى دەر:

ــ ئالسام تېزرەك پادامنى بورداپ،
سۇيى ئەلۋەك، ئوت ـ چۆپلىرى بولۇق جايلاردا.

پۇلغا توساچۆنتىكىم، قويقاسىپقايارا پ،
ئېغىز ـ بۇرنۇم مايلانساھەم قۇيرۇق مايلاردا.

باغلاقتىكى قوي

ماختىنىدۇ باغلاقتىكى قوي
پادىدىكى قويلارغا قاراپ.
ــ ئىگەم مېنى ئەتىۋارلايدۇ
قالدىم ئۇنىڭ كۆڭلىگە پاراپ.

كۈن چىقماستا قىرغا باغلايدۇ،
چىم، يۆگمەچ يەيمەن تويغىچە.
ئايدىڭدا يەم بېرىدۇ ئايرىم،
يەيمەن ئېغىزنى بىكار قويغىچە.

قازان كەبى يوغىناپ شۇڭا،
لىغىرلايدۇ قۇيرۇقۇم لەرزان.
مېڭىشلىرىم خۇددى بەگزادە،
ھېچكىم مېنى ئالالماس ئەرزان.

ئاھ، سىلەرچۇ؟
قورايدەك ئورۇق،
بوينۇڭلار خۇددى ئىنچىكە تاناپ.
لاپ گەپ ئەمەس، قوۋۇرغاڭلارنى
بېرەلەيمەن خاتاسىز ساناپ...

پادىدىكى قويلار ئېچىنار،
باغلاقتىكى قويغا كۆز تاشلاپ.
ئاڭا ئەگەشكەن ئاپەت سايىسى
كۆپتەك سەمرىگەن كۆنىدىن باشلاپ.
ھەي ئىسىت!
ئۇنى قاقباش ئىگىمىز
قويماس ھەرگىز بىكارغا بورداپ.
بوغۇزلىغا پىچاق تەڭلەيدۇ
قۇربان ھېيىتتا پۇتىنى باغلاپ...

دىۋانە قومۇش

«توشقاننىڭ قومۇش ئۆلتۈرەر،
ئاددەمنى نومۇس»
ــ خەلق ماقالى
چەكسىز جاڭگال قىلىنىپ قامال

ياتار ئاق شور قوينىدا ئۇخلاپ.
ئېگىز ـ ئېگىز قومۇشلار ئۇندا
ئۆسكەن يۇلغۇن، يانتاقنى قورشاپ.
ئۇ مىسالى ھۆكۈمران خۇدا،
قول شىلتىيىدۇ ئاق ساقال سىپاپ.
ئۇزۇن قۇلاق ئاقكۆكۈل توشقان
قومۇشلۇقنى ئەيلىگەن ماكان
ئۆزىگە غەمگۇزار ـ پاناھ ھېسابلاپ.
بىراق، ناتىۋان بىچارە توشقان
يىمىسە قومۇشنى قۇرۇپ بەدەشقان؛
قورسىقىنى تېخى بولماستا توقلاپ
قىلىدۇ ئۇنى جېنىدىن جۇدا
ئۇچەي باغرىنى مۇجۇپ ـ ئازابلاپ.
ئۇنىڭ ئەكسىچەكەلسە يىراقتىن
كەلسە پايپاسلاپ كالانپاي كالا

ئۇزىنىڭ دارداىغان تۇياقلىرىدا
قومۇشنى ۋەيران ئەيلىسە خارلاپ؛
قومۇش ئۇنى پالۋان دەپ قاراپ
توقتۇز تەزىم كەلتۈرۈپ بەجا،
ئۇنىڭغا جېنىنى قىلىدۇ پىدا
يالماپ يەڭ دەپ ھەريان ئىغاۋلاپ.
دىۋەڭ قومۇش مانا مۇشۇنداق
ئۆزىگە چىن ھەمراھ بولغانىنى
ئۆلتۈرەر بوغۇپ ـ رەھىمسىز قىينىاپ.
ئۆزىنى چەيلەپ ۋەيران قىلغانىنى
بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرەر ماختاپ...

مەڭگۈلۈك زىددىيەت

ئۇ ئاۋارە تورنى يېيىپ دان سېلىپ،
قۇش ئاۋارە توردىن قېچىپ جان ئېلىپ.

مۇھەممەتجان ئەمەت

مارجان تاش رىۋايىتى

ئايرىلىش

چېكىنىپ تاشلىنىدىم كەينىمگە قەدەم،
يۈزلەنىدىم قىپقىزىل يالقۇن ئىچىگە.
قىزارىدىم ئۇيۇلۇپ لالىدىن بەتتەر،
ياراشقان سۈرەتتەك قەغەز بېتىگە.

ئۆزۈلدى بىر دەۋر، يېڭىلىدىم بىر رەت،
ئويۇندۇر ئۆلۈمدىن باشقىسى ھامان.

شۇ قەدەر قاتتىقلىق قىلدى بۇ زېمىن،
كاچاتلار يۇزۇمنى ئالجىغان بۇران.
ئۆتمەكتە بىتاقەت ۋاقىت ئۇچقاندەك،
يۈلتۈزدەك كۆزلەردە چاقناپ تۇرار ياش.
شۇنداق ئۇن كىرمەكتە قۇلاققا، ئەمدى:
سەن ئۇچۇن ھاياتمۇ ماماتقا ئوخشاش.

ئەكەلدىك ماڭا!

سەن ماڭا ئەكەلدىك بىر يېڭىسى خەۋەر،
كىم، بىلسۇن، تاپارمەن تەڭداشسىز زوناق...

يوقاتتى همممسى ئالدىڭدا ئىززەت،
بىلىمەن مېنىڭمۇ تەقدىرىم شۇنداق.

ئېھتىمال چېكەمگە سوغىلا بىر تىنىپ
«ئەزىزىم پېشانەڭ تەتۇرمۇ...؟»
دەرسەن.
مەن دەسلەپ ئاڭلىغان تاتلىق سۆزلەرنى
يۈمشاقلا ئېيتارسەن باشقا بىرىگە:
«مەن تۇنجى ئۇچرىتىپ ياقتۇرغان
ئەرسەن»
خاتاغا چىقسا گەر قىياسىم كورمەن،
لېمانچە تاتاردىڭ ئېيتىپلا بەرسەن...!؟

مارجان تاش

سەن ماڭا ئەكەلگەن بۇ مارجان تاشلار
كۆرسەملا سىر سۆزلەپ كۆزۈمنى ياشلار.

بىلىمەن يېشىلى ئاسمانغا رەڭداش،
تاتارغان بۇلۇتقا تەڭ قىلغىنىم يوق.
ئەۋەتتە قىزىلى باردۇر كۆزۈمدە
زەر، ياقۇت ئەمەستۇر نۇرلىرى تولۇق.

ئۇنىڭدا دېڭىزنىڭ تۇزلۇق لەۋلىرى،
ئۇپۇقنى يالىشىپ چاكىلدىغان تىل.
بىپايان ساھىلنىڭ ئۇزۇك سۆھبىتى
ئەي مارجان، بۇ كېچە بارنى ئايان قىل...!

كىم كېلىپ سۆزلىدى بىر ساڭا تەنها
كىم كەلدى شالاڭ چاچ، قولىدا قەلەم...؟
قانچىلار قىيادىن ئۇچتى ئەبەدلىك
قايتۇرۇپ بولاماي ئېغىر بىر قەدەم.

كۆكتېكى قۇياشتا بەخت بولسا گەر،
سوراپ باق ئۇنى سەن كۆڭلەندە ئاپتاپ.

ھىلال ئاي باغرىدا بولسا تەمكىنلىك،
ئازدۇرغىن ئۇنى سەن بېغىڭغا باشلاپ.

مەن ساڭا ھەممىنى تەقدىم قىلىمەن،
بۇ پەقەت بوۋاقلار جەننىتى ئۇچۇن،
ئادەم ۋە ھاۋانىڭ ھىممىتى ئۇچۇن
ۋە يەنە سۆيگۈنىڭ قىممىتى ئۇچۇن.

سەن ماڭا ئەكەلگەن بۇ مارجان تاشلار
كۆرسەملا سىر سۆزلەپ كۆزۈمنى ياشلار.

مۇبادا سېنىڭدىن كەلسە ئەجىلىم
بولىمەن ئۆزۈمنىڭ خۇداسى ئۆزۈم.
ھودۇققان قىلىچتا تاتلىق بولۇر جان،
خائىندۇر ئۆزگىگە يېلىنسا كۆزۈم.

تاڭلارغا ئېگىلگەن خوراز بوينىدەك
چىرايلىق بىلەكلەر سوزۇلغان ئاڭا.
تاش ئۇچۇن مېنىڭدىن خالىغانىنى ئال،
قەدىردان، ھېچ نەرسە قالمىسۇن ماڭا.

دەم تارار باھارنىڭ خۇش پۇراق ھىدى،
دەم پاتار تېنىمگە ھەسەتخور ئازغان.
چىمەنلەر ئۇستىدە يېشىل شېئىرنى
بىلەمسەن ئەڭ دەسلەپ ساڭا كىم يازغان.

بېلىقلار شۇڭغۇيدۇ ئوقچۇپ كۆزۈمگە،
دەم ئۆتسە شىلدىرلاپ سۇيى يوق ئېقىن.
ئېخ مېنىڭ بىباھا ئەزىز تاشلىرىم
يىغلايمەن، سىلەر بار كۆڭۈلگە يېقىن.

چۇش ئەمەس پارلىغان تاڭلارغا خۇشتار
كۆزۈڭدۇر چۆككىنى دېڭىزغا بىۋاق.
ھەر كۈنى كۆزۈڭدىن مىڭ قېتىم ئۇچار
پەرىلەر مەڭزىدەڭ شوللار ئوينىساق.

سەن ماڭا ئەكەلگەن بۇ مارجان تاشلار
كۆرسەملا سىر سۆزلەپ كۆزۈمنى ياشلار.

ئەسرۇللا ئابلەت

شېئىرلار

دوستلۇق كۈيى

تۇغار تۇپۇق تۇمىد، غايە، ئارزۇ، ئىشەنچ
تۇغقان كەبى كۆندە تاڭنى، زەر قۇياشنى.
بەل قويمدۇ مۇشكۈل سەپەر، سەپەرداشلار
ئۆلپەت ئەتسە ئىناقلىقنى، چىن قاراشنى.
دوستلۇق دېگەن تۇپۇقتىكى ئاقارغان تاڭ،
دوستلۇق دېگەن ئۇلۇغ نىيەت، بىباھاتاڭ!

پەرۋاز قىلار چوققىلاردا تاغ بۈركۈتى،
ياشناپ تۇرار تاغ باغرىدا ئارچا، قارىغاي؛
ۋينار بېلىق دەريالاردا شۇڭغۇپ ھەريان،
كۆك زىننىتى ھەسەن ـ ھۈسەن بولار، ئايھاي.
دوستلۇق دېگەن ئەركىنلىك ئۇچۇن
بىپايان كۆك،
دوستلۇق دېگەن يۆلەنچۈكتۇر تا مەڭگۈلۈك.

مايسىلارنى ياشنىتىدۇ يىللىق ھاۋا،
يۈرەكلەرنى يايرىتىدۇ مۇڭلۇق ناۋا.
كۆڭلى ـ كۆكسى كەڭ ئىنسانىنىڭ پاك
يۈرىكى
ھەر دەقىقە مەشرەپ قۇرۇپ سالار ساما.
دوستلۇق دېگەن كۆڭۈللەرنى ياشارتىدۇ،
دوستلۇق دېگەن ئۇمۇرلەرنى ئۇزارتىدۇ.

گۈل ـ گىياھنىڭ ئۇسۇشىگە تۈپراق
كېرەك،
سۈيۈە ھاۋا، زىننىتىگە ياپراق كېرەك.

چۈۋۈۋە تسە ئۇۋىسىنى توزۇيدۇ قۇش،
تېرىقىمۇ ئۇسۇش ئۈچۈن قاسراق كېرەك.
دوستلۇق دېگەن ياشىشىغا سۇ ۋە ھاۋا،
دوستلۇق دېگەن دىل ئوزۇقى، خۇش خۇي ناۋا.

سەمىمىيلىك ھەمدە ئىشەنچ غۇلىماس تاغ،
ئالتۇن كەبى پارقىرايدۇ ۋەزنى ئېغىر.
ھەسەتخورلۇق، پىتنىخورلۇق، قۇتراتقۇلۇق
زەھەرتاشقان زەھەر ئۇسمە پۈتمەس يېغىر.
دوستلۇق دېگەن بارچە ئىشنىڭ كاپالىتى،
دوستلۇق دېگەن سەمىمىيلىك ئالامىتى.

باھار كەلسە يەر ـ زېمىنلار يايراپ كېتەر،
تاغ شاملى يان ـ يېنىڭدىن سۈيۈپ ئۆتەر.
چېچەك بەزەن توزۇسىمۇ جۇدۇن بىلەن
تېڭىرقىماي ئانا يەرگە كۈلۈپ چۈشەر.
دوستلۇق دېگەن قەلبىلەردە يېشىل باھار،
دوستلۇق دېگەن چىن مۇھەببەت، ئوتـ
لۇق ناھار!

ئۆمۈر قوشىقى

لېۋىمدە تەبەسسۇم، قەلبىمدە كۈلكە،
تۇغۇلار دىلىمدا ئۇمىد دەمۇ دەم.
تۇنىلەردە كۆز يۇمماي سۈرىمەن خىيال
ئاي نۇرى كۆزنەكتىن چېچىلار شۇدەم.

شۆھرىتىم بېزەكتۇر قۇسۇرلىرىمغا
كەينىمدە ئۆچمىگەن شوخ ياشلىقىم بار.
كۆز يېشىم ئۆكۈلۈپ بولدى ئۇزلۇق كۆل،
قۇرۇتتى كۈلىسىرى ئۇنى شامالار.

ئاقاردى چېكەمدە بىمەھەل چاچىلار،
كەچمىشىم ئەۋلادقا بولسۇن بىر ساۋاق.
ساقمغان يۈلتۈزدەك ئۆچسەم بىمەھەل،
قان رېڭى يوپۇقتۇر قەبرەمگە بىراق.

ماڭا قاراپ كۈلگىنە...

ماڭا قاراپ يىللىققىنا كۈلگىنە،
قىيا بېقىپ كۈلۈشۈڭگە ئاشىقمەن.
يۈرەك پارەم، دىلىئارامىم كەلگىنە،
مېنى يىپسىز باغلىۋالغان مەشۇقسەن.

ھاياتىمىز مۇھەببەتلىك ئۆتسۇن،
بىزنى ئىقبال قۇچاق ئېچىپ كۈتسۇن؛
ئەقىل بىلەن ئىش قىلىمىز ئەمدى بىز
سۆيگۈ دېگەن گۈل - چېچەكلىك كۈلۈدۇر.

ماڭا قاراپ ۋىلىققىدە كۈلگىنە،
نۇر تۆكۈلۈپ تۇرار سېنىڭ كۈلكەڭدىن.
سەن ۋاپادار نۇر ھالقىسى ئاسمىنەن،
بىر شەجەرە پۈتەي سېنىڭ ئۇلگەڭدىن.

ماڭا قاراپ پىسكىڭىدە كۈلگىنە،
چەكسىز بەخت كۈلىمكىڭمۇ مەن ئۇچۇن.
تىنىك تۇرمىز تۆھمەت قىلسا جاھۇگەر،
ئىجاد ئىچرە ياشىشىمۇ سەن ئۇچۇن.

ھايات دېگەن چەكلىك كېلۇر ۋە لېكىن،
ئۇرۇق كەبى بىخ سۈرەرمەن ئاخىرى.
تىكەن ئۇنسە شۇ قىسمەتكە نە چارە؟
بولسام ياخشى زۆھرەجانىڭ تاھىرى!

ئۆمەرجان مۇھەممىدى

دولقۇنلايدۇ دىلىمدا سۆيگۈ

ھايات سىرى

مەنزىل تامان كېتىپ بارىمەن،
ئەگرى - توقاي توپىلىق يولدا،
كېچە - كۈندۈز كەلمەس توختىغىم،
چۈنكى ھايات مەشئىلىم قولدا.

يولۇمدىكى توپا - توزانلار
بۇلغىۋەتتى ئۈستىبېشىمنى،
تىنىجارمىكىن دېگەن ئۈمىدتە،
تالاي قېتىم سەپتىم يېشىمنى.

كارۋىنىمدىكى ئۇنچە تۆككەن ياش،
قاتمىدى يول، بېسىقمىدى چاڭ.
ئۈستىبېشىم بۇلغانسىمۇ گەرچى،
بۇلغانمىدى مېنىڭدىكى ئاق.

بۇلغانمىغاچ مېنىمكىدىكى ئاق،
بىلدىم ھايات سىرىنى ئېنىق.
يىغا بىلەن ئاقمايدىكەن ئىش،
جۈرئەت لازىم ئىكەن ھەر تىنىق.

يۈرىكىمنى ئەزمىگىن دىلبەر

كۆزلىرىڭدىن ئاققۇزۇپ كۆپ ياش،
يۈرىكىمنى ئەزمىگىن، دىلبەر،
ئۇرۇپ ئىزگۈ خىيالارغا باش،
ھىجران چۆلىن كەزمىگىن، دىلبەر.

ئەسىر بولساڭ بەختىياش- خىيالغا،
يىغلىتىدۇ بىزنى ئاشۇنداق.
قويۇپ مېنى بىچارە ھالىغا،
ئاھ، يۈرىكىڭ چىدايدۇ قانداق؟

ئاه، يۇرىكىڭ چىدايدۇ قانداق؟
ساڭا تەشنا يۇرەك يىغلىسا.
سەن يوقاتساڭ شۇنداق ئۆزۈڭنى،
ۋىسال پەيزىن سۇرىمىز قانداق؟

مەن ئاي بىلەن مۇڭداشقان كېچە...

سېغىنىشىڭ ئوتلۇق ھېسلىرى
دىل خانەمنى قىلدى مالىمان.
بولدى ئۇلپەت شېرىن خىياللار،
يەنە تاڭغا ئۇلاشتىم ئامان.

ئاي سىردىشىم، خىياللار ئۇلپەت،
سىردىشىشتا ئۆتتى كېچىلەر.
تۇن قوينىدا تۇنجىقارىكەنمەن،
ئاھ، ئۇلارمۇ قېيىدىسا ئەگەر.

ئۆتتى شۇنداق تالاي كېچىلەر،
ئايغا قاراپ خىيال سۇرۇشتە.
سېنى بەلكىم شېرىن چۈشلىرىڭ
تاي ـ تاي قىلىپ يۇرەر ئەرىشتە.

كۈندۈزلىرى ئىزدەپ ئىزدىگىنى،
كېچىلىرىم ئۆتمەكتە شۇنداق.
سوئالىمدىن رەنجىمىسە ئەركەم،
سەن ھىجرانغا چىدىدىڭ قانداق؟

مەن ئاي بىلەن مۇڭداشقان كېچە،
سەنمۇ ئايغا باقامدىغانسەن؟
مەن ئاققان شۇ شېرىن خىيالىلار
دەرياسىدا ئاقامدىغانسەن؟

كۆڭلۈمدىكى توقۇنۇش

جىمجىت كېچە ـ ئۇيقۇدا ھەممە،
(كائىناتمۇ كەتكەن ئۇيقۇغا)
دىل خانەمدە ھىجران لەشكىرى
قىلدى ھۇجۇم شېرىن تۇيغۇغا.

قىلدى ھۇجۇم شېرىن تۇيغۇغا،
كۆڭۈل خانەم مىسالى جەڭگاھ.
تەلپۈنىدۇ ھېسلار چوققىغا،
ئورنۇالدى بىراق سوغ نىگاھ.

ئورنۇالدى بىراق سوغ نىگاھ،
ئاداشمىدى ھېسلار نىشانىدىن.
يا ئۇلاردىن چىقمىدى بىر ئاھ!
ۋىسال ئۇچۇن كەچكەچكە جاندىن...

ۋىسال ئۇچۇن كەچكەچكە جاندىن،
شېرىن ھېسلار يەتتى ۋىسالغا.
كۆڭلۈم تىنىپ ھېنىڭمۇ ئاندىن،
قاراپ قالدىم كۆككە ـ ھىلالغا.

ئۆلگەن تىلەك

سۆيگۈ ئىزدەپ باقسام يۇزىڭگە،
قادالغان مىق... بولدۇم كۆزۈڭگە.
تالاي دەردكە چىدىغانىدىم،
چىدالمىدىم ئاشۇ سۆزۈڭگە.

ئاھ، سېنىڭ شۇ بىر جۈملە سۆزۈڭ،
ئۆلۈم ھۆكۈم قىلدى تىلەكىگە.
مەنلا كەتسەم ساقسىيار كۆزۈڭ،
سەنمۇ شىپا بولغىن يۇرەكىگە.

سۇزۇك سۇلار

سۇزۇك سۇلار، ئاھ، سۇزۇك سۇلار،
سېنى زىمىن زىننىتى دەيمۇ؟
گۈللىنىدۇ سەن بىلەن ھايات،
سېنى ھايات قىممىتى دەيمۇ؟

سۆزۈك سۆلار، ئاھ، سۆزۈك سۆلار،
زوقلىنىمەن ئېقىشلىرىڭغا.
مىڭ كۆز بىلەن باققۇم كېلىدۇ
يەرگە باغرىڭ يېقىشلىرىڭغا...

سۆزۈك سۆلار، ئاھ، سۆزۈك سۆلار،
خىسلەتلەرگە بايسەن ئاشۇنداق.
ئۇلۇغلاشقا خىسلەتلىرىڭنى
كەمتۈك تىلىم يېتىدۇ قانداق؟

ئىسلىتىڭگە يەتمەيدۇ سۆزۈم،
ھەتتا تامچەك تېشىدۇ تاشنى.
ئاھ، شۇ تامچەك ئۆڭگەتتى ماڭا
بۇ ھاياتتا قانداق ياشاشنى.

ھايات ۋە مەن

ھايات ماڭا ئەقىل بەردى - كۆز بەردى،
شۇ كۆزلىرىم بىر پەللىنى كۆزلەيدۇ.
ھايات ماڭا زۇۋان بەردى - سۆز بەردى،
شۇڭا تىلىم ئادالەتنى سۆزلەيدۇ.

ئازدۇرالماس مېنى نازلىق كۆلكىلەر،
مەن ھاياتقا شۇ كۆزلەردە باققاچقا.
قورقىتالماس مېنى قاۋان، تۆلكىلەر،
ئەل باغرىغا مەن باغرىمنى ياققاچقا...

مەن ھاياتقا شۇ كۆزلەردە باقىمەن،
دولقۇنىدا مەنزىلىمىزى ئاقىمەن.

ئاتۇش قىزىغا...

قارىغانچە كېلەر قارىغۇم،
قۇياشتىن نۇر ئالغانمۇ يۇزۈڭ؟
ئاڭلىغانچە كېلەر ئاڭلىغۇم،
ئەنجۈردىن تەم ئالغانمۇ سۆزۈڭ؟

قاراپ تويماي، چۆككۈم كېلىدۇ،
بۇلاقتىن سىن ئالغانمۇ كۆزۈڭ؟
يۈرىكىڭگە مۆككۈم كېلىدۇ،
پەرىشتىمۇ - ئىنسانمۇ ئۆزۈڭ؟

پەرىشتىمۇ - ئىنسانمۇ ئۆزۈڭ؟
بېغىشلانسۇن ماڭا چىن سۆزۈڭ.
سەن ئەگەردە ئىنسان سانالساڭ،
سېھرىگەركەن ئاشۇ جۈپ كۆزۈڭ.

دوستلىرىمغا

قالدىڭلارغۇ ئەجەب ھەيران، دوستلىرىم،
كەلسەم قايتىپ ئىنسىتىتۇتنى پۈتتۈرۈپ.
ياكى ئاشۇ پاك دىلىڭلار ئېكرانى
قويغانمىدى ئوبرازىمنى يېتتۈرۈپ.

ۋە يامېنى ئاشۇ گۈزەل شەھەردىن،
بۇ سەھرالارغا قايتا كەلمەس دېگەنمۇ؟
ئاھ، ئۇزۇلدى دوستلۇقىمىز رىشتى دەپ،
ئەبەدىيلىك ھىجراندىن غەم يېگەنمۇ؟

كېلىڭلار تېز، سىرداشايلى دوستلىرىم،
بىزنى تۇغقان مۇشۇ سەھرا ئەمەسمۇ؟
ئۆچۈرەلمەس دىلدىن ئۇلۇق ئىشقىنى
ھاياتتىكى مىڭ ئېزىتقۇ ھەۋەسمۇ.

ھەيران بولماڭ شۇڭا ئەزىز دوستلىرىم،
قايتقىنىمدىن ئانا سەھرا قوينىغا.
ئاساي دەيمەن ئىجادىمدىن زەر مونچاق،
مۇشۇ سېخىي-پاك دىل ئانام بوينىغا.

غەنى رەشىدى

شېئىرلار

نېمە سەر بار ئەكەن مۇقام كۈيىدە...

ياش قېنىمنى ئۇرغۇتقان ئاسماندىكى پەرىمۇ؟
ياق-ياق، ئەمەس، مۇقامىم ئۆزۈڭدۇرسەن دىل سۆيگەن.
ئاڭلىغىنىم جەننەتتىن چىقىۋاتقان ناۋامۇ؟
كۈيلىرىڭدۇر مۇقامىم يۇرەك كۆيگەن، مەن كۆيگەن.

ئاڭلىغاندا ھەر قېتىم يۈرىكىمنى بېرىمەن،
ئەللەيلىنەر بىر تاتلىق كۈيلىرىڭگە بۆلۈنىپ.
خىيالىمدا شوخلىنىپ بىر جەننەتكە كىرىمەن،
بىراق ئۇندا ياشايمەن بىر ساڭىلا يۆلۈنىپ.

چىققىنىمدا سەپەرگە كېچىلەردە يىراقتا،
قۇلىقىمغا ئۇلاقلىق مۇقامىم بۇ شۆھرىتىم.
ئەگەر دېسەم بىر قىزغا چىدىمىدىم پىراقتا،
شۇ گۈزەللىۋ ئېھتىمال سېنى ئېيتقان بىر قېتىم.

ئاپئاق ساقال بوۋاينىڭ ئوينىغىنى نېمە بۇش؟
چالغىنىدا ناغرىلار كۈيلىرىڭنى ساماغا.
سەن بار يەردە بولمامدۇ بوران،يامغۇر، ئايال قىش؟
سېنىڭ كۈيۈڭ بىز ئۈچۈن تەڭمىسكەن‌تاڭ ھاۋاغا؟!

تەنها يۈرگەن چاغلاردا غېرىبسىنىپ، مۇڭلىنىپ،
مۇڭلىرىمغا مۇڭ بولغان سەن ئۆزۈڭسەن مۇقامىم.
ئېزىپ قالسام يولۇمدا ئارزۇلىرىم بۆلۈنىپ،
ئۈمىدىمنى ئۇلغايتقان سەن ئۆزۈڭسەن مۇقامىم.

تۇيغۇلارنى كۆپ بەردىڭ، نېمە سىرىڭ بار ئىكىن؟
مىسرا تۇزۇپ يۈرىكىم قىلدى بەكمۇ تەنتەنە.
خەقلەر سەلدىن سورىسا مەن ئۆزۈم بىر خان دېگىن،
كۆيۈڭ سېنىڭ خانتاجىڭ. كۆيۈڭ سېنىڭ ئەنئەنە...

كۆرسەم ھەر قېتىم ئوماق كۆلكەڭنى

كۆرسەم ھەر قېتىم ئوماق كۆلكەڭنى،
مۇجەسسەم بولىدۇ باغرىمغا باھار.
قەيەردىن تاپىمەن سېنىڭ ئۆلگەڭنى،
مۇناسىپ تۇرىسەن بولۇشقا دىلدار.

ئىشقىڭدا ئۆرتەندى سۆيگۈلۈك يۈرەك،
كۆيىدۇ مېڭ دوزاخ ئوتى ئىچىدە.
كۆلۈشىڭ بەھرەركىن نېمىدىن دېرەك؟
سوئالغا بوغۇلدۇم ھەربىر كېچىدە.

ئېھە، ئوماق، سېھىرلىك، جەلىبكار كۆلكە،
بەرىسەن جېنىمغا ئالەمچە ھۇزۇر.
ئېھە، كۆلكە ئوخشايسەن بەك رەيھانگۈلگە،
سادايىڭ ئىچىدە كېلەر ئۇ پۇزۇر...

ئازاب

ئۇزاپ كەتتىڭ كۆلبەمدىن ئوماق،
مۇڭغا چۆكۈپ قالدىم مەن تەنھا.
بولۇپ قالدىم يېگانەدەك چوماق،
سوغ بىلىنىدى ئەجەب بۇ دۇنيا.

يوللىرىڭدا ماڭدىم نەچچە رەت،
ئوڭلىغىنىم ئۆزۈڭگە ئايان.
باغلانغانتىم ساڭىلا پەقەت،
سۆيمىگىنىڭ بولمىغان ئاسان.

ئەمدى بىلدىم، سۆيۈش ئاسانكەن،
كېتىشىڭنىڭ ئازابى يامان.

يۈرىكىمدىن تارىغان ئاۋاز

تارام ـ تارام سۆزۈك تاغ سۈيى
ئېقىپ كېلىپ باشنى قوشۇپتۇ.
سەييياھلارنىڭ كۆڭلىنى تارتقان
شارقىراتما ھاسىل ئېتىپتۇ.

شارقىراتما ھەيۋەت ۋە ئۇنلۇك،
تاغ ئىچىدە ساداسى ياڭراپ.
خىيالىمنى شاشلاشسا تۇرلۇك،
يۈرىكىمدىن بوم ئاۋاز تارار:

قېرىندىشىم، تۇغقىنىم، دوستۇم،
ئۆتۈشمەيلى تىللاپ سوقۇشۇپ.
تاغ سۈيىدەك ئۇرغۇتۇپ روھنى،
شارقىرايلى مەھكەم ئۇيۇشۇپ.

خۇشال بالا

بىر جۈپ يېڭىك بىلەككىچە ئۇرۇلگەن،
قەدەملىرىڭ شۇنچە چاققان ھەم مەزمۇت.
لىگاھلىرىڭ ئۇپۇق تامان سۈرۈلگەن،
ئۇيناق كۆزدىن تۆكۈپ-تۆكۈپ زىيا-قۇت،
زەڭگەرسىمان دالا ياتار ئالدىڭدا،
(دالا ئۈستى لەيلەپ يۈرگەن ئاق بۇلۇت).

ھارماقلىرىڭ بۇدرۇققىنە ئېچىلغان،
يېنىڭ تەۋرەر بۇدۇر ـ بۇدۇر چاچلىرىڭ.
سەبىي يۈزدە جىلۋە قىلسا تەبەسسۇم،
ئويناپ تۇرار قارا ـ قارا قاشلىرىڭ.
بىلگۈم كېلۈر ئىنسان سېنىڭ ئىسمىڭنى،
ھەم قاياققا چۈشتى ئۇزۇن سەپىرىڭ؟

ئۆتۈنۈش

لەگاھلار ئۇچراشتى، پارلىدى چېقىن،
داجىدىڭ شۇنچە تېز، ئەپقاچتى ئېقىن.
كۆزلىرىم تېنىماستىن ئىزدەيدۇ سېنى،
يۈرىكىم سېزىدۇ تۇرغاندەك يېقىن.
ئوماق قىز، يۈز ئېچىپ يا بېرىل ماڭا،
يا، چورتلا دالدا ۋە گۈگۈمغا بېقىن!

ئەمەلىيەت

ئالدىڭدا يېشىللىق چۆلمۇكتىن چىقساڭ،
چاڭقاپ كەتسەڭ ھەم سۈپسۈزۈك دەريا.
تەنھالدىقتا قۇلاقنى باغرىڭغا تۇتساڭ،
ئاڭلايسەن يېقىملىق گۈزەل بىر ناخشا.

يامغۇردىن زارلىنىپ تىللارسەن بەلكىم،
ھەسەن ـ ھۈسەندىن يۇرۇپ بىخەۋەر.
ئوچۇق كۆنلەردە ئاڭلامسەن، دەركىسى:
شايىدىن ئاسمان ھەم گالستۇك چېگەر.

ۋىسالنى كۈتسەن ھىجراننى يېڭىپ،
ئازابى پەقەتلا ئۆزۈڭگە ئايان.
قانغۇچە بىر مەھەل كۆكسۈڭگە تېڭىپ،
ساقلاپ تۇرىدۇ ئىشكتە ھىجران.

نە ئامال؟ خىلمۇ خىل تۇرمۇش ئىشىغا،
ھەم قىلىپ ئىلتىجا ھەتتا تەڭرىگە.

گاھى ئۇرالساڭ بەخىت ئۇرىغا،
گاھى بەخىتسىزلىك چۈشەر يەلكىگە.

يۇلتۇز

(1)

يۈرىكىمدەك غۇبارسىز ـ ئاپئاق،
بىراق،
يۈرىكىمدەك ئۆزۈمدە ئەمەس.
جۇپ كۆزۈمدەك ئۆمتىلسەن ھەم،
ئۇلاردەكلا نۇر چېچىشىڭ تەس.

(2)

پىلدىر ـ پىلدىر مەيۇس تۇرۇپسەن،
قارا تۇنگە ئېسىلىپ مەھكەم.
سولغۇن چىراي، سولغۇن قاراشتا،
كۆيۈپ تۇرغان ئىچىڭ ۋە تېشىڭ،
ئورئالغان سېنى قانداق غەم.

(3)

كۆرۈپ تۇرقۇڭنى
سىلاپ كەتتىم باغرىمنى يۈرىكىمنىڭ
ئۆزۈمدىلىكىمگە قىلىپ گۇمان ھەم
ھەر كېچە بولارمۇ
ئاسمانغا دەپ يەم...

چاچمىغىن ھەسەتنى بىزنىڭ يولالارغا

چاچمىغىن ھەسەتنى بىزنىڭ يولالارغا،
يۇلغۇنلار ئورنىدا ئۆسمىسۇن شۇڭا.
يۈرگەندە كەشمىسز سەبىي بالىلار
تىكەن بوپ كىرمىسۇن تاشلانغان تىرناق.

ئاسمىغىن ھەسەتنى بىزنىڭ يوللارغا،
كۆڭۈللەر يولىنى قىلمىسۇن يىراق.
قولى گۈل ئىشچانىنىڭ ئەجرىنى دەسسەپ،
ئاتلىق يۈرگەنلەرنى قويمىسۇن ياياق.

ئاتمىغىن ھەسەتنى بىزنىڭ يوللارغا،
ئوق بولۇپ تەگمىسۇن ئۇلپەتلىرىڭگە.
ئاق كۆڭۈل ئادەملەر بولمىسۇن دۇچار
بىر چاغلار يار بولغان كۈلپەتلىرىڭگە.

ئاققۇزما ھەسەتنى بىزنىڭ يوللارغا،
بۇلغىنىپ كەتمىسۇن شۇ ئەزىز تۇپراق.
سۇمۇ دەپ ئىچمىسۇن كىشىلەر ئوغا،
بۇنىڭدىن ئۇلارنىڭ ئۆلگىنى خوپراق.

تۇرمۇش

بىر كۆزۈڭدە ھېسابسىز شادلىق،
بىر كۆزۈڭدە يىغا بىلەن غەم.
بىرگە كۈلسەڭ شېرىن ۋە تاتلىق،
بىرگە بەردىڭ ئالەمچە ئەلەم.
ئاھ، قانداقچە سىرىڭ بار ئىكەن،
بار قىلىقىنى قىلغان مۇجەسسەم.

رېئاللىق

سەن چۈشەيسەن ئويغاق تۇرۇپمۇ
رېئاللىقتا كېپەنلەر يېپىپ.
بىراق ئۇنىڭ جېنى چىڭ ئىكەن،
خەزىنەڭدىن ئوغرىلار ئالتۇن،
كۆزلىرىڭگە لەۋھەلەر ئېسىپ.

يوللۇرۇڭدا قوقاس بولار مىسرالار

سەن ماڭغان شۇ يوللار، سەن باسقان قەدەم
سۆيگۈلۈك قەلبىمگە ئەجەبمۇ تونۇش.
قايرىلماي كېتىپ سەن قىلساڭمۇ ئەلەم،
شېئىرىم ئارزۇسى ئىزىڭدا بولۇش.

ئاھ، مېنىڭ كۆيلىرىم بېرىدۇ چىدام،
سىمايىڭ يۈتكەنگە، كەلگەنگە قەدەر.
ئەمەستۇر ئۇ زىنھار ئالا ۋە سىدام،
رەڭلەر ۋە سۆيگۈگە ئەبەدىي جەۋھەر.

بۇ مېنىڭ چوغلىنىپ كەتكەن مىسرايىم
يولۇڭدا ئازغاشىڭ كومپاس بولىدۇ.
ۋە يەنە قوقاستىن يوللايدۇ سالام،
بىلەمسەن، چوغ كۆيسە قوقاس بولىدۇ.

بۇ سانىدىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئوسمانجان ساۋۇت

«مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىغا مۇشتېرى بولۇڭ

«مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ باشچىلىقىدا چىقىدىغان، جۇڭگودىكى مىللەتلەرگە ئائىت مەسىلىلەر بويىچە نوپۇزغا ئىگە، سىياسى، ئونۇدرسال خاراكتېردىكى بىردىنبىر دۆلەت دەرىجىلىك ئۇيغۇرچە قوش ئايلىق ژۇرنال. ئۇ، پارتىيەنىڭ مىللەتلەرگە ئائىت سىياسەتلىرىنى، مىللەت نەزەرىيىسىنى تەشۋىق قىلىدۇ، مىللەتلەر سىياسىتىنىڭ ئىجرا قىلىنىشى ئەھۋالىنى، مىللەتلەر خىزمىتى ۋە مىللىي رايونلار خىزمىتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت ۋە تەجرىبىلىرىنى خەۋەر قىلىدۇ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئارزۇ ـ تەلەپلىرىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ. بۇ ژۇرنالدا يەنە تۇرمۇش بىلىملىرى سەھىپىسى، ئەدەبىيات سەھىپىسى، 8 بەتلىك بەدىئىي سۈرەت سەھىپىسى بار. مۇشتېرى بولۇشىمىزلى، ئەسەر ئەۋەتىشىمىزلى قارشى ئالىمىز. ھەر يىلى 11 ـ ئايدىن باشلاپ كىلەر يىللىق سانلىرىغا مۇشتېرى قوبۇل قىلىنىدۇ. پوچتا ۋەكالەت نومۇرى 117 ـ 58، يىللىق باھاسى 6 يۈەن.

«جۇڭگو مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى ئەشرىياتى شىنجاڭ شۆبىسى

مەھەممەتجان سادىق

تېيىپجان ئېلىيېۋ ۋە ئۇنىڭ ئىجادىيىتى

1

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ سۆيۈملۈك ئوغلى، ئۇيغۇر هازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىنى چىڭدىغۇچى، ئاتاقلىق شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ ۋاپات بولغىنىغا ئىككى يىل بولدى.

تېيىپجان 1930 - يىلى 4 - ئايدا ئىلى ۋىلايىتىگە قاراشلىق كونا قورغاس ناھىيىسىنىڭ چىلپەكزە بازىرىدا مەرىپەتپەرۋەر، ئوقۇمۇشلۇق ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. ئېلىيېۋ شائىرنىڭ فامىلىسى بولۇپ، ئاتىسىنىڭ ئىسمى زاكىر خەلىپەم ئىدى. ئەل - جامائەت ئىچىدە يۇقىرى ئابرويغا ئىگە بۇ ئادەم ئىلىم - پەننى قىزغىن سۆيىدىغان زات، ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ تەربىيىسىگە ئالاهىدە كۆڭۈل بۆلىدىغان كۆيۈمچان، تەلەپچان ئاتا ئىدى، دائىم ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ بىلىملىك، ئەخلاقلىق، ياراملىق ئادەم بولۇپ چىقىشىغا هەر جەهەتتىن دىققەت قىلاتتى. تېيىپجان ئۆز ئائىلىسىنىڭ ياخشى تەربىيىسى ۋە ئۆز ۋۇجۇدىدىكى ئەقىل - ئىدراك، ئۆتكۈر زېهنىي قابىلىيىتى بىلەن كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرگۈدەك بولۇپ ئۆستى. مەهەللىدىكى چوڭلار «زاكىر خەلپەمنىڭ بۇ بالىسى بەكمۇ ياخشى بالا بوپتۇ، (ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا) دېگەن گەپ راست ئىكەن» دەپ ماختاشسا، تەڭتۇشلىرى ئۇنىڭغا ئامراق ئىدى.

تېيىپجان 7 - 8 ياشلارغا كىرگەندە ئاتىسى زاكىر خەلپەم ۋاپات بولۇپ، ئانىسى بىلەن ئاكىلىرىنىڭ تەربىيىسىگە قالدى. ئۇ، ئاتىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۆز مەهەللىسىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇدى، كىچىكىدىنلا زېرەك، ئەقىللىق ۋە ئۆتكۈر پىكىرلىك بولغان تېيىپجان هەممە دەرسلەردە ئەلا بولۇپ، مەكتەپتە ئۆتكۈزۈلگەن سۆز مۇسابىقىسى قاتارلىق پائالىيەتلەردە دائىم بىرىنچىلىكنى ئالاتتى. ئۇ ئوقۇشقا شۇنچىلىك بېرىلدىكى، هوشۇق، تەپكۈچ قاتارلىق بالىلار ئويۇنلىرىغا يېقىن يولىمايتتى، ئۇ مەكتەپكە كىرگەن 2 - يىلى سىنىپ ئاتلاپ 3 - سىنىپقا كۆچتى. مەكتەپكە بىللە كىرگەن ساۋاقداشلىرى باشلانغۇچ مەكتەپنى (ئۇ چاغلاردا باشلانغۇچ مەكتەپلەر 4 يىللىق ئىدى) تۈگەتكەندە، تېيىپجان تولۇقسىز ئوتتۇرىنىڭ 2 - يىللىقىدا ئوقۇۋاتاتتى.

ئوقۇشقا پۈتۈن ئىسى - يادى بىلەن بېرىلگەن تېيىپجاننىڭ بىردىنبىر دوستى

كىتاب ئىدى. ئۇ دەرسلىرىنى تەكرارلاپ، تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ بولغاندىن كېيىن، تا يېرىم كېچىلەرگىچە كىتاب ئوقۇيتتى، خاتىرە يازاتتى. ئۇ چاغلاردا ئىلىم ـ پەنگە دائىر كىتاب ـ ژۇرناللار، ئەدەبىي ئەسەرلەر ئىلى رايونىغا ئاساسەن سوۋېت ئىتتىپاقىدىن كىرەتتى. بۇ كىتاب ـ ژۇرناللارنىڭ بىر قىسمى ئەرەب ئېلىپبەسى ئاساسىدا شەكىللەنگەن ئۇيغۇر يېزىقىدا بولسىمۇ، كۆپ قىسمى سلاۋىيان يېزىقىدا ئىدى. تېيىپجان تىرىشىپ ئاز ۋاقىت ئىچىدىلا بۇ يېزىقنى ئۆگىنىۋالدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ تېخىمۇ كۆپ كىتاب ـ ژۇرناللارنى كۆرۈپ، بىلىمىنى تېخىمۇ كۆپەيتتى.

تېيىپجان تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا، سوۋېت كىتاب ـ ژۇرناللىرىنىڭ تەسىرى بىلەن ئىدىيە جەھەتتىن خېلى ئالغا بېسىپ، تەڭتۇش ساۋاقداشلىرى ئارىسىدا تەشۋىقاتچى بولۇپ قالغانىدى. بۇ گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى تازا غالجىرلاشقان، خەلقنىڭ ئۇنىڭغا قارشى غەزەپ ئوتلىرىمۇ كۈندىن كۈنگە ئۇلغىيىۋاتقان مەزگىللەر بولۇپ، گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى ھەممىلا جايدا تىمىسقىلاپ، خەلقنىڭ سۆز ـ ھەرىكەتلىرىنى قاتتىق تەقىپ ئاستىغا ئالغانىدى. ماركسىزم ـ لېنىنىزم ئىدىيىسى سىڭگەن سوۋېت كىتاب ـ ژۇرناللىرىنىڭ تەسىرى بىلەن «ۋۇنيا قاراش جەھەتتە ئۆز ساۋاقداش ـ تەڭتۇشلىرىدىن خېلىلا ئۈزۈپ كەتكەن تېيىپجان ۋەزىيەتنىڭ شۇنداق جىددىي بولۇشىغا قارىماي، ئۆزىگە ئىشەنچلىك بولغان ساۋاقداش ـ دوستلىرىغا ئۆزى ئوقۇغان كىتابلار ھەققىدە، ئىچكى ئۆلكىلەردىكى ياپون جاھانگىرلىكىگە قارشى ئۇرۇشنىڭ ئەھۋالى، دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدا بولۇۋاتقان ئىشلار توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرەتتى، گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ خەلقىمىزگە سېلىۋاتقان جەبرى ـ زۇلمى، ئويغىنىپ كۆرەش قىلغاندىلا ئازادلىق، ئەركىنلىككە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا تەشۋىق قىلاتتى. تېيىپجاننىڭ بۇنداق ئىنقىلابىي تەشۋىقات ئېلىپ بېرىشىنى بىرەر مەخپىي تەشكىلات ئورۇنلاشتۇرمىغان بولسىمۇ، شۇنداقلا ئۇ ئاڭلىق ئىنقىلابىي تەشۋىقاتچى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۆزلۈكىدىن قىزغىنلىق بىلەن تەشۋىقات ئېلىپ باردى. بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەسكى، ماركسىزم ـ لېنىنىزملىق كىتابلارنىڭ تەسىرى بىلەن ئويغىنىشقا باشلىغان تېيىپجان ھاياتنى كۆزىتىپ، ھاياتنى چۈشىنىپ، ھەق ـ ناھەقنى ئايرىش ئىقتىدارىنى ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدىلا يېتىلدۈرۈشكە باشلىغان. ئۇنىڭ 15 يېشىدا ـ 1945 ـ يىلى يازغان «جەڭچى ئاكامغا» دېگەن شېئىرى بىزنىڭ يۇقىرىقى كۆز قارىشىمىزنى تولۇق ئىسپاتلايدۇ.

شېئىرنىڭ تولۇق تېكىستى مۇنداق ئىدى:

بىللە بارماق بولغىنىمدا سەن بىلەن،
كومىسسىيە كىچىك دېدى يېشىمنى.
ئۆسكەن بولسا بويۇم يەنە بىر غېرىچ،
فرونتلاردا كۆرسىتەتتىم كۈچۈمنى.

بىلەلمىدىم، كومىسسىيە دېگەنلەر
ئىرادىسىنى ئۆلچەمدىكىن ياش بىلەن؟!

ئالغان بولسا كىچىك دېمەي يېشىمنى،
ئېلىمشاتتىم دۈشمەن دېگەن نەس بىلەن!

ئاڭلا ئاكا، بۇ يىل ئۆستى بويۇمۇ،
ھېچ گۇمانسىز ئەسكەرلىككە يارايمەن.
پات ئاردا بېرىپ سېنىڭ قېشىڭغا،
دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىمەن، ھارمايمەن!

1944 - يىلى كۈزدە، ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابى پارتلىدى. ئىلى رايونىدىكى مەكتەپلەر بىر مەزگىل تاقىلىپ قالدى. لېكىن تېيىپچاننىڭ بىلىم ئېلىش تەشنالىقى زادىلا قانمىدى، تىرىشچانلىقى بىر ئازمۇ ئاجىزلاشمىدى. ئىلى ۋادىسى ئازادلىق نۇرىغا چۆمۈلگەندىن كېيىن، ئىلىم - پەن، مەرىپەتكە تېخىمۇ كەڭ يول ئېچىلدى. بۇ يېڭى دەۋردە تېيىپچان تولۇپ - تاشقان قىزغىنلىق، ئوتلۇق ئىشتىياق بىلەن ئۆگىنىشكە بېرىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە بەدىئىي ئىجادىيەتكە ھەۋەس باغلاپ، شېئىر يېزىشقا باشلىدى. 15 يېشىدىن (1945 - يىلدىن) باشلاپ ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئۇچ ۋىلايەت گېزىت - ژۇرناللىرىدا كەينى - كەينىدىن ئېلان قىلىنىشقا باشلىدى. شائىر ئۆزىنىڭ 1985 - يىلى نەشىر قىلىنغان «تاللانغان شېئىرلار» توپلىمىغا يازغان كىرىش سۆزىدە: «مەن شېئىر يازغىلى 40 يىل بولدى» دېگەنىدى.

شائىر بەدىئىي ئىجادىيەتكە ئادەتتىكى قىزغىنلىق بىلەن ئەمەس، ئالاھىدە زور قىزغىنلىق بىلەن كىرىپ كەلگەنىدى. بۇنى تۆۋەندىكى ۋەقەدىن ئېنىق كۆرگىلى بولىدۇ: تېيىپچاننىڭ دادىسى زاكىر خەلپەم مۆتىۋەر خاتىپ بولغاچقا، ئوغلىنىمۇ كىچىكىدىلا قارىيلىقتا ئوقۇتۇپ، 30 پارە قۇرئاننى تولۇق ياد ئالغۇزۇپ، مۇكەممەل قارىي قىلىپ چىققان، تېيىپچان خەتمىلەردىنمۇ بىر قانچە قېتىم ئۆتكەنىدى. ئۆزىنى بەدىئىي ئىجادىيەتكە بېغىشلاپ، يېزىقچىلىققا قاتتىق كىرىشكەن كۈنلەردە، مەھەللە جامائىتى تېيىپچاننى مەرھۇم ئاتىسىنىڭ ئورنىغا ئىمام قىلىماقچى بولغان. بۇ چاغدا يا ئىمام بولۇش، يا شائىر بولۇشتىن ئىبارەت ئىككى يول ئۇنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. تېيىپچان قىلىچە ئىككىلەنمەستىن، ئۆزى سۆيگەن شائىرلىق يولىنى تاللىغالدى. يۇرتىدىن قېچىپ چىقىپ غۇلجىغا كېلىپ، ئۇچ ۋىلايەت گېزىتى ئىدارىسىدىن باشپاناھلىق تىلىدى. بولغۇسى بۈيۈك شائىرنىڭ بۇ قەيسەر ئىرادىسى، ئىجادىيەتكە بولغان يۈكسەك قىزغىنلىقى گېزىتخانىدىكى يولداشلارنى تەسىرلەندۈردى. شۇنىڭ بىلەن گېزىتخانا رەھبەرلىكى تېيىپچاننىڭ يۇرتداشلىرى بىلەن خېلى ۋاقىت تالاش - تارتىش قىلىپ، ئاخىرى ئۇنى ئۆز سېپىگە قوشۇۋالدى. شائىر 1981 - يىلى ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتى - قورغاسنى زىيارەت قىلدى. ئۇ «باققانسېرى باققۇسى» كېلىدىغان، مېھرى سىڭگەن باغرىنى «ياققانسېرى ياققۇسى» كېلىدىغان ئەزىز يۇرتى ھەققىدە يازغان «يۇرتۇمنى كۆرۈپ دېگەنلىرىم» دېگەن شېئىرىدا، شۇ يىللارنى ئەسلەپ مۇنداق يازغانىدى:

مەن ئەمەسمۇ
قانچە قىلسىمۇ،
زاھىت يولىغا زادى ماڭمىغان؛
«پوشكالچى بولغۇم كەلمەيدىكەن» دەپ
خەلپىتىمدىن قارغىش ئالمىغان.

مەن ئەمەسمۇ
لوتۇننى دوراپ،
قەزىل نۇرغا تەلپۈنۈپ ماڭغان؛
پەرۋا قىلماي سوغۇق كۈلكىگە،
شېئىرىيەت ئىشقىدا يانغان.

بۇ مىسرالار ھەقىقەتەنمۇ شائىرنىڭ ئۆسمۈرلۈك ۋاقتىنىڭ ئەك چىن، پارلاق سۈرىتى!

تېيىپچان گېزىتخانىدا گېزىتنىڭ «ئۆسۈش» بېتىگە تەيىيارلانغان ئەسەرلەرنى تەرلەپ ـ پىشىپ، تىنماي ئاققا كۆچۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ئىنقىلابىي خىزمىتى ۋە ھاياتىنى باشلىدى. ئاردىدىن كۆپ ئۆتمەي تېيىپچان «ئالغا» گېزىتىگە يۆتكىلىپ، كوررېكتورلۇققا بەلگىلەندى. ئالاھىتلىق يېگىت ئۇزاققا بارماي تەھرىرلىككە ئۆستۈرۈلۈپ، ھەمىدىن ئۇزۇپ كەتتى. ئىجادىيەت جەھەتتىمۇ مول مېۋە بېرىپ، تېزلا جامائەتچىلىككە تونۇلدى. تېيىپچاننىڭ بۇنداق تېز ئۆسۈشى ھەرگىزمۇ تاسادىپىي بولماي، بەلكى دەل ئۆزىنىڭ «قىزىل نۇرغا تەلپۈنۈشى»، بەدىئىي ئىجادىيەتكە بولغان كۈچلۈك قىزغىنلىقى، تىنماي ئۆگىنىشى ۋە ئىزدىنىشى، جاپاغا چىداپ ئەمگەك قىلىشىنىڭ نەتىجىسى ئىدى.

تېيىپچاننىڭ ھارماس قەلىمى 1945 ـ يىلدىن باشلاپ، تاكى 1989 ـ يىلى شائىر ئىنتقتىن توختىغىچىلىك بىردەممۇ تىنمىدى. ئۇ مىڭدىن ئوشۇق شېئىر يازدى. شېئىر، داستان، باللادا، رۇبائىي قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان توققۇز شېئىرلار توپلىمىنى نەشىر قىلدۇردى. كۆپلىگەن شېئىرلىرى جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى نۇرغۇن مىللەتلەرنىڭ تىلىغا تەرجىمە قىلىندى. ئۇ يەنە كۆپلىگەن ئەدەبىي ماقالە، ئوبزور، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقاتىغا دائىر ماقالىلەرنى ئېلان قىلدى.

تېيىپچان ئېلىمىزنىڭ مىللەت ۋە شىنجاڭ دائىرىسىدىن ئاللىقاچان ھالقىپ كەتكەن، كۆپ مىللەتلىك ۋەتىنىمىز جۇڭگونىڭ ئاتاقلىق شائىرلىرى قاتارىدىن ئورۇن ئالغان، شۇنداقلا جاھانغىمۇ تونۇلۇشقا باشلىغانىدى. ئۇنىڭ سۆھبەت ئىنتىپاقىدا ئوقۇغان، شېئىرلىرى يۇگوسلاۋىيىدە ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارا شېئىرىيەت يىغىندا ئوقۇغان شېئىرلىرى، يۇگوسلاۋىيە خەلقىنىڭ، جاھان شائىرلىرىنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا سازاۋەر بولغانىدى. سۆيۈملۈك شائىرىمىز تۇركىيىنىڭ XN ئەسىردە ئۆتكەن ئۇلۇغ خەلق شائىرى يۇنۇس ئەمرەنى خاتىرىلەش يۇزىسىدىن تۇركىيىنىڭ ئېسكى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارا يىغىنغا ئالاھىدە تەكلىپ بىلەن قاتنىشىپ، گۈلدۇراس ئالقىش سادالىرى ئىچىدە ئېچىلىش مۇراسىمىنىڭ لېنتىسىنى كەسكەنىدى.

تېيىپچان ئېلىمىزنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تېخىمۇ گۈللىنىشى ئۈچۈن ھارماي ـ تالماي كۈرەش قىلدى. يېڭى بىخلارنى دەرھال بايقاپ، ئۇلارغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدى. تەرەققىيات جەريانىدا يولۇققان مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا چىقىپ ھەل قىلىپ، ئۇيغۇر يېڭى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ساغلام تەرەققىي قىلىشىغا قان ـ تەرىنى سىڭدۈردى.

2

ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى مۇشۇ ئەسىرنىڭ 20 ـ يىللىرى شەكىللىنىشكە باشلىغان. ئەدەبىيات بىر خىل ئاڭ شەكلى، ئۇ نىسپىي مۇستەقىللىككە ۋە ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە. شۇنداق بولغانلىقتىن، بىر مىللەت ئەدەبىياتىنىڭ دەۋرلەرگە بۆلۈنۈشى شۇ مىللەت تارىخىنىڭ دەۋرلەرگە بۆلۈنۈشى بىلەن ئوخشاش بولۇشى ناتايىن.

ئەدەبىياتىنىڭ تارىخىي دەۋرلەرگە بۆلۈنۈشى، ئاساسەن، جەمئىيەتتە يۈز بەرگەن زور ئىجتىمائىي ھادىسىلەر ۋە دەۋر بۆلگۈچ تارىخىي ۋەقەلەرگە چېتىشلىق بولىدۇ.

XX ئەسىرنىڭ 20 ـ يىللىرى شەكىللىنىشكە باشلىغان ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ مەزمۇن ۋە بەدىئىلىك جەھەتتىكى ئىلغار ئەنئەنىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىپ، شىنخەي ئىنقىلابى ۋە ئىچكى ئۆلكىلەردىكى دېموكراتىك ھەرىكەتلەرنىڭ تۇرتكىسى ھەم سوۋېت ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ تەسىرى بىلەن ئۆلكىمىزدە كۆندىن كۆنگە ئۇلغىيىۋاتقان خەلق ئىنقىلابى ھەرىكەتلىرىگە ماسلىشىپ، دېموكراتىك ئىدىيىنى ئاساس قىلىپ راۋاجلاندى. بۇ ئەدەبىيات فېئودالىق ئاسارەت، مىللىي زۇلۇم ۋە دىنىي خۇراپاتلىققا قارشى ئەركىنلىك، ئازادلىق بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، يېڭى مەدەنىيەت ۋە ئويغىنىشنى ئاكتىپ تەرغىب قىلدى. ئۇ تىل جەھەتتىن چاغاتاي ئەدەبىي تىلى ئەنئەنىلىرىنى ئىسلاھ قىلىپ، ئاممىباپ ھازىرقى زامان ئەدەبىي تىلىنى تەشەببۇس قىلىپ، ئەدەبىياتنى خەلق ئاممىسىغا يېقىنلاشتۇردى. ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە ۋەتەنپەرۋەر ئىلغار شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر بايراقدار ئىدى.

ھەرقانداق بىر دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتى جەريانىدا بىرقانچە ھالقىلىق، مۇھىم بۇرۇلۇش باسقۇچلىرى بولىدۇ. بۇنداق تارىخىي ئەھمىيەتلىك مۇھىم باسقۇچلاردا ئالاھىدە رول ئوينىغان شائىر، يازغۇچىلارمۇ شۇ دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىلىرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى ئاپرېل ئۆزگىرىشىدىن كېيىن يېڭى تەرەققىيات باسقۇچىغا كىردى. ماركسىزم ـ لېنىنىزمنىڭ شىنجاڭغا كەڭ تارقىلىشى؛ جۇڭگو كومۇنىستلىرىنىڭ، ماركسىزم ـ لېنىنىزمچى زىيالىيلارنىڭ ئىنقىلابىي پائالىيەتلىرىنىڭ قانات يېيىشى بىلەن ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى ئەزمۇن ۋە بەدىئىيلىك جەھەتتىن تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، تېخىمۇ ئىنقىلابىي بولدى. جاھانگىرلىككە قارشى تۇرۇش، فېئودالىزمغا قارشى تۇرۇش، گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى تۇرۇش بۇ مەزگىلدىكى ئەدەبىياتنىڭ ئاساسىي تېمىسى بولۇپ قالدى، شۇنداقلا بۇ ئەدەبىيات تەنقىدىي رېئالىزمدىن ئىنقىلابىي رېئالىزمغا تەرەققىي قىلىپ، دېموكراتىك ئىنقىلاب بايرىقىنى ئوچۇق ـ ئاشكارا كۆتۈرۈپ چىقتى. ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلى ئاساسىي جەھەتتىن قېلىپلىشىپ بۇ تىلدا بارلىققا كەلگەن ئەسەرلەر ئاممىباپ، خەلق كۆڭلىگە ياقىدىغان شېئىرىي شەكىل ياراتتى، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ، رۇس ۋە دۇنيادىكى باشقا مىللەتلەر ئەدەبىياتىنىڭ ئىلغار تەرەپلىرىنى قوبۇل قىلىپ، تېخىمۇ راۋاجلاندى. بۇ مەزگىلدىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ بايراقدارى ئىنقىلابىي شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئىدى.

ئۆچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ پارتلىشى ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنى يېڭى بىر يېڭى تەرەققىيات باسقۇچىغا ئىلىپ كىردى. بۇ مەزگىلدىكى ئەدەبىيات رېئالىزمغا ئاساسەن رېئالىزم بىلەن ئىنقىلابىي رومانتىزم بىرلەشتۇرۇلگەن ئىجادىيەت ئۇسۇلىنى تەلەپ قىلىپ ئىنقىلابنىڭ ۋە ئىنقىلابنىڭ پارلاق ئەتىسىنى كۈيلىدى. ئۇرۇش دەۋرىنىڭ

ئالاهىدىلىكىگە ئاساسەن، ئۇرۇش دەۋرىگە لايىق ئاممىباپ ئۇسۇلدا خەلقنىڭ كۆڭلىگە ياقىدىغان شەكىل يارىتىپ، ئەدەبىياتنى تېخىمۇ ئاممىۋىيلاشتۇردى؛ يېزىق ئەدەبىي تىلىنى خەلقنىڭ جانلىق تىلى ۋە خەلق ئەدەبىياتى تىلى بىلەن ئىسلاھ قىلىپ، يەنە كىملاپ، خەلق تىلى ئاساسىدا ئەدەبىي تىلنى راۋاجلاندۇردى. بۇ مەزگىلدىكى ئۇيغۇر هازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى ئاتاقلىق شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋ ئىدى.

تېيىپجان ئېلىيېۋ گەرچە شۇ مەزگىلدە ئەدەبىيات سېپىگە كىرىپ كەلگەن ياش شائىر بولسىمۇ، ئۇ شېئىرىيەتتە بۆسۈش خاراكتېرلىك يېڭىلىق يارىتىپ ئۇيغۇر هازىرقى زامان شېئىرىيىتىنى يېڭى بىر پەللىگە كۆتۈردى. «مەلۇمكى، بىرەر يازغۇچى ياكى شائىرنىڭ تارىخىي ئورنى ئۇنىڭ ئۆز زامانىسىدىكى ئەدەبىياتىنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتىغا قانچىلىك تۆھپە قوشقانلىقى بىلەن بەلگىلىنىدۇ①.» تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ مۇشۇ مەزگىلدىكى ئىجادىيىتىنى «مۇشۇ نۇقتىدىن كۆزىتىدىغان بولساق، ئۇنىڭ تۆھپىسى، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىدىكى باشقا نامايەندىلەرگە ئوخشاش، دەۋر ئالدىغا قويغان ۋەزىپىلەرنىڭ هۆددىسىدىن ئەدەبىيات ۋاسىتىسى ئارقىلىق چىقالىغانلىقىدا، ئۆز دەۋرئەدەبىياتىنى يېڭى يۈزلىنىش ۋە يېڭىچە يۈكسىلىشكە ئېگە قىلغانلىقىدا ئىپادىلىنىدۇ②.» تېيىپجان ئېلىيېۋ بۇ مەزگىلدە تولۇپ ـ تاشقان قىزغىنلىق ۋە ئۇمىدۋارلىق بىلەن خەلق قوراللىق ئىنقىلابىنى، قەهرىمان خەلقنىڭ ئازادلىقىنى كۈيلىدى، گۈزەل ئەتىسىنى ئالقىشلىدى. ئۇ ئىنقىلابنىڭ خىلمۇ خىل مەزمۇنلىرىنى ئېنىق، چوڭقۇر، چۈشىنىشلىك، ئاممىباپ ۋە تەسىرلىك ئىپادىلەپ، خەلق كۆڭلىگە ياقىدىغان بەدىئىي ئۇسلۇب ۋە شەكىل يارىتتى. شائىرنىڭ بۇ مەزگىلدىكى شېئىرلىرى قاينىاق هېسسىياتقا ئىگە بولۇپ، ئىجادىي، چوڭقۇر، بولۇپمۇ مۇرەككەپ پىكىرلەرنى جانلىق تىلىمىزدىكى ئاددىي سۆزلەر بىلەن جانلىق، تەسىرلىك ۋە ئوبرازلىق ئىپادىلەپ بېرىش بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ.

ناخشىنى ئېيتسام ئۇزاقتىن ياڭرىتىپ، سۆيگۈنمىگىنى ئىزلىدىڭ جىلمۇڭ بىلەن،
سىلكىنىپ تۇرىدۇڭ ـ دە، قالدىڭ داڭ قېتىپ، چاچلىرىڭنى ئويىنىتىپ، پۇلاڭلىتىپ.
(«تاڭ ناخشىسى» دىن)

گۈزەللىك چىنلىقتا، گۈزەللىك يۈكسەكلىكتە. چىنلىقنىڭ ئۆزى تەبىئىي بولۇپ، ياسالمىلىقتىن، پەردازدىن خالىي بولىدۇ. يۇقىرىدا مىسالغا ئېلىنغان بىر كۆپلىت شېئىردا ياسالما، رەڭگا رەڭ، دەبدەبىلىك سۆزلەر يوق، هەممىسى ئادەتتىكى جانلىق تىلىمىزدا قوللىنىلىدىغان سۆزلەر، لېكىن بۇ ئاددىي سۆزلەر ئۆز ئورنىنى تېپىپ شۇنداق گۈزەل تۇسكە كىرگەنكى، كۆز ئالدىمىزدىن بىر چاتما سۈرەت ئۆتمەيدۇ. ئۆز ئاشىقىنىڭ ناخشىنى ياڭلىغان مەشۇقىنىڭ ئۇيقۇدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ، هاياجان ۋە خۇشاللىق ئىچىدە دەسلەپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالغانلىقى، كېيىن چاچلىرىنى ئويىنىتىپ، پۇلاڭلىتىپ، جىلمۇ بىلەن ئاشىقىنى ئىزدىگەنلىكى ۋە بۇ جەريانداكى مەشۇقىنىڭ روهىي ـ كەيپىياتى تولىمۇ ئوبرازلىق، جانلىق سىزىپ بېرىلگەن. يەنە بىر تەرەپتىن، شائىر شەرق كلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى، جۈملىدىن ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى ئەڭ كونا تېما ـ

①② ـ ئابدۇشۈكۈر تۇردىنىڭ «ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ۋە ئۇنىڭ ئەدەبىياتىمىزدىكى ئورنى» دېگەن ماقالىسىدىن.

مۇھەببەت تېمىسىدىن ئىجادىي ۋە يېڭىچە پايدىلىنىپ، ئەگەكچى خەلقنىڭ ئۇچ ۋىلا-يەت ئىنقىلابىنىڭ زەپەر ناخشىسىنى ئاڭلىغاندىكى روھى ـ كەيپىياتىنى بەدىئىي مۇرەت-كە ئايلاندۇرغان.

جۇڭگو كومپارتىيەسى رەھبەرلىكىدىكى خەلق ئازادلىق ئارمىيەسى ئازاد-لىق قۇياشىنى مەردانە كۆتۈرۈپ، قەدىمىي تەڭرىتاغقا چىقىپ كەلگەندە! بۇلىڭدىن خە-ۋەر تاپقان شائىرنىڭ يۈرىكى ھاياجان ۋە خۇشاللىقتىن ئىچ ـ ئىچىگە سىغماي تېپىچەكلە-مەكتە. شائىر پۈتۈن مەملىكەتنىڭ جۇملىدىن شىنجاڭنىڭ ئازادلىقىنى ئىككى قولىنى ئېچىپ كۆتۈرۈپ، ياڭراق ۋە مۇھەببەتلىك ناخشىلىرى بىلەن ھاياجان ئىچىدە كۈتۈۋالدى.

ئازادلىقتىن كېيىن، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى دەۋرىنى تۈ-گىتىپ، يېڭى بىر تارىخىي دەۋرنىگە ـ ئۇيغۇر يېڭى زامان ئەدەبىياتى دەۋرىگە قەدەم قويدى. تېيىپچان ئېلىمىزنىڭ بۇ يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىدا سەركەردىلىك رول ئويناشدى. ئۇنىڭ بۇ سەركەردىلىك رولى بىر تەرەپتىن، ئابرويلۇق جامائەت ۋە ئەدەبىيات ئەربابى سۈ-پىتىدە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈپ، قان ـ تەرىنى ئاق-قۇزۇپ ئىشلىگەنلىكىدە كۆرۈلىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش، ئىسلاھاتتا چىڭ تۇرۇپ، ئىشمكىنى ئېچىۋېتىشنىڭ ئەڭ قىمز-غىن، ئەڭ ئاكتىپ، ئەڭ ھازىر جاۋاب شائىرى بولغانلىقىدا كۆرۈلدى.

ئاتاقلىق شائىر تېيىپچان ئېلىمىجانۇنى ئازادلىقتىن كېيىنكى ئۇيغۇر يېڭى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىسى ۋە يېتەكچىسى دېسەك، قىلچىمۇ مۇبالىغە قىلغان بولمايمىز. مەن پەقەت ئۇنىڭ شېئىرى ئىجادىيىتى ئۈستىدە دەسلەپكى يۈزە قاراشلىرىمىنىلا ئوتتۇرىغا قويىمەن.

شائىر شېئىرلىرىنىڭ تېماتىك دائىرىسى ئىنتايىن كەڭ بولۇپ، ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئىجتىمائىي ھاياتىمىزنىڭ ھەر بىر باش باھاردا ئېچىلغان خۇش پۇراق گۈل ـ چېچەكلەر-دەك، ئەڭ ئالدى بىلەن باھار جاكارلايتتى. ئۇنىڭ شېئىرلىرىنىڭ كىشىنى قايىل قى-لىدىغان ئالاھىدىلىكى شۇ يەردىكى، مەيلى مەزمۇن، مەيلى بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتە-لىرى ياكى تىلىدا بولسۇن، تەكرارلىنىش كۆرگىلى بولمايتتى. شائىرنىڭ ھەممە شېئىر-لىرىدا دېگۈدەك يېڭى پىكىر، يېڭى ئوبراز، يېڭى تىل جەۋلان قىلاتتى.

ھەر ئاخشىمى ناخشا ئېيتىمەن،
شۇ كوچىنى ئەگىپ كېتەلمەي.
بىر پەللىنى كۆزلەپ ماڭمەن،
ئاۋارىمەن تېخى يېتەلمەي.

بۈگۈن ئاخشام ئۆتكەنتىم يەنە
ناخشام بىلەن دېرىزە قېقىپ.
قەيەردىدۇ ئىشمك ئېچىلداپ،
ـــ كايىپ كەتتى بىر بوۋاي چىقىپ:

ـــ جاقىرايسەن ھەر كۈنى شۇنداق،
سارالىمۇ سەن ئۇخشالمايدىغان،
يا ئادەمگە ئۈيقۇ بەرمەيسەن،
قانداق ناخشا بۇ تۇگىمەيدىغان؟!

ـــ كايىما بوۋاي، سەنمۇ بىر چاغدا
ياش ئىدىڭغۇ ئۇخلىمايدىغان،
سەنمۇ ئېيتىپ تۇگىتەلمىگەن،
شۇنداق ناخشا بۇ، تۇگىمەيدىغان!

(«تۇگىمەس ناخشا»)

شائىر ھەممە ئادەم بىلمەيدىغان، شۇنداقلا ھەممە ئادەم بىلمەيدىغان پىسكىرنى خەلقنىڭ جانلىق تىلى ئارقىلىق ئىنتايىن كونكرېت، جانلىق ۋە تەسىرلىك ئوبرازلاشتۇرۇپ، بىر پەلسەپىۋى قانۇنىيەتنى ـ مۇھەببەت ئەۋلادتىن ئەۋلادقا ئۆتىدىغان ئىجتىمائى ھادىسە ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. شائىرنىڭ بۇ شېئىرى، شۇنىڭدەك «ئاساسەن» نىڭ شكايىتى، «ۋەتەن ھەققىدە غەزەل» قاتارلىق يۇزلىگەن شېئىرلىرى ھېلىمۇ كىشىلەر قەلبىنى مەپتۇن قىلماقتا.

شائىرنىڭ كىشىنى قايىل قىلىدىغان ئىككىنچى ئالاھىدىلىكى، ئۇز دەۋرىنىڭ ئىپتىلاپى، ئىھتىياجى بولۇۋاتقانلىقىنى، خەلقنىڭ ئارزۇ ـ ئويلىرىنى دەرھال سېزىۋېلىپ، دەرھال شېئىر يېزىپ، دەۋرنىڭ ئويىغا ئىلھام بېرىپ، ئۇنىڭغە ئاۋاز قېتىپ، ھەركەتكە مەدەت بەرگەنلىكىدە. ئۇنىڭ ئۇسسۇغاندا سۇ يەتكۈزۈش روھىدىكى شېئىرلىرى ھەممىنىڭ كۆڭلىگە دەرھال ياقاتتى. شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەككى، شائىر شېئىرلىرىدا دەۋر روھى كۈچلۈك ئىپادىلىنەتتى، شۇنداقلا مەزمۇندىن تارتىپ شەكلى گىچە خەلقچىللىق ئىنىق گەۋدىلىنەتتى. ئۇنىڭ «كانايدىن ئۇن چىقامدۇ ياغلىمسا»، «چال ئوغلۇم»، «تېڭىلغا»، «زەپىۋ چىرايلىق كەلدى باھار» قاتارلىق يۇزلىگەن شېئىرلىرى يۇقىرىقى پىكىرىمىزگە ئوبدان مىسال بولالايدۇ.

مۇسانىڭ بۇ يىل كەيپى بۆلەكچىلا،
ئېتىزدا سول ئىلىشى ياش يىگىتتەك.
ناخشىمۇ ئېيتىدىغان بولۇپ قالدى،
سۆزىمۇ دانە ـ دانە، ساپ ئۆگۈتتەك.

بەزىلەر دېيىشىدۇ: «نېمە ئىش بۇ؟
ئىلگىرى مۇنداق ئەمەس ئىدى مۇسا!...»
ھەي!
نەدە بار قۇرۇق تاغار ئۆرە تۇرغان
كانايدىن ئۇن چىقامدۇ ياغلىمسا!؟
(«كانايدىن ئۇن چىقامدۇ ياغلىمسا»)

شېئىرنىڭ 1 ـ كۆپلىتىدا مۇسانىڭ 3 ـ ئومۇمىي يىغىندىن كېيىنكى روھىي كەيپىياتى، ئىچكى دۇنياسى ئىنىق سۈرەتلەپ بېرىلگەن؛ 2 ـ كۆپلىتىتا مۇسانىڭ 3 ـ ئومۇمىي يىغىندىن ئىلگىرى، يەنى «مەدەنىيەت زور ئىنقلابى» يىللىرىدىكى ھالىتى 1 ـ كۆپلىتقا سېلىشتۇرۇلغان ھالدا قىسقا سۆزلەنگەن. ئاخىرقى ئىككى مىسرا ئىككى دەۋرنىڭ خۇلاسىسى: 3 ـ ئومۇمىي يىغىندىن بۇرۇن تاغار قۇرۇق ئىدى، مۇسا ئۆرە بولالمىغان، كاناي مايلايدىغان ياغ بولمىغانلىقتىن، ناخشىمۇ ئېيتمىغان، 3 ـ ئومۇمىي يىغىندىن كېيىن تاغار قۇرۇق ئەمەس، مۇسا ئۆرە بولۇپلا قالماي، «يىگىتتەك» ئىش قىلىدىغان؛ كاناي ياغلىنىپ، ناخشىمۇ ئېيتىدىغان بولۇپ قالغان، سۆزلىرى خۇددى ساپ ئۆگۈتتەك ئوخشايدۇ. يۇقىرىدا دېگىنىمىزدەك بۇ شېئىرىدا دەۋر روھى، مەزمۇندىن شەكلىگىچە خەلقچىللىق كۆچلۈك ئىپادىلەنگەن.

شائىر شېئىرلىرىنىڭ كىشىنى قايىل قىلىدىغان ئۈچىنچى ئالاھىدىلىكى، ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى زىيالىيلارمۇ، ئەمگەكچى خەلقمۇ ئوخشاشلا ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ ئەدەبىي ئۇسۇلۇبى ئامىمباپ ئىدى. شائىر ئۇچ ۋىلايەت ئىنقلابى دەۋرىدە شەكىللەنگەن ئەدەبىي ئۇسلۇبىنى ئازادلىقتىن كېيىن تېخىمۇ يېتىلدۈردى ۋە مۇكەممەللەشتۈردى. ئۇنىڭ ئەدەبىي ئۇسلۇبىنى راۋان، ئوچۇق ـ يورۇق، جانلىق، تۇز دېيىشكە بولىدۇ. بۇ، شائىر شېئىرلىرىنىڭ مەزمۇن ۋە شەكىلگە ئاساسەن ئېرىلىشىپ بولۇپ، شائىرنىڭ مەجەز ـ خاراكتېرىگىمۇ ئويغۇن كېلىدۇ.

تارچىغا سوئال قويدۇم زوقلىنىپ،
نېچۈن دائىم يىللىق پۇراپ تۇرىسەن؟
ياز دېغۇ ئەسلا،
ھەتتا قىشتىمۇ
ياپيېشىل بولۇپ يايراپ تۇرىسەن؟
جاۋاب بەردى تارچا شۇڭىرلاپ:

ياشايمەن تۆۋەلگەن يەرنى قۇچاقلاپ.
چۈشەندىم تارچا خىسلىتىڭنى مەن،
چۈشەندىم تۇرقىڭنىڭ يىللىقلىقنى.
چۈشەندىم ھەتتا تۈتۈنلىرىڭنىڭ
شىپالىق، ئەتىڭا ئىسرىقلىقنى.
(«تارچا»)

بۇ شېئىرنىڭ زىيالىيلارغىمۇ، ئادەتتىكى خەلقىمۇ يېقىشىدىكى ئاساسىي سەۋەب، ئامېرىكا ئەدەبىي ئۇسلۇبىنى يېزىلغانلىقىدىن تاشقىرى، ۋەتەنپەرۋەرلىكنىڭ گۈزەل ناخشىسى بولغانلىقىدا.

ئۇنىڭ كىشىنى قايىل قىلىدىغان تۆتىنچى ئالاھىدىلىكى شۇ يەردىكى، تېيېنجىنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر شېئىرى تىلىنىڭ ئالىمى دېسەك مۇبالىغە قىلغان بولمايمىز. ئۇ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى، بولۇپمۇ خەلق قوشاقلىرىنى كۆپ ئۆگەنگەچكە، خەلقنىڭ جانلىق تىلىنى پىششىق بىلگەچكە، خەلقنىڭ جانلىق تىلىدىكى ئوبرازلىق سۆزلەرنى ئۆز ئورنىغا كەلتۈرۈپ ئىشلىتىشكە ماھىر ئىدى. خەلقنىڭ جانلىق تىلىدىكى ئادەتتىكى سۆزلەر ئۇنىڭ شېئىرىدا ئاجايىپ گۈزەل سۆزلەرگە، جەۋلان قىلىپ تۇرىدىغان سۆزلەرگە ئايلىنىپ كېتەتتى. شائىرنىڭ شېئىرلىرىنى ئاددىي دەپ ئەيىبلىگۈچىلەر كۆپرەك ئۇنىڭ تىلىغا ئېسىلاتتى. لېكىن ئۇلار ئاددىيلىق، چىنلىق، تەبىئىيلىكنىڭ ئۆزى گۈزەللىك ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، مەسىلە شېئىرىي تىلنىڭ قانچىلىك رەڭدار، تەنتەنىلىك بولۇشىدا ئەمەس، بەلكى ئۆز ئورنىنى تاپقان، پىكرىنى جەۋلان قىلدۇرغان سۆزلەردە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەيتتى.

«سۆزىمۇ دانە - دانە، ساپ ئۈگۈتتەك.»

سۆزنى ساپ ئۈگۈتكە ئوخشىتىش، ئادەتتە، خەلق ئىچىدە، بولۇپمۇ دېھقانلار ئىچىدە كۆپ ئۇچرايدۇ. شائىر مانا شۇ ئاددىي خەلق ئوخشىتىشىدىن پايدىلىنىپ، سۆزلىرى دانىمۇ - دانە، ھېكمەتلىك، گۈزەل ئىكەنلىكىنى ئەڭ توغرا، ئەڭ جايىدا ئىپادىلەپ بەردى. بىر تاغار رەڭدار، تەنتەنىلىك سۆزلەردىن «ساپ ئۈگۈتتەك» دېگەن بىر ئوخشىتىشنىڭ ئۆزى مۇڭ ھەسسە ئارتۇق ئەمەسمۇ؟! ئۇ، ئاددىي خەلق ئىشلىتىدىغان ئوخشىتىش بولغانلىقى ئۈچۈن شېئىرى ئوخشىتىش بولالمامدۇ؟!

مۇشۇنداق ئالاھىدىلىكلىرى سەۋەبىدىن ئاتاقلىق شائىر تېيېنجان ئېلىمىزنىڭ خەلق كۆڭلىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىپ، خەلقنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان شائىرىغا ئايلىنىپ كەتكەنىدى. شائىر ۋاپاتىنىڭ ئىككى يىللىقىنى خاتىرىلەۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، ئۇنىڭ جان ئۈزۈۋۈتكەن دېگەن ۋەسىيىتىنى ھاياجان ئىچىدە ئەسكە ئالدىم. بۇ ماقالەمنى مەرھۇم تېيېنجاننىڭ ئېلىمىزنىڭ ۋەسىيىتىدىكى مۇنۇ سۆزلەر بىلەن تۈگەتكۈم كېلىدۇ: «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ بىرلىكى ئۇنىڭ تەرەققىياتىنىڭ كاپالىتى. ھەر خىل شەخسىي شۆھرەت، شەخسىي مەنپەئەت ۋە شەخسىي غەرەزلەردىن خالى بولۇپ، ئىتتىپاقلىشىپ، ئۇيغۇر يېزىسى زامان ئەدەبىياتىنى ئېلىمىزنىڭ، شۇنداقلا دۇنيانىڭ سۈيىمسىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن تىرىشايلى.»

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرەھىم

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

كەمتەر شائىر

ئېگىلمىدىكەن ئالما شاخلىرى
مېۋىسى قانچە ئوخشىغانسېرى.
كەمتەرلىك بىلەن ئادەم چىرايلىق،
سەتلىشمىدىكەن غادايغانسېرى.

ئاتاقلىق شائىرىمىز مەرھۇم تېيىپجان ئاكىنىڭ مۇشۇ رۇبائىيسىنى ھەر قېتىم ئوقۇغىنىمدا، شائىرنىڭ كەمتەرلىكى، سەمىمىيلىكى كۆز ئالدىمغا كېلىپ، ئۇنىڭغا بولغان ئەقىدەم تېخىمۇ كۈچىيىدۇ.

كەسپداش، قەلەمداش دوستلار بىلەن بىر يەرگە جەم بولۇپ قالغان چاغلىرىمىزدا، تېيىپجان ئاكىنىڭ ئېسىل پەزىلەتلىرى ھەققىدىكى گەپ - سۆزلەر ئىختىيارسىز ھالدا تىلغا ئېلىنىپ، قەلبىمىزنى ھايا-جانغا سالىدىغان بولۇپ قالدى.

بەزىلەر تېيىپجان ئاكىنىڭ يېڭىدىن يازغان شېئىرىنى باشقىلارغا كۆرسىتىپ، پىكىر ئالغاندىن كېيىمن تۇزىتىپ ئاندىن مەتبەئىگە بېرىدىغانلىقىنى، پىكىر ئېلىشتا چوڭ - كىچىك دەپ ئايرىمايدىغانلىقىنى سۆزلىسە، بەزىلەر ئۇنىڭ بىر سەھرۇنىدا ئۆزىنىڭ بىر شېئىرىنى ئالدىراپ يېزىپ قويغانلىقىدىن ئۆكۈنۈپ، باشقىلارغا ساۋاق بەرگەنلىكىنى تەسىرلىنىپ سۆزلەيتتى. بەزىلەر تېيىپجان ئاكىنىڭ بىر ئولتۇرۇشتا ئۆزىنى ماختاپ كۆككە كۆتۈرۈپ رومكا تۇتقان بىر ھەۋەسكارنى سەمىمىي تەنقىدلەپ خىجىل قىلغانلىقىنى ھېكايە قىلاتتى. قىسقىسى، تېيىپجان ئاكىنىڭ كەمتەرلىكىگە دائىر ھەر خىل تەسىرلىك ئىشلار سۆزلىنىپ، بىزنى ئويلاندۇراتتى...

تېيىپجان ئاكىنىڭ كەمتەرلىكى ھەندىمۇ چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان. مەرھۇم شائىرىمىز مۇھەررىرلەرنى بەكمۇ ھۆرمەتلەيتتى، ئۇلار بىلەن سىردىشالايتتى. ئۇلارنىڭ پىكىر - تەلەپلىرىگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلاتتى ۋە ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى ئادەتتىكى ئاپتورلاردەك تۇتاتتى. ئۆزىنىڭ ئورنىنى، نوپۇزىنى پەش قىلمايتتى. مەن مەرھۇمنىڭ «زەپمۇ چىرايلىق كەلدى باھار»، «تاللانغان شېئىرلار» قاتارلىق شېئىر توپلاملىرىنى ئىشلەش جەريانىدا بۇنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدىم. ئۇ «زەپمۇ چىرايلىق كەلدى باھار» ناملىق توپلىمىنى ئېلىپ كەلگەندە مەن بەزى شېئىرلارنى بۇ توپلامغا كىرگۈزۈشنىڭ ئانچە ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى، بەزىلىرىنى ئوبدانراق ئىشلەشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئېيتقانىدىم. ئۇ مېنىڭ پىكىرلىرىمنى ئورۇنلۇق دەپ قاراپ خۇشالىق بىلەن قوبۇل قىلغانىدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ نەشرىياتىمىزدىن چىققان ئاخىرقى توپلىمى - «تاللانغان شېئىرلار» نى ئىشلەش جەريانىدا بۇ ئەھۋال تېخىمۇ گەۋدىلىك ئىپادىلەندى.

تېيىپجان ئاكا 1986 - يىلى ئۆزىنىڭ بىر قانچە داستانى ۋە نەچچە يۈز شېئىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان چوڭ ھەجىملىك بىر توپلىمىنى تەھرىر بۆلۈمىمىزگە تاپشۇرىدى. توپلامنى پىلانغا كىرگۈزۈشتىن بۇرۇن مەن توپلامنى ئەستايىدىل كۆرۈپ چىقتىم. مېنىڭ قارىشىمچە، توپلام شۇ پېتى نەشىر قىلىنسا، تازا سۈپەتلىك چىقمايتتى، ئەكسىچە يامىنى تېيىپجان ئاكىنىڭ تابرۇيىمغۇ دەخلى يېتەتتى. شۇڭا مەن داستانلارنى بۇ توپلامغا كىرگۈزمەسلىك، بەزى شېئىرلارنىڭ

مەسىلەن، پىكرى ئاددىي، مەزمۇنى مۇجممەل، كالمندار خاراكتېرلىك شېئىرلارنى چىقىرىۋېتىش، توپلامنىڭ نامىنى «تاللانغان شېئىرلار» دەپ قويۇش توغرىسىدا پىكىر تەييارلىدىم. تېيىپجان ئاكا تەھرىر بۆلۈمىمىزگە كەلگەندە توپلامنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى بولۇش سۈپىتىم بىلەن قىلچە قورۇنۇپ ئولتۇرماي بۇ پىكىرلىرىمنى ئۇنىڭغا ئېيتتىم. ئۇ مېنىڭ پىكىرلىرىمنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئاڭلىدى ۋە پىكىرىمنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىغا قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. شۇنىڭ بىلەن داستانلارنى ۋە بىر قىسىم شېئىرلارنى توپلامدىن چىقىرىۋەتتۇق. بەزى شېئىرلارنى ئاپتورنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلىپ ساقلاپ قالدۇق. لېكىن «سەللە» دېگەن شېئىرنى توپلامغا كىرگۈزۈش ـ كىرگۈزمەسلىك مەسىلىسىدە پىشقەدەم شائىر بىلەن پىكىرىمىز بىر يەردىن چىقمای قالدى. مەن بۇ شېئىر ھەققىدە جەمئىيەتتىكى بىر قىسىم كىشىلەر ئارىسىدا نارازىلىقلارنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى بىلەتتىم. شۇڭا توپلامغا كىرگۈزمەسلىكتە چىڭ تۇرۇۋالدىم. تېيىپجان ئاكا ماڭا قاراپ: «كاللىڭىز خېلىلا قاتمالدەك قىلىدۇ، سىز قوشۇلمىسىڭىز مەيلى، قالدۇرۇۋېتەيلى» دېدى. بۇ سۆزدىن تېيىپجان ئاكىنىڭ تازا قايىل بولمىغانلىقى مەلۇم ئىدى. مەن بىر ئاز ئوڭايسىزلانغان ھالدا: «تېيىپجان ئاكا، سىز ئادەتتىكى شائىر ئەمەس، ئۇ شېئىرىڭىز جەمئىيەتتە يامان تەسىر پەيدا قىلسا، سىزگىمۇ، بىزگىمۇ ياخشى بولمايدۇ» دېدىم. ئۇ «سىلەر جەمئىيەتتىكى دىنمي زاتلارنى خاپا قىلىپ قويۇشتىن قورقۇۋاتىسىلار كېرەك، بوپتۇ، بۇ تەرىپىنى ئويلىنىساقمۇ بولمايدىغانىدەك قىلىدۇ...» دەپ مېنىڭ پىكرىمگە قوشۇلىدى. ئۇزۇن ئۆتمەي «تاللانغان شېئىرلار» مەتبەئىدىن چىقىپ، كىتابخانلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى. مەن كېيىنرەك بىر پېشقەدەم يولداشتىن تېيىپجان ئاكىنىڭ بىزنىڭ «سەللە» دېگەن شېئىرنى توپلامغا كىرگۈزمىگەنلىكىمىزدىن رازى بولغانلىقىنى ئاڭلىدىم.

مەن بىر مۇنچە شائىرلارنىڭ شېئىر توپلاملىرىنى ئىشلىدىم. كۆپ سانلىدىكى ئاپتورلار مۇھەررىرلەرنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلىپ، توپلامنىڭ سۈپەتلىك چىقىشى ئۈچۈن بىز بىلەن پىقىنداشماسلىشىپ كەلدى. بىراق ئايرىم ئاپتورلار ئۆز توپلىمىدىن بىر قانچە شېئىرنى قالدۇرۇپ قويغانلىقىمىز ئۈچۈن ھەممىلا يەردە داتلاپ، يەزنى قارغاپ يۇردى. مۇشۇ ئاپتورلار ئۆزىنى ئاتاقلىق شائىرىمىز تېيىپجان ئاكا بىلەن سېلىشتۇرۇپ باقسا، بەلكى ئاز ـ پاز يۇزى قىزىرار دەپ ئويلايمەن.

بىز «تاللانغان شېئىرلار» نىڭ كىرىش سۆزىنى ئوقۇپ باقاقلا، تېيىپجان ئاكىنىڭ ئۆزىگە ۋە ئۆزىنىڭ ئەسەرلىرىگە توغرا باھا بېرەلەيدىغان كەمتەر شائىر ئىكەنلىكىنى ناھايىتى ئېنىق كۆرەلەيمىز. ئۇ كىرىش سۆزىدە مۇنداق دېگەنىدى: «مېنىڭ قىرىق يەللىق ئەدەبىي پائالىيەت يولۇمدا خەلق ياقتۇرىدىغان ئىزلىرىمۇ بار، بۇنىڭ ئۈچۈن خۇشالمەن. شۇنىڭدەك خەلق ياقتۇرمايدىغان ئىزلىرىمۇ بار، بۇنىڭ ئۈچۈن خىجىل مەن... بۇ توپلامنىڭ «تاللانغان شېئىرلار» دېگەن نامى پەقەت بۇنىڭدىكى شېئىرلار باشقا شېئىرلىرىمغا نىسبەتەن بىر قەدەر تۇزۇك دېگەن مەنىگىلا ئىگە».

تېيىپجان ئاكا ھاياتىنىڭ ئاخىرقى دەقىقىلىرىدىمۇ سەمىمي ھالدا ئۆزىنىڭ بەزى شېئىرلىرىنى تىلغا ئالماسلىقنى ئېيتىپ، بىزنىڭ قەلبىمىزنى تەۋرەتكەنىدى. ئۇنىڭ ھارماي ـ تالمای ئىجاد قىلىش روھى، سەمىمىيلىكى ۋە كەمتەرلىكى بىزنىڭ ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ!

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئابدۇرۇپ پولات

تۇيۇق ھەققىدە مۇھاكىمە

تۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ نەزىم شەكىللىرىدىن بىرى بولغان تۇيۇق ھەققىدىكى چۈشەنچىدە ۋە چۈشەندۇرۇشلەردە روشەن ئىنىقسىزلىقلار مەۋجۇت، مۇھاكىمە ئارقىلىق بۇ خىل ئىنىقسىزلىقلارنى ئايدىڭلاشتۇرۇش مەزكۇر شەكىلنىڭ ئەدەبىيات گۈلزارىمىزدا داۋاملىق پورەكلەپ ئىچىلىشىغا مەلۇم دەرىجىدە تۈرتكە بولىدۇ.

ئەدەب ۋە تىلشۇناس ئۇستاز ئىمىن تۇرسۇن تۇيۇقنى تەبىر بىرىپ مۇنداق يازىدۇ: «تۇيۇق—تۇيماق، تۇيۇۋالماق، دېگەن پېئىلدىن ياسالغان ئىسىم، يەنى مەنىسىنى ئوقۇغۇچى ئۆزى پەرق ئەتمەك دېگەن سۆز. بۇنى ئەرەبچىدە مۇختەسىلات (ئارىلاشتۇرۇلغان، يۈكلەنگەن) ياكى تەجنىس (جىناس) دەيدۇ. خەلقئارادا «مۇنۇرىم» (فرانسۇزچە monorime — بىر ئاھاڭدىكى) دەيدۇ. بۇ، خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىدىكى تۆتلىكلەر (تۆت مىسرالىق قوشاقلار) ئاساسىدا تۇغۇلغان شەكىل. تۇيۇقمۇ رۇبائىيەدەك تۆت مىسرادىن تەركىب تاپىدۇ. ئۇنىڭ خۇسۇسىيىتى شۇكى، قاپىيىلىرى ئاھاڭداش (ئومۇنىم) سۆزلەردىن تۈزۈلىدۇ، يەنى قاپىيىلەنگۈچى سۆزلەر شەكىل ۋە تەلەپپۇزدا ئوخشاش بولىدۇ. مەسىلەن، ئات (ئاتماق)، ئات (ھايۋان)، ئات (ئىسىم)، يات (ياتماق)، يات (يات ئادەم) ئەت (ئەتمەك، قىلماق)، ئەت (ئەتمەك، ئىشىك ئەتىمەك)، ئەت (گۆش ـ ئەت). («تارىمدىن تامچە». 326 ـ بەت. 1990 ـ يىل. مىللەتلەر نەشرىياتى نەشرى). بۇ يەردە ئاھاڭداش سۆز (ئومۇنىم) گە بىرىلگەن تەبىر شۇنداق ئىنىق، كەلتۈرۈلگەن مىسال شۇنچە قايىل قىلارلىق بولسىمۇ، بىراق مەزكۇر تەبىر ۋە چۈشەنچىلەردىن كېيىن مىسال ئۈچۈن بىرىلگەن تۇيۇقتىكى قاپىيە قىلىنغان سۆزلەر كىشىنى گاڭگىرىتىپ قويىدۇ. ئالايلۇق:

كەچتى ئۆمرۇ تۇشمەدى ئول يار ئىلە. بۇ ۋەفاسىزلىككى، سەندىن كۆرمىشەم،
قورقامەن كۆڭلۈم بۇ غەمدىن يارىلە ئېيتقادىم قالمادى ھېچ يار ئىلە.
(يۇقىرىقى ئەسەر، 327 ـ بەت)

مەزكۇر مىسالدا مانا مەن دەپلا كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، «يار ئىلە» دېگەن سۆز بىلەن «يارىلە» (يەنى يىرىلار) سۆزى شەكىل جەھەتتىنمۇ ئوخشىمايدۇ، تەلەپپۇز جەھەتتىنمۇ بىر

خەل ئەمەس، مەزكۇر ئىككى سۆز ھەرگىزمۇ ئاھاڭداش سۆزلەر كاتېگورىيىسگە كىرمەيدۇ، پەقەت ئىسپىي ئاھاڭداشلاشتۇرۇلغان سۆزلەر قاتارىغا كىرىدۇ. خالاس.

شائىر ھاجى ئەخمەت يازغان «ئۇيغۇر شېئىرىيىتى توغرىسىدا» ناملىق كىتابتا مۇنداق دېيىلمىدۇ: «مۇھتەمىلات (تۇيۇق) خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىكى تۆت مىسرالىق قوشاقلار زېمىندا تۇغۇلغان بولۇپ، ھەر خەل تېمىلاردا يېزىلىدۇ. تۇزۇلۇش جەھەتتە ئاساسەن تۆت مىسرالىق ۋە قىسمەن ئىككى مىسرالىقتىن (بۇنى تەجنىس دەپ ئاتايدۇ) ئىبارەت. بۇنداق تۆتلۈكنىڭ ئالاھىدىلىكى شۇكى، قاپىيە ئۇچۇن شەكىل جەھەتتىن ئوخشاش، ئەمما مەنە جەھەتتىن باشقا - باشقا ئۇقۇم بېرىدىغان ئومۇنىم سۆزلەردىن پايدىلىنىلىدۇ.» (شۇ ناملىق ئەسەر، 178 - 179 - بەتلەر. 1982 - يىل مىللەتلەر نەشرىياتى نەشرى)

بۇ يەردە تۇيۇقنىڭ يەنە بىر خەل ئاتىلىشى «مۇختەسىلات» ئەمەس. بەلكى «مۇھتەمىلات» دېيىلگەن. بۇ مەزكۇر شەكىل ھەققىدىكى تۇپ چۈشەنچىگە بىرىپ تاقىلىدىغان مۇھىم پەرق ھېسابلىنىدۇ.

«ئەدەبىيات ئاتالغۇلىرى لۇغىتى» دا تۇيۇق ھەققىدە «مىسرالىرى ئومۇنىم سۆزلەردىن تۇزۇلگەن شېئىر شەكلى» دەپ ئىزاھ بېرىلىپ، مەزكۇر شەكىلنىڭ تۆت مىسرالىق بولىدىغانلىقى، تۆت مىسرانىڭ ئۇچ مىسراسى ئومۇنىم سۆزدىن تەركىب تېپىشى جەزملەشتۇرۇلگەن (شۇ ناملىق لۇغەتنىڭ «ئەدەبىيات ئاتالغۇلىرىنىڭ ئۇيغۇرچە-خەنزۇچە سېلىشتۇرمىسى» قىسمى 28 - بەت. مىللەتلەر نەشرىياتى 1988 - يىل نەشرى).

يۇقىرىدىكى قاراشلارنىڭ بىرلا ئورتاقلىقى بار، ئۇ بولسىمۇ «تۇيۇقنىڭ قاپىيىسى جەزمەن ئاھاڭداش سۆزلەر (ئومۇنىم) دىن تەركىب تاپىدۇ» دېگەندىن ئىبارەت. بىراق مۇشۇ ئورتاق تەبىر بىلەن ئەمەلىيەتتىكى تۇيۇقلاردا ئىشلىتىلمۇاتقان سۆزلەرنى سېلىشتۇرۇپ تەتقىق قىلغان بەزى تىلشۇناسلار ھەقلىق يوسۇندا بەزەن رەت قىلىش خاراكتېرلىك ئۆتكۈر مۇلاھىزىلەرنى ئوتتۇرىغا قويىدى. مەسىلەن، ئۇلار:

يۇرەك، قەلبىڭگە بەخش ئەتتىم باھادىرلىق قېنى، ئوغلۇم،
تېڭىپ يەلكەڭگە شانلىق يۇك سەپەرگە يۇر قېنى، ئوغلۇم،
بىنا ئەيلە، ھالال ئەجرىڭ بىلەن چۆللەردە باغ - گۈلشەن،
بېرەلمەس زەررىچە لەززەت، بىراۋنىڭ بال - قېنى ئوغلۇم.

دېگەن نەزمىنىڭ شەكلىنى تەھلىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «بۇ مىسالدىكى «قېنى» شەكلىدىكى سۆزلەر ئۇچ ئورۇندا كېلىپ، تامامەن باشقا - باشقا مەنىلەرنى ئىپادىلىگەن. قارىماققا، بۇ ئۇچ سۆز شەكىل ھەم تەلەپپۇز جەھەتتىن تامامەن ئوخشاش بولۇپ، ئومۇنىملاردەك قىلسىمۇ، لېكىن سەللا دىققەت بىلەن كۆزىتىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ ئومۇنىملار كاتېگورىيىسىگە كىرەلمەيدىغان سۆزلەر ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. چۈنكى بىز ئومۇنىملارنى كۆزەتكەندە، ئۇلارنىڭ تۇپ شەكلىگە، يەنى گرامماتىكىلىق كاتېگورىيىلەر

بىلەن تۈرلەنمىگەن شەكىلگە قارايمىز. گەرچە بۇ شېئىردا «قېنى» شەكلىدىكى سۆزلەر ئۇچ ئورۇندا كۆرۈلگەن ۋە ئۇچ خىل مەنە ئىپادىلىگەن بولسىمۇ، 1 ـ مىسرادىكى «قېنى» سۆزى «قان ـ تەر» دىكى «قان» سۆزى بولۇپ، ئۇنىڭغا ئۇچىنچى شەخس قوشۇمچىسى «ئى» قوشۇلۇش نەتىجىسىدە، تەركىبىدىكى «ئا» تاۋۇشى «ئى» غا ئاجىزلىشىپ، «قېنى» شەكلىگەكەلگەن. ئىككىنچى مىسرادىكى «قېنى» سۆزى بولسا، بىرەر ئىشقا بىراۋنى ئۇندەش مەنىسىدە كەلگەن سوراق ئالماش بولۇپ، ئۇ ھېچقانداق قوشۇمچە بىلەن تۈرلەنمىگەن. 4 ـ مىسرادىكى «قېنى» سۆزى «قەنت ـ گېزەك» تىكى «قەنت» سۆزى بولۇپ، ئۇ ئۇچىنچى شەخس قوشۇمچىسى «ئى» نىڭ قوشۇلۇشى بىلەن تەركىبىدىكى «ئە» تاۋۇشنىڭ «ئى» غا ئاجىزلىشىشى نەتىجىسىدە «قېنى» شەكلىگە كەلگەن. شۇڭا ئۇلار ئومۇنىملار قاتارىغا كىرەلمەيدۇ. چۈنكى «قان»، «قېنى»، «قەن» دېگەن سۆزلەر ھەم يېزىلىشى، ھەم ئېيتىلىشى جەھەتتىن بىر ـ بىرىگە ئوخشايدۇ. دېمەك، بۇ شېئىرنىڭ قاپىيىسى ئۇچۇن ئىشلىتىلگەن سۆزلەر ئۆزئارا ئومۇنىملار بولمىغاچقا، بۇ شېئىرنىمۇ «تۇيۇق» دېيىشكە قەتئىي بولمايدۇ.» («ئۇيغۇر تىلى مەسىلىلىرى» 666 ـ بەت. ش ئۇ ئار تىل ـ يېزىق كومىتېتى 1984 ـ يىلى باستۇرغان).

مېنىڭچە، تىلشۇناسلىق ئىلمى بويىچە ئېيتقاندا، يۇقىرىدىكى ئومۇنىم (ئاھاڭداش سۆز) ھەققىدە قىلىنغان تەھلىل ۋە بېرىلگەن تەبىر تامامەن توغرا. بىراق مۇشۇ تەھلىل بويىچە، يۇقىرىدا مىسال كەلتۈرۈلگەن شېئىرنى «تۇيۇق ئەمەس» دەپ ئاغدۇرۇۋەتكىلى بولامدۇ؟ «تۇيۇق» دېگەن زادى نېمە؟ بۇ ھەقتىكى ئىزدىنىش ۋە مۇلاھىزەمنى ئەدەب ھەم تىلشۇناسلارنىڭ مۇھاكىمىسىگە مۇنداق قويىمەن:

بىرىنچى، تۇيۇق كىلاسسىك شائىرلىرىمىز تەرىپىدىن ئىجاد قىلىنغان، ئۇ مۇكەممەل تۈزۈلمە، ئېنىق شەكىلگە ئىگە. شۇنداق ئىكەن، بىز تۇيۇق ھەققىدىكى تەبىر ۋە چۈشەنچىلىرىنى ئاشۇ كىلاسسىكلارنىڭ ئۆرنەك ئەسەرلىرىدىن ئىزلىشىمىز لازىم. مانا شۇ چاغدىلا بىزنىڭ تەبىر ۋە چۈشەنچىلىرىمىز قايىل قىلىش كۈچىگە ئىگە بولىدۇ.

بۈيۈك شائىر ۋە تىل ئۇستىسى ئەلىشىر ناۋائى ئۆزىنىڭ «مۇھاكىمە تۈل لۇغەتەيىن» (ئىككى تىل توغرىسىدا مۇھاكىمە) ناملىق مەشھۇر ئەسىرىدە تۇيۇق ھەققىدە مۇنداق بايان بېرىدۇ:

«‹تەجنىس› تىمن پايدىلىنىش شائىر ـ ئەدىبلەر ئىچىدە ناھايىتى ئومۇمىي بىر ئەھۋال. شېئىرغا ئالاھىدە رەڭ بېرىدىغان بۇ خىل سۆز سەنئىتى ئۇچۇن پارس تىلىغا قارىغاندا تۈركي تىلىدا ئىمكانىيەت تېخىمۇ كۆپ. مەسىلەن، «ئات» سۆزىنى بىرىنچىدىن، نام مەنىسىدە، ئىككىنچىدىن، مىنىدىغان ئات مەنىسىدە، ئۇچىنچىدىن، تاشنى ياكى ئوقنى ئىتمىشقا بۇيرۇغاندىكى «ئات» مەنىسىدە قوللىنىشقا بولىدۇ. بۇ سۆز شېئىرىدا مۇنداق قوللىنىلغان:

چۈن پەرىيۇ ھۆردۇر ئاتىمىڭ بېگىم، ھەر خەدەنگىمنى ئولۇس ئاندىن قاچار،
سۈرئەت ئىچىدە دىۋ ئىبرۇر ئاتىڭ بېگىم. ئاتەۋان جانىم ساڭا ئاتىمىڭ بېگىم.

(يېشىمى: خېنىم، سېنىڭ ئېتىڭ ھۆر - پەرىدۇر، سېنىڭ ئېتىڭ سۆرئەتتە دۇنيادا ئوخشايدۇ، سەن كىشىلەر ئۆزىنى قاچۇرىدىغان ئوقلىرىڭنى مېنىڭ زەئىپ جېنىمغا قارىتىپ ئېتىۋەرگىن) بۇ ئىككى بېيىت تولۇق تەجنىس بولۇپ، بۇنى پەقەت تۇركي شائىرلارلا يازالايدۇكى، سارتلار (يەنى پارسلار) يازالمايدۇ. بۇ خىل شېئىر شەكلى «تۇيۇق» دەپ ئاتىلىدۇ.» (شۇ ناملىق ئەسەر 17 - بەت مىللەتلەر ئەدەبىياتى، 1988 - يىل نەشرى)

ناۋايى مۇشۇ ئەسىرىدە يەنە:

ئەي رەقىب ئۆزىنى ئاڭا تۇتساڭ ھەم ئىت، گەرچە بار دەۋزەخچە ئىشقىڭ شوئلەسى،
بىزگەرەھىم ئەيلەپ ئانىڭكويمەدىن ئىت. بىزنى ئۆز ئىلكىڭ بىلە ئول ساری ئىت.

[يېشىمى: ھەي ئىشىك باقار، سەن ئۆزەڭنى ئۇنىڭ ئىتى ھېسابلىساڭمۇ، ماڭا رەھىم قىلىپ ئۇنىڭ كوچىسىدىن ئىت (يىت، يوقال). ئىشىق ئوتى دوزاخ ئوتىدەك بولسىمۇ، مېنى ئۆز قولۇڭ بىلەن شۇ تەرەپكە ئىت (ئىتەر)] دېگەن شېئىرنىمۇ «تۇيۇق» قا ئۆرنەك قىلىپ كۆرسەتكەن (يۇقىرىقى ئەسەر 17 - ، 18 - بەتلەر).

ئۇندىن باشقا، يەنە بەزى نوپۇزلۇق ئەسەر ۋە قوللانمىلاردا ناۋايىنىڭ تۆۋەندىكى ئىككى شېئىرىنىمۇ «تۇيۇق» دەپ ئىزاھلىنىدۇ.

لەئىلدىن جانىمغا ئوتلار ياقىلۇر، مەن ۋەفاسى ۋە ئىدە سەدىن شادمەن،
قاشى قەددىمنى جەفادىن ياقىلۇر. ئول ۋەفا بىلمانكى قىلماس ياقىلۇر.

[يېشىمى: ياقۇتتەك لېۋىدىن جېنىمغا ئوتلار يېقىلمىدۇ، قېشى قەددىمنى جاپادىن يادەك ئېگىۋېتمىدۇ. مەن ئۇنىڭ ۋاپا قىلىمەن دەپ بەرگەن ۋەدىسىدىن خۇشالمەن، بىلمىدىم، ئۇ يا (ۋاپا) قىلمىدۇ، يا قىلمايدۇ.] («چاغاتاي تىلى» 247 - بەت. قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى 1986 - يىل نەشرى)

يەنە بىرى:

ئول پەرى ئىشقىدا بۇ دىۋانەنى، بىر قەدەھ ئول گۈلنى خەندان ئەيلەدى،
ئەيكى ئىستەرسەن كېلىپ گۈلخەندە كۆر. ئەي كۆڭۈل نەززارە ئەت، گۈلخەندە كۆر.

(يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان «ئۇيغۇر شېئىرىيىتى توغرىسىدا» 179 - بەت)

ئەمدى ئەلىشىر نەۋائىنىڭ تۇيۇققا بەرگەن تەبىرى ۋە ئەسەر ئۆرنەكلىرىدىن مۇنداق خۇلاسە چىقىرىشقا تامامەن ھەقلىقمىز:

بىرىنچى، تۇيۇقنىڭ قاپىيىلىرى ئاھاڭداش سۆزلەردىن تۈزۈلىدۇ. مەسىلەن، «ئىت» سۆزى قاپىيە قىلىنغان تۇيۇققا ئوخشاش، ئىككىنچى، تۇيۇقنىڭ قاپىيىلىرى مۇئەييەن گراماتىك شەكىل ئارقىلىق ئاھاڭداشلاشتۇرۇلغان سۆزلەردىن تۈزۈلىدۇ بولىدۇ. مەسىلەن، «ئاتىڭ» قاپىيە قىلىنغان تۇيۇقتا ئوخشاش، ئۈچىنچى، تۇيۇقنىڭ قاپىيىلىرى مۇئەييەن بىر تۈپ سۆز ياكى ئۇنىڭ مەلۇم بىر خىل گراماتىك شەكلىگە باشقا سۆز بىرىكمىلىرىنى ئاھاڭداش ياكى شەكىلداش قىلىش يولى بىلەنمۇ تۈزۈلىدۇ. مەسىلەن، «يېقىلىنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى شەكلى «ياقىل» (دىققەت. «ئا» تاۋۇشى قىسقا سوزۇق تاۋۇش) غا «ئېگىپ يا ئەت» مەنىسىدىكى «ياقىل» (دىققەت،

«تا» تاۋۇشى ئۇزۇن سوزۇق تاۋۇش)، شۇنداقلا «يا قىلىدۇ، يا قىلمايدۇ» دېگەن «ياقىلا» سۆزلىرىنىڭ قاپسىيە قىلىنغىنىغا ئوخشاش. تۆتىنچى، تۈيۈقتا تۆت مىسرا شېئىرنىڭ ئۈچ مىسراسى قاپسىيداش بولسىمۇ، ئەكسى مىسراسى قاپسىيداش بولسىمۇ بولىدۇ. مەسىلەن، «گۈلخەندە كۆر» قاپسىيە قىلىنغان تۈيۈققا ئوخشاش.

تۈيۈق ھازىرقى زامان شائىرلىرى ۋە ئىل ئۇستىلىرى سۆيىدىغان ۋە ئىزچىل ھالدا ئۆزلىرىنىڭ ئىجادىيەت مەزمۇنى قىلىپ كېلىۋاتقان شەكىل. شۇنداق ئىكەن. بىز تۈيۈق شەكلىنى چۈشەنگەن ۋە چۈشەندۈرگەن ۋاقتىمىزدا ھازىرقى زامان شائىرلىرىنىڭ تۈيۈق ئىجادىيىتىگىمۇ مۇراجىئەت قىلىشىمىز لازىم.

مەلۇمكى، مەرھۇم تېيىپجان ئېلىيېۋ بۈيۈك شائىر ئەلىشىر ناۋايىدىن قېتىرقىنىپ ئۆگەنگەن، ناۋايىنىڭ ئىجادىيەت ئىستىلىنى بېرىلىپ تەتقىق قىلغان، ئۆزىنىڭ ئۆلمەس ئەمگەكلىرىدە يۈكسەك ماھارەت بىلەن ناۋايىغا تەقلىد قىلالىغان تالانتلىق شائىر ئىدى. بىز تېيىپجان ئېلىيېۋ تۈيۈقلىرىنى مۇتالىئە قىلىدىغان بولساق، تۈيۈق شەكلىنىڭ بۇ تالانت ئىگىسىنىڭ فەلسەپى بىلەن تېخىمۇ ئىجادىي رەۋىشتە جەۋلان قىلغانلىقىنى بايقايمىز. ئالايلۇق:

چۆلدە قالسامۇ نە ھاجەت ئات ماڭسا، قېنى سەن لەيلى، مېنى ئۆلمە دېسەڭ،
سىگدى «مەجنۇن» دەپ چىرايلىق ئات ماڭا. ئوق قىلىپ كىرپىكلىرىڭنى ئات ماڭا.

ـ كۆلگىنىڭ «ماقۇل» سىدى ياكى «ياق» سىدى، كىمگە ھاكىم بولمىسا ئۆز مېڭىسى،
ئۇ يىگىتنىڭ ساڭا نەرى ياقمىدى. بولماس ئاقىل دورىغىغا باشقىنى.

ـ ئەيىبى شۇ: ماڭا تەڭلەشتىن بۇرۇن، * *
باغرىنى ئەل باغرىغا چىڭ ياقمىدى. چاغلىماي سۆز قىلسا ئالدى ـ ئارقىنى،

* * دەيدىكەن خەق: سەندە نومۇس ـ ئار قېنى؟
مېڭىنىڭ تەخت ئوردىسىدۇر باش قىنى، گەر خاتاغا كەلمىسە دەرھال جازا،
مېڭە يالقاۋ بولسا دەيمىز: باش قېنى؟ يوق دېمەك، ھەقنىڭ ئۆزۈنكەن ئارقېنى.

(ت. ئېلىيېۋ: «باھار ئىلھامى» 198 ـ، 200 ـبەتلەر. مىللەتلەر نەشرىياتى، 1984 ـ يىل نەشرى.)

كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەسكى، تېيىپجان ئېلىيېۋ ئۆز تۈيۈقلىرىدا «باشقىنى» سۆزىگە «باش قېنى؟» سۆز بىرىكمىسىنى، «ئارقىنى» سۆزىگە «نومۇس ـ ئار قېنى؟» سۆز بىرىكمىسىنى قاپسىيە قىلىپ (يەنى بىرىدە «ئى» بولسىمۇ، يەنە بىرىدە «ئې» تاۋۇشى بولۇپ قېلىشنى نەزەردىن ساقىت قىلىپ)، كىلاسسىك تۈيۈقلاردىكى ئومۇمەن مۇتلەق ئاھاڭداشلاشتۇرۇشنى نىسپىي ئاھاڭداشلاشتۇرۇشقا راۋاجلاندۇرغان.

مېنىڭچە، تۈيۈق دېگەن نام ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى «تۈيماق، تۈيۈۋالماق» پېئىلىدىن كەلگەن ئەمەس. تۈيۈقنىڭ ئەدەبىيات ئاتالغۇلىرىدىكى ئىككىنچى بىر نامىنىڭ مۇختەسىلات بولۇشى ئەھلىيەتكە ئۇيغۇن ئەمەس.

تۈيۈقنىڭ تەجنىس سەنئىتى، قىسقارتىلىپ تەجنىس دېيىلىدىغانلىقىدا ئىختىلاپ

يوق. تەجنىس دېگەن سۆز خەنزۇچىدا 双关语 دېيىلىدۇ. 双关语 ئاتالغۇسى بەزىدىك تىلىمىزدا «ئىككى بىسلىق سۆز»، «قوش مەنىلىك سۆز» دېيىلىدۇ («خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت» - توم 1689 - بەت. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 1989 - يىل نەشرى). تەجنىس سۆزنىڭمۇ كېلىش مەنبەسى ئەرەبچە. ھالبۇكى، بىر تىلدا مۇئەييەن بىر خىل مەزمۇنغا ئىگە نەرسىنىڭ بىرده ئىككى بىسلىق سۆز، قوش مەنىلىك سۆز، ئەستەرلىك گەپ، دەپ ئاتالمىپ يەنە بىرده ئارىلاشتۇرۇلغان، يۈكلەنگەن، دېگەن مەنىده (يەنى مۇختەسىلات) ئاتالمىشى مەنتىقىە سىغمايدۇ. شۇڭا مەن تۇيۇقنىڭ يەنە بىر نامىنىڭ مۇھەسىلات دەپ ئاتالمىشىنى توغرا دەپ قارايمەن. چۈنكى مۇھتەسىلاتنىڭ مەنىسى ئېھتىماللىقلار، ئىككى ئېھتىماللىق بولۇپ، سۆز - ئىبارىلەرگە ئىشلىتىلگەنده، يەكىكە تۇرغاندا مەنىسىگە دەرھاللا ھۆكۈم قىلغىلى بولمايدىغان، ئۇنداقمۇ، مۇنداقمۇ مەنىسى بار سۆز دېگەن بولىدۇ ۋە بۇ ئۇقۇم بىلەن تەجنىسنىڭ مەنىسىدىكى ئىككى بىسلىق دېگەن ئۇقۇم بىر - بىرىگە جىپسا كېلىدۇ.

تەجنىس، مۇھتەسىلات دېگەنلەر تۇيۇق دېگەن ساپ ئۇيغۇرچە سۆزنىڭ ئۆز زامانىسىدىكى ئەرەبچە ئاتىلىشى ئىدى. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، تەجنىس ۋە مۇھتەسىلات سۆزلىرى تۇيۇق ئاتالغۇسىنىڭ ئەرەبچە تەرجىمىسىدىن ئىبارەت. ھالبۇكى، تەجنىسنىڭ ئىككى بىسلىق سۆز، مۇھتەسىلاتنىڭ ئىككى ئېھتىماللىق دېگەن سۆز بولۇپ، تۇيۇق ئاتالغۇسىنىڭ تۇيماق، تۇيۇۋالماق مەنىسىدىكى سۆز بولۇشى لوگىكىغا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. مېنىڭچە، تۇيۇق دېگەن نام ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى تۇيماق، تۇيۇۋالماق، دېگەن پېئىللىدىن ئەمەس، بەلكى قەدىمكى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى تۇتۇق، يېپىق مەنىسىدىكى تۇيۇق سۆزىدىن كەلگەن. ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد قەشقەرى ئۆزىنىڭ بۇيۇك ئەسىرى «تۈركىي تىللار دىۋانى» دا تۇيۇق سۆزىگە مۇنداق ئىزاھ بەرگەن: تۇيۇق: تۇتۇق. تۇيۇق ئادەم، تۇتۇق ئادەم، غەمكىن ئادەم. تۇيۇق كۆن: تۇمانلىق ۋە بۇلۇتلۇق كۆن. تۇيۇق قاپۇغ، يېپىق قوۋۇق («دىۋان» III توم 228 - بەت. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 1984 - يىل نەشرى).

ئەمەلىيەتتىمۇ، تۇيۇق ئاتالغۇسى تۇتۇق، يېپىق مەنىسىدىكى تۇيۇق سۆزى بولغاندىلا، ئاندىن ئۇ ئىككى بىسلىق، ئىككى ئېھتىماللىق مەنىلىرىدىكى تەجنىس ۋە مۇھتەسىلات سۆزلىرىگە ئۇقۇمداش بولالايدۇ.

خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، تۇيۇق دېگىنىمىز قاپىيىلىرى ئاھاڭداش سۆز ياكى مۇئەييەن گرامماتىك شەكىل ئارقىلىق ئاھاڭداشلاشتۇرۇلغان سۆزلەردىن تەركىب تاپقان تۆتلۈك شېئىرغا ئېيتىلىدۇ. تۇيۇق دېگەن بۇ نام قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا تۇتۇق، يېپىق مەنىسىده ئىستېمال قىلىنغان تۇيۇق سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، ئۇ سۆز ۋە سۆز سەنئىتىگە نىسبەتەن قوللىنىلغاندا، مەنىسى يالىڭاچ ئەمەس، ئېھتىماللىقلار ئىچىگە يوشۇرۇنغان، دېگەن بولىدۇ.

تۇيۇق ئۇستىده سىستېمىلىق ۋە چوڭقۇر تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ئەدەبىيات گۈلزارىمىزدىكى ھەر قانداق بىر شېئىر شەكلى تەتقىقاتىغا ئوخشاشلا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

يالقۇن روزى

گۈلئايسم ھەققىدە ئېيتىلغان قوپال ناخشا

چىنلىق پۇرىقى ئاجىز، بەدىئىي جەلپ قىلىش كۈچى تۆۋەن ئەسەر زوقلانغۇچى پىسخىكىسىدا ئەھمىيەتسىز ئۇنۇم ھاسىل قىلىپ، تەبىئىي ھالدا تەنقىد ئېگىنى كۈچەيتىۋېتىدۇ. يازغۇچى سەمەت دۈگايلىنىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «گۈلئايسم» ناملىق رومانى مەندەئەنە شۇنداق تەنقىدنى تەسىرات پەيدا قىلدى.

مەن ئىلگىرى بۇ يازغۇچىنىڭ «كىچىك لەقۋا»، «گۈزەللىك ئىزدىمە، ئۇ سەندە» ناملىق پوۋېستلىرىنى ئوقۇغان چېغىمدا بۇ ئەسەرلەرنىڭ كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان مەلۇم زوقلاندۇرغۇچى ئامىللارغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان ئىدىم. ئەپسۇسكى «گۈلئايسم» رومانىنى ئوقۇپ، يازغۇچىنىڭ ئىجتىمائىي چوڭقۇرلۇق، خاراكتېر يارىتىش، بەدىئىي ئىپادىلەش ۋە تىل ئىشلىتىش جەھەتلەردە تۆنجى رومانى ــ«نۇرلۇق قەلبلەر» نىڭ سەۋىيىسىدىن ھالقىپ كېتەلمىگەنلىكىنى، رومان ئىجادىيىتىدە ئىزغا سەكرەشتەك ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيەتسىزلىكىنى تەكرارلىغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

بىرىنچى، ئىجتىمائىي چوڭقۇرلۇق جەھەتتە، «گۈلئايسم» رومانىدا ئالاھىدە تارىخىي شارائىت ھېسابلانغان «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ ئاخىرقى يىللىرى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن ئاشۇ يىللاردىكى تراگېدىيە خاراكتېرلىك سىرلىق كەيپىيات ۋە ئەنسىزلىك بىلەن تولغان ئىجتىمائىي مۇھىت يارىتىلمىغان، زىددىيەتلەر تارىخىي رېئاللىقنىڭ ۋەكىللىك تۈرمۇشىنىڭ مەنتىقىسىگە ئۇيغۇن ئەمەس، بەلكى سۈنئىي رەۋىشتە، زورمۇ زور توقۇپ چىقىلغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ھەجمى خېلىلا زور بۇ رومانىدا زىددىيەتلەر باشتىن ـ ئاخىر تاق لىنىيىدە داۋام قىلدۇرۇلغان، تەپسىلاتلار ئانىدىكى ۋە تۈزلا بايان قىلىنغان، رومانىدىن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىن ئىبارەت مۇرەككەپ تارىخىي رېئاللىقنىڭ ماھىيىتىنى، ئۇنىڭ خەلقىمىزگە كەلتۈرگەن بەختسىزلىكلىرىنى، كىشىلەرنىڭ مەنىۋى دۇنياسىنى قاتتىق نابۇت قىلغانلىقىنى، كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرنى، ئىجتىمائىي ئەخلاقنى ۋە ئىجتىمائىي ئادىللىقنى كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان دەرىجىدە قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتكەنلىكىنى، شەخسكە چوقۇنۇشتەك ئەھمىيەتلىك ئىستېل ۋە سىياسىي تېررورلۇقلارنى تولۇق ھېس قىلغىلى بولمايدۇ. يازغۇچى ئىجتىمائىي ۋە سىياسىي قالايمىقانچىلىقلارنىڭ ماھىيىتىنى بىر ـ بىرىگە گىرەلىشىپ

كەتكەن مۇرەككەپ زىددىيەت توقۇنۇشلىرى ئىچىدە ئىپادىلەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلغان. شۇڭا يا ئەسەر سىيۇژېتىنىڭ جەلپ قىلىش كۈچى يوق، يا ئىپادىلەنگەن مەزمۇنىڭ ئەھمىيىتى چوڭقۇر ئەمەس.

باش قەھرىمان گۈلئايىمنىڭ بېشىغا كەلگەن دەردلەر، ئۇ يولۇققان مەسىلىلەر ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەرمۇ دەۋر چوڭقۇرلۇقىغا دېگەندەك ئىگە ئەمەس. روماندا ئۇنىڭ ئىنگلىز تىلىنى بىلىدىغانلىقى تەكرار تىلغا ئېلىنغان، لېكىن ئۇنىڭ سىياسىي كۆشەندىلىرى ئۇنىڭغا تۆھمەت قىلغان چاغلاردا بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچمايدۇ. تۇخۇمدىن تۆك ئۇندۇرىدىغان سىياسىي سۈيىقەستچىلەرنىڭ گۈلئايىمغا زىيانكەشلىك قىلىشتا بۇ مەسىلىدىن پايدىلانماسلىقى، ئۇنىڭغا چەت ئەلگە باغلانغان، جاھانگىرلارنىڭ غالچىسى، كاپىتالىزمنىڭ ئۇرۇقى دېگەندەك بەدنامىلارنى چاپلىماسلىقى مۇمكىنمۇ؟ مۇرەككەپ دەۋردىكى گەرەلىشىپ كەتكەن ئىجتىمائىي زىددىيەتلەردىن، مۇقەررەرلىككە ئىگە، ماھىيەتنى يورۇتۇپ بەرگۈچى ۋەقە ـ ھادىسىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يانداپ ئۆتۈپ كېتىش رومانىنى چىنلىق ئاساسىدىن مەھرۇم قىلغان. چىنلىققا يۈزلەنمەي تۇرۇپ دەۋر مۇھىتىنى ۋە ئىجتىمائىي كەيپىياتنى يارىتىش مۇمكىن ئەمەس، يازغۇچى يۈز بېرىۋاتقان ۋەقەلەرنىڭ ماھىيىتىنى قازماي، ئەكسىچە ھادىسىلەر قاينىمى ئۇستىدە لەيلەپ يۈرگەچكە، رومان ئىجتىمائىي چوڭقۇرلۇق ۋە دەۋر كەڭلىكىگە ئىگە بولالمىغان.

ئىككىنچى، خاراكتېر يارىتىش جەھەتتە، ئىنسان خاراكتېرى ئىنتايىن مۇرەككەپ ۋە تۇراقسىز بولۇپ، ئىنسان خاراكتېرىنىڭ ماھىيىتىنى بىلىش، ئۇنى ئەدەبىياتتا سۈبېيېكتىپ چىنلىققا ئۇيغۇن ھالدا ئەكس ئەتتۈرۈش يازغۇچىغا قويۇلىدىغان ئەڭ قاتتىق تەلەپ. «گۈلئايىم» روماندا ئاپتور بۇ تەلەپتىن خېلىلا يىراقتا قالغان. روماندىكى پېرسوناژلارنىڭ ئىچكى دۇنياسى، ئىدىيىسى، ھېسسىياتى شۇ پېرسوناژ پەيدا بولۇش بىلەن تەڭلا كىتابخانغا ئايان بولىدۇ. بۇ روماندىكى پېرسوناژلار ئىنتايىن روشەن ھالدا ياخشى ۋە ياماندىن ئىبارەت ئىككى قۇتۇپقا ئايرىۋېتىلگەن. ئۇلارنىڭ روھىي كەچۈرمىشلىرى، روھىي زىددىيەتلىرى ۋە مەنىۋى ئېلىشىشلىرىدىن ئېغىز ئاچقىلى بولمايدۇ. پېرسوناژلار خاراكتېرىنى يارىتىشتا، ئىنسان تەبىئىتىدىن ئىبارەت سۈبېيېكتىپ چىنلىققا ۋە رېئاللىزملىق ئەدەبىياتنىڭ خاراكتېر يارىتىش قانۇنىيىتىگە خىلاپ ھالدا ئادەمنى بۇنداق ئاددىي، تۈز ھالدا ئۆلۈك قېلىپ ئىچىدە تەسۋىرلەش ئەدەبىياتنىڭ تەربىيىۋى رولى ۋە ئېستېتىك رولىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ، يازغۇچىنىڭ قەلەم تەۋرىتىشىدىكى مۇددىئاسى ۋە ئىجتىمائىي غايىسىنمۇ كۆپۈككە ئايلاندۇرۇپ قويمىدۇ. گەرچە يازغۇچى رومانىنىڭ خاتىمىسىدە تەكىتلەپ ئۆتكەندەك باش قەھرىمان گۈلئايىمغا ئوخشاش غايىلىك، ئېتىقادقا ئىگە بىر ئەۋلاد ياش زىيالىيلارنىڭ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىكى رەزىل رېئاللىقنىڭ قاتمۇ قات زۇلمى ئاستىدا ئىنسانىي قەدىر ـ قىممىتىنى قوغداپ، ئادەمگە ئوخشاش ھايات كەچۈرۈش، ئەھمىيەتلىك ياشاش ئۈچۈن كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرىنى يورۇتۇپ بېرىشنى كۆزلىگەن بولسىمۇ، ئەمما ئاشۇ مۇرەككەپ ۋە چۈشىنىكسىز ئىجتىمائىي داۋالغۇش ئىچىدە تۇرغان گۈلئايىمنىڭ خاراكتېرىنى

يارىتىشتا ئۇنىڭ ھايات مۇساپىسى ۋە پائالىيەت دائىرىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان مە-
ئۇي دۇنياسىدىكى مۇرەككەپلىكنى، پەرىشانلىقنى، توقۇنۇشلارنى ئىنچىكە تەسۋىرلەشكە
ئازراقمۇ ئەھمىيەت بەرمىگەن. ئىنسان تەبىئىتىگە ئورتاق بولغان، ئەر ـ خوتۇنلۇق تۇر-
مۇشىدا يۈز بەرمەي قالمايدىغان بەزىبىر روھىي ھادىسىلەرمۇ، نازۇك ھېسسىياتلارمۇ
تۇرمۇشقا چىققان گۈلئايىمدەك ئايالنىڭ خاراكتېرىگە يات قىلىپ قويۇلغان. خاراكتېردە-
كى مۇرەككەپلىكنى ئىنچىكە يازمايى تۇرۇپ، ئىجتىمائىي مۇرەككەپلىكنى ئىپادىلەشكە
ئۇرۇنۇش بىھۇدە ئاۋارىچىلىق، خالاس.

گۈلئايىمنىڭ پىسخىك كەچۈرمىشلىرى ئىنچىكە تەسۋىرلەنمىگەن بولغاچقا، ئۇنىڭ
ۋۇجۇدىدا پەقەت سىياسىي ئاڭ، تىرىشىپ ئىشلەيدىغان ئىرادە ۋە غايىۋى ئارزۇلا بار،
ئەمما ھېسسىيات يوق. شۇڭا ئۇنىڭ بەختسىز كەچۈرمىشلىرىگە نىسبەتەن كىتابخانىدا
ئانچە ھېسداشلىق قوزغالمايدۇ. بۇ ئىنتايىن ئېچىنىشلىق يىغلاۋاتقان بىر كىشىنىڭ نېمە
ئۈچۈن يىغلاۋاتقانلىقىنى باشقىلار بىلمىسە ھېچقانچە تەسىر قىلمىغاندەكلا بىر ئىش.
چۈنكى ھېسسىياتلا يۈرەكتىن يۈرەككە يول تاپالايدۇ. رومانىنىڭ بەزى جايلىرىدا يازـ
غۇچى پېرسوناژلارنىڭ پىسخىك كەيپىياتىنى تەسۋىرلەشكە كۈچىگەن بولسىمۇ، ئەمما
پېرسوناژلارنىڭ دەل شۇ مىنۇتلاردىكى پىسخىك ھالىتىنى ئىنسان تەبىئىتىگە خاس
ھالدا دەل، تۇغرا ئېچىپ بېرەلمىگەن.

رومانىدىكى ئىجابىي پېرسوناژلارنىڭ ئىدىيىۋى ئېڭىمۇ بەك ئۇستۇن بولۇپ، ئۇلار
ھەمىشە دەۋر يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ پىكىرلىشىدۇ، مۇنازىرىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ئېڭىدا،
روھىي ھالىتىدە تېڭىرقاش، گۇمانلىنىش، ئىككىلىنىش مەۋجۇد ئەمەس. ئۇلار يۈز
بېرىۋاتقان ئىشلارغا پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىش نەزەرى بىلەن قارايدۇ، ئۇلار «مەدەنىيەت
زور ئىنقىلابى» دىن ئىبارەت بۇ قالايمىقانچىلىق بىلەن پاراكەندىچىلىكنىڭ ماھىيىتى
ھەققىدە ئېنىق چۈشەنچىگە ئىگە. ئۇلار ھەتتا دەۋرنىڭ زور خاتالىقلىرى ۋە يۈرگۈزۈلۈۋاتـ
قان سىياسەت ھەققىدە دۇدۇقلىماستىن كەڭ ـ كۇشادە سۆزلىشىدۇ. ئۆز ئېقىنىغا سۆرەپ
كىرمىگەن ئادىمى قالمىغان بالايىئاپەتلىك «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ سىر-
تىغا قويۇپ تەسۋىرلەنگەن، كىشىلەر ئويلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايدىغان گەپ ـ سۆزلەرنى
ئادەم كۆپ سورۇنلاردا بىمالال سۆزلىشىپ يۈرىدىغان دەۋردىن تاشقىرى بۇ ئىجابىي
پېرسوناژلار زوقلانغۇچىلارغا تولىمۇ غەلىتە تۇيۇلىدۇ. چۈنكى زامانىنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ
مۇلاھىزە قىلمىدىغان بۇنداق پېرسوناژلار ئەينى يىللاردىكى تارىخىي ئەھمىيەتكە ۋە
كىشىلەرنىڭ ئىدىيىۋى ئەھۋالىغىمۇ ئۇيغۇن ئەمەس. رومان ئاپتورى ئەدەبىيات نەزە-
رىيىسىدىكى كونا ئەندىزە بولغان تېپىك شارائىتتىكى تېپىك پېرسوناژلارنى يارىتىشقا
ئۇرۇنغان بولسىمۇ، ئەمما تېپىك مۇھىتتىكى تېپىك خاراكتېرنى تەسۋىرلەشكە ئەھمى-
يەت بەرمىگەنلىكتىن، بىر قاتار سۈنئىي، جانسىز، ھېسسىياتسىز پېرسوناژلار توپىنى
قۇراشتۇرۇپ چىققان.

ئۇچىنچى، بەدىئىي ئىپادىلەش ۋە تىل ئىشلىتىش جەھەتتە، رومانىنىڭ قۇرۇلمـ
سى دېگەندەك پۇختا ئەمەس، كېلەڭسىز ھەم چۈۋالچاق. كىشى قەلبىدە لىرىك تۇيغۇ

قوزغايدىغان نازۇك تەسۈرلەرمۇ، دىلنى مەپتۇن قىلمىدىغان گۈزەل شېئىرى تىلمۇ كەم. مەركىزىي ئىدىيىنى كۆچەيتمىشكە پايدىلىق، كۆچەپ يېزىشقا تېگىشلىك ئېپىزوت، دېتالار ئاتلاپ ئۆتۈپ كېتىلمەپ، ھاجەتسىز، قىسقىلا تەسۋىرلىسە بولىدىغان تەپسىلاتلار زورمۇ زور ئۇزارتىۋېتىلگەن. مەسىلەن: ئىككى ئەترەت دېھقانلىرى ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن سۇ تالىشىش ماجىراسى يېرىم بەتلا يېزىلغان بولسا، گۈلئايىمنىك ئۆيىدىكى ساۋاقداشلار ئولتۇرۇشى نەچچە ئون بەت يېزىلغان. رومانىنىك مەركىزىي ئىدىيىسى توسما قۇرۇپ سۇ قۇرۇلۇشىنى ياخشىلاپ، يېزا ئىگىلىكىدىكى سۇ قىسلىق مەسىلىسىنى ھەل قىلىش. بۇ، ئالدىنقى ئېپىزوتنى تەپسىلىي، تەسىرلىك يېزىپ چىقىشنى تەلەپ قىلمىدۇ. رومانىنىك سيۇژىتى ئەگرى ـ توقاي بولمىغاچقا، ئۇنىك ئۇستىگە، ۋەقەلەر ماھىرلىق بىلەن تاللانمىغاچقا ھەم سىياسىي، نەزەرىيىۋى جۈملىلەر ئۇزۇندىن ئۇزۇنغا بېرىلگەچكە، ئوقۇغۇچىنى بەكلا زېرىكتۈرۈپ قويىدۇ. جۈملىلەر، سۆزلەر، دېئالوگلار ئەدەبىي ئۆلچەم بويىچە تازا تاۋلانمىغان، ئەسەر تىلى خېلىلا خام. گۈلئايىمدىن ئىبارەت «ئەمگەك قەھرىمانى» توغرىسىدا يېزىلغان بۇ رومان مەيلى سيۇژىت قۇرۇلمىسى ياكى تىلى جەھەتتە بولسۇن، خېلىلا قوپال چىققان. پېرسوناژلار تىلى ئىندىۋىدۇئاللىققا ئىگە ئەمەس. ھاكىممۇ، يېزا باشلىقلىرىمۇ، زىيالىيمۇ، دېھقانمۇ، ھاۋۇكەشمۇ ئوخشاش تەلەپپۇزدا، ئوخشاش مەزمۇندا سۆزلەيدۇ. ئۇلار كۆزقاراش، پىكىر جەھەتتە بىر ـ بىرىدىن پەرقلىنىپ كەتمەيدۇ. بۇ ھال يەرلىك پۇراقىمۇ، مىللىي خۇسۇسىيەتكىمۇ، دەۋر ئالاھىدىلىكىگىمۇ ئىگە بولمىغان بۇ رومانىنىك چىنلىق ئاساسىنى تېخىمۇ ئاجىزلاشتۇرۇۋەتكەن ھەم بەدىئىيلىكىنى تۆۋەنلىتىۋەتكەن. بۇ رومانىدا يەنە لوگىكىلىق ۋە گرامماتىكىلىق خاتالىقلارمۇ ئاز ئەمەس. 15 بابلىق بۇ رومانىنىك پەقەت 1 ـ بابىدىلا مۇنداق جۈملىلەر ئۇچرايدۇ: «گۈلئايىمنى تۇزۇكرەك رەھبەرلىرىمز يۈرەكلىك ئىشقا سالالمىدى»، «ئىشۇمجىدىكى چاغلىرىمىزدا بىزمۇ ھەۋەس بىلەن بىر بىرىمىزگە نازارەت قىلمىش، كۆزىتىمپ تۇرۇش ھەم سەل ـ پەل ئىچى قاينىاش ھېسسىياتى بىلەن ياسىنىپ ـ تارىنىاتۇق»، «ئۇ مېنىڭ دىدىل سۆزىمنىمۇ، رەيھانىنسانىڭ ئوت قۇيرۇقلۇقلىرىدىنمۇ ھېچقانداق تەسىر ئالمىغانىدەك كۆرۈنەتتى»، «بىز ياشلار بەزى چاغلاردا بولسا تۇرمۇشنى ئوتتۇرا ھال كىشىلەر ئۈچۈن ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان ھېسابلانسىمۇ، بىز ئۈچۈن يېڭىلىق تۇيۇلىدىغان ھېسسىياتلارنى ئورتاقلىشىپ كۆلۈشكەنمدۇق»... رومانىدا بۇنداق جۈملىلەرنىڭ جىقلىقى كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدۇ.

رومانىنىك يۇقىرىقىدەك بىر قاتار نۇقسانلىرى يازغۇچىنىڭ مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنىڭ كۈچلۈك ئەمەسلىكىنى، يېزىقچىلىق ئىستېلىنىڭمۇ تازا ساغلام ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. يازغۇچى سەمەت دۇگايلىنىڭ خېلى كۆپ ئەسەر يازغان تۇرۇقلۇقمۇ كىتابخانلارنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە جەلپ قىلالمايۋاتقانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ دىققەت مەركىزىگە شۇڭغۇپ كىرەلمەيۋاتقانلىقىدىكى سەۋەب ئىنچادىيەتتە نوقۇل سان قوغلىشىپ سۈپەتكە ئېتىبار بەرمەيۋاتقانلىقىدا ھەم خەلقنىڭ تومۇرىنىڭ سوقۇشىنى بىلەلمەي، ئانا قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى پىچىرلاشلىرىنى ئاڭلىيالمايۋاتقانلىقىدا بولسا كېرەك.

مەسئۇل مۇھەررى: ئابدۇرەھىم

گۈلەمجان ئابدۇرەھىم

كۈلكىلىك تراگىدىيە

ـ مەتمەن ھوشۇرنىڭ «بۇرۇت ماجىراسى» ھېكايىسىدىكى يوشۇرۇن مەنە توغرىسىدا.

ئۇنىڭ «سارائ» ناملىق ھېكايىسىنى ئوقۇپ، بولۇشچە كۆڭلەندۇق. مانا ئەمدى «بۇرۇت ماجىراسى» ھېكايىسىنى ئوقۇپمۇ كۆڭلىدىن ئۆزىمزنى توختىتالماي قېلىشتۇق. نەتىجىدە بۇ ھېكايىلارنىڭ نامى تىلغا ئېلىنسا، كىشىلەر «ھە، ھېلىقى قىزىق ھېكايىلارمۇ» دەيدىغان بولۇپ قالدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، مەمتىمن ھوشۇر ئاشۇ قىزىق ھېكايىلىرى بىلەن نۇرغۇن كىتابخانىلارنى جەلپ قىلىۋالدى.

«بۇرۇت ماجىراسى» نى ئوقۇغان ئادەم كۈلمەي قالمايدۇ، ئۇ ھەقىقەتەنمۇ قىزىق بىر ھېكايە. قىزىق بولۇشىنى مەمتىمن ھوشۇر ئەسەرلىرىنىڭ بىر ئاساسلىق ئالاھىدىلىكى دېسەكمۇ بولىدۇ. لېكىن ئەسەرلىرىكى قىزىقارلىق تەپسىلاتلار ئارقىلىق مەلۇم بىر تراگىدىيىلىك ھالەتنى ئىپادىلەپ بېرىشنى ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ ئاساسلىق ئالاھىدىلىكى، بولۇپمۇ كېيىنكى مەزگىللەردىكى ئۇسلۇبى دېسەك، تېخىمۇ توغرا بولىدۇ. بىز ئۇنىڭ بۇ خىل ئۇسلۇبىنى «بۇرۇت ماجىراسى» ھېكايىسىدىتىمۇ خېلى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز.

ئاپتور ئۆزىمۇ ئېيتقاندەك، بۇ بىر تۈركۈم ئەسەرلەر، جۈملىدىن «بۇرۇت ماجىراسى» ھەرگىزمۇ قىزىقچىلىق قىلىپ ئادەم كۈلدۈرۈش ئۈچۈن يېزىلغان ئەمەس. «بۇرۇت ماجىراسى» نىڭ زادى نېمە مەقسەتتە يېزىلغانلىقىنى بىز بىلمەيمىز. بىز بۇ يەردە پەقەت «بۇرۇت ماجىراسى» دىكى كۈلكىلەر ئاستىغا يوشۇرۇنغان ئىددىيىنى ـ ئەسەرنىڭ يوشۇرۇن مەنىسىنى ئۆز چۈشەنچىمىز ئاساسىدا قىسقىچە شەرھىلەپ باقىمىز.

يازغۇچىنىڭ «سارائ» ھېكايىسىدە ئىشلەتكەن كاماگىراش كەيپىياتى

ئىپادىلەنگەن بولسا، «بۇرۇت ماجىراسى» دا بەھۇدە ئەنسىرەش - قورقۇمسىراش كەيپىياتى ئىپادىلەنگەن. ئەسەردىكى بۇ كەيپىيات «مەن» دە گەۋدىلىنىدۇ. ئەسەرنىڭ بېشىدىلا ئۇ «بۇرۇت قويغانلارنى تەنزىلاۋېتىپتۇ» دېگەننى ئاڭلاپ دەسلەپتە ھەيران قېلىپ ئاندىن ئەنسىرەيدۇ. بۇنداق تەنزىلاشنىڭ جەمئىيەت ئامانلىقىغا خىلاپ بىر ئەنزە بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى ئۇققاندىن كېيىن بولسا، قورقۇپ مېڭمىسىدىن تۇتۇن چىقىپ كېتىدۇ. گەرچە ئۇ ئۆزىدە قىلچە گۇناھ يوقلۇقىغا ئىشەنسىمۇ، ۋۇجۇدىنى ئىگىلىۋالغان ئەنسىرەش - قورقۇمسىراش ئېگىلى ئۇنى بەئەينى ئاشۇ جىنايەتچىگىلا ئوخشىتىپ قويىدۇ. شۇندىن تارتىپ ئۇنىڭ خاتىرجەملىكى، نۇرمۇش تەرتىپى بۇزۇلىدۇ. ئۇ ئاخىرى شۇنچە پاراكەندىچىلىكىنىڭ سەۋەبىنى بۇ رۇت دەپ ھېسابلايدۇ ھەم بۇ پاراكەندىچىلىكلەردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۆزىنىڭكى گە قوشۇپ ئوغلىنىڭمۇ بۇرۇتىنى چۈشۈرۈۋېتمەكچى بولىدۇ. بۇ پاراكەندىچىلىكىنىڭ ئەسلى سەۋەبى ئۇنىڭدىكى ئەنسىرەش - قورقۇمسىراش كەيپىياتى تۇرسا، بۇرۇتنى چۈشۈرۈۋېتىش بىلەن مەسىلە ھەل بولارمۇ؟ ئەنسىرەش - قورقۇمسىراش ئېگى ھەتتا ئۇنى ئۆزىدىنمۇ — ئۆزىنىڭ جىنايەتچىنىڭكىگە ئوخشاپ قالىدىغان بويىدىنمۇ خۇدۇكسىنىدۇرىدۇ ۋە بىزار قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بويىنى ئۆزگەرتىش خىيالىدا بولىدۇ. ئەمما بۇ خىيال ئوڭى تۇگۈل چۈشىدىمۇ ئەمەلگە ئاشمايدۇ. ئامالسىز قالغان «مەن» ئاخىرى «بويى (تەن) دىن قۇتۇلغىلى بولمايدۇ» غانىلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۆز بويىنىڭ ئۆزىگە پاراكەندىچىلىك كەلتۈرۈپ قويماسلىقىنى تىلەپ يۈرىدۇ. تەكشۈرۈش ئورنىدىكى «ھېلىقى پاكار ئاداش» ئۇنىڭ بويىنى بۇرۇت پاراكەندىچىلىكى بىلەن باغلىمايلا ئۇنى يايرىتمۇەتكىنى بىلەن، تولىمۇ ئەستايىدىل كۆرۈنىدىغان بازار باشلىقى ئۇنىڭ ئەندىشە - قورقۇنچىنى تېخىمۇ كۈچەيتمۇبتمدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئوڭمىدىمۇ، چۈشىدىمۇ زادىلا خاتىرجەم بولالمايدۇ. ئۇ ياشاۋاتقان بۇ بازارمۇ ئۇنىڭغا ئۆزى ئايلىنىپ چىققان كىر ئالغۇنىڭ ئىچىدە ئايلىنىپ تۇرۇۋاتقاندەك بىلىنىدۇ. نەتىجىدە ئۇ دەكىكە - دۈكىكە ئىچىدە قېلىپ، تالا - تۈزگە چىقالمايدۇ.

ئەڭ ئاخىرىدا «مەن» ئۆزىنىڭ گۇناھكار ناھسىزلىقىنى بىلىپ (ئۇ قاچان گۇناھكار ئىدى!؟)، سەل - پەل خاتىرجەمىمۇ بولىدۇ. ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان يېرى شۇكى، ئۇ ئاشۇ پاراكەندىچىلىك، كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئۆز ۋۇجۇدىنى ئىگىلەپ تۇرغان ئەنسىرەش - قورقۇمسىراش ئېگى ۋە بۇ ئاڭ پەيدا قىلغان ئەنسىرەش - قورقۇمسىراش كەيپىياتى بىلەن مۇناسىۋەتلەشتۈرۈپ باقمايدۇ. ئۆزىنىڭ قانچىلىك كۈلكىلىك ئىكەنلىكى بىلەن ھېسابلاشماي، بازار باشلىقىدىن، دۇنيانىڭ قىزىقلىقىدىن كۈلىدۇ. قىسقىسى، «مەن» ئۆزىنى، ئۆزىنىڭ ئاڭ پاجىئەسىنى ھېس قىلالماي، دۇنيادىن، باشقىلاردىن قىزىقلىق ھېس قىلىپ، كۈلۈپ ۋە قىزىقچىلىق قىلىپ ياشايدۇ.

— ماانا مۇشۇنداق بىر تراگىدىيىلىك «مەن» نىڭ قىزىقچىلىقلىرى، سەرگۈزەشتىلىرى بىزنى ئىچ - ئىچىمىزدىن كۈلدۈرەلەمدۇ؟ مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا، بۇ ئادەتتىكى بىر بۇرۇت ماجىراسى يېزىلغان ئەسەر

ئەمەس. ئۇنىڭدا ئاشۇ بۇرۇت ماجىراسى ئارقىلىق بىر خىل ئالاقە، كەيپىيات ـ كەشـ لەردىكى ئەنسىرەش ـ قورقۇمسىراش كەيپـ ياتى ئىپادىلەنگەن.

ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئەمەلىيىتىدە ئەسەرنىڭ كومپىدىيىلىك ياكى تراگىدىيـ لىك خاراكتېرى بەكرەك سۈرۈشتۈرۈلىدۇ. چۈنكى بۇنداق خاراكتېر ئەسەرنى، ئەسەر خاراكتېرىنى چۈشىنىش ـ تەھلىل قىلىشتا زور ئەھمىيەتكە ئىگە. «بۇرۇت ماجىراسى» تەبىئىيكى تراگىدىيىلىك ئەسەر، دەرۋەقە، بىز بۇ ئەسەرنى ئوقۇغاندا، كۈلمەي تۇرالـ مايمىز. لېكىن بۇ كۈلكە ھەرگىزمۇ كومپـ ىدىيىلىك ئۇنۇم ھاسىل قىلىدىغان كـۈلكە ئەمەس. بىر قىسىم مۇنەۋۋەر تـراگىدىيىلەر، جۈملىدىن ھازىرقى زامان تراگىدىيىلىرى كۈلكىگىمۇ باي بولىدۇ. بۇنداق كۈلكىلەر ئەسەردىكى تـراگىدىيىلىك تۈسنى تېخىمۇ گەۋدىلەندۈرىدۇ، تـراگىدىيىلىك نەتىجىنى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇ. «بۇرۇت ماجىراسى» مۇشۇنداق خۇسۇسىيەتكە ئىگە. ئۇنىڭدىكى كۈلكە ئادەملەردىكى مەنـۇى تـراگـىدـ يىنى ـ بىھۇدە ئەندىشە ـ قورقۇمسـراش بىلەن ھايات خاتىرجەملىكىدىن مەھـرۇم قىلىش، ئۆمۈرنى قىسقارتىۋېتىشتەك پاجـ ىئەنى تېخىمۇ گەۋدىلەندۈرۈپ، ئەسەردىكى تـراگىدىيىلىك تۈسنى روشەنلەشتـۈرۈپ بېرىدۇ.

شۇڭا بىز بۇ ھىكايىدىكى «مەن» نى قانداقتۇر بىرەر ئادەمنىڭ كونكرېت ئوبـ رازى دېيىلمەيمىز، ئۇ ـ بىر خىل سىمـ ۋول، ئادەملەردىكى مەنـۇى تراگىدىيـ لىك ئامىللارنىڭ سىمۋولى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ ئاشىنالىرى ـ ھۆرمەتلىك كىتابخانلار!

تەھرىر بۆلۈمىمىز سىلەرگە چوڭقۇر ئېھتىرام بىلدۈرىدۇ ۋە قىزغىن سالام يوللايـ دۇ. سىلەرنىڭ «تارىم» نىڭ دائىملىق خېرىدارى بولۇپ كەلگەنلىكىڭلارغا رەھمەتـ ھەشقاللا ئېيتىدۇ.

«تارىم» بۇ يىل سىلەرگە كۆپلىگەن ئېسىل مېۋىلەرنى تەقدىم قىلدى. ئۇ سىلەرـ نىڭ ئېھتىياج ۋە ئارزۇيۇڭلارنى قاندۇرۇپ، سىلەرگە تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلىش ئۈچۈن كېلەر يىلى ئۆز سەھىپىسىنى يەنىمۇ جانلاندۇرۇپ ۋە بېيىتىپ، سىلەرگە تېـ خىمۇ رەڭدار، تېخىمۇ شېرىن ئېسىل مېۋىلەرنى تەقدىم قىلىدۇ. سۇپەتنى ئۆزلۇكسىز ئۆستۈرىدۇ.

ھۆرمەتلىك كىتابخان، «تارىم» غا كېلەر يىللىق ئۈچۈن مۇشتېرى بولۇش ۋاقتى كېلىپ قالدى. سەمىگزده بولسۇنكى، 1 ـ نويابىردىن باشلاپ پوچتىخانىلار مۇشتـېرى قوبۇل قىلىدۇ. پەيتنى قولدىن بېرىپ قويماڭ. ژۇرنالنىڭ ئايلىق باھاسى 1.40 يۈەن پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 58—66

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

تەلئەت ناسىرى (ئۆزبېك)

كۆنزار ۋە گۈلدار

(داستان)

(بۇ داستانىمنى سۆيۈملۈك ئانام هاجىنىساخانغا بېغىشلايمەن)

مۇقەددىمە

پىنهان سۈرگەن خىياللار ئىچره
قايتقىنىمدا باللىقىمغا.
ئولتۇرغاندەك بىلىنەر ئىدى
چۆچەك ئېيتىپ ئانام يېنىمدا.
مېهرى دەريا ئانىجانىمنىڭ
كۆكسى ـ قارنى كەڭ ئاسمان ئىدى.
سۈتۈغا قىلىپ ماڭا ئۆمرىنى،
نەۋ باهاردەك ياشناتقان ئىدى.
هويلىمىزنىڭ يەر، تاملىرىدىن
هىدلار ئىدىم ئانام ئىزىنى.
تۈنلىرىمده كونا پەر ياستۇق
ئەسلىتەتتى ئانام مۇڭىنى.
قۇلقىمدا ئانام تاۋۇشى،
تىللىرىمدا سۆزلىرى قالدى.
«بەختلىك بول بالام!» دەپ سۆيگەن،
پېشانەمده مېهرى ئوت ئالدى.
ئەلۋىدىكىم كىردەك يۇيۇلۇپ،
ئادەم بولۇپ يېتىلگىنىمده.
ئانام قەدرى بىلىندى شۇنچه،
تۇپراققا هەر ئېگىلگىنىمده.

رەهىمسىز يىل، بېشىم شامالىلار
پەسلەتكەنچه ئانام قەبرىنى.
ئېگىزلەتتىم قەلبىم كۆكىده
مۇنار ئەيلەپ ئۇنىڭ قەدرىنى.
ئۇرغۇپ تۇرغان يۇرەك قېنىمنى،
قەلەمدىكى سىياهقا باشلاپ،
ئانام ئۈچۈن يازدىم داستانىنى،
كۆزلىرىمنى بالىدەك ياشلاپ.

قوشماقلار

چۈشلىرىمده كۆرەتتىم بېهىش
سەيلە ئېتىپ ئۇخلىمدا باغدا.
گۈل كېزەتتىم گۈللەردەك كۈلۈپ،
تاڭ قۇشلىرى كۈيلىگەن چاغدا.
يۇرىكىمده هايات شادلىقى،
قۇياش نۇرى مەڭزىمده چاقنار.
باقسام كۆككه، هەسەن ـ هۈسەنگه،
دىلىم رەڭدار گۈللەردەك ياشنار.
ئۆزبېك قىزى لاله، رەيهاندەك
هۆسىن قوشقان باغ گۈلزارىغا.
ئۇنىڭ ئوتقاش ئەتلەس كۆڭلىمكى

ئوخشايدىكەن چوغ گۈلدارىغا*.
تاغ قامەتلىك ئۆزبېك يىگىتكە
خوپ ياراشقان بەقەسەم تونى.
تون چاقنايدۇ ھەسەن ـ ھۈسەندەك،
قۇتلۇقلىنىپ باتۇرلىك يولى.

* *

ئېچىلغاندەك گۈللەرنىڭ گۈلى،
يېتىلگەندەك مېۋە سەر خىلى.
يورۇتۇپتۇ باينىڭ بېغىنى،
گۈزەللىكنىڭ شەمسى قەمىرى.
ئۇنىڭ بىرى كۈنزار ئىسىملىك
ساددە كۆڭۈل، قاۋۇل يىگىتكەن.
باتۇرلۇقى، قەيسەر ـ مەردلىكى
داستانلاردا پۈتمەس بېيىتكەن.
ئىسمى زەپمۇ لايىق جىسمىغا،
بىر ـ بىرىگە بەكمۇ ياراشقان.
گۈلدار ئىكەن جاننىڭ نامى،
تەبىئەت ئاي قىلىپ ياراتقان.
كۈنزار، گۈلدار باللىقىدا
بىللە ئويناپ، بىللە ئۆسۈپتۇ.
بىر ـ بىرىگە بولۇپ مەھلىيا،
بىللە يىغلاپ، بىللە كۈلۈپتۇ.
ئاپتاپ چۈشسە گۈلدار بېشىغا،
كۈنزار ئاڭا سايە بولاركەن.
قەترە قونسا كۈنزار مەڭزىگە،
يار مېھرىدە قۇرۇتار ئىكەن.
كۈنزار ئېيتسا ياڭرىتىپ ناخشا،
ئۈسسۇل ئويناپ كۈلەركەن گۈلدار.
بىر ـ بىرىگە يۈرەك ئىشقىنى
ئۇلار شۇنداق قىلاركەن ئىزھار.
كۈن ئۆتۈپتۇ، ئاي، يىل ئۆتۈپتۇ،
ئۇلار قوشماق بولۇپ ئۆسۈپتۇ.
ئەقلى ـ ھوشى، ھۈسنى، قامىتى
كامالەتكە راسا تولۇپتۇ.

جەبرۇللا باي

ئار ـ نومۇستا، تىلدا، ئەقىلدە
ئىنسان بىلەن ھايۋاننىڭ پەرقى.
ئەگەر ئادەم يۈرسە كىيىمسىز
بەتتەر بولار ھايۋاندىن ئەپتى.
ئىپتىدائىي زاماندا ئادەم
دەسلەپ ئەقىل تاپقان چېغىدا،
ئار ـ نومۇسنى ساقلىغان ئىدى
تېرە تارتىپ ئالدى ـ ئارقىغا.
شۇندىن بۇيان ئۆتتى كۆپ ۋاقىت،
ئۆتتى يىللار، ئۆتتى ئەسىرلەر.
ئىنسان ئەقلى، ئىجاد، مېھنىتى
بەرپا قىلدى يېڭى دەۋرلەر.
يۆگىلۈق بەدەن سۈتتەك ئاقىرىپ،
ياپتى ئۇنى رەڭدار كىيىملەر.
ئايرىلمىدى كىيىمدىن ئادەم،
ئۆلگەندىمۇ كىيىدى كېپەنلەر.

* *

ئىزا، ھايا سۈلتان كۆڭۈلگە،
كىيىم ئۇلۇغ، كىيىمدۇر نىجاد.
جەبرۇللا باي بىلگەچكە ئۇنى
بىر شۇملۇقنى قىلغانتى ئىجاد.
ئۇنىڭ سانسىز قۇل ـ مالايلىرى،
مەيلى ئايال، مەيلى ئەرلىرى،
ئۆتكۈزۈشسە بىرەر سەۋەنلىك
قالار ئىدى يالاڭ تەنلىرى.
ئالدىدىكى گۈناھكاردىن ئۇ،
سورار ئىدى:
— بۇ كىيىم كىمنىڭ؟
جاۋاب بېرەر ئىدى گۈناھكار:
— ئەي باي ئاتا، ئەلۋەتتە سىزنىڭ.
— ئۇنداق بولسا كىيىمنى سېلىپ،
يالىڭاچ كەت يېنىمدىن،— دەيتتى.

---

* گۈلدار — گۈلاۋى، گۈل ـ نەقىش سېلىنغان، جۇلالىق.

خەق ئالدىدا يالىڭاچ قېلىش
ئۇلار ئۇچۇن ئۆلۈمگە تەڭدى.
تىترىشەتتى شۇڭا ھەممىسى
جەبرۇلانىڭ بۇ بالاسىدىن.
كۈلۈپ جانىنى ئالار ئىدى باي
ھۇزۇرلىنىپ ئۆز جازاسىدىن.

قىلتاق

گۈلدار ئاتلىق گۈل سۈيەت ئىنسان
ۋۇخارىدىن نۇرلار ياغدۇرۇپ،
بىر كۆرگەنىنى قىلارگەن بىھوش،
ھەر يۈرەكنى يالقۇنلاندۇرۇپ.
ئون ئالتىگە كىرگەن گۈلدارخان
تولۇپ شۇنچە ھۆسن ـ قامەتكە،
ئەقلى ـ ھوشى چاقناپتۇ كۈندەك،
تۇرمۇش يولى بەرگەن ئامەتتە.
جەبرۇللانىڭ گۈلچىسى بولۇپ
ئۆسكەچكە ئۇ باغدا ـ گۈلزاردا.
ئايلىنىپتۇ چوڭ بولغىنىدا
ئىسمى ـ جىسمى ئۇخشاش گۈلدارغا.
ئۇ كىرگەندە باغقا ـ بېھىشكە،
ياپراقلارغا قۇياش قونارگەن.
قۇشلار سايراپ، گۈل ـ گىياھ نازغىپ،
نەغمىلەرگە ھەريان تولارگەن.
گۈزەللىكلەر مەستانە بولۇپ،
گۈل ـ چىمەنلەر ھوشى قاچاركەن.
مەخمەل چىمىلار بولۇپ پايانداز،
دەل ـ دەرەخلەر قۇچاق ئاچاركەن.
ئەتىر گۈللەر ئالسا خۇش پۇراق،
قىزىلگۈللەر لەۋلىرىدىن رەڭ،
دوست بىلمەككە قىزنى ئۆزىگە
باشلىنارگەن گۈللەر ئارا جەڭ.
كېپىنەكلەر ئالدىراپ شۇندا،
بەرگىلەرگە تۆكۈپ ئىشقىنى،
گۈلدىن ـ گۈلگە قونۇپ گۈل سۆيۈپ،
باغلار ئىكەن دوستلۇق رىشتىنى.
گۈل ئاشقى گۈلچى قىز شۇندا
كۆلگە قاراپ يول ئالدىكەن.
گۈلزارلىققا تۇتاش ئىرىققا
ئاشۇ كۆلدىن سۇ ئاچىدىكەن.
سۇغارغاندا يىلتىزلارنى ئۇ،
ئىچىلاركەن غۇنچە كۈلگەندەك،
ئىغاكلىشىپ گۈللەر ھەريانغا،
مەست بولاركەن شاراب ئىچكەندەك.
چىن مۇھەببەت پاك دىلغا راۋا،
ناپاك دىلغا ئۇ مەنسۇپ ئەمەس.
ئىككى دۇنيا ـ ئىككى تىلەك ئۇ،
ئىشق بىلەن شەھۋانىي ھەۋەس.
جەبرۇللانىڭ قارا دىلىغا،
چۈشتى بىردىن يامان بىر ھەۋەس.
چاك سالماقچى بولدى گۈلدارغا،
ھۇزۇر ئالماق بولۇپ بىر نەپەس.
ئۇ ئۆزمەكچى بولغان گۈلنىڭ
تىكىنىدەك كۆرۈپ كۈنزارنى.
تۈلكە كەبى ھىيلە ئىشلىتىپ،
ئايرىماقچى بولدى جۈپلەرنى.

يالغان ئاغرىپ، بېشىنى تېڭىپ،
كېسەللەندەك ئورۇندا يېتىپ.
چاقىرتتى ئۇ كۈنزار، گۈلدارنى
كۆيۈنگەندەك قىياپەت ئىلىپ.
ـــ بالىلىرىم، ـــ دېدى سۆز باشلاپ،
قېرىپ قالدىم، ھالىمدىن كەتتىم.
چوڭ قىلغىچە سىلەرنى شۇنداق،
ئىشىپ باردى غەم ـ قايغۇ، دەردىم.
بەختكىلارنى ئويلاپ كۈن ـ تۈنى،
كۆزلىرىمگە ئۇيقۇ كەلمىدى،
ئەقىل تېپىپ ئۆستۈكلار، شۇكرى،
قىلغان ئەجرىم بىكار كەتمىدى.

كۆده‌ك چاغدا ئاكا ـ سىڭىلده‌ك
يۈردۈڭلار هەم ئۆستۈڭلار يايراپ.
مانا ئەمدى تاهىر ـ زۆهره‌ده‌ك،
جۈپ بولدۇڭلار زوقۇمنى قوزغاپ.
قارىغانچه تويماي سىلەرگه،
ياخشى نىيەت كەلدى كۆڭلۈمگه.
ئىككىڭلارنى پەيتى كەلگەنده
جەم قىلماقچى بولدۇم بىر ئۆيگه.
بىراق تۇرمۇش بەكمۇ مۇره‌ككەپ،
ئالدىرىغاننى قالدۇرار يولدا.
ئىسسىق ـ سوغۇقنى باشتىن ئۆتكۈزمەي،
ئالماق قىيىن بەختنى قولغا.
مۇشۇك ئەسلا بولالماس يولۋاس،
تاغ قارىغىيى سوغقا چىدايدۇ.
كۈنزار بالام كۆڭلۈمنى چۈشەن،
ئەر يىگىتنى مۇشكۈل سىنايدۇ.
ئۇيان ـ بۇيان ئويلاپ قانچه كۈن،
سېنى تاغقا جۈنەتمەك بولدۇم.
مېنىڭ قولۇم، كۆزۈم بولار، دەپ
چوپانلارغا باش قىلىپ قويدۇم.
قولۇڭغا ئال ئەمدى قامچىنى،
قارسىلداتقىن، ياڭراتقىن تاغدا.
گۈلدار بىلەن جەبرۇللا ئاتاڭ،
ياد ئېتىدۇ سېنى هەر چاغدا.

* *

سۆيگىنىدىن ئايرىلدى يىگىت،
تىلدى ئازاب يۈرەك ـ باغرىنى.
يولغا چىقتى سۇغارغان مىختەك،
يۈدۈپ دەردۇ ـ هىجران تېغىنى.
ئاق يول تىلەپ قالدى مۈڭلۈق قىز
سۈزۈك پەرده توراپ كۆزىنى.
شەبنەم ئوينار مەڭزى، لېۋىده،
تىترەتكەنده‌ك گۈلنىڭ يەزگىنى.

يالىڭاچلار

ئات ئۈستىده ئويچان بىر يىگىت،
يېتىپ كەلدى گۈزەل يايلاققا.
ئۆز كۆزىگه ئىشەنمەي قالدى
قارىغانچه ئەتراپ ـ هەر ياققا.
تارتقان دەردى ئازلىق قىلغاندەك،
قوشۇلدى هەم يېڭىدىن دەردلەر.
قىپيالىڭاچ يۈرۈشەر ئىدى
چارۋىچىلار هايۋاندىن بەتتەر.
يوشۇرالماي هەيرانلىقىنى،
سورىدى ئۇ يايلاق ئەهلىدىن.
ـ نېچۈن بۇنداق يۈرۈيسىلەر بۇنداق
قورۇنمامسىلەر كۆركەن خەقلەردىن.
گۈده‌كلەرچه بېرىلگەن سوئال
چوپانلارنى قىلدى بەك هەيران.
دېدى ئۇلار: بىزده نە ئامال،
جەبرۇللا باي ئەيلىدى ۋەيران.
تېرىمىزنى شامالغا بېرىپ،
كىيىملەرنى سالدۇرۇپ كەتتى.
كىشەن قىلىپ نومۇسنى بىزگه،
هېچ قاياققا كېتەلمەس ئەتتى.
ئۆي سورىساق دېدى غۇدۇراپ:
ـ تاغ غارىدا يېتىپ قوپۇڭلار،
تەڭرى بەرگەن ئاشۇ ماكانغا
ئىنساپ ئەيلەپ شۈكرى قىلىڭلار!
ئۆي ـ ماكانسىز، كىيىم ـ كېچەكسىز
يۈردۈق تاغدا ياۋايى بولۇپ.
باي چارۋىسى سەمرىدى يامراپ،
بىزلەر يۈردۈق قاخشالدەك قۇرۇپ.
تىترەپ كەتتى يىگىت يۈرىكى
چوپانلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ.
سەكرەپ چۈشتى ئېگەردىن شۇئان،
قەهرىلىك ئوت كۆزىدىن چاقناپ.
ئۇ چۈشەنگەن، بىلگەن ئىدى هەم

جەبرۇللانىڭ ھىيلە ـ مىكرىنى.
شۇڭا سۇندى يالىڭاچلارغا
ئۇستىدىكى لىباس ـ ئەشيالىنى.
ئۆزى قېلىپ يالاڭ تامبالدا،
يېنىكلىدى تاش باسقان قەلبى.
خۇش ھىد چاچتى يايلاق گۈلدەك،
چوپانلارغا قوشۇلۇپ قەددى.

* *

ئاي، يىل ئۆتۈپ، چاچ ـ ساقال ئۆسۈپ،
ساقايماستىن كۆڭۈل يارىسى،
تامبىلىرۇ تىتىلىپ تامام،
بولدى ئۇمۇ تاغ «ياۋايىسى».
چىرايلىرى سۇرلۇك تۈس ئېلىپ،
ئۆزگەرسىمۇ پۈتكۈل سىياقى،
ئۆزگەرمەستىن يالقۇنجاپ باردى
يارغا بولغان ئىشقى ـ پىراقى.
تاغدا يۈزگەن جۇپ ـ جۇپ جانىۋارلار،
ئوتلاقتىكى كېپىنەك، گۈللەر،
گۈلدارىنى ئەسلىتىپ ئاڭا،
سېغىنىشتا ئۆتەتتى كۈنلەر.
چىدىيالماي پىراقتا بەزەن،
يار يېنىغا بارماق بولاتتى.
ئەما قاراپ يالاڭ تېنىگە،
يۈرىكىگە ئەلەم تولاتتى.

چاڭگال

كۈنزار تاغقا كەتكەندىن بۇيان،
جەبرۇللانىڭ ئۇيقۇسى قېچىپ.
باغقا كۈندە باراتتى نەچچە،
قىزغا يامان كۆزىدە بېقىپ.
غەرىزىنى چۈشىنىپ باينىڭ،
گۈلدار جانىنى ئېلىپ قولىغا.
قورىغاندەك خۇددى چۈشىنى،
يولاتمىدى ئۇنى يېنىغا.

جەبرۇللانىڭ تاقىتى تۈگەپ،
گەپنى ئوچۇق قىلماقچى بولدى.
تەلىپىگە كۆنمىسە گۈلدار،
ئۇنى زورلاپ تۇتماقچى بولدى.

گۈل قەدرىنى بۇلبۇلدىن سوراڭ،
يار قەدرىنى ئاشىق ئىگاردىن.
يۇرەك رىشتى ئۈزۈلمىدى ھىچ،
سېھرى ئاتەش، كۆزى خۇماردىن.
گۈلدار باغدا، يۈرىكى تاغدا،
ياري بىلەن كېزەر خىيالى.
ياپرىقىدىن جۇدا گۈل كەبى
سولدى قىزىل گۈلدەك چىرايى.
ئۇ كۆرگەندە باغ قۇشلىرىنى،
ياش ئاققۇزۇپ تارام ۋە تارام،
ناله قىلىپ قاناتلىقلارغا،
يوللار ئىدى يارىغا سالام.

* *

مۇڭغا پېتىپ كۆل بويىدا قىز،
سۇغا بېقىپ ئولتۇرغىنىدا،
يەرگە چۈشتى بىر قارا سايە،
كىمدۇر كېلىپ ئۇنىڭ يېنىغا.
قىز چۆچۈدى، تۇردى ئورنىدىن،
جەبرۇللانى كۆردى ئالدىدا.
قاق ـ قاقلىدى كالاچتەك ئېغىز،
خۇشال بولۇپ قىزنىڭ ھالىغا.
ـــ تاغدەك ئادەم تۇرسا يېنىڭدا،
چۆچۈپ، قورقۇش ساڭا نە ھاجەت.
جەبرۇللا كاك بولسا يېنىڭدا،
ياغار ساڭاھەر قاچان ئامەت.
كۈنزارىڭنى ئۇنۇتقىن ئەمدى،
ئۇ يىراقتا كەلمەسكە كەتتى.
چوپانلارغا قوشۇلۇپ تاغدا،
ئۆزگىلەرگە دىل بەخش ئەتتى.
دەردەمەن بولۇپ قالدۇق ئىككىمىز،

هالىمزغا ئەمدى كىم يەتسۇن.
كۆلبەمگە بار، ئاي جامالىڭدىن
جەبرۇللاكاك ئايلىنىپ كەتسۇن.
ئەگەر كۆنسەك مېنىك سۆزۈمگە،
بار بىساتىم تەئەللۇق ساڭا.
جاھىللىق قىپ بويۇن تولغىساك،
كۆتەر سېنى رەھىمسىز جازا...
گۈلدار ئېيتتى:
ــ ئەي ئىنساپسىز باي،
مېنى قىيناپ قورقۇتالمايسەن.
قۇلمەن ساڭا،
ئەمما قەلبىمنى،
مەڭگۈلۈككە قۇل ئېتەلمەيسەن.
مېنىك بارىم كۆنزارغا راۋا،
ئۇنىڭسىز گۆر ماڭا ھاياتلىق.
مەيلى كەلسۇن ــ كەلمىسۇن، ئىشقى
يۈرىكىمدە يانار داۋاملىق.
بۇلبۇلغا گۆر سارىنىك ئۇۋىسى،
قاپقىنىڭغا مېنى زورلىما.
ھوشلۇق ئادەم بىرلا ئالدىنار،
كۆزلىرىمنى ئەمدى توزلىما.
جەبرۇللانىڭ تاقىتى تۈگەپ،
قىزغا چاڭگال سالماقچى بولدى.
گۈلدار ئۈنى يېقىن يولاتماي،
كۆلگە ئۆزىنى ئاتماقچى بولدى.
ــ توختا!
دېدى يىراقلاپ قىزدىن،
جەبرۇللا باي توپتەك پىرقىراپ.
ــ ئۇستۈڭدىكى كىيىم ــ كېچەكلەرنى،
كىمنىك ئېيتقىن؟ ــ دېدى غەزەپلىنىپ.
مەقسىتىنى چۈشىنىپ باينىڭ،
گۈلدار بىردىن تەمتىرەپ قالدى.
ئۈيات ــ نومۇس مەڭگىنى ئۆزتەپ،
ئۆز ھالىدىن ئەنسىرەپ قالدى.
ئۇ سەكرىسە كۆلگە بەرىبىر،
باي مۇرىدىنى سۈزۈپ ئالاتتى.
يېشىپ ئېلىپ كىيىملىرىنى،
بەدىنىنى يالىڭاچ قوياتتى.
خارلىناتتى ئۆلگەن چاغدىمۇ
باي قولىدا نومۇسلۇق تېنى.
شۇڭا بىردىن توختاپ قالدى قىز،
تىل ــ تاياقسىز سىقىراپ جېنى.
پەرزەنتىنى يىللىق باغرىغا
ئەركىلىتىپ باسقانىدەك ئانا.
تەبىئەتنىڭ سېھىرلىك مېھرى
بولدى قىزغا گۈل پەردە ــ پاناھ.
ھەمدەم بولۇپ گۈلدار ھالىغا،
ئۇچۇپ كەلدى بىر توپ كېپىنەك.
ئايىغىدىن تا بوينىغىچە،
ئوراپ ئالدى رەڭدار پەردىدەك.
قىز چۈشىنىپ بۇ ئىشارىنى،
ئۆستىدىكى كىيىمنى ئاسالدى.
يۆگىدى ــ دە جەبرۇللابايىنىڭ
قاق بېشىغا ئېتىپلا قالدى.
ئاتتى ــ دە، ئۇ
سۇغا سەكرىدى
چوڭقۇر كۆلنىڭ تۈۋىنى دەللەپ.
قەرىشقانىدەك چۆكمىدى بېشى،
سۇ يۈزىدە ئالمىدەك لەيلەپ.
بوستاندىكى ھەر خىل گۈل ــ گىياھ
سەپتى رەڭدار بەرگىلىرىنى.
سۇ يۈزىنى قاپلىدى گۈللەر،
چېچىپ ھەر يان ئەترىلىرىنى.
باي چاقىرىپ مالاي، قۇللارنى،
كۆلدىن قىزنى بولدى چىقارماق.
ئايرىغىلى گۈلدارنى گۈلدىن
تاپالمىدى ئامال ھېچقانداق.
ئەنە كۆرۈڭ، سىرلىق مۆجىزە،
بۇ سورۇندا بىردىن تۇرەلدى.
قاياقتىندۇر زىل ــ زىلە سېلىنىپ،

گۈلدار!
دېگەن ئۇن ـ سادا كەلدى.

نۇر ئادەم

دالدىغا ئېپ ئۆزىنى كۈنزار
ئولتۇرسمۇ شەمشاد تۇۋدە.
قاناتلىنىپ ئۇچقۇر خىيالى،
كەتكەن ئىدى گۈلدار گۈلگە.
قاراسلىدى گۈلدۇرماما ھەم
يېرىلغاندەك ئاسمان گۈمبىزى.
بىر كارامەت يۈز بەردى شۇدەم
ھەيرانۇ ـ ھەس قالدۇرۇپ ئۇنى.
بىر ئاجايىپ نۇرلۇق چەمبىرەك
يەرگە ئاستا قوندى نۇر چېچىپ.
بۇ پايانسىز تاغلىق يايلاققا
قۇياش مېھمان بولغاندەك كېلىپ.
ئۆزەلمەستىن كۈنزار كۆزىنى،
ئاڭا بەھۇش قاراپ تۇرغاندا،
چىقىپ كەلدى ئۇنىڭ ئىچىدىن
بىر غەلىتە نەرسە شۇئانلا.
ئۇ نىشانلاپ كۈنزار تامانىنى،
ئاستا مېڭىپ يېنىغا كەلدى.
تاڭ قالدۇرۇپ تېخىمۇ ئۇنى
سۆز سۆزلىدى ئۆزىنىڭ تىلىدا:
خىيالپەرەس ئەي ئاشىق يىگىت،
غەپلەت، مۇڭغا بولمىغىن ئەسىر.
يېتەي دېسەڭ ياردەك ۋەسلىگە،
زۇلمەتلەرگە قىلمىغىن تەخىر.
تاغ سۈيىدەك تىرەنگە ئاقماي،
ھۇلاقلاردەك ئوقچىغىن تاشتا.
چىن ئاشىقنى سىنايدۇ ھىجران
نى كۈلپەتلەر ياغدۇرۇپ باشقا.
بۇلۇتلارنى يىرتقان چوققىدا
مۇز قاپلىغان سىرلىق ھۇلاق بار.
ئاشىق ياقسا باغرىنى ئاڭا،
مۇز بۇلاقنىڭ يۈزى ئېچىلار.
چىقىش ئۈچۈن ئېگىز چوققىغا
ئۈچ داۋاندىن ئېشىپ بارىسەن.
بوران، ئوت، مۇز توسقۇنلىرىنى
ئىرادەڭدە يېڭىپ بارىسەن.
يېنىڭدىكى ھەمراھ قامچاڭغا
خىسلەت بەردىم قۇدرىتى چەكسىز.
ياخشىلىققا ئىشلەتسەڭ ئۇنى
مۇرادىڭغا يېتىسەن شەكسىز.
تۇر، يول ئالغىن، نىشانغا بارغىن،
بەختىيارلىق ساڭا يار بولسۇن.
توسقۇنلىرىڭ ئاياغ ئاستىڭدا
مۆلدۈر كەبى ئېڭىپ، خار بولسۇن!
ـــ دېدى ـ دە، ئۇ قايتىپ ئارقىغا،
نۇر تاۋاققا سىڭىپ يوقالدى.
كۆتۈرۈلۈپ پەلەككە شۇئان
كۆك ئاسمانغا قاراپ يول ئالدى.
چۈش كۆردىمۇ ياكى ئوڭىمۇ،
يېتەلمەستىن كۈنزار پەرقىگە.
نۇر ئادەمنىڭ نۇردەك چاقنىغان
سۆزلىرىنى پۈكتى قەلبىگە.

سىرلىق بۇلاق

كۈنزار ئېلىپ سۆيگۈدىن يالقۇن،
ۋۇجۇدىدا ئوقچىدى غەيرەت.
يەتمەك ئۈچۈن يار ۋىسالىغا،
ئاتقا مىنىپ يول ئالدى ھەيۋەت.
كۈنگە، ئايغا سەپەر قىلغاندەك،
ئۇ ئۆزلىدى بۈيۈك چوققىغا.
شامال بولۇپ ماسلاشتى ئېتى
ئىگىسىنىڭ مىجەز خۇلقىغا.
ئۆرلەپ ـ ئۆرلەپ چوققىغا چىقىپ،

مۇز بۇلاققا يەتتى قەدىمى.
كۆنزار مۇزغا باغرىنى ياقتى
تېز كۆرمەككە يارىنىڭ ۋەسلىنى.
مۇز ئېرىدى، بۇلاق ئېچىلدى،
سۇ يۇزىدە بىر باغ كۆرۈندى.
باغ كۆلىدە گۈلدارنىڭ چېھرى
ئاڭا سولغان گۈلدەك بىلىندى.
گۈلدار!
كۆنزار!
ئەكس سادالار
تاغ ـ تاشلارنى زىل ـ زىلە ئەتتى.
يار ھالىغا يۇرىكى يېنىپ،
كۆنزار بۇندا پەريادلار چەكتى...

بەقەسەم تون

ئۇ بىردىنلا ھوشىغا كېلىپ،
دەس تۇردى ـ دە، ئېتىغا مىندى.
يەتمەك ئۈچۈن يايلاققا تېزدىن،
يۇلتۇز كەبى تۆۋەنگە ئۇچتى.
بۇرىغاندا ئاتنىڭ بېشىنى
كۆنزار يارى تامان قارىتىپ.
ئەل ئىچىدىن چىقىپ مويسىپىت،
دەم توختاتتى ئاڭا سۆز ئېيتىپ.
دېدى بۇۋاي: بالام شۇ ھالدا
خەق ئالدىغا بارساڭ سەت بولار.
قىيىالمىگاچ بەدەنلىرىڭنى
يارىڭ كۆرسە يۈزى ئۆيۈلار.
تېڭىرقىدى بۇۋاي سۆزىدىن
كۆنزار سىلاپ بەدەنلىرىنى.
قىلالمىدى قوزغاشقا جۈرئەت
لېترەپ تۇرغان قەدەملىرىنى.

* *

بۇ چاغ تارقاپ ئېغىر تۇمانلار،
ھاۋا كۆلۈپ ئېچىلغان ئىدى.
يامغۇر يۇيغان مەخمەل ئوتلاققا
ئالتۇن زەرلەر چېچىلغان ئىدى.
يورۇپ بىردىن كۆنزارنىڭ كۆڭلى،
كۆزلىرىنى تىكتى ئاسمانغا.
كۆكتە كۆرۈپ ھەسەن ـ ھۈسەننى،
بىلەكلىرى كەردى دەرمانغا.
نۇر ئادەمنىڭ سۆزىنى ئەسلەپ،
قامچىسىنى سىلكىدى كۆككە.
ھەسەن ـ ھۈسەن قامچا ئۈچىدا
يەلپۈلدىدى ئايلىنىپ رەخكە.
سىلكىگەندە ئىككىنچى قېتىم
قامچىسىنى ئوينىتىپ قولدا.
ئىگە بولدى ئۇ ھەم چوپانلار
جىلۋىلەنگەن بەقەسەم تونغا.
يالىڭاچلار كىيىپ يېڭى تون،
يۈرەكلىرى تېپچەكلەپ كەتتى.
ھېيت ئايەم بولۇپ يايلاقتا،
شاد ناۋالار پەلەككە يەتتى.
كۆنزار ساڭا ئاپىرىدىن! دېدى
يايلاق ئەھلى ھۈرمەت بىلدۈرۈپ.
چاقنار ئىدى بەقەسەم تونلار
ھەر بەدەنگە ھۈسىن كىرگۈزۈپ.
بۇۋاي ئېيتتى: ئەمدى بار بالام،
قۇتلۇق سەپەر ساڭا يار بولسۇن.
يەتكىن ئارزۇ ـ ئارمانلىرىڭغا،
ئايىغىڭدا ھىجران خار بولسۇن!

ئەتلەس كۆڭلەك

بەدنىيەتتە بولامدۇ نومۇس،
دىلدىن ئۇرغۇپ تۇرسا يامانلىق.

ئۇ كەلمەيدۇ ئەسلا هوشىغا،
تەگمىگەچە پەشۇا داۋاملىق.

* *

قىزنى كۆلدىن چىقارماق بولۇپ
تىپىرلايتتى جەبرۇللا باي.
تەلمۇرەتتى يېنىشلاپ كۆلگە،
گۈلدىن قىزنى پەرق ئېتەلمەي.
ئۇ دۇشكەلەپ مالاي، قوللارنى
چۇشۇرمەكچى بولغاندا سۇغا،
ئاتلىق كەلگەن كۇنزارنى كۆرۇپ،
ئىڭراپ كەتتى يېگەندەك ئوغا.
دېدى: قارا بۇ ئەخمەق قىزنى،
نان كورلۇق قىپ قاچماقچى بولدى.
توسۇپ ئالسام نەسىھەت قىلىپ،
سۇغا سەكرەپ ئۆلمەكچى بولدى.
خىيالىمغا كېلىپ سەن شۇ دەم،
نە قىلارىم بىلمەي تۇرغاندا،
خۇدا ئۆزى يەتكۈزدى سېنى،
گەپ قىلغىن ئۇ خۇدا ئۇرغانغا...
بەس قىل! دېدى ۋارقىراپ كۇنزار،
قامچىسىنى ئالدى يېنىدىن.
سۇرلۇك قاراپ جەبرۇللا بايىنى،
جۇدا قىلدى «شېرىن» تىلىدىن.
شىلتىغاندا قامچىنى كۇنزار
باي ئايلاندى كىچىك قۇرتقا.
ئۇچۇپ چۇشتى دەرەختىن بىر قۇش
چاك سېلىپ بۇ يېڭى ئوزۇققا.
قۇل، مالايلار كۆرۇپ بۇ ھالنى،
يۇرەكلىرى شادلىنىپ كەتتى.
ئىگە بولۇپ بەقەسەم تونغا،
خۇشاللىقى پەلەككە يەتتى.

* *

ئاتتىن چۇشۇپ يۇگۇردى كۇنزار،
كۆل تامانغا ـ ياري تامانغا.
گەر گۈلدارنى كۆرسە شادلىقتىن
پاتماي قالار ئىدى جاھانغا.
ئۇ قاردى سۇنىك يۇزىگە،
كۆرۇنمىدى ئىزدىگەن رۇخسار.
بىلەلمىدى بەرگىلەر ئىچىرە
قايسىسى گۈل، قايسىسى گۈلدار.
ئاتەش بولۇپ ئۆرتەنگەن يۇرەك
ئۇر، هارارەت ئۇرغۇتتى كۆزگە.
كۇنزار كۆردى تونۇش چىرايىنى،
خۇشاللىقى چاقنىدى يۇزدە.
شەپەقلەرگە مۆكۇنگەن ئايدەك،
ياپراقلارغا چۆمگەن ئالمىدەك،
سۇ يۇزىدە بەرگىلەر ئارا
گۈلدار تۇرار گۈللەر تاجىدەك.
ـــ گۈلدار!
گۈلدار!
جانۇ ـ جانانىم!
تىلدا تىللا، دىلدا چولپانىم.
قولۇڭنى بەر، چىققىن بۇياققا،
باغرىم بولسۇن ئاتەش دەرمانىڭ.
قىزدىن سادا كەلدى يىگىتكە:
ـــ چىقالمايمەن، چاقىرما مېنى،
ئار ـ نومۇسلۇق ئۆزىڭ قىزىمەن،
لىباسسىزدۇر گۈلداريڭ تېنى...

* *

تەبىئەتتىن ياڭرىدى سادا،
تىلغا كىردى كېپىنەك، گۈللەر.
گۈلدار!
گۈلدار! چىقىڭەر كۆلدىن،
سېنىڭ رەڭدار لىباسىڭ بىزلەر.
چىقىڭەر، دەپ شۇڭىرلاپ بوستان،
چىقىڭەر! دەپ سايرىدى قۇشلار.
باغ تەۋرىدى، گىياھلار كۆلدى،
قىزغا ياغدى ھەر ياندىن قۇتلار.

كائسناتتن نۇر سۇنسا قۇياش،
يەردىن سۇندى ئاشقى قولنى.
لەئەل ـ ياقۇت چىمىرلغاندەك،
بىر تەۋرىنىش قاپلىدى كۆلنى.
مۇھەببەتنىڭ چەكسىز قۇدرىتى
قىز قەلبىگە ھۆكۈمران بولۇپ.
يىگىت تامان قوزغاتتى ئۇنى،
ھەر ئىككى دىل يىپسىز باغلىنىپ.
قىز يىگىتنىڭ قولىدىن تۇتۇپ،
ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرگەن دەمدە،
سۇ يۈزىدە رەڭدار بەرگلەر،
بەدىنىنى ياپتى قەدەمدە.
چىققىنىدا قىرغاققا گۈلدار،
گۈل ـ بەرگلەر بولدى گۈل لىباس.
چاقنار ئىدى ئۇتقاش كۆڭلىمكى
گۈلشەنلەردە كۈلگەندەك قۇياش.
قوندى بىر توپ رەڭدار كەپتەنەك،
قىز بېشىغا گۈلگە قونغاندەك.
چىمەن بۆككە ئايلاندى ئۇلار
جۈلالىنىپ لەئەل ئۇتقاشتەك.
دەرەخلەردىن چېچىلىپ چاچقۇ،
قىز قولىغا ياپراقلار تولدى.
تۈرتۈپ قىزنى يىگىت تامانغا،
ياپراق شايى قىيمىقچا* بولدى.
گۈلدار تەزىم بەجا ئەيلىدى
تەبىئەتكە مىننەتدار بولۇپ.
قولىدىكى قىيمىقچىسىنى
چىگدى يىگىت بېلىگە كۆلۈپ.

كۆنزار كۆرۈپ گۈلدار ۋەسلىنى،
ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي قالدى.
بېلىمقلاردەك تىپىرلاپ يۈرەك،
بىر دەقىقە تىنالماي قالدى.
تەستە بېسىپ ھاياجىنىنى،
قۇچىقىنى يايدى يارىغا.
باغدا قالغان خۇش بۇي گۈلنى،
تاغدىن كېلىپ باستى باغرىغا.

ئۆز تىلىدا كۈيلەر ياڭرىتىپ،
باغ قۇشلىرى تەنتەنە قىلدى.
يول ئالغاندا گۈلشەنگە ئۇلار
چىمەنزارلار پايانداز بولدى.
بەقەسەم تون، ئەتلەس كۆڭلەكنى
گۈل ـ گىياھلار ئارىغا ئالدى.
ئىككى ياران، ئىككى ئاتەش دىل
باغ ئىچىدە گۈل بولۇپ قالدى.

خاتىمە

ئۆزبېكلەرنىڭ توي ـ ئۆكۈنلىرى،
ھېيت ـ بايرام ۋە نوۋرۇز كۈنلىرى.
يېڭى كىيىم، نازۇ ـ نېمەتتىن
ئۆتەر ياڭراپ شادلىق كۈيلىرى.
بەقەسەم تون كىيسە يىگىتلەر،
ئەتلەس كۆڭلەك كىيەر قىزلىرى.
لىباسلىرى چاقناتسا كۆزنى،
ئاي، قۇياشتەك كۈلەر يۈزلىرى.

*شايى قىيمىقچا ـ ئۆزبېك قىزلىرى سۆيگەن يىگىتلەرنىگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ، بېلىگە باغلاپ قويىدىغان كەشتىلەنگەن يىپەك بەلباغ.

ماكسىم گوركىي كىتابنى جېنىمدىن ئەۋزەل كۆرەتتى

ماكسىم گوركىي كىچىك ۋاقتىدا كىتاب ئوقۇشقا كارامەت بېرىلەتتى. بۇ ھەقتە ئۇ: «بىرى ماڭا سەن كىتاب ئوقۇۋالمىغىن، ئەمما شۇ سەۋەبتىن مەن سېنى كالتەك بىلەن راسا كېلىشتۇرۇپ ئۇرۇۋالاي! دەپ شەرت قويسىمۇ، جان - دىلىم بىلەن ماقۇل بولاتتىم» دەيدۇ.

بىر قېتىم ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئوت كەتكەندە، ئۇ ئالدى بىلەن لاۋۇلداپ يېنىۋاتقان ئوت دېگىزغا شۇڭغۇپ كىرىپ كىتابلارنى قوتۇلدۇرۇپ چىقىدۇ، ئۆزى كۆيۈپ كېتىشكە تاس قالغان بولسىمۇ قىلچە پەرۋا قىلمايدۇ. ئۇنىڭ كىتابقا بولغان ھاھاسى مۇنداق ئىدى: كىتاب بىر تەرەپتىن، مېنىڭ زېھنىي قۇۋۋىتىمگە ۋە قەلبىمگە ئىلھام بەرسە، يەنە بىر تەرەپتىن، مېنىڭ چوڭقۇر بىر پاتقاق ئىچىدىن ئۆرە تۇرۇۋېلىشىمغا ياردەم بېرىدۇ. ئەگەر كىتابنىڭ خاسىيىتى بولمىغان بولسا، ئاشۇ پاتقاق ئىچىگە غەرق بولۇپ كەتكەن بولاتتىم.

ھارغانلا يېرىدە كىتاب ئوقۇش

زامانىمىزدىكى يازغۇچىلاردىن خۇاڭ زۇڭمېڭنىڭ كىتاب ئوقۇش ئالاھىدىلىكى ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ. ئۇ كىتاب ئوقۇشتا مۇھىت - شارائىت بىلەن ھەرگىز ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايتتى. ئۇ: «پويىز ئىستانسىسى، پورت، دوختۇرخانىنىڭ نۆۋەت كۈتۈش بۆلۈمى، ئايروپىلان ياكى يېزا - كەنتلەردىكى كىرسەن چىراغنىڭ تۈۋى، پاشىلىق — ھەممىسى مېنىڭ كىتاب ئوقۇيدىغان جايىمدۇر» دەيدۇ. ئۇنىڭ پىتوبۇسقائولتۇرۇپ يىراقراق جايغا بارىدىغان چاغدا يادلايدىغان شېئىر، قەدىمىي ئەسەر ياكى چەت ئەل تىلىدىن خام سۆزلەرنى ئۆيدىن چىقىشتىن ئاۋۋال تەييارلىۋالمىسا، شۇ قېتىمقى ئاپتوبۇسقا بىكار ئولتۇردۇم، دەپ ھېسابلايتتى. بىرەر ياخشى ئەسەر ئوقۇۋالغان ۋە ئۇنىڭدىن ئۇنۇم ئالغان كۈنىنى بىكار ئۆتكۈزمىدىم، دەيتتى. ئۇ: بىر ئادەم ئۆمۈرۋايەت ئۆگىنىشكە ئىشتىياق باغلىشى كېرەك، شۇنداق قىلغاندىلا، مىجەز - خۇلقى ۋە كۆكسى - قارنى ئۆزگىرىدۇ، بىر ئائىلىنى ئۆگىنىشكە بېرىلىدىغان ئادەم بولسا، شۇ ئائىلىنىڭ كەيپىياتى ئۆزگىرىپ بارىدۇ؛ جەمئىيەتنى ئۆگىنىشكە بېرىلىدىغان ئادەم بولسا، جەمئىيەتنىڭ كەيپىياتى ئۆزگىرىپ بارىدۇ، دەيدۇ.

ئۆمۈر بويى قېتىرقىنىپ كىتاب ئوقۇش

رۇسىيە يازغۇچىسى تولستوي ياش ۋاقتىدا كىتاب ئوقۇپ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش جەھەتتە ئاجايىپ كاتتا پىلان تۈزگەن. ئۇنىڭ پىلانى رۇسچىنى ۋە باشقا

چەت ئەل تىللىرىنى تەتقىق قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان. تارىخ، جۇغراپىيە، ستاتىستىكا، ماتېماتىكا ۋە مۇزىيىشۇناسلىق قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇ ئىقتىسادشۇناسلىقنى تەتقىق قىلىشنىمۇ ۋە بەزى ئىلمىي ماقالىلەرنى يېزىشنىمۇ كۆڭلىگە پۈككەن. ئۇ كۆپلىگەن كىتابلارنى ئوقۇپ چىقىقانىنىڭ سىرتىدا، ئۆز پىلانىنىڭ تولۇق ئەمەلگە ئېشىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن بەزى نىزاملارنىمۇ تۈزۈۋالغان. ئۇنىڭ نىزامىغا: ياشاش نىشانى بولۇش، يەنى ئۆمۈرلۈك نىشان، بىر مەزگىللىك نىشان، بىر باسقۇچلۇق نىشان، بىر يىللىق نىشان، بىر ئايلىق نىشان، بىر ھەپتىلىك نىشان، بىر كۈنلۈك نىشان، بىر سائەتلىك نىشان، بىر مىنۇتلۇق نىشان بولۇشى ھەمدە چوڭ نىشان يولىدا ئۇشتۇمتاق نىشانلارنى قۇربان قىلىش كېرەك دېگەن بىر ئاساس سۆز يېزىلغان. ئۇنىڭ ياشاش نىشانى كىتاب ئوقۇشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئەلۋەتتە شۇنىڭدىن ئىبتىبارەن، ئۇ مىنۇت ـ سېكۇنتنى چىڭ تۇتۇپ، ئۆز زىنىڭ كىتاب ئوقۇش پىلانىنى زادىلا ئۆزگەرتمەي، ئۇنىڭغا ئىزچىل ئەمەل قىلىپ كەلگەن.

ياسىن ھاۋازى تەرجىمىسى

ھېمىكۆڭاينىڭ يېزىقچىلىق ئىشەتلىرى

يەتتە تال قەلەمدىن

ھېمىكۆڭاي ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت ئالتە يېرىمدىن 12 يېرىمغىچە ئۆزەڭ تۈرۈپ، پۈتۈن زېھنى بىلەن يېزىقچىلىق قىلاتتى، ئۇ ئادەتتە بىر ئولتۇرۇشتا ئالتە سائەتتىن ئوشۇق يېزىقچىلىق قىلمايتتى، گاھىدا بىر ئىككى سائەت ئوشۇقراق ئولتۇرۇۋېتەتتى. تۈزىتىشكە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، قەلەمنداشتا يېزىشنى ياخشى كۆرەتتى. بەزىلەر ھېمىكۆڭاي يېزىقچىلىق ھىلەن شۇغۇللانغاندا، كۈنىگە 20 تال قەلەمنداش ئىشلىتىدىكەن، دېگەندە، ئۇ نەدىمۇ ئۈنچىلىك قەلەمنداش كەتسۇن، ئوكۇشلۇق يازالىسام كۈنىگە يەتتە تالا قەلەمنداش كېتىدۇ، دېگەن.

رەسسام ۋە كومپوزىتورلاردىن ئۆگىنىش

ھېمىكۆڭاي ھاش چۆكۈرۈپ يېزىقچىلىق قىلىش ھىلەن ھەل يىلى شېكسپېرنىڭ سەھنە ئەسەرلىرىنى ھەم باشقا داڭلىق يازغۇچىلارنىڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىنى ئوقۇيتتى، ئۇنىڭدىن سىرت يەنە ئاۋستىرىيە كومپوزىتورى موزارت، ئىسپانىيە ماي بويىاق رەسسامى گويا، فرانسىيە مودېرنىزم رەسسامى شىزانلارنىڭ ئەسەرلىرىنى بېرىلىپ تەتقىق قىلاتتى. ئۇ رەسساملاردىن ئۆگەنگىنىم ئەدىبىلەردىن ئۆگەنگىنىمدەكلا كۆپ دەيتتى. ئۇ مۇزىكا ئەسەرلىرىدىكى ئاھاڭنىڭ ماسلىشىشى ھىلەن مىلودىيىنىڭ ماسلىشىشىنى ئۆگىنىشكە بەكمۇ ئەھمىيەت بەرگەنىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىكى كۆرۈنۈش تەسۋىرلىرىنىڭ بىر ـ بىرىگە كىرىشتۇرۇلۇشىنىڭ مۇۋاپىق بولۇشى، تىلنىڭ ئىخچام، يېڭى، ئۇسلۇبىنىڭ ئۆزگىچە بولۇشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

ئەڭ ئاخىرقى كوررېكتور نۇسخىسىغىچە تۈزىتىش

ھېمىكۆڭاي يېزىقچىلىققا ئاھايىتى ئېستايىدىل مۇئامىلە قىلاتتى. ئەسەرلەرنى

تۇزىتىشكە بەكمۇ ئەھمىيەت بېرەتتى. ئۇ ھەر كۈنى يېزىقچىلىققا كىرىشكىنىدە، ئاۋ-ۋال ئالدىنقى كۈنلىرى يازغانلىرىنى بىر قۇر ئوقۇۋېتىپ، قالچىلىك يازغان بولسا شۇنى تۇزىتىپ چىقاتتى. كىتابنى يېزىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى يەنە باشتىن ئاخىر بىر قېتىم تۇزىتىپ چىقاتتى. دەسلەپكى ئورگىنالنى ماشىنكىدا ئۇرغۇزۇپ بولۇپ يەنە تۇزىتىپ چىقاتتى. ئاخىرقى كوررېكتور نۇسخىسى چىققاندا يەنە بىر تۇزىتەتتى. ئۇ مۇنداق ئۇچ قېتىم تۇزىتىشنى ياخشى كىتاب يېزىشنىڭ مۇھىم شەرتى دەپ قارايتتى. ھېمىڭۇاي: «ئەلۋىدا، قۇرال-يارىق» ناملىق رومانىنىڭ دەسلەپكى نۇسخىسىنى ئالتە ئاي يېزىپ، بەش ئاي تۇزەتكەن. كوررېكتور نۇسخىسىنىمۇ قايتا-قايتا تۇزىتىپ چىققان. ئاخىرقى بىر بېتىنى 39 قېتىم تۇزەتكەن. «ماتەم قۇشى خۇرىقى كىم ئۇچۇن چېلىنىدى؟» ناملىق ئەسىرىنى 17 ئاي يازغان. ئۇنى يېزىپ بولۇپ ھەر كۈنى تۇزەتكەن، كوررېكتور نۇسخىسى چىققاندىن كېيىن ئۆيدىن تالاغا چىقماي 96 سائەت تۇزەتكەن. ئۇ دائىم قۇرۇق گەپلەرنى، دەبدەبىلىك سۆز-ئىبارىلەرنى ئىشلەتمەسلىكنى تەشەببۇس قىلاتتى.

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن تۇنجى ئايال

شۇبتسىيە تەۋەلىكىدىكى ئايال يازغۇچى سېلما لاگرلوف 1909-يىلى ۹-نۆۋەتلىك نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

لاگرلوفنىڭ ئىككى پۇتى ئۇچ يېرىم ياش ۋاقتىدا يىگىلەپ كېتىپ، سول پۇتى باسماس بولۇپ قالغان. ئۇ ئەدەبىياتنى قىزغىن سۆيىدىغان ئائىلىدە چوڭ بولغاچقا، يەتتە يېشىدىن باشلاپلا رومان ئوقۇشقا كىرىشكەن. سەككىز يېشىدا شۇبتسىيە يازغۇچىسى مېيىن رېدىنىڭ ئامېرىكا ئىنقىلابىنى تەسۋىرلەپ يازغان «ئوسا ئورا» ناملىق رومانىنى ئوقۇپ، ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا بەل باغلىغان. 25 يېشىدا تۇنجى شېئىرىنى ئېلان قىلغان. بىر نەچچە رومان يازغاندىن كېيىن، ئون يىل شۇغۇللانغان ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتىنى تاشلاپ، پۈتۈن زېھنى بىلەن يېزىقچىلىق قىلغان. 1907-يىلى ئېلان قىلغان «نېلىلىسنىڭ ئاجايىپ سەرگۈزەشتىسى» ناملىق چۆچەكى بىلەن نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. بۇ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان مەملىكىتىمىزدە تېلېۋىزورلاردا قويۇلغان «نېلىلىسنىڭ غاز ئۇستىدىكى ساياھىتى» دېگەن كارتون فىلىمنىڭ دەل ئۆزىدۇر.

بۇ ئەسەر ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىلىق ھاياتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئۇ بۇرۇن تاغ-رېخ، جۇغراپىيە ئوقۇتقۇچىسى بولغاچقا، ۋەتەننىڭ تارىخى ۋە جۇغراپىيەسىۋى ئەھۋالىنى چوڭقۇر چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدىغان، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا مۇۋاپىق كېلىدىغان ئەسەر يېزىشنى كۆڭلىگە پۈككەن. ئەگەردە «مالىمۇشنىاد كوچىسىدىكى مۆجىزە» يۇز بەرمىگەن بولسا ئاشۇنداق مول تەسەۋۋۇرغا ئىگە ئەسەرنى يازالمىغان بولاتتى. بۇ، لاگرلوفنىڭ پايتەختتە ئوقۇۋاتقان مەزگىلىدىكى ئىشلار ئىدى. بىر كۈنى ئۇ يۇرتىنىڭ مەنزىرىلىرىنى تەسۋىرلىمەكچى بولۇپ تۇرغىنىدا،

ئۇنىڭغا پۈتۈن كوچا بىردىنلا كۆككە كۆتۈرۈلۈپ چۈشۈۋاتقاندەك، يەنە كۆتۈرۈلۈپ يەنە چۈشۈۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كېتىدۇ. بۇ تاسادىپىي ئىلھامنىڭ تۇرتكىسىدە «نېلىمنىڭ خەتەرلىك سەرگۈزەشتىسى» نى يېزىپ چىقىدۇ. شۇ ۋېتسىمىنىڭ يەر شەكلىنى ئاساس قىلغان بۇ غايىۋى ئەسەر ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن كۆپ تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان. لاگېرلوف بۇ ئەسىرى بىلەن ئاندېرسون بىلەن تەڭ شۆھرەت قازانغان. نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن چاغدا ئۇنىڭ يېشى 50 تىن ئاشقانىدى. لاگېرلوف 1940 - يىلى 82 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن.

ئىككى قولى يوق ئەنگلىيىلىك بىر ياش پۈتى بىلەن رومان يېزىپ چىققان

ئاپىسى ھامىلدار مەزگىلىدىلا بىر خىل زەھەرلىك تىنچلاندۇرۇش دورىسى ئىچۋالغاچقا، بوربس. لېۋىن ئىككى قولى يوق تۇغۇلغانىدى. ئۇ باشقا بالىلارنىڭ مەسخىرە قىلىشىدىن قېچىپ، دائىم كۇتۇپخانىغا كىرىۋېلىپ، تەۋرەنمە ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ كىتابنى پۈتمىنىڭ بارماقلىرىدا قىستۇرۇپ ئوقۇيتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇ ئەدەبىياتنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى.

بوربس ئون يېشىدا يازغۇچى بولۇش نىيىتىگە كېلىپ، قەلەمنى پۈتمىنىڭ بارماقلىرى بىلەن قىستۇپ كۇنىدىلىك خاتىرە يېزىشقا كىرىشكەن، ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چېغىدا ئوقۇغۇچىلار گېزىتىنىڭ مۇھەررىرى بولغان. ئالىي مەكتەپتە ئەدەبىيات كەسپىنى تاماملىغاندىن كېيىن ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا باشلىغان، ماشىنكىدا خەت ئۇرۇشى ناھايىتى ئاستا بولغاچقا، تۇنجى ئەسىرىنى يەتتە يىلدا ئاران قولىدىن چىقارغان.

بوربىنىڭ يېقىندا يازغان «سېرىق داغ» ناملىق كىتابىدا تەۋەككۈلچىلىك ۋە خەلقئارادىكى سۇيىقەستلىك ۋەقەلەر تەسۋىرلەنگەن بولۇپ، كىتابخانلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەن ۋە تېزلا بازار تاپقان. ھازىر بۇ كىتاب كىنو سىنارىيىسىگە ئۆزگەرتىلمەكتە. ئۇنىڭ بۇ كىتابىدا مۇنداق ۋەقە بايان قىلىنغان: بىر ياۋۇز پەن - تېخنىكا ئالىمى ئەيدىز كېسىلى باكتېرىيىسى بىلەن دۇنيانىڭ سۇيىنى بۇلغىۋېتىمەن، دەپ تەھدىت سالىدۇ. ئەنگلىيىنىڭ جاسوسى لىئېر تېلىبولا ئۇنىڭ بۇ تەلۇدلەرچە ھەرىكىتىنى توسۇپ، ئىنسانىيەتنى ھالاكەتتىن قوتۇلدۇرۇپ قالىدۇ. تېبولانىڭمۇ ئىككى قولى يوق ئىدى.

ئابدۇجېلىل ئابدۇكېرىم تەرجىمىسى
مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

ئۇرۇمچىدە تېيىپچان ئىلمىيۇ ئىجادىيىتىنىڭ 46 يىللىقى خاتىرىلەندى

جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسى 1991 - يىلى 7 - ئايىنىڭ 23 - كۈنى ئۇرۇمچىدە شائىر تېيىپچان ئىلمىيۇ ئىجادىيىتىنىڭ 46 يىللىقىنى خاتىرىلەش يىغىنى ئۆتكۈزدى. خاتىرىلەش يىغىنىغا شائىرنىڭ زاماندىشلىرى، قەلەمكەش دوستلىرى، پېشقەدەم ئەدىبلەر ھەمدە مەرھۇمنىڭ رەپىقىسى، پەرزەنتلىرى بولۇپ 40 تىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. يىغىندا مۇھەممەتجان سادىق، جىڭ يۈ، مۇھەممەت رەھىم قاتارلىقلار يازغان شائىر ھەم ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ھەققىدىكى ئىلمىي ماقالە ۋە ئەسلىمىلەر ئوقۇپ ئۆتۈلدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى، يازغۇچى قەييۇم تۇردى شائىر تېيىپچان ئىلمىيۇ ئىجادىيىتى ئۈستىدىكى مۇھاكىمىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشنىڭ، جۇملىدىن بۇ قېتىمقى يىغىنىنىڭ ئەھمىيىتى توغرىسىدا قىممەتلىك پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى.

تېيىپچان ئىلمىيۇ 1945 - يىلى «جەڭجى ئاكامغا» دېگەن شېئىرى بىلەن ئەدەبىيات سەپىگە كىرىپ كەلگەن. ئۇنىڭ «شەرق ناخشىسى»، «تىنچلىق ناخشىسى»، «تۆگىمەس ناخشا»، «ۋەتىنىمنى كۆيلەيمەن»، «تاللانغان شېئىرلار» قاتارلىق 11 شېئىرلار توپلىمى، 25 مىڭ مىسرالىق شېئىرى ئىلان قىلىنغان. ئىككى توپلىمى خەنزۇ يېزىقىدا نەشر قىلىنغان، كۆپلىگەن ئەسەرلىرى چەت ئەل تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان. ئۇنىڭ نۇرغۇنلىغان ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايون ۋە مەملىكەت دەرىجىلىك ئىجادىيەت مۇكاپاتلىرىغا ئېرىشكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ خەلقچىللىكى كۈچلۈك شېئىرلىرى بىلەن كۆپ مىللەتلىك ۋەتىنىمىزنىڭ ئاتاقلىق شائىرلىرىدىن بىرى بولۇپ قالغان.

يىغىنغا قاتناشقان يولداشلار بۇندىن كېيىن تېيىپچان ئىلمىيۇ ئىجادىيىتى ئۈستىدىكى ئىلمىي مۇھاكىمىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھەم سىستېمىلىق قانات يايدۇرۇش توغرىسىدا قىممەتلىك تەكلىپلەرنى بەردى.

جۇرنالىمىز كامىل خەۋىرى

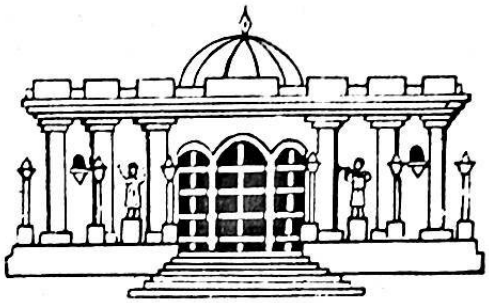
تورمۇش ۋە ئاپتور

گابلىز غوجامنىياز فوتوسى

TARIMA MONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE

《塔里木》文学月刊（维吾尔文）

تارىم

1991- يىل 9- سان (367- سان)، 41- يىل نەشرى.
تۈزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.
ئۇرۇمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22- قورۇ، تېلېفون نومۇرى: 416214.
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ئۇرۇمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ. ھەمكەت بويىچە ھەممە جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتېرى قوبۇل قىلىدۇ.

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各地邮局所

خەلقئارالىق بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: ISSN 1002-9044

国际统一刊号：ISSN 1002-9044

国内统一刊号：CN 65-1010/I　　CN 65-1010/I ھەمكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى:

邮发代号：58-66 定　价：1.40 元　　پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 66-58، باسما تاۋاق: 10، باھاسى: 1.40 يۈەن

邮政编码：830000　　پوچتا نومۇرى: